

ISSN 2311-8946

Науково-практичний журнал

**«РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА
ТА УПРАВЛІННЯ»**

4 (26) листопад 2019 року

ЧАСТИНА II

Запоріжжя
2019

Науково-практичний журнал

Регіональна економіка та управління

4 (26) листопад 2019 р.

Частина II

Редагування: Н. Літвиненко
Комп'ютерна верстка: В. Удовиченко

Журнал індексується
у наукометричній базі Index Copernicus

Відповідальність за достовірність
інформації, яка представлена в друкованих
матеріалах, несуть автори.
Редакція не завжди поділяє точку зору авторів.

Засновник науково-практичного журналу ГО «Східноукраїнський інститут економіки та управління»

Свідоцтво про державну реєстрацію ЗМІ:
КВ № 20514-10314Р від 20 грудня 2013 р.

Будь ласка, якщо у вас є запитання
до редакції, звертайтеся до нас
за телефоном або електронною поштою:
office@siee.zp.ua; +38 095 314 96 69

Підписано до друку 25.11.2019 р.
Формат 60x84/8.
Папір офсетний. Цифровий друк.
Ум. друк. арк. 19,76. Тираж 100 прим.
Зам. 1119/254. Ціна договірна.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
Україна, м. Херсон, вул. Паровозна 46-а
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.

ЗМІСТ

Кryvtsun I. Risk management in modern banking.....	6
Кучер С. Ф., Суханов О. В. Підвищення ефективності підприємницької діяльності.....	9
Мангушев Д. В., Савченко М. В. Дослідження і удосконалення логістичних методів в діяльності підприємства.....	14
Марина А. С., Яценко Є. І. Динаміка державного боргу: досвід Іспанії та України.....	19
Мельянюкова Л. В. Виплати працівникам: вітчизняна та міжнародна практика обліку.....	24
Михайленко О. Г. Особливості реформування органу державного фінансового контролю в сучасних умовах.....	28
Наумова Т. А., Кашперська А. І., Кириленко М. В. Інноваційні формати розвитку та організації діяльності закладів ресторанного бізнесу України....	34
Нестерчук А. І. Удосконалення антикризової системи запобігання банкрутству ДП «Народицьке спеціалізоване лісове господарство».....	40
Осадча О. О., Плікус І. Й. Пенсійна система України: етапи становлення, проблеми та шляхи вирішення.....	44
Песцова-Світалка О. С., Більдій А. В. Актуальні питання підготовки фінансової звітності суб'єктами малого підприємництва.....	50
Пилипів В. В., Гринюк О. С. Методи розрахунку показників ефективності використання оборотних активів (на прикладі ПАТ «Ушицький комбінат будівельних матеріалів»).....	55
Поліщук С. О. Підвищення якості продукції у ПАТ «Пиво-безалкогольний комбінат «Радомишль»».....	59
Примуш Ю. С., Лазебна А. А. Аудиторська діяльність в Україні у порівнянні з аудитом в інших країнах.....	63
Рибальченко Л. В., Косиченко О. О. Проблеми безпеки персональних даних в Україні.....	68

Розмислов О. М., Розмислова К. О. Дослідження системних принципів регулювання інвестиційних процесів в регіоні.....71	Татьяніна С. М., Левицька Н. О. Нетрадиційні послуги в банківській системі України.....126
Роменська К. М., Ясько К. В., Зіненко В. В. Контроль за цільовим та ефективним спрямуванням бюджетних коштів як функція держави.....76	Тимошенко А. С. Ризик-менеджмент як складова системи управління підприємством.....130
Савенко О. Б., Кривульська Т. В. Шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємства...81	Хмурова В. В., Чурікова О. М. Перспективи розвитку публічно-приватного партнерства в Україні.....135
Сакун А. А., Станкевич И. В., Стогниенко Т. П. Обеспечение достойного труда человека на принципах корпоративной социальной ответственности в Украине...86	Хомич Н. Ю. Ресурсний потенціал СГК «Решнівецький» Старокостянтинівського району Хмельницької області та шляхи його відтворення.....139
Серебрянський Д. М., Базильчук К. В. Оцінка ефективності управління оборотними коштами підприємства.....91	Циганков Р. С., Бесчастна Д. О., Петькова Є. І. Зовнішня торгівля України: аналіз та прогнози.....143
Ситник Н. С., Назар Н. В. Особливості реалізації грошово-кредитної політики України в сучасних умовах.....95	Циганок В. М., Горик-Чубатюк М. О., Гуля Ю. В. Особливості інтегрованого підходу до маркетингової комунікаційної політики підприємств.....148
Ситник Н. С., Самбірська О. Р. Фінансова безпека банку як основа його стійкості.....100	Чекаловська Г. З., Лось А. А. Сучасні тенденції розвитку blockchain-технологій в Україні.....153
Смолінська С. Д., Гумен А. Б. Сутність та функції фінансів суб'єкта господарювання.....104	Шедяков В. Е. Новая роль регионов: от жёсткой иерархии мира к многополюсности, гибкости и переменчивости.....157
Сороківська З. К. Виклики та загрози глобалізації для банківської системи країни.....107	Юхименко П. І., Задорожна Р. П., Зубченко В. В. Кластеризація туристичної галузі як активатор економічного потенціалу Київського регіону.....161
Старух А. І. Соціально-економічний розвиток України: сучасні реалії та перспективи.....111	
Стеценко Б. С. Функціональні дисбаланси та асиметрії сучасного фінансового посередництва.....115	
Тарасюк Г. М., Шпонарська І. А. Сприяння розвитку малого і середнього підприємництва в умовах децентралізації 119	

CONTENTS

Kryvtsun I. Risk management in modern banking.....6	Romenska K., Yas`ko K., Zinenko V. Control of the target and effective direction of the budget as a function of the state.....76
Kucher S., Sukhanov O. Improving business performance.....9	Savenko O., Krivulskaya T. Ways to increase enterprise competitiveness.....81
Mangushev D., Savchenko M. Research and improvement of logistic methods in enterprise activities.....14	Sakun A., Stankevych I., Stognienko T. Providing worthy work of humans on the basis of corporate social responsibility in Ukraine.....86
Maryna A., Yatsenko Y. Dynamics of public debt: experience of Spain and Ukraine.....19	Serebryansky D., Bazilchuk K. Assessment of the efficiency of controlling assets of the enterprise.....91
Meliankova L. Employee benefits: domestic and international accounting practice.....24	Sytnyk N., Nazar N. Features of implementation of the monetary and credit policy of Ukraine in modern conditions.....95
Mihaylenko O., Shvets N. Peculiarities of reforming the body of state financial control in modern conditions.....28	Sitnik N., Sambirska O. The financial security of the bank as a basis for its stability.....100
Naumova T., Kashperska A., Kirilenko M. Innovative formats for development and organization of catering business institutions of Ukraine.....34	Smolinska S., Humen A. The nature and functions of the entity's finances.....104
Nesterchuk A. Improvement of the anti-crisis system of bankruptcy preventing SE "People's specialized forestry".....40	Sorokivska Z. Challenges and threats of globalization for the banking system of the country.....107
Osadcha O., Plikus I. Pension system of the Ukraine: stages of the formation, problems and directions of the decision.....44	Starukh A. Socio-economic development of Ukraine: current realities and prospects.....111
Pestsova-Svitalka O., Bildij A. Current issues of preparation of financial statements by small business entities.....50	Stetsenko B. Functional imbalances and asymmetry of modern financial intermediation.....115
Pylypiv V., Hrinjuk O. Methods of the current assets efficiency usage indicators calculation (example PJSC "Ushitskyj building materials plant").....55	Tarasiuk H., Shponarska I. Promoting the development of small and medium-sized entrepreneurship in a decentralized environment.....119
Polishchuk S. "Product quality improvement at PJSC "Beer-alcoholic combine "Radomishl"" 59	Tatianina S., Levitskaya N. Non-traditional services in the banking system of Ukraine.....126
Primush J., Lazebna A. Audit activities in Ukraine compared to audit in other countries.....63	Tymoshenko A. Risks-management as a component of the management enterprises systems....130
Rybalchenko L., Kosychenko A. Problems of safety of the personal data in the Ukraine.....68	Khmurova V., Churikova O. Development prospects of public private partnership in Ukraine....135
Rozmyslov A., Rozmyslova K. The study of systemic principles of regulation of investment processes in the region.....71	Khomich N. Resources potential of SCH "Resnivetsky" Starokonstantinov district of Khmelnytsky region and ways of its recreation.....139
	Tsigankov R., Beschastna D., Petkova Y. Foreign trade in Ukraine: analysis and forecasts.....143

Tsyganok V., Zhytomyr N., Gulya Y. Features of an integrated approach to marketing communication policy for enterprises.....148	Shedyakov V. A new role of regions: from a rigid hierarchy of the world to multi-poles, flexibility and variability.....157
Chekalovska H., Los A. Current trends of blockchain-technology development in Ukraine.....153	Yukhymenko P., Zadorozhna R., Zubchenko V. Clusterization of the tourist industry as an activator of the economic potential of the Kiev region.....161

Kryvtsun Iryna

PhD, Associate Professor,
Associate Professor of Enterprise Economics and Investments
National University "Lviv Polytechnic"

RISK MANAGEMENT IN MODERN BANKING

Modern banking faces daily to both traditional banking risks such as credit, deposit, liquidity risks and new risks – cyber risks caused by the technological revolution. Today the attention focus has gone beyond the realm of credit or liquidity risk monitoring, capitalization of banking institutions, shifting to increasing risks of real-time transactions, client risks and risks caused managing data arrays. In this regard, modern management of banks needs to be comprehensive, protecting them from traditional and emerging risks and ensuring their competitiveness against new market entrants – fintech companies.
Key words: market regulator, modern banking, risks management, credit risks, deposit risks, cyber risks.

Introduction. In the past banks' effective activity was determined by their successful interest rate policy and attentive credit and deposit portfolio management. Today this is not enough to ensure a stable competitive position for both traditional banks and new institutions – fintech companies. The increasing risks of the banking sector have led to the need to improve the risk management of banks both at the level of themselves and at the level of market regulators. Increasing requirements of market regulators are focusing on emerging threats and risks that accompany modern banking technologies and services.

Literature review. The problematic risk management of banks has been repeatedly considered in market regulators' documents [1-3], banking sector outlooks [4-6] and scientific researches [7-9]. The special value of these studies is that they allow to identify the impact of new risks on the financial indicators of banks and to outline the main ways of protection against risk factors.

Aims. On the basis of this, it is possible to formulate the research problem which is reasoning to systematize modern banking risks and ways to protect them.

Results. Bank management is always trying to reduce the level of risks associated with:

- *credit*. This risk is also known as default risk that is associated with the repayment of a credit advances made by a bank. Credit risk is the potential that a bank borrower fails to meet the obligations on agreed terms;
- *interest rate and foreign exchange*. This refers to the change in value of a financial asset or liability occasioned by a change in the general level of interest rates or exchange rate. Interest rate risk also entails reinvestment risk which is the probability that the bank will not be able to reinvest its interim cash flows at interest rates that are required to meet its liabilities;
- *liquidity*. This is the probability that there will be a sudden call upon the resources of the bank that will strain its financial capacity. This is exactly the situation in 2008 when significant dependence of domestic banks on deposit resources led to their loss of liquidity;
- *operations*. The operational risk is understood as risk of loss arising from failed processes, people and systems as well as external events. These failures could be sudden, such as a computer break-

down, it could be cumulative, such as the inability to bring on line a new computer application.

These four specific kinds of risk form the core risks associated with banking. There are however, other types of risk such as capital risk, concentration risk, ownership risk, fraud risk, actual risk, off balance sheet risk, reputation risk, environmental risk etc [7].

The collapse in 2008 of Lehman Brothers, a global bank, brought down the global financial system, triggering numerous bank failures most of them are partly caused by liquidity problems and by the credit crunch. For example, the Material Loss Reports from the Federal Deposit Insurance Corporation state that liquidity risk and credit risk together contributed to most commercial bank failures during the recent crisis [8].

The banks of national economics are and were before financial crisis 2008 deposit-credit orientated (table 1).

The dependence of deposit resources impacted negatively on the financial situation in 2008. Today this dependence and the share of request deposits have a growth trend. The problem gets complicated too, as the share of questionable credits in recent years considerably rose. The high share of credit and deposit portfolio enabled in past the receiving of bank margin and net spread in spite of a negative profitability indicators. The main competitive factors were a reducing of the interest rate and a simplification of credit receiving [10].

High proportion of loans and deposits in the balance sheet structure of banks increase the importance of effective complex credit and deposit risk management, which has an impact on banks' liquidity risk.

In the banking sector, *liquidity risk* and *credit risk* are considered the major sources of default risk. Liquidity is viewed as a fundamental part of banking operations and the Basel Committee on Banking Supervision defines *liquidity risk* as the risk of being unable to meet the obligations of depositors or to fund increases in assets, which stems from a shortage of liquid assets (2008). Credit is another important element in banking. *Credit risk* materializes when a bank borrower or counterparty fails to meet obligations per agreed terms. Additionally, since banks accept deposits from savers and lend those funds to borrowers, a bank's asset and liability structures are closely connected, especially in terms of borrower defaults and deposit outflows [8].

Table 1

Financial indicators of the banking sector

Indicator	2008	2018
Asset, thousand UAH	926 086	1 359 703
Credits and customer debts, thousand UAH	792 244	1 118 860
Credit portfolio as percentage of asset	85.55	82.29
Non-operated or outstanding credits, thousand UAH	18 222	594 999
Problem credits as percentage of credit portfolio	2.3	53.18
Deposit portfolio, thousand UAH	357 147	914 824
Deposit portfolio as percentage of bank resources	38.56	67.28
Deposits at the request, thousand UAH	108 653	319 206
Deposits at the request as percentage of deposit portfolio	30.42	34.89

Source: composed and calculated by author on the basis of data [11]

Table 2

Risk management measure of banks

Kind of risk	Measure
Credit risk	Self-insurance or insurance, factoring, establish credit limits, development a standard process for handling overdue accounts
Interest rate and foreign exchange risk	Insurance, coordination of credit or deposit operations by terms or currency
Liquidity risk	Comprehensive management of the loan-deposit portfolio, coordination of bank operations by terms or currency
Operation risk	Preventive measure
Cyber-risk	Information exchange on cyber incidents between market participants Mandatory testing and modeling of cyber incident response Early-warning system

Source: composed by author

In Ukraine, nearly 20% of banks have foreign ownership. The authors [8] categorize all Ukrainian banks into two groups: foreign-owned banks and domestically-owned banks. The credit risk is correlated with liquidity risk in foreign- and domestic-owned banks. However, a correlation is more pronounced in foreign banks. In foreign-owned banks, when credit risk rises, liquidity falls. Foreign banks benefit from competitive advantages relative to domestic banks, such as better risk management and advanced information technologies. In addition, for foreign banks, deposit ratio has a negative effect on liquidity risk, while ROA is negatively correlated with bank liquidity risk only in domestic banks.

In addition to traditional bank activity risks in modern banking arise new risk factors that significantly affect financial stability and competitiveness of banks.

The modern banking is facing a number of regulatory problems. Summarizing their impact on the banks' activity the analytical review [12] highlights the following issues:

- Expanding the scope of regulation. The expansion of the regulatory field on both national and global markets is driven by an increase in the number of regulatory requirements and supervisory authorities;

- Management risks through real-time operations that are needed to comply with regulations such as Basel III;

- Client-related risks. Regarding client risks then the banks must respond to increasing concerns about money laundering and terrorist financing. Even if they launder money unknowingly, they will still face huge repercussions from regulators;

- Risks associated with reporting standards. Different reporting standards force banks to double calculation and consolidate data. For international banks, this means varying the recording standards used across different countries;

- Data management risks. The legal consequences of data mismanagement can have a serious impact on the banks' activity that has inadequate data management procedures due to speeding up document processing or poor data security, including cyber-attacks.

In table 2 are proposed measures according to the types of risk.

When banks choose self-insurance to mitigate credit risks, they are creating a special fund. They can also create a subsidiary insurance company – a captive company for insuring the risks of a parent bank's loan portfolio.

Some banks choose to work with a factoring company when they come across customers unwilling to pay on their debt.

Growing competition in the banking sector is forcing banks to adopt new technologies that increase digital risk. Although these risks have positive potential, they do require appropriate protection measure.

The expectations of bank customers are shifting as a result of their digital experiences with online retailers, tech companies, and other entities, and this is changing their interactions with banks in fundamental ways. Banks to be integrated with their customers' purchasing and financial-management needs in new and unique ways: anticipating key financial needs and moments, and their changing preferences; and acting as both a financial advisor and a data guardian. The risk will be invisible to customers, despite being deeply rooted in the

relationship with their banks. Yet that relationship will change in the following ways: retail customers will know only that instead of having to get in touch with the bank, their needs will be anticipated and met with personalized solutions that seem to arrive just when they're needed. These customers say that in a world where their entire operations will be digitized, they will expect their banks to integrate digitally into their operations [15].

Today the main competitors of banks become non-banking institutions. Banks and fintech companies compete in many areas, although fintech companies offer only part of the services provided by traditional banks. The benefits of fintech companies are their greater flexibility, which

allows them to better adapt to consumer needs. Traditional banks are forced to actively apply the achievements of the technological revolution increasing own digital risks.

Conclusions. The risk problem of modern banking should be solved at both macro- and micro-levels. The market regulation should be carried out in two ways: to create a favorable market environment and to protect consumers from the risks of both banks and fintech companies. At the micro-level, the problem can be solved by implementing a comprehensive risk protection program by banks. This program should contain measures that use achievements of the technological revolution and provide competitive advantages for banks.

References:

1. Cybersecurity, Cyber Risk and Financial Sector Regulation and Supervision. *Worldbank* : офіційний сайт. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/financialsector/brief/cybersecurity-cyber-risk-and-financial-sector-regulation-and-supervision>. (дата звернення: 15.10.2019).
2. Financial sector's cybersecurity : regulations and supervision. *Worldbank* : офіційний сайт. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/686891519282121021/Financial-sector-s-cybersecurity-regulations-and-supervision>. (дата звернення: 15.10.2019).
3. Основні принципи ефективного банківського нагляду. *Національний банк України* : офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=45251>. (дата звернення: 10.10.2019).
4. The future of finance and the outlook for regulation. *European Central Bank* : офіційний сайт. URL: <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2017/html/ecb.sp171109.en.html>. (дата звернення: 15.10.2019).
5. Global banking outlook 2018. *EY – Global* : веб-сайт. URL: [https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-global-banking-outlook-2018/\\$File/ey-global-banking-outlook-2018.pdf](https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-global-banking-outlook-2018/$File/ey-global-banking-outlook-2018.pdf). (дата звернення: 15.10.2019).
6. Macroprudential policy ten years after the crisis. *European Central Bank*: офіційний сайт. URL: https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2019/html/ecb.sp190704_1~c105b24fd6.en.html. (дата звернення: 15.10.2019).
7. Thomas D. Ayodele, Raphael Oladele Alabi. Risk Management in Nigeria Banking Industry. *Research Journal of Finance and Accounting*, 2014, Vol 5, # 2, pp. 132-136.
8. Ruoyu Cai, Mao Zhang. How does credit risk influence liquidity risk? Evidence from Ukrainian banks. *Visnyk of the National Bank of Ukraine*, 2017, #241, pp. 21-33.
9. Martin Cihak, Alexander F. Tieman. Quality of Financial Sector Regulation and Supervision Around the World. *International Monetary Fund* : офіційний сайт. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2016/12/31/Quality-of-Financial-Sector-Regulation-and-Supervision-Around-the-World-22129>. (дата звернення: 15.10.2019).
10. Kryvtsun I. M. Modern banking: signs, challenges and risk. *Modern Movement of Science* : 3rd International Scientific and Practical Internet Conference, Dnipro, 1-2 October 2018 Dnipro, 2018, pp. 321-324. [Електронний ресурс] URL: <http://www.wayscience.com/en/3rd-conference-1-2-october-2018/>.
11. Показники банківської системи. *Національний банк України*: офіційний сайт. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442. (дата звернення: 10.10.2019)
12. Top 5 regulatory concerns currently facing financial institutions. *Worldfinance* : веб-сайт. URL: <https://www.worldfinance.com/strategy/top-five-regulatory-concerns-currently-facing-financial-institutions>. (дата звернення: 15.10.2019).
13. The Fundamental Principles of Financial Regulation. *Princeton University* : офіційний сайт. URL: <https://www.princeton.edu/~markus/research/papers/Geneva11.pdf>. (дата звернення: 20.10.2019).
14. Steps to Mitigate Your Bank's Credit Risk. *Fosaudit* : website. URL: <https://fosaudit.com/steps-to-mitigate-your-banks-credit-risk/> (дата звернення: 05.11.2019).
15. The Future of Risk Management in the Digital Era. *McKinsey*: site. URL: <https://www.mckinsey.com/business-functions/risk/our-insights/the-future-of-risk-management-in-the-digital-era> (дата звернення: 05.11.2019).

Кривцун Ірина Мирославівна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національного університету «Львівська політехніка»

РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ У СУЧАСНОМУ БАНКІНГУ

Анотація

Сучасний банківський бізнес щодня стикається як з традиційними банківськими ризиками – кредитним, депозитним, ризиком ліквідності, так і новими кібер-ризиками, спричиненими технологічною революцією. Сьогодні фокус уваги банківського менеджменту вийшов за рамки моніторингу традиційних ризиків, капіталізації банківських установ, змістившись до зростаючих ризиків транзакцій у реальному часі, клієнтських ризиків та ризиків, пов'язаних з управлінням масивами даних. У зв'язку з цим, сучасний банківський менеджмент повинен бути комплексним, забезпечуючи як захист від ширшого спектру ризиків, так і конкурентоспроможність банків щодо нових учасників ринку – фіттех-компаній.

Ключові слова: регулятор ринку, сучасний банкінг, управління ризиками, кредитні ризики, депозитні ризики, кібер-ризики.

Кривцун Ирина Мирославовна

кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры экономики предприятия и инвестиций
Национального университета «Львовская политехника»

РИСК-МЕНЕДЖМЕНТ В СОВРЕМЕННОМ БАНКИНГЕ**Аннотация**

Современный банковский бизнес ежедневно сталкивается как с традиционными банковскими рисками – кредитным, депозитным, риском ликвидности, так и новыми кибер-рисками, вызванными технологической революцией. Сегодня фокус внимания банковского менеджмента вышел за рамки мониторинга традиционных рисков, капитализации банковских учреждений, сместившись к растущим рискам транзакций в реальном времени, клиентским рискам и рискам, связанным с управлением массивами данных. В связи с этим, современный банковский менеджмент должен быть комплексным, обеспечивая как защиту от более широкого спектра рисков, так и конкурентоспособность банков касательно новых участников рынка – финтех-компаний.

Ключевые слова: регулятор рынка, современный банкинг, управление рисками, кредитные риски, депозитные риски, кибер-риски.

УДК 658.15

Кучер Станіслав Федорович

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, підприємництва та фінансів
Бердянського державного педагогічного університету

Суханов Олексій Вікторович

магістрант
Бердянського державного педагогічного університету

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність підвищення ефективності діяльності підприємств, обумовлена тим, що розвиток підприємств, матеріальний добробут населення й держави залежать від того, наскільки ефективною буде господарська діяльність економічних суб'єктів господарювання. Щоб відповідати «викликам часу», підприємства змушені не тільки переглядати звичні традиційними підходи, які вже використалися до організації своєї діяльності, але й постійно підвищувати власну ефективність. Чітке розуміння економічної природи й важелів підвищення ефективності виробничого процесу є інструментом забезпечення успішної діяльності підприємства, робить дану статтю практично значимою.

Ключові слова: підприємництво, ефективність, оцінка, фактори, управління, заходи.

Постановка проблеми. Проблема ефективності підприємницької діяльності завжди займала важливе місце серед актуальних проблем економічної науки. Зацікавленість виникає на різних рівнях управління економікою – від власників приватного підприємства до керівників держави.

Сучасний етап розвитку ринкових відносин в Україні вимагає від вітчизняних підприємств активних дій по підвищенню ефективності їх функціонування. З початку розвитку економічної науки проблема ефективного функціонування підприємств вийшла на перший план і залишається актуальною й сьогодні. Оцінка ефективності виробничої діяльності, управлінських рішень, витрат економічних ресурсів, а також конкретні технології й засоби забезпечення ефективного функціонування підприємств становлять особливий інтерес як для вчених, так і для економістів-практиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню проблеми підвищення ефективності діяльності підприємства були присвячені дослідження таких економістів, як Гур'єва О.А. «Економічна ефективність: сутність, особливості й методика оцінки», Ілюшина О.С. і Стуколо-

ва Ю.К. «Аналіз методичних підходів до оцінки економічної ефективності діяльності підприємства», Мінаєва О.А. «Економічна ефективність підприємства в сучасних умовах», Панфіль Л.А. і Муртазіна Є.Є. «Оцінка ефективності діяльності підприємства», Чучуліна Є.В. і Піскунова А.А. «Економічна ефективність як головний мотив успішності діяльності підприємства на світовому ринку», Яркіна Н.Н. і Популіді Н.Г. «Методологічні аспекти механізму забезпечення економічної ефективності підприємства».

Ефективність є індикатором розвитку, вона виступає стимулом, для всіх економічних суб'єктів. З метою підвищення ефективності діяльності розробляються конкретні заходи, спрямовані на розвиток, результат якого в грошовому вираженні і є економічним ефектом.

Ціль дослідження. Розгляд теоретико-методологічних і методичних положень з сутності й забезпеченню економічної ефективності діяльності підприємств у ринкових умовах, розробка рекомендацій щодо заходів підвищення ефективності діяльності підприємства.

Методи дослідження. Аналіз, порівняння, оцінювання, узагальнення.

Об'єкт дослідження. Процес ефективності підприємницької діяльності.

Предмет дослідження. Інструменти та механізм здійснення оцінки економічної ефективності діяльності підприємства.

Основний матеріал. На сучасному етапі розвитку економіки особливе місце займає підприємницька діяльність. Підприємницька діяльність існувала скрізь, де були ринкові відносини й де кінцевий результат діяльності полягав в одержанні прибутку. Тому сучасну економіку України не можна представити без підприємництва.

Згідно з Господарським кодексом України, підприємницька діяльність визначається в такий спосіб: «Підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку» [1].

Головним завданням різних підприємницьких структур, не залежно від їхнього розміру, є підвищення їх ефективності. Ефективність означає здатність досягати певних результатів з мінімальними витратами.

О.А. Мінаєва вважає, що економічна ефективність підприємства – це результативність здійснюваних видів діяльності відповідно до цілей інноваційного розвитку економічної системи [2, с. 41].

Є.В. Чучуліна й А.А. Піскунова вважають, що економічна ефективність підприємства виражає відношення ефекту до витрачених ресурсів [3, с. 117].

О.А. Гур'єва під економічною ефективністю розуміє відношення результату до витрат діяльності фірм, що залежить від створення оптимальних умов виробництва якісного продукту, його збуту, що характеризується досягненням високих фінансових показників [4, с. 4].

Л.А. Панфіль і Є.Є. Муртазіна економічну ефективність розглядають із декількох позицій: планування обсягів виробництва, формування витрат, прибутку, ціни й асортиментів, оцінювання конкурентоспроможності продукції й інвестиційної привабливості організації [5, с. 753].

Ефективність – якісна категорія. Пов'язана з інтенсивністю розвитку підприємництва (динамічною якісною категорією), вона відображає глибинні процеси вдосконалювання, що відбуваються у всіх його областях, і виключає механістичні підходи. Прагнучи підвищити ефективність конкретного виду підприємницької діяльності і їх сукупності, ми визначаємо конкретні заходи, що сприяють процесу розвитку, і відтинаємо ті з них, що ведуть до регресу.

Ефективність, у цьому змісті, завжди пов'язана із практикою. Вона стає цільовим орієнти-

ром управлінської діяльності, направляє цю діяльність у русло обґрунтованості, необхідності, виправданості й достатності.

Основними підходами до економічної ефективності є [6, с. 128]:

– ресурсний (співвідношення результату й обсягу витраченого ресурсу для одержання даного результату);

– витратний (співвідношення результату й витрат, необхідних для досягнення даного результату);

– структурний (ефективність як одна зі складових результативності, що визначає економічність використання ресурсів);

– цільовий (ефективність оцінюється як імовірність досягнення підприємством власних локальних і стратегічних цілей);

– інституціональний (ефективність із погляду різних груп зацікавлених людей).

Усі концепції й підходи до визначення поняття «ефективність» мають на увазі під собою показники, за допомогою яких проводиться аналіз, порівняння й оцінка діяльності компанії. Підприємство як вид діяльності, досить багатогранний і підрозділяється на сукупність щодо самостійних видів, таких як комерційна діяльність, фінансова діяльність і виробнича діяльність.

Кожний з перерахованих видів діяльності впливає на кінцевий результат і ефективність підприємництва. У табл. 1 представлені основні показники ефективності підприємницької діяльності по трьом підсистемам: виробничій, фінансовій і комерційній.

Найбільш підходящою концепцією оцінки ефективності підприємницької діяльності є система збалансованих показників, що відображає стратегічну спрямованість аналізу ефективності підприємництва. При цьому в систему збалансованих показників доцільне включення наступних показників:

– показники, що характеризують ефективність використання матеріальних і нематеріальних активів;

– показники, що відображають стан об'єкта підприємницької діяльності в часі;

– показники, що характеризують досягнення результатів, а також показники, що відображають конкурентні переваги.

Вони допомагають оцінити ступінь отриманого результату в співвідношенні з понесеними витратами або використаними ресурсами. Завдяки ним, ми зможемо побачити, наскільки підприємство ефективно функціонує, чи не несе воно збитки й наскільки підприємство ліквідне й конкурентоспроможне.

Відомо безліч класифікацій факторів впливу на економічну ефективність діяльності підприємства. Ці фактори, що впливають на економічну

Таблиця 1

Основні показники ефективності підсистем підприємницької діяльності

Ефективність		
Виробнича	Комерційна	Фінансова
Ефективність виробництва	Обсяг реалізованої продукції	Дохід від основної діяльності
Продуктивність праці	Відносна величина прибутку	Собівартість продукції
Рентабельність	Витрати на просування товарів	Чистий дохід

ефективність діяльності підприємства, діляться на зовнішні й внутрішні.

Зовнішні включають: державне втручання; фінансово-валютні фактори; економічні й кон'юнктурні; науково-технічні; екологічні, формажорні фактори (стихійні лиха, військові конфлікти, інші зовнішні фактори, що відбуваються випадково й зухвалі негативні наслідки).

Внутрішні фактори – це інтеграція й взаємодія наступних факторів: матеріально-технічні (використання прогресивних предметів праці, застосування продуктивного технологічного устаткування, проведення модернізації й реконструкції матеріально-технічної бази виробництва); організаційно-управлінські (освоєння нових видів продукції й послуг, розробка стратегії й тактики розвитку організації, інформаційне забезпечення процесів прийняття рішень); економічні фактори (фінансове планування діяльності підприємства, аналіз і пошук внутрішніх резервів зростання прибутку, економічне стимулювання виробництва, податкове планування); соціальні фактори (підвищення кваліфікації працівників, поліпшення умов праці, організація оздоровлення й відпочинку працівників).

Класифікаційні ознаки й складові елементи цієї класифікації терплять зміни. Відбувається ускладнення й виділення більш вузьких напрямків впливу факторів на діяльність підприємства. Тому необхідно виділити субкласифікацію, яка відноситься й до зовнішніх, і до внутрішніх факторів, використання якої дозволить визначати, які фактори дотяглися свого максимуму в плані конкурентної переваги, і які нові фактори виходять на передній план.

Таким чином, враховуючи сучасні економічні тенденції, слід виділити фактори, що впливають на економічну ефективність підприємницької

кої діяльності: фундаментальні, операційні; інноваційні (рис. 1):

1) фундаментальні фактори – праця (робоча сила), капітал (майно), земля, ресурси, що відносяться до основних факторів економічної діяльності, які завжди важливі й актуальні;

2) операційні фактори – фактори, які впливають у цей момент часу й дозволяють підприємству досягти конкурентних переваг відповідно до сучасних тенденцій його розвитку. До подібних факторів можна віднести: використання ІТ – технологій (інформаційних мереж, on-line систем ведення бізнесу, інформаційних баз даних), сучасні досягнення нових наукових напрямків – логістики, кваліметрії, інжинірингу й ін.;

3) інноваційні фактори – це фактори зміни, які задають вектор розвитку в майбутньому. Наприклад, КСО (корпоративна соціальна відповідальність), мікроелектроніка й робототехніка.

Кожний з факторів необхідно ретельно вивчати, щоб виявляти, що вплинуло на ріст або зниження показників ефективності, що треба зробити, щоб підвищити ефективність.

Динамічність впливу факторів на ефективність підприємницької діяльності, полягає в тому, що операційні фактори можуть перейти із часом у фундаментальні, а інноваційні – в операційні, у зв'язку із цим групи тісно взаємозалежні між собою. Часовий лаг кожного фактора різний.

Підвищенню ефективності підприємницької діяльності сприяє застосування системи управління економічною ефективністю операційною діяльністю, яка припускає комплекс заходів, до яких можна віднести:

– організація обліку доходів і витрат у формі уніфікованої бази даних згідно зі стандартом підприємства;

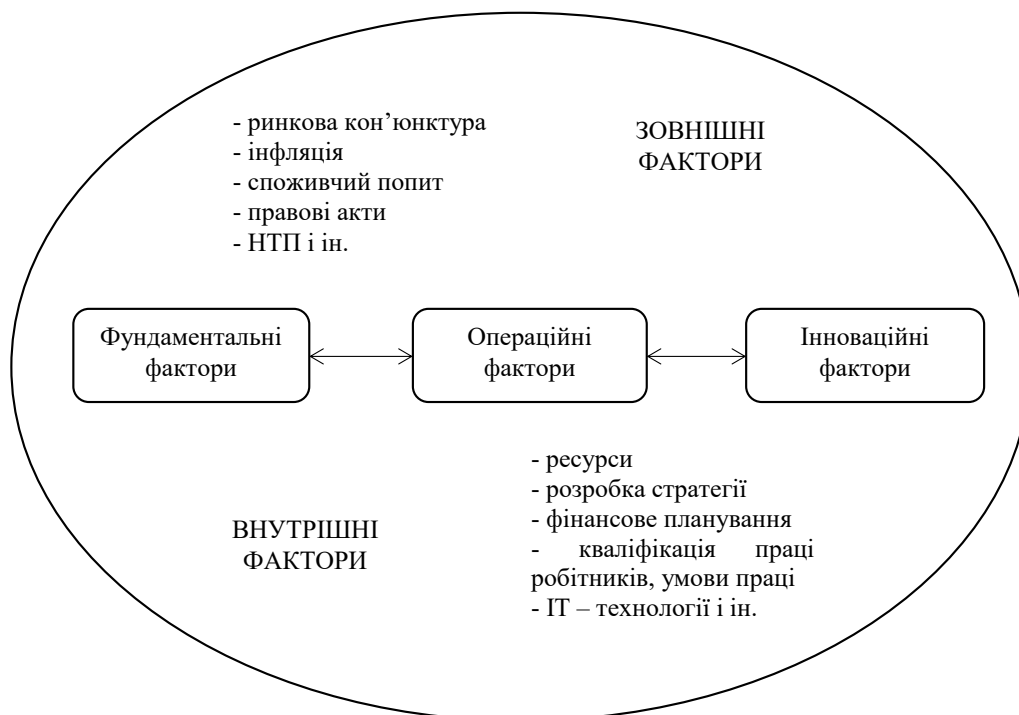

Рис. 1. Розширена класифікація факторів, що впливають на ефективність підприємницької діяльності

- проведення комплексного багаторівневого факторного аналізу й аналізу резервів;
- формування, планування й моніторинг нормативів питомого витрат;
- розрахунки, економічне обґрунтування й визначення планів для підрозділів підприємства;
- доведення звітів про економічні результати діяльності й до менеджменту вищої ланки й до керівників усіх структурних підрозділів;
- вироблення стратегії підвищення економічної ефективності операційної діяльності на всіх рівнях менеджменту;
- постановка цілей по підвищенню економічної ефективності операційної діяльності на всіх рівнях менеджменту;
- розробка організаційно-технічних заходів (у повній відповідності із прийнятою стратегією й поставленими цілями) по підвищенню економічної ефективності операційної діяльності всіх структурних підрозділів;
- узгодження й затвердження комплексу програм організаційно-технічних заходів на рівні керівників структурних підрозділів і менеджменту вищої ланки.

Крім цих заходів для підвищення ефективності діяльності часто необхідні такі заходи як відпрацювання й впровадження штатного порядку функціонування системи управління економічною ефективністю операційної діяльності підприємства. При цьому, важливим буде вивчення пропозицій менеджменту всіх рівнів про коректування стандартів і порядку функціонування системи.

Для підвищення ефективності також проводиться оцінка ефективності впровадження системи управління економічною ефективністю операційної діяльності. У результаті, нерідко потрібне впровадження штатного порядку функціонування системи. Система управління економічною ефективністю операційної діяльності підприємства дозволить виявити резерви підвищення економічної ефективності діяльності підприємства і його структурних підрозділів. На основі отриманої інформації про інфраструктуру навколишнього середовища й виявлених резервах доцільно розробити програми підвищення економічної ефективності операційної діяльності структурних підрозділів у забезпеченні підвищення ефективності підприємства.

Підвищення ефективності виробничого підприємства може бути реалізоване за рахунок:

- ефективного управління запасами (оптимізації залишків на складі, щоб знизити період обороту, але не створювати дефіцит);
- ефективного управління дебіторською заборгованістю (оптимізації її розміру, як через договори, які заключають із покупцями, включаючи використання кредитної політики, так і через використання системи факторингу);
- ефективного управління кредиторською заборгованістю (через можливість відстрочки платежу, якщо такі умови можливі у відносинах з постачальниками, щоб фінансувати залишки запасів і дебіторської заборгованості);
- ефективного управління позиковими засобами (залучення їх тільки в міру необхідності, у достатній кількості, зі своєчасним і швидким погашенням);
- ефективною ціновою політикою (щоб забезпечувати норму прибутку при конкурентоспроможності до пропозицій інших підприємств);
- удосконалювання процесів діяльності (щоб знизити операційні витрати, адміністративні витрати в діяльності підприємства, тим самим збільшивши прибуток і рентабельність).

Висновки. Економічна ефективність підприємства виражає відношення ефекту до витрачених ресурсів. Економічну ефективність можна класифікувати залежно від видів діяльності: виробнича, фінансова, комерційна. Кожна із цих груп припускає розрахунки показників відносини «результатів» до «витрат». Під результатом можуть розглядатися обсяг продажів або валовий дохід, а під витратами – властиво вартість ресурсів, величина активів і т.п. Фактори, що впливають на економічну ефективність діяльності підприємства, діляться на зовнішні й внутрішні. Зовнішні включають: державне втручання; фінансово-валютні фактори; економічні й кон'юнктурні; науково-технічні; екологічні, форс-мажорні фактори. Внутрішні – це інтеграція й взаємодія наступних факторів: матеріально-технічних, організаційно-управлінських, економічних і соціальних. До факторів, що впливають на економічну ефективність підприємницької діяльності відносять: фундаментальні, операційні, інноваційні. Для підвищення економічної ефективності підприємств необхідне вдосконалювання формування й використання активів підприємства, які містять у собі й запаси, і дебіторську заборгованість, а також пасивів (кредиторська заборгованість, кредити), ціноутворення, а також удосконалювання організації процесів діяльності й управління.

Література:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. (ред. від 12.08.2015 р.). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
2. Мінаєва О.А. Економічна ефективність підприємства в сучасних умовах // Інтелект. Інновації. Інвестиції. – 2015. – № 4. – С. 41-43.
3. Чучуліна Е.В., Пискунова А.А. Економічна ефективність як головний мотив успішності діяльності підприємства на світовому ринку // Вісник наукових конференцій. – 2017. – № 2-2 (18). – С. 117-119.
4. Гур'єва О.А. Економічна ефективність: сутність, особливості й методика оцінки // Економіст року 2016: збірник статей Міжнародного науково-практичного конкурсу. – 2016. – С. 4-13.
5. Панфіль Л.А., Муртазіна С.С. Оцінка ефективності діяльності підприємства // Економічні науки. – № 6. – С. 753-756.
6. Лющина О.С., Стуколова Ю.К. Аналіз методичних підходів до оцінки економічної ефективності діяльності підприємства // Молодий учений. – 2017. – № 19. – С. 127-131.
7. Яркіна Н.Н., Популіді Н.Г. Методологічні аспекти механізму забезпечення економічної ефективності підприємства // Символ науки. – 2016. – № 3. – С. 227-234.

Кучер Станислав Федорович

кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры экономики, предпринимательства и финансов
Бердянского государственного педагогического университета

Суханов Алексей Викторович

магистрант
Бердянского государственного педагогического университета

ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**Аннотация**

Актуальность повышения эффективности деятельности предприятий, обусловлена тем что развитие предприятий, материальное благосостояние населения и государства зависят от того, насколько эффективной будет хозяйственная деятельность экономических субъектов хозяйствования. Что бы отвечать «вызовам времени», предприятия должны не только пересматривать привычные традиционные подходы, которые уже использовались при организации своей деятельности, но и постоянно повышать собственную эффективность. Четкое понимание экономической природы и рычагов повышения эффективности производственного процесса являются инструментом обеспечения успешной деятельности предприятия делает данную статью практически значимой.

Ключевые слова: предпринимательство, эффективность, оценка, факторы, управление, мероприятия.

Kucher Stanislav

Ph.D. in Economics,
Associate Professor Department of Economics, Entrepreneurship and Finance,
Berdyansk State Pedagogical University

Sukhanov Oleksiy

Master Department of Economics, Entrepreneurship and Finance,
Berdyansk State Pedagogical University

IMPROVING BUSINESS PERFORMANCE**Summary**

The relevance of the effective efficiency of the business activities of the enterprises is enriched by the fact that the development of financial benefits, the material well-being of the population will be necessary to lay aside from the fact that, as far as the effective functioning of the government is concerned, the efficiency of economic subordinates, projects of the state. To meet the requirements of the times, enterprises are forced not only to revise the usual traditional approaches that they already used before starting their activities, but also to constantly increase their own efficiency. A clear concept of the economic nature and levers of improving the efficiency of the production process is an instrument for ensuring the successful, operation of the enterprise and makes this article practically significant.

Key words: enterprise, efficiency, evaluation, factors, management, events.

УДК 658.8

Мангушев Дмитро Валерійовичкандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна**Савченко Михайло Вадимович**студент
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

ДОСЛІДЖЕННЯ І УДОСКОНАЛЕННЯ ЛОГІСТИЧНИХ МЕТОДІВ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуті теоретичні аспекти логістичної системи підприємства, окреслені маркетингові інструменти в діяльності компанії. Деталізовано підходи до цінової, комунікаційної та розподільчої політики підприємства. Досліджена сутність функціонування логістичної системи на прикладі ТОВ «Делівері», а також надана оцінка ефективності існуючої логістичної стратегії досліджуваної організації. Запропоновані перспективи оптимізації логістичного контролінгу підприємства, розроблені методичні рекомендації щодо підвищення ефективності управління процесом логістики ТОВ «Делівері».

Ключові слова: логістична система, маркетинг, ланцюги постачання, контролінг, економічна ефективність.

Постановка проблеми. Розвиток України як сучасної європейської, правової та демократичної держави характеризується глибокими, принциповими змінами практично в усіх сферах суспільного життя країни. Такі зміни, в свою чергу, передбачають ефективність функціонування держави на світовій арені, зокрема, розвиток національної її логістичної інфраструктури як невід'ємного атрибуту соціально-економічних перетворень. На думку науковців, збереження конкурентоздатності і підсилення переваг комерційно-успішних підприємств великою мірою зумовлюється здатністю оптимізувати всі процеси створення вартості, які безперервно циркулюють у їхніх ланцюгах поставок, починаючи від постачання сировини, виробництва і закінчуючи сервісним обслуговуванням кінцевого споживача [7].

Слід зазначити, що успішне виконання цих завдань залежить як від правильного налаштування логістичної системи ланцюгів поставок так і від синхронізації її роботи із іншими, не менш важливими галузями, такими як маркетинг, обслуговування споживача та виробництво. Проте в умовах недостатньої розвиненості транспортної і логістичної інфраструктури продуктивність і ефективність транспортного комплексу країни знижується. Звідси витікає висока актуальність вирішення завдань, направлених на розвиток транспортно-логістичного бізнесу в Україні. На сьогоднішній день залишаються недостатньо дослідженими питання вибору стратегічної зорієнтованості ланцюга поставок з точки зору вирішення класичної дилеми в теорії організацій у сфері реалізації логістичної концепції. Потребує вивчення технологія структуризації характерних ознак ланцюгів поставок та базових компонентів управління ними залежно від типу товару, покладеного в його основу, а також актуальний для міжнародних ланцюгів поставок інструментарій прийняття якісних оперативних та стратегічних рішень з метою отримання довготермінових конкурентних переваг у нестабільних економічних умовах [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями моделювання та розвитку ефективних

логістичних стратегій в діяльності підприємств, а також проблемою їх емпіричного впровадження займалися такі вчені як Б. Анікін, Ю. Аніскін, Є. Голубін, В. Дегтяренко, Д. Іванов, М. Кастельс, В. Катєнев, Н. Козаченко, Д. Лук'яненко, Д. Костюклов, Ф. Котлер, Є. Крикавський, К. Лайонс, М. Леві, М. Ліндерс, Р. Мамчин, Ю. Неруш, В. Сергєєв, Д. Уотерс, В. Федько, Н. Чухрай, О. Юлдашева та інші.

Разом із тим, вказані дослідження стосуються переважно лише окремих аспектів функціонування логістичної системи компанії, що не може повною мірою розкрити специфіку її ефективного впровадження в налагоджений процес маркетингу. За формою викладення матеріалу, ступенем узагальнення та предметною сферою проведених досліджень їх можна розділити на монографії, цикли статей, присвячені причинам та умовам виникнення та розвитку морського права як наукової дисципліни.

Постановка завдання. Мета статті полягає в аналізі особливостей розвитку логістичної системи підприємства на прикладі ТОВ «Делівері» та розробці методичних рекомендацій щодо підвищення її ефективності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Логістика являє собою детальну організацію і реалізацію складної операції. Загалом в діловому сенсі логістика – це управління потоком речей між точкою відправлення і точкою споживання, щоб задовольнити вимоги клієнтів або корпорацій. Ресурси, що застосовуються в логістиці, можуть включати матеріальні товари, обладнання та матеріали, а також продукти харчування та інші витратні матеріали. Логістика фізичних предметів зазвичай включає в себе інтеграцію інформаційних потоків, обробки матеріалів, виробництва, упаковки, інвентаризації, транспортування, складування і часто безпеку [8].

Логістична інфраструктура – це сукупність елементів логістичної системи, що виконують певні логістичні завдання в логістичних процесах. Вона, в свою чергу, має власну градацію в залежності від напрямку діяльності підприємства [6]:

- транспортно-експедиційне підприємство,
- складське підприємство,
- логістичні центри,
- інші підприємства логістичних послуг.

Основна ціль логістики вбачають в попередньому забезпеченні необхідними матеріалами відповідно до програми виробництва (терміну, кількості, якості, асортименту) з мінімальними витратами. Цьому сприятиме виконання окремих функціональних цілей, а саме [1]:

- попередні замовлення для своєчасної поставки матеріалів;
- комісійне складування матеріалів для виробництва за системою «точно, своєчасно» на складі постачальника за найнижчими загальними витратами;
- постійне використання єдиних контейнерів протягом тривалого виробництва;
- мінімізація зовнішньо-виробничих та внутрішньовиробничих витрат в сфері постачання;
- мінімізація запасів матеріалів;
- досягнення постачання «за вимогою» для скорочення часу реакції на бажання клієнта;
- гарантія бездефектного складування частин та мінімізація витрат на вхідному контролі;
- зниження кількості матеріалів, що закуповуються;
- мінімізація складських витрат на матеріальному складі.

Окрім того, для реалізації окремих цілей постачання передбачається здійснення відповідної системи фазових логістичних функцій. Зокрема, у сфері постачання такими логістичними функціями є [7]:

- визначення потреби в матеріально-технічному постачанні;
- розміщення замовлень матеріалів, частин у постачальників;
- закупівля та надходження матеріалів;
- утримання та поповнення запасів в постачанні;
- складування матеріалів;
- транспортування зовні і всередині підприємства;
- заготівля шляхом виготовлення матеріалів;
- маркетинг постачання;

Потрібно додати, що система логістичних функцій формується в процесі аналізу причинно-наслідкового зв'язку в ланцюгу постачання: мета логістики підприємства – мета логістики постачання – основні та окремі цілі логістики постачання – складові логістичного процесу в постачанні – логістичні функції в постачанні. Так, наприклад, мінімізація загальних витрат вимагає мінімізації витрат в постачанні, в тому числі за рахунок мінімізації транспортних витрат. Останнє вимагає оптимальних рішень щодо вибору транспортних засобів та транспортних технологій, а це становить зміст однієї з логістичних функцій у постачанні.

Як бачимо, стратегічні завдання менеджменту висувають якісно нові вимоги до логістичного функціонування галузі постачання. Мова йде про оптимізацію матеріально-технічного постачання, виходячи із стратегічного завдання – досягти оптимального рівня спеціалізації виробництва. Це дозволить оптимізувати і стратегію постачання, використовуючи такі концепції, як [3]:

- мінімальна кількість постачальників,
- єдиний постачальник,
- виробничо-синхронне постачання,
- інтеграція постачальників у розвиток виробництва.

Основна ціль виробничої логістики – організація технологічного процесу відповідно до замовлень збуту при одночасній мінімізації наявності товарів в процесі виготовлення та затрат на виробництво. Така основна ціль спричиняє окремі функціональні логістичні цілі, які мають безпосереднє відношення до економіки підприємства, а саме [4]:

1. оперативне планування та управління виробництвом для скорочення часу виготовлення при збереженні оптимальних розмірів партій відповідно до стриманих замовлень;
2. бездефектне виробництво з метою запобігання збільшенню часу виготовлення та витрат на виправлення браку,
3. підвищення рівня кваліфікації робочої сили для зростання реакційної здатності на замовлення клієнтів;
4. інтеграція внутрішньовиробничих транспортних та вантажно-пакувальних процесів і засобів виробництва в системі виробничого планування та управління;
5. мінімізація витрат на транспортно-складські та пакувальні процеси всередині виробництва;
6. мінімізація оборотних коштів у незавершених продукції;
7. поглиблення спеціалізації;
8. максимізація використання виробничої потужності;
9. мінімізація витрат ручної праці;
10. мінімізація тривалості оборотного циклу, мінімізація витрат поставки готових упакованих виробів для сфери збуту.

Управління ланцюгом постачання компанії ТОВ «Делівері» включає в себе наступні етапи [13]:

1. Планування.

У рамках цього процесу з'ясовуються джерела поставок, проводиться узагальнення і розстановка пріоритетів у споживчому попиті, плануються запаси, визначаються вимоги до системи дистрибуції, а також обсяги виробництва, поставок матеріалів і готової продукції. Рішення, що відносяться до всіх видів планування ресурсів і до управління життєвим циклом товару, приймаються також на цій стадії. Дані процеси дозволяють знайти баланс між попитом і поставками для вироблення напрямку дій.

2. Закупівлі.

У даній категорії виявляються ключові елементи управління постачанням компанії ТОВ «Делівері», проводиться оцінка та вибір постачальників, перевірка якості поставок, укладання контрактів з постачальниками. Також сюди відносяться процеси, пов'язані з отриманням матеріалів, таких як: придбання, отримання, транспортування, подібний контроль. Важливо зауважити, що дії з управління поставками товарів і послуг ТОВ «Делівері» відповідають планованому попиту.

3. Виробництво.

До цього процесу відносяться виробництво, виконання і управління структурними елементами,

які передбачають контроль за технологічними змінами, управлінням виробничими потужностями ТОВ «Делівері», виробничими циклами, якістю виробництва, графіком виробничих змін компанії. Визначаються також і специфічні процедури виробництва: власне виробничі процедури та цикли, контроль якості, упаковка, зберігання і випуск продукції (внутрішньо-фабрична логістика).

4. Доставка.

Даний процес складається з управління замовленнями, складом і транспортуванням компанії. Управління замовленнями включає створення і реєстрацію замовлень, формування вартості, вибір конфігурації товару, а також створення і ведення клієнтської бази, поряд з підтриманням бази даних по товарах і цінах, і управлінням дебіторами і кредиторами. Управління складом припускає набір дій з підбору та комплектації, упаковці, створенню спеціальної упаковки/ярлика для клієнта і відвантаження товарів. Інфраструктура управління транспортуванням і доставкою визначається правилами управління каналами і замовленнями, регулюванням товаропотоками для доставки та управлінням якістю доставки ТОВ «Делівері».

5. Повернення.

У контексті цього процесу визначаються структурні елементи повернень товару (дефектних, зайвих), що вимагають ремонту, визначення стану продукту, його розміщення, запит на авторизацію повернення, складання графіку повернень, направлення на знищення і переробку. До цих процесів також включають певні елементи післяпродажного обслуговування.

Основними напрямками підвищення ефективності використання основних виробничих фондів ТОВ «Делівері» є такі [14]:

– Екстенсивний, до якого належить в основному збільшення часу роботи основних виробничих фондів.

– Інтенсивний, до якого належить підвищення віддачі засобів праці на одиницю часу.

Проаналізувавши отримані дані, ми можемо зробити висновок, що ТОВ «Делівері» раціонально використовує, поновлює та розподіляє основні виробничі фонди та враховуючи специфіку бізнесу на ринку та має намір розширюватися.

У іноземній практиці (Сток, Ламберт) виділяють дві стратегії, які найбільш широко застосовуються для покращення потоку готівкових коштів та підвищення доходності активів [8]:

1. Зниження дебіторської заборгованості.
2. Зниження інвестицій в запаси.

Оскільки основними показниками діяльності будь-якої компанії є прибуток, то при розробці логістичної стратегії пропонується застосування моделі стратегічного прибутку, для розрахунку основних показників діяльності. Пропонується переглянути політику управління запасами, складську діяльність, роботу з клієнтами та постачальниками, для того, щоб знайти оптимальні важелі для збільшення доходності власного капіталу [14].

При цьому, як показує практика, найчастіше застосовується хибне припущення, що доходи і витрати у таких ситуаціях залишаються на одному і тому ж рівні. Але примусове скорочення

дебіторської заборгованості або запасів, яке супроводжується інноваціями або стратегічними змінами може викликати негативний вплив на показники прибутковості компанії. Оскільки не обгрунтоване різке зниження рівня запасів, призведе до збільшення транспортних витрат та збільшить ризик дефіциту, а також погіршить рівень обслуговування клієнтів).

Одним зі способів, який рекомендують західні автори, який дозволяє визначити як системні зміни можуть вплинути на показники прибутку та доходності активів, є модель стратегічного прибутку, яка показує, що доходність в розрахунку на чисту вартість компанії (власний капітал компанії), тобто доходність інвестицій акціонерів плюс нерозподілений прибуток – це функція трьох факторів, які менеджери можуть контролювати [8].

Як ми визначили, у компанії дуже низька оборотність активів і досить великі складські затрати, це пов'язано з тим, що на складах утримується досить високий рівень запасів, особливо імпортової продукції. Для економічної ефективності діяльності ТОВ «Делівері» є дуже важливим облік запасів. Так як компанія має як власну інфраструктуру, так і виступає імпортером, то запаси складаються як з запасів власного виробництва, так і з запасів готової продукції/послуг [14].

До основних переваг компанії ТОВ «Делівері» відноситься досить широко розгалужена дистрибуційна мережа, а також досить добре налагоджена її діяльність та комунікації. Працівники відділу закупок досить професійно виконують свою роботу, тому закупки компанії ТОВ «Делівері» досить майстерно організовані з врахуванням усіх сезонних факторів, коливання ціни, вартості та тривалості поставки. Варто зазначити, що при закупках застосовуються найкращі логістичні практики та розробки [16].

Компанія ТОВ «Делівері» іде в «ногу з часом» тому і має досить добре розроблений Інтернет портал для клієнтів. На початку діяльності компанії в Україні це було свого роду «ноу-хау» ТОВ «Делівері», що і до сих пір є однією з сильних сторін при організації роботи з клієнтами.

Як було проаналізовано, крім конкурентних переваг, компанія має багато проблем, вирішення яких можливе лише при майстерному застосуванні інструментарію логістики. Існують недоліки в якості послуг доставки та оформленні вантажів з подальшим процесом розвантаження, перш за все, це пов'язано з контролем температурного режиму як на складах, так і при транспортуванні. Незважаючи на те, що працівники відділу закупок досить правильно організують усі контракти, а відповідальні особи детально розробляють специфікації, все рівно досить часто виникають проблеми з якістю вантажів, яка надходить від замовників.

Компанія ТОВ «Делівері» досі має досить широкий спектр стратегічних можливостей для розвитку. Перш за все це динамічний розвиток продаж через ключових клієнтів, оскільки все більша частка послуг продається через ключових клієнтів і даний сегмент ринкової діяльності є таким, що динамічно розвивається.

Досвід провідних компаній світу дозволяє окреслити загальні (типові) принципи та підходи до реалізації логістичного управління інтегрованою ланцюгом поставок для ТОВ «Делівері» [17]:

1. *На рівні вибору стратегії:* пріоритетна мета полягає в підвищенні обслуговування споживача шляхом зростання реакційної здатності реагування на попит із одночасним охопленням всього життєвого циклу продукту від розробки до утилізації відпрацьованих частин.

2. *На рівні планування:* спільне інтегроване планування учасників логістичного ланцюга за принципом «одна організація», що означає інтегровані параметри циклу замовлення, рівня запасів, планової інформації.

3. *На рівні реалізації логістичних процесів:* інтегроване управління просторово-часовим переміщенням матеріальних благ, що вимагає повної інтеграції функцій і процесів в ланцюгу поставок.

Віднесення питання конкурентоспроможності ланцюгів поставок ТОВ «Делівері» і визначення їх атрибутів мусять бути зв'язані зі складанням списку ключових (стратегічних) рішень в ланцюгу поставок. Наведемо такий перелік типових стратегічних рішень [18]:

- ідентифікація ключових компетенцій і вибір стратегії ланцюга поставок;
- пристосування цілого ланцюга до природи попиту і характеристики пропозиції;
- розроблення загальної концепції ланцюга – комбінації функцій і процесів;
- визначення діапазону і ступеня аутсорсингу;
- вибір постачальників і посередників в дистрибуції;
- проектування системи переміщень сировини, матеріалів, а також готових виробів;
- вибір концепції управління запасами;
- рішення стосовно інформаційної системи, а в тому числі переміщення інформації;
- вибір принципів або моделі управління ризиком у ланцюгу поставок;
- рішення стосовно стосунків між учасниками ланцюга;
- вибір способу управління витратами;
- вибір локалізації логістичних об'єктів і їх оснащення;
- вибір виду транспорту та маршрутизація перевезень.

Висновки з проведеного дослідження. Однією з основних ознак сучасного розвитку світового господарства є розгортання процесів глобалізації, які суттєво впливають на систему міжнародних економічних відносин, трансформують напрями і визначають тенденції розвитку національних економік. Процеси глобалізації приводять до значного зростання об'ємів перевезень, руху товару і, відповідно, вантажних потоків, як внутрішніх, так і міжнародних, у тому числі транзитних.

Логістична система – це організаційно-господарський механізм управління матеріальними та інформаційними потоками підприємства. Вона включає матеріальні засоби, що забезпечують рух товарів по логістичному ланцюгу (склади, вантажно-розвантажувальні механізми, транспортні засоби), виробничі запаси та засоби управління усіма ланками ланцюга. Логістична система є адаптивною системою зі зворотним

зв'язком, яка виконує певні логістичні функції та операції. Розуміння сутності та процесу створення логістичної системи, дозволяє оптимізувати та управляти логістичними витратами економічно грамотно. Можна припустити, що ці витрати пропорційні обсягу матеріальних запасів, саме вони є агрегованою характеристикою окремих складових логістичних витрат. Отже, логістична система регулює обсяги запасів. Витрати на їх утворення та збереження впливають на собівартість. Механізм цього впливу безпосередній. Він відбувається при скороченні транспортних чи складських витрат. Водночас наявність виробничих запасів обумовлює виникнення втрат прибутку внаслідок втрачених можливостей, обумовлених їх існуванням. Знижувати витрати за рахунок обґрунтованого створення логістичної системи і таким чином збільшувати прибуток нерідко буває простіше, ніж збільшувати прибуток за рахунок зростання обсягу продаж. Таким є механізм впливу логістичної системи на ефективність господарської діяльності підприємства.

Крім того, розуміння механізмів витрат на підприємстві дає змогу використати ці знання для прийняття виважених стратегічних рішень стосовно продуктів підприємства, покупців та ринків; вжити оптимальних заходів, спрямованих на управління витратами, та виявлення можливостей для заощадження коштів. Головним глобальним завданням логістичної системи є зростання прибутку фірм за рахунок досягнення з найменшими витратами максимальної пристосованості фірм до мінливої ринкової ситуації, підвищення на ринку своєї частки та одержання переваг перед конкурентами. Одне із загальних завдань функціонування логістичної системи полягає також у створенні інтегрованої ефективної системи регулювання й контролю за матеріальними та інформаційними потоками, які забезпечували б високу якість постачання послуг доставки логістичної компанії ТОВ «Делівері». Так, логістична система ТОВ «Делівері» являє собою сукупність основних ланок (виробничо-технологічних ланцюгів), які забезпечують виконання функцій постачання, виробництва і реалізації послуг перевезення та доставки вантажів основним споживачам. У відповідності до визначених ланцюгів логістичного забезпечення організаційна структуризація логістичної системи, як складова частина внутрішньої діяльності визначається загальною стратегією підприємства, а також конкурентною стратегією ТОВ «Делівері». Управління логістичною діяльністю ТОВ «Делівері» передбачає поєднання двох важливих функцій: постачання послуг та збут вантажу визначеним контрагентам (суб'єктам ринку). Основою формування логістичної системи ТОВ «Делівері» слід вважати діяльність окремого структурного підрозділу – відділу логістики. Відділ логістики є самостійним структурним підрозділом ТОВ «Делівері» та підкоряється начальнику служби МТЗ. Відділ логістики створюється й ліквідується наказом керівника ТОВ «Делівері».

Основними шляхами підвищення ефективності логістичної системи на підприємстві є її комплексне забезпечення; досягнення взаємозв'язку видів забезпечення логістичної діяльності з ін-

шими видами діяльності підприємства; використання системного підходу щодо впровадження логістики в господарську діяльність на основі оцінювання комплексу функціональних та забезпечуючих підсистем. За рахунок проекту оптимізації логістичної системи збуту (шляхом використання додаткових складських потужностей) скорочуються транспортні витрати, але збільшуються витрати запасів та витрати фізичних надходжень.

Очевидно, що впровадження логістичної системи і нової схеми управління збутовою діяльністю на підприємстві є економічно обґрунтованим. Разом із тим, що логістичні завдання, які виникають з потреби координації процесів у діяльності підприємства, вимагають від самого підприємства, а також від його постачальників

і споживачів залучення до багатосторонніх узгоджень, завдяки яким реалізовані процеси повинні відбуватися швидко і ефективно як для виконавців процесів, так і для кінцевого споживача готової продукції. Такі узгодженні дії повинні призвести до: зниження логістичних витрат, підвищення рівня логістичного обслуговування, більш корисного для партнерів поділу завдань і обов'язків у процесах виготовлення і дистрибуції продукції та послуг.

Отже, все більш суттєвішою стає потреба системних рішень, які впроваджують певні стандарти узгоджень. Виникає потреба обґрунтування та реалізації на практиці стратегії конкуренції не окремих поодиноких підприємств – учасників ланцюга поставок, а цілого ланцюга поставок як єдиного цілого механізму.

Література:

1. Алькема В. Г., Сумець О. М. Логістика. Теорія та практика [навчальний посібник] / Алькема В. Г., Сумець О. М. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2008. – С. 124-135.
2. Амбросов В. Я. Механізм ефективного функціонування підприємств / В. Я. Амбросов, Т.О. Маренич // Економіка України. – 2014. – № 6. – С. 60-66.
3. Анікін Б. О., Тряпухін О. П. Комерційна логістика. – М: ТК Велбі, Проспект, 2007. – С. 332-284.
4. Аніскін Ю. П. Планування і контролінг // Омега – Л, 2011. – С. 24-45.
5. Балабанова Л. В. Комерційна діяльність: маркетинг і логістика: навчальний посібник / Л. В. Балабанова, А.М. Германчук – К.: Професіонал, 2014. – С. 45-88.
6. Банько В.Г. Логістика: навчальний посібник / В.Г. Банько – К.: КНТ, 2013. – С. 12-32.
7. Крикавський Є. В. Логістичні концепції у формуванні факторів економічного зростання // «Регіональна економіка». – 1997. – № 1. – С. 38-41.
8. Сток Дж. Р., Ламберт Д. М. Стратегічне управління логістикою: Пер. з англ. – М: ИНФРА-М, 2005. – С. 327-344.
9. Тюріна Н. М. Логістика : [навч. посіб.] / Н. М. Тюріна, І. В. Гой, І. В. Бабій. – К. : Центр учбової літератури, 2015. – С. 245-388.
10. Уотерс Д. Логістика. Управління ланцюгами постачання: Пер. з англ. – М: Юніті-Дана, 2003. – С. 356-367.
11. Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : [навчальний посібник] / О. С. Федонін, І. М. Рєпіна, О. І. Олексюк. – К. : КНЕУ, 2014. – С. 245-310.
12. Федько В. П., Бондаренко В. О. Комерційна логістика: Навчальний посібник. – СПб: Март, 2006. – С. 156-221.
13. Хміль Ф. І. Основи менеджменту: підручник / Ф. І. Хміль. – К.: Академвидав, 2015. – С. 586-608.
14. Чечевичина Л. І. «Аналіз фінансово – економічної діяльності підприємства» // Фенікс, 2005. – С. 27-123.
15. Чухрай Н. І. Оцінювання функціонування ланцюга поставок: сутність та концептуальні підходи. – Львів : Національний університет «Львівська політехніка», 2009. – С. 32-38.
16. Шапіро Дж. Моделювання ланцюгів постачання: Пер. з франц. – СПб: Пітер, 2006. – С. 378-420.
17. Шевців Л. Ю. Логістичні витрати підприємства: [монографія] / Л. Ю. Шевців, І. І. Петецький. – Львів : Львівська політехніка, 2013. – С. 211-223.
18. Якимішин Л. Я. Логістика ланцюгів поставок товарів повсякденного попиту: Монографія / Л. Я. Якимішин. – Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2017. – С. 188-200.

Мангушев Дмитрий Валерьевич

кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры маркетинга, менеджмента и предпринимательства
Харьковского национального университета имени В.Н. Каразина

Савченко Михаил Вадимович

студент
Харьковского национального университета имени В.Н. Каразина

ИССЛЕДОВАНИЕ И УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ЛОГИСТИЧЕСКИХ МЕТОДОВ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация

В статье рассмотрены теоретические аспекты логистической системы предприятия, указанные маркетинговые инструменты в деятельности компании. Детализировано подходы к ценовой, коммуникационной и распределительной политики предприятия. Исследована сущность функционирования логистической системы на примере ООО «Деливери», а также дана оценка эффективности существующей логистической стратегии исследовательской организации. Предложенные перспективы оптимизации логистического контроллинга предприятия, разработаны методические рекомендации по повышению эффективности управления процессом логистики ООО «Деливери».

Ключевые слова: логистическая система, маркетинг, цепи поставок, контролинг, экономическая эффективность.

Mangushev Dmitriy

PhD, Associate Professor

Associate Professor of Marketing, Management and Entrepreneurship

V.N. Karazin Kharkiv National University

Savchenko Mikhail

Student

V.N. Karazin Kharkiv National University

RESEARCH AND IMPROVEMENT OF LOGISTIC METHODS IN ENTERPRISE ACTIVITIES

Summary

The article deals with theoretical aspects of enterprise logistics system, outlines marketing tools in company activity. Approaches to pricing, communication and distribution policy of the enterprise are detailed. The essence of functioning of the logistic system on the example of LLC "Deliveri" is investigated, and also the estimation of efficiency of the existing logistic strategy of the research organization is given. Prospects of optimization of logistic control of the enterprise are offered, methodical recommendations on increase of efficiency of management of process of logistics of LLC "Deliveri" are developed.

Key words: logistics system, marketing, supply chains, controlling, economic efficiency.

УДК 336.27 (311.172)

Марина Анна Сергіївна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри управління і фінансово-економічної безпеки

Донецького національного технічного університету

Яценко Єлизавета Ігорівна

студент

Донецького національного технічного університету

ДИНАМІКА ДЕРЖАВНОГО БОРГУ: ДОСВІД ІСПАНІЇ ТА УКРАЇНИ

У роботі розглянуто стан сучасного економічного розвитку України в умовах посилення євроінтеграційних процесів. Проаналізовано динаміку та структуру державного боргу України та Іспанії за 2008–2018 рр. За допомогою порівняльного аналізу показана специфіка державного боргу України та Іспанії. Проаналізовані причини формування нестабільності економічної ситуації в Україні та Іспанії. Досліджено взаємозв'язок між основним показником системи індикаторів боргової безпеки – обсягом державного боргу та основним макроекономічним показником результативності національної економіки – ВВП у законодавчому аспекті. Визначені напрями оптимізації підходів до управління державним боргом України дають змогу розробити чітку стратегію подолання негативних наслідків кризових явищ, у тому числі визначити шляхи вдосконалення діагностики вітчизняної боргової безпеки України, комплексне використання якої гарантуватиме сталий розвиток національної економіки.

Ключові слова: державний борг, зовнішній державний борг, внутрішній державний борг, боргова безпека, боргове навантаження, валовий внутрішній продукт.

Постановка проблеми. В сучасних умовах зниження ефективності національної економіки та розгортання інфляції актуальним питанням є дослідження впливу державного боргу на економічний розвиток країни через використання системи макроекономічних показників. А стрімке зростання обсягів боргового навантаження у більшості країн світу через кризові явища ще більше актуалізують питання управління державним боргом. Побудова ефективної політики Уряду щодо управління державним боргом з урахуванням позитивного світового досвіду сприятиме зростанню стабільності та стійкості вітчизняної фінансової системи.

Проблемі дослідження економічної природи та наслідків державного боргу, аналізу тенденцій його розвитку та розробки пропозицій щодо вирішення нагальних питань присвячено чи мало наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних

вчених, серед яких можна виділити: Д. Рікардо, Р. Барро, Дж. Кейнса, Д. Бьюкенена, Р. Девіса, Ф. Модільяні, Ф. Фрідмана, Новосолова О. С. [1], Т.А. Коляду [2], В.А. Федорова [3], В.В. Лісовенко [4], І.С. Мірошніченка [5]. Проте для визначення основних стратегічних напрямів покращення боргової політики країни, потребує вивчення стан державного боргу та підходи до управління боргом у порівнянні з іншими країнами.

Постановка завдання. Метою роботи є визначення напрямів оптимізації підходів до управління державним боргом України на основі порівняльного аналізу вітчизняного та іноземного досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Характерною рисою сучасного економічного розвитку України є активізація євроінтеграційних процесів, що актуалізує подальше дослідження проблеми боргової стійкості та безпеки. Тому, для порівняльного аналізу боргового на-

вантаження та підходів до управління державним боргом обрана Іспанія – країна Євросоюзу, яка подібна за структурою національного господарства та входить разом з Україною до міжнародних організацій МВФ, ООН, ОБСЄ та Ради Європи.

Згідно із Законом України «Про основи національної безпеки України» [6], під борговою безпекою розуміється такий рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для вирішення соціально-економічних потреб, що не загрожує втратою суверенітету і руйнуванням вітчизняної фінансової системи. Основним показником системи індикаторів боргової безпеки є обсяг державного боргу. Статистичні дані щодо обсягу державного боргу та ВВП України та наведені в табл. 1, структура сукупного боргу України представлена на рис. 1. Обсяг державного боргу України зберігає тенденцію до зростання протягом досліджуваного періоду. Протягом останніх 10 років сукупний обсяг державного боргу зріс у 3,18 разів, що в абсолютному значенні дорівнює 53724,2 млн дол. США.

У структурі державного боргу в аналізованому періоді відбулися істотні зміни, зокрема

скорочення на 25% обсягу зовнішніх запозичень з 2008 р. до 2013 року. Надалі спостерігається скорочення частки внутрішньої заборгованості, зокрема за рахунок отримання трансфертів від МВФ й відносна стабільність структури заборгованості протягом 2015–2018 рр. Однак, абсолютне значення суми державного боргу є досить «одно-стороннім» показником, який характеризує стан заборгованості країни. Відповідно до ст. 18 Бюджетного кодексу України [8], величина основної суми державного боргу не повинна перевищувати 60% фактичного річного обсягу ВВП країни. Проте, спираючись на світовий досвід, деякі вчені-економісти вважають оптимальним рівнем боргового навантаження 35% ВВП. Обсяги та співвідношення державного боргу до ВВП країни наведено на рис. 2.

Результати аналізу державної заборгованості по відношенню до ВВП та його темпу приросту підтверджують наявність тенденції до збільшення боргового навантаження. Починаючи з 2015 року державний борг перетнув встановлену у нормативних актах межу у 60% та продовжує зростати. У 2016 році співвідношення державного боргу до ВВП було максимальним у аналізованому періоді 76,1%, що в абсолютному значенні становило 55962 млн дол. США. У 2018 році на фоні зростання ВВП, позитивною тенденцією є

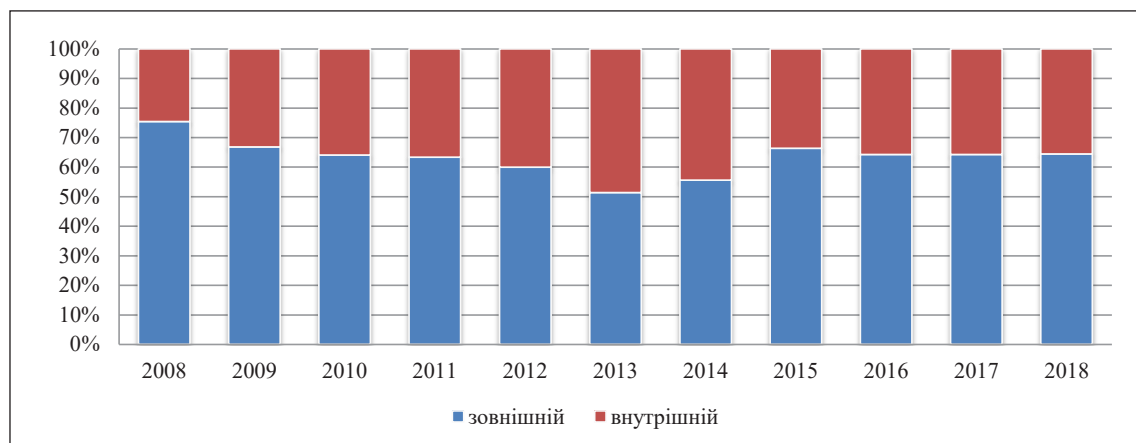

Рис. 1. Структура сукупного державного боргу України, 2008–2018 рр.

Таблиця 1

Показники соціально-економічного розвитку України у 2008–2018 рр., млн дол. США

Рік	Державний борг України						ВВП, млн дол. США		
	внутрішній	зовнішній	сукупний	приріст		% ВВП	значення	приріст	
				абс.	%			абс.	%
2008	6060,8	18538	24598,8	-	-	13,7	179992	-	-
2009	13166,3	26518,7	39685	15086,2	61,3	33,9	117228	-62764	-34,9
2010	19529,7	34759,6	54289,3	14604,3	36,8	39,8	136419	19191	16,4
2011	21741,2	37474,5	59215,7	4926,4	9,1	36,3	163160	26741	19,6
2012	25836,4	38658,8	64495,2	5279,5	8,9	36,7	175781	12621	7,7
2013	35542,2	37536	73078,2	8583	13,3	39,9	183310	7529	4,3
2014	31002,6	38792,2	69794,8	-3283,4	-4,5	53,0	131805	-51505	-28,1
2015	22060,2	43445,4	65505,6	-4289,2	-6,1	72,3	90615	-41190	-31,3
2016	25366,2	45604,6	70970,8	5465,2	8,3	76,1	93270	2655	2,9
2017	27315,8	48989,4	76305,2	5334,4	7,5	68,0	112154	18884	20,2
2018	27860,5	50462,5	78323	2017,8	2,6	59,9	130832	18678	16,7

Джерело: складено і обчислено авторами за даними [7]

скорочення боргового навантаження на 16,2 в.п. у порівнянні з 2016 роком.

Іспанія є п'ятою за розмірами ВВП країною Європейського союзу, а та-кож одним з найбільших «боржників» Європи. Обсяги та співвідношення державного боргу до ВВП Іспанії у 2008–2018рр. наведено у табл. 2.

Істотне зростання обсягу консолідованого боргу Іспанії починаючи з 2009 р. обумовлено дією світової фінансової кризи 2008 р. та її чисельними негативними наслідками. Якщо у 2008 р. державний борг складав 39,4 % ВВП країни, то в 2009 р. вже складав 52,8 %, в 2013 р. перетнув позначку в 95 %, а в 2014 р. складав навіть більше 100 % ВВП. У період з 2008 по 2018 рр. державний борг Іспанії в абсолютному значенні зріс на 738 626 млн дол. США. Зменшення боргового навантаження у межах 1–3,2 % спостерігається з 2015 р. й обумовлено покращенням економічного становища країни.

При порівнянні боргового навантаження України та Іспанії (рис. 3) спостерігаються однакові тенденції: зростання обсягів консолідованого державного боргу з 2008 до 2015 рр. з по-

ступовим скороченням протягом 2016–2018 рр. В Україні характерною ознакою погіршення соціально-економічного стану країни в 2008–2015 рр. була зростаюча інфляція, що була викликана навмисним збільшенням грошової маси в економіці для обслуговування критичних кредитних запозичень. Але навіть при такій ситуації загальний обсяг державного боргу до 2014 року не перевищував встановленої законом граничної суми (60% до ВВП). Слід відмітити, що 2015 р. знаменуються найгіршими та найгострішими показниками для національної економіки внаслідок анексії АР Крим та початком збройного конфлікту на сході України у 2014 року. Співвідношення державного боргу до ВВП на рівні 76,1 % у 2016 році – рекордний показник для України за усі роки незалежності.

У період з 2008 по 2014 рр. відбувається стрімке збільшення боргового навантаження Іспанії, що пояснюється необхідністю виділення додаткових коштів автономним областям для погашення заборгованості перед постачальниками послуг, а також на здійснення програми фінансової стабілізації іспанських банків; у наступні чотири роки

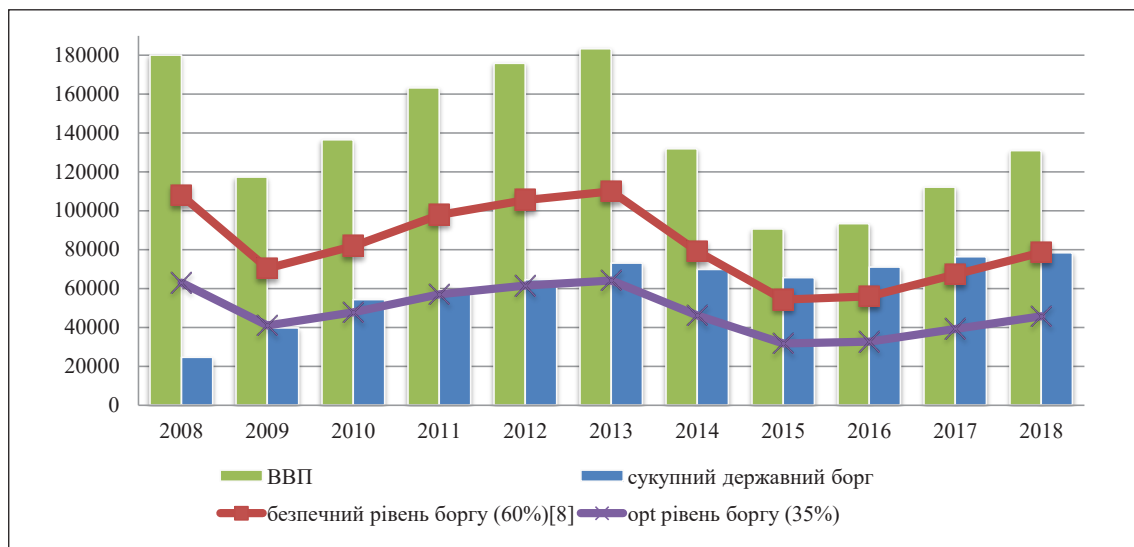

Рис. 2. Динаміка сукупного державного боргу та ВВП України, 2008–2018 рр., млн дол. США

Таблиця 2

Показники соціально-економічного розвитку Іспанії у 2008 по 2018 рр., млн дол. США

Рік	Сукупний державний борг Іспанії				ВВП, млн дол. США		
	значення	приріст		% ВВП	значення	приріст	
		абс.	%			абс.	%
2008	646816	-	-	39,4%	1642770	-	-
2009	793223	146407	23%	52,8%	1502900	-139870	-8,5%
2010	860723	67500	9%	60,0%	1434290	-68610	-4,6%
2011	1034994	174271	20%	69,5%	1489430	55140	3,8%
2012	1144404	109410	11%	85,6%	1336760	-152670	-10,3%
2013	1299243	154839	14%	95,4%	1362280	25520	1,9%
2014	1383797	84554	7%	100,3%	1379100	16820	1,2%
2015	1191530	-192267	-14%	99,3%	1199690	-179410	-13,0%
2016	1225582	34052	3%	99,0%	1238010	38320	3,2%
2017	1292857	67275	5%	98,2%	1316950	78940	6,4%
2018	1385442	92585	7%	97,2%	1425870	108920	8,3%

Джерело: складено і обчислено авторами за даними [9; 10]

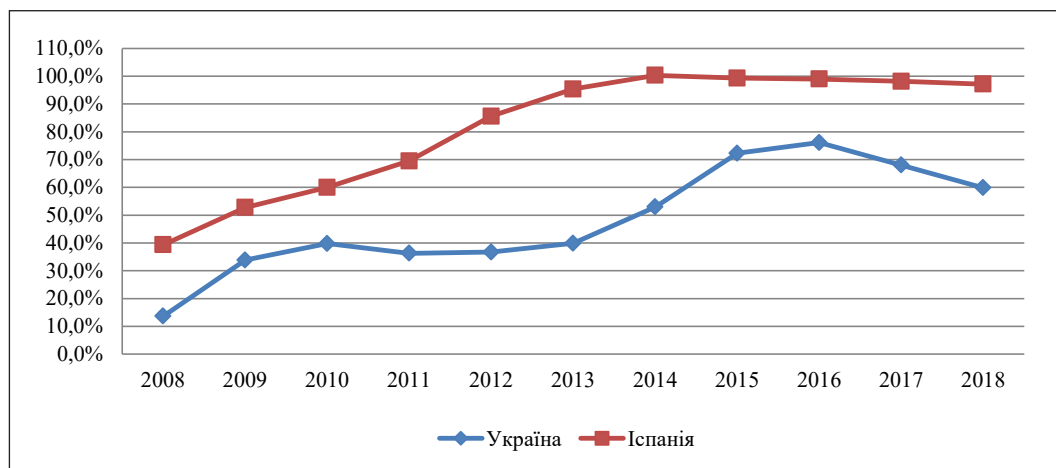

Рис. 3. Співвідношення сукупного державного боргу до ВВП країни, %

ситуація дещо покращилась завдяки проведенню урядом програми зі скорочення дефіциту бюджету. За даними Євростату [11] у 2018 р. Іспанія посіла 6-е місце у рейтингу країн-боржників ЄС, але це не заважає їй бути провідною державою у світі за економічним розвитком. Все завдяки використанню ефективного механізму управління зовнішнім боргу – здійсненню спеціальних приватизаційних програм щодо обміну державних облігацій на акції приватизованих підприємств.

Зростання боргових зобов'язань розвинутих країн обумовлено розгортанням процесів глобалізації. Зростаюча відкритість країн у фінансовому секторі передбачає збільшення обсягів фінансових активів та зобов'язань, а розвиток інформаційних технологій – нові можливості для управління капіталом і ризиками. Існуючі підходи до управління державним боргом різняться в залежності від ступеня розвитку країни, наявних альтернативних методів управління та особливостей їх реалізації. В період кризи перелік інструментів управління державним боргом значно звужується, структура боргового портфелю стає гіршою через зниження попиту зі сторони інвесторів, відтоку капіталу з країни та обмеження доступу до міжнародного ринку капіталів. Саме тому для підвищення ефективності національної економіки українському Уряду необхідно розробити чітку стратегію подолання не-

гативних наслідків кризових явищ, у тому числі визначити напрями вдосконалення діагностики вітчизняної боргової безпеки України. До першочергових заходів в напрямку удосконалення управління державним боргом слід віднести: створення алгоритму моніторингу боргової безпеки країни; зміну структури державного боргу на користь внутрішніх запозичень; формування та реалізація боргової стратегії. Щодо основних інструментів управління державним боргом, то за дослідженнями МВФ вони полягають у трьох основних формах: введення в обіг нових цінних паперів та зміна структури цінних паперів; зміна процедур та механізмів розміщення державних позик; проведення операцій на відкритому ринку.

Висновки з проведеного дослідження. На сьогоднішній день в Україні проблема управління державним боргом є дуже актуальною, адже залучення нових зовнішніх запозичень вимагає пошуку нових підходів до зменшення боргового навантаження. Зважаючи на перевищення обсягів державного боргу норм законодавства у 60 % першочерговим кроком має стати скорочення обсягу заборгованості з одночасним забезпеченням зростання ВВП. Проте, на прикладі Іспанії стає зрозумілим, що навіть за наявності істотних запозичень, за ефективної політики управління державним боргом можна забезпечити економічне зростання економіки країни.

Література:

- Новосолова О. С. Державний борг: діалектика теоретичних уявлень та оцінка сутності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Економіка*. 2013. № 23. С. 169-173.
- Коляда Т. А. Управління державним боргом у контексті стабілізації державних фінансів України. *Економічний часопис-XXI*. 2015. № 7-8(1). С. 82-85.
- Федоров В. А. Боргова функція сучасної держави. Одеса, 2017. 176 с.
- Лісовенко В.В. Державний борг: концептуальні засади та макроекономічні аспекти. *Фінанси України*. 2014. № 12. С. 7-31.
- Мірошніченко І.С. Зовнішня заборгованість України як чинник впливу на економічну безпеку держави в умовах глобалізації. *Облік і фінанси*. 2014. № 3. С. 102-109.
- Про основи національної безпеки України. Закон України від 21.06.2018 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 17.10.2019).
- Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <http://www.minfin.gov.ua> (дата звернення: 17.10.2019).
- Бюджетний кодекс України. Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI (редакція від 26.09.2019 р.). URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/page> (дата звернення: 17.10.2019).
- Spain GDP – Gross Domestic Product. URL: <https://countryeconomy.com/gdp/spain> (Last accessed: 17.10.2019).
- Spain National Debt. URL: <https://countryeconomy.com/national-debt/spain> (Last accessed: 17.10.2019).
- Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/home?> (Last accessed: 17.10.2019).

Марина Анна Сергеевна

кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры управления и финансово-экономической безопасности
Донецкого национального технического университета

Яценко Елизавета Игоревна

студент
Донецкого национального технического университета

ДИНАМИКА ГОСУДАРСТВЕННОГО ДОЛГА: ОПЫТ ИСПАНИИ И УКРАИНЫ**Аннотация**

В статье рассмотрено состояние современного экономического развития Украины в условиях усиления интеграционных процессов. Проанализирована динамика и структура государственного долга Украины и Испании за 2008–2018 гг. С помощью сравнительного анализа показана специфика государственного долга Украины и Испании. Проанализированы причины формирования нестабильности экономической ситуации в Украине и Испании. Исследована взаимосвязь между основным показателем системы индикаторов долговой безопасности – объемом государственного долга и основным макроэкономическим показателем результативности национальной экономики – ВВП в законодательном аспекте. Определенные в статье направления оптимизации подходов к управлению государственным долгом Украины позволяют разработать четкую стратегию преодоления негативных последствий кризисных явлений, в том числе определить пути совершенствования диагностики отечественной долговой безопасности Украины, комплексное использование которой гарантирует устойчивое развитие национальной экономики.

Ключевые слова: государственный долг, внешний государственный долг, внутренний государственный долг, долговая безопасность, долговая нагрузка, валовой внутренний продукт.

Maryna Anna

PhD in Economics,
Associate Professor Department of Management and Financial and Economic Safety
Donetsk National Technical University

Yatsenko Yelyzaveta

Student Department of Management and Financial and Economic Safety
Donetsk National Technical University

DYNAMICS OF PUBLIC DEBT: EXPERIENCE OF SPAIN AND UKRAINE**Summary**

The article deals with the state of modern economic development of Ukraine in the conditions of strengthening of European integration processes. The dynamics and structure of the national debt of Ukraine and Spain for 2008–2018 are analyzed. The specificity of the national debt of Ukraine and Spain is shown by means of comparative analysis. The causes of the instability of the economic situation in Ukraine and Spain are analyzed. The relationship between the main indicator of the system of debt security indicators – the volume of public debt and the main macroeconomic indicator of national economy performance – GDP in the legislative aspect is investigated. The directions of optimization of approaches to the management of the national debt of Ukraine in the article allow to develop a clear strategy for overcoming the negative consequences of the crisis phenomena, including to identify ways of improving the diagnostics of Ukraine's debt security, the integrated use of which will guarantee the sustainable development of the national economy.

Key words: public debt, external public debt, domestic public debt, debt security, debt load, gross domestic product.

Мельянова Людмила Василівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри обліку та оподаткування

Національного університету біоресурсів і природокористування України

ВИПЛАТИ ПРАЦІВНИКАМ: ВІТЧИЗНЯНА ТА МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА ОБЛІКУ

У статті розглянуто механізми відображення в обліку виплат працівникам у відповідності до положень національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності, необхідність дослідження яких в умовах суттєвої трансформації економіки України зумовлена посиленням світових інтеграційних процесів, є актуальною з точки зору розробки конкретних заходів з вдосконалення обліку виплат працівникам. Досліджено відмінності ведення обліку розрахунків за виплатами працівникам за національних та міжнародних стандартів та визначено переваги застосування міжнародних стандартів обліку виплат працівникам з точки зору підвищення якісного та змістовного рівня облікової інформації бухгалтерського обліку та фінансової звітності в умовах посиленням світових інтеграційних процесів та істотного розширення кола зацікавлених закордонних користувачів цієї інформації.

Ключові слова: виплати працівникам, облікова інформація, показники, стандарти бухгалтерського обліку, структура, фінансова звітність.

Постановка проблеми. Виплати працівникам мають значну питому вагу у складі сукупних витрат кожного суб'єкта господарювання та виступають одним з найскладніших і трудомістких об'єктів бухгалтерського обліку, що включає в себе різноманітні виплати, які відрізняються одна від одної, як за своїм призначенням, так і за способом обчислення, та потребують залучення облікових даних кадрового обліку та обліку робочого часу.

Крім того, здійснюючи розрахунки за виплатами працівникам суб'єкт господарювання, з одного боку, може самостійно визначати склад та рівень цих виплат, з іншого боку повинен враховувати вимоги, норми та положення державних нормативно-правових актів щодо питань регулювання виплат працівникам. Зокрема, уповноваженими державними органами здійснюється встановлення мінімального рівня заробітної плати, визначення рівня галузевих показників оплати праці, забезпечення виплат по тимчасовій непрацездатності, відрядженням, оплаті відпусток, величини та складу соціальних внесків та податків, що стягуються з виплат працівникам, тощо.

Разом з цим, у відповідності до норм чинного законодавства, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності може здійснюватися суб'єктом господарювання за національними чи за міжнародними стандартами бухгалтерського обліку. Проте, не дивлячись на наближеність положень національних стандартів до міжнародних, між ними існують певні відмінності щодо порядку здійснення бухгалтерського обліку виплат працівникам, а також порядку відображення інформації про такі виплати у фінансовій звітності.

Такі розбіжності, в умовах посилення світових інтеграційних процесів та суттєвої трансформації економіки України дещо звужують можливості тих суб'єктів господарювання, які використовують національні положення з обліку виплат працівникам з точки зору сприйняття облікової інформації її закордонними користувачами, повноти та зрозумілості цієї інформації при її розкритті у фінансовій звітності.

Постановка завдання – розгляд та порівняльний аналіз відмінностей обліку виплат працівникам за міжнародними та національними стандартами задля оптимізації національних положень обліку виплат працівникам в умовах суттєвої трансформації економіки України пов'язаної з посиленням світових інтеграційних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Склад та обсяги виплат працівникам мають суттєвий вплив як на результати діяльності суб'єктів господарювання так і на загальне соціальне становище у країні, оскільки вони є основним джерелом забезпечення споживчих потреб населення та визначають купівельну спроможність найманих працівників.

Безпосередньо процес праці полягає у взаємодії декількох складових: людини, як суб'єкта праці; предметів праці, як об'єктів праці; засобів праці і технології; навколишнього середовища. Взаємодія здійснюється для досягнення мети цього процесу – отримання суспільно корисних матеріальних або духовних продуктів праці.

Реалізація трудового потенціалу найманого працівника та задоволення потреб роботодавця відбувається на ринку праці. Сучасна економічна література розглядає ринок праці як систему суспільних відносин, пов'язаних з купівлею і продажем трудових послуг працівників (послуг праці), що є одним з факторів виробництва, де наймані працівники пропонують свою працю (трудова послуга), а роботодавці, як виробники товарів та послуг, потребують її.

В Україні для найманого працівника розмір заробітна плата є найбільш цікавим, а часто і єдиним показником при укладанні ним трудового договору з роботодавцем. Проте, у світовій практиці для найманого працівника разом з розміром заробітної праці цікавим є й розмір всіх інших, як поточних (короткострокових), так і перспективних (довгострокових) виплат, що роботодавець може запропонувати працівникові при його наймі.

Виходячи з наведеного можна зазначити, що виплати працівникам є завершальним, підсумковим етапом складних взаємовідносин між роботодавцями та найманими працівниками, що вини-

кають в процесі праці та ілюструють результати цих взаємовідносин.

За визначенням наведеним у Міжнародному стандарті бухгалтерського обліку 19 «Виплати працівникам» (далі МСБО 19), виплати працівникам – це всі форми компенсації, що їх надає суб'єкт господарювання в обмін на послуги, надані працівниками [6]. У вітчизняному Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 26 «Виплати працівникам» (далі П(С)БО 26) визначення виплат працівникам не наведено.

Метою МСБО 19 є визначення бухгалтерського обліку та розкриття інформації про виплати працівникам з обов'язковим визнанням суб'єкта господарювання зобов'язання, якщо працівник надав послугу в обмін на виплати, які будуть сплачені в майбутньому та витрат, якщо суб'єкт господарювання споживає економічну вигоду, що виникає внаслідок послуги, наданої працівником в обмін на виплати працівникам та застосовується працевлаштування при обліку всіх виплат працівникам, за винятком тих, до яких застосовується положення МСФЗ 2 «Платіж на основі акцій», а також звітності за програмами виплат працівникам, що регулюються МСБО 26 «Облік та звітність щодо програм пенсійного забезпечення».

В той же час П(С)БО 26 визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про виплати (у грошовій і не грошовій формах) за роботи, виконані працівниками, та її розкриття у фінансовій звітності і застосовується роботодавцями – підприємствами, організаціями, іншими юридичними особами, незалежно від форм власності (крім бюджетних установ та підприємств, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності), а зобов'язання щодо виплат інструментами власного капіталу суб'єктів господарювання визначаються і визнаються згідно з П(С)БО 13 «Фінансові інструменти» [14].

Такі відмінності між положеннями національних і міжнародних стандартів пояснюються жор-

сткою регламентацією ведення бухгалтерського обліку в Україні, що традиційно орієнтовані на запити регулюючих органів, в той час як МСБО головним чином орієнтовані на зовнішніх та внутрішніх користувачів, які мають фінансовий інтерес до суб'єктів звітності [17].

Принципи формування звітності згідно з міжнародними стандартами, роблять її більш зручнішою і дають змогу відображати реальний майновий стан суб'єкта господарювання. Позитивними аспектами застосування МСФЗ для внутрішніх та зовнішніх користувачів є:

- відносна легкість залучення іноземних інвестицій і позик, а також виходу на зовнішні ринки;

- можливість оцінювати та порівнювати звітність суб'єктів господарювання різних країн;

- прояв сучасних, міжнародних, уніфікованих та погоджених підходів до складання звітності, і, як наслідок, більшої довіри з боку потенційних користувачів до звітної інформації.

Зокрема, щодо виплат працівникам, то переваги міжнародних стандартів можна розглянути шляхом порівняння складу поточних виплат працівникам за П(С)БО 26 та МСБО 19, що наведені у таблиці 1.

Така деталізація та конкретизація робить облікову інформацію та фінансову звітність сформовану за міжнародними стандартами більш зрозумілою для користувачів, дозволяє уникнути розбіжностей в тлумаченнях та сприйнятті.

Щодо виплат інструментами власного капіталу підприємства, то зазначені виплати як за П(С)БО 26, так і за МСБО 19 регулюються положеннями інших стандартів.

Виплати працівникам при звільненні у П(С)БО 26 і за МСБО 19 виділені в окрему групу і істотних відмінностей не мають.

Виплати по закінченні трудової діяльності у МСБО 19, в порівнянні з П(С)БО 26, значно деталізовані, мають опис ведення обліку таких виплат, порядок проведення необхідних розра-

Таблиця 1

Склад поточних виплат працівникам за П(С)БО 26 та МСБО 19

Поточні виплати працівникам		Переваги МСБО
за П(С)БО 26	За МСБО 19	
Заробітна плата за окладами та тарифами, інші нарахування з оплати праці	Зарплата робітникам та службовцям і внески на соціальне забезпечення	Конкретизовано та включено до складу виплат внески на соціальне забезпечення
Виплати за невідпрацьований час (щорічні відпустки та інший оплачуваний невідпрацьований час)	Короткострокові компенсації за відсутність (такі як оплачена щорічна відпустка та оплачена відпустка у зв'язку з хворобою); при цьому компенсація за відсутність виплачується протягом дванадцяти місяців після закінчення періоду, в якому працівники надають відповідні послуги	Включено та конкретизовано тільки компенсації за відсутність, без врахування іншого невідпрацьованого часу (наприклад, компенсацію змушеного простоя)
Премії та інші заохочувальні виплати, що підлягають сплаті протягом дванадцяти місяців по закінченні періоду, у якому працівники виконують відповідну роботу	Участь у прибутку та премії, що підлягають сплаті протягом дванадцяти місяців після закінчення періоду, в якому працівники надають відповідні послуги	Конкретизовано та включено до складу виплат участь у прибутку
	Негрошові пільги (такі як медичне обслуговування, надання житла, автомобілів та безкоштовних чи субсидованих товарів або послуг) для теперішніх працівників	Конкретизовано та включено до складу виплат негрошові пільги

Джерело: складено автором за текстом МСБО 19 [6] П(С)БО 26 [15]

хунків з наведенням ілюстративних прикладів до параграфів які можуть визивати складнощі у сприйнятті.

Інших довгострокових виплат працівникам за П(С)БО 26 не конкретизовано, а згідно МСФЗ 19 – мають визначений перелік: довгострокові компенсовані періоди відсутності, такі як додаткова відпустка за вислугу років або оплачувана академічна відпустка; виплати з нагоди ювілеїв або інші виплати за вислугу років; виплати у зв'язку з тривалою непрацездатністю; виплати частки прибутку та премії, які підлягають сплаті через дванадцять місяців або пізніше після закінчення періоду, в якому працівники надають відповідні послуги; відстрочені компенсації, сплачені через дванадцять місяців або пізніше після закінчення періоду, в якому вони зароблені [6].

Прояв сучасних міжнародних уніфікованих та погоджених підходів до обліку та відображення у фінансовій звітності виплат працівникам за МСБО 19, наявність в його тексті конкретизації та деталізації за кожною виплатою з наведенням тлумачень щодо визнань та оцінок, розкриття інформації, ілюстративних прикладів до параграфів, опису програм та іншої інформації, що спрощує сприйняття та роботу облікового персоналу, допомагає уникнути розбіжностей у тлумаченнях та помилок, робить облікову та звітну інформацію щодо виплат працівникам більш надійною, якісною, простою для сприйняття зацікавленими користувачами. Це є безумовною перевагою з огляду на посилення світових інтеграційних процесів та суттєвої трансформації економіки України з метою досягнення рівня економічно розвинутих країн.

Подальше зближення положень національних та міжнародних стандартів щодо виплат пра-

цівникам дозволить національним роботодавцям суттєво розширити перелік виплат, які вони зможуть пропонувати працівникам, з метою заохочення їх до більш продуктивної праці, уникнути відтоку кваліфікованих кадрів за межі країни, залучення закордонних фахівців до роботи на вітчизняних суб'єктів господарювання, підвищити довіру закордонних користувачів до облікової та звітної інформації про фінансовий стан суб'єкта господарювання.

Висновки з проведеного дослідження. Ведення обліку виплат працівникам в Україні може здійснюватися як за положеннями вітчизняних так і міжнародних стандартів. Останні є більш змістовними, структурованими та обґрунтованими, користуються більшою довірою з боку закордонних користувачів облікової та звітної інформації.

В умовах посилення світових інтеграційних процесів виникає нагальна потреба у практичному розширенні складу виплат працівникам, які вітчизняний роботодавець може запропонувати працівникам із одночасним забезпеченням більш чіткої визначеності щодо обліку таких виплат та їх відображення у звітності за П(С)БО 26, особливо таких виплат, що не є традиційними для національних роботодавців, це дозволить уникнути суттєвого відтоку трудових ресурсів з країни, підвищить зацікавленість працівників у результатах своєї праці. В сучасних умовах забезпечення якості, достовірності, простоти сприйняття та зрозумілості закордонними користувачами облікової та звітної інформації має забезпечуватися шляхом вдосконалення, на державному рівні, методології її формування за єдиними підходами та на підставі єдиних засад усіма суб'єктами господарювання.

Література:

1. «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Закон України від 16.06.1999 р. № 996-XIV // URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>
2. «Про оплату праці» від 24.03.1995р. Закон України № 108/95-ВР // URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр>.
3. Виплати працівникам: поняття, структура та облік / В. С. Лень, М. П. Штупун // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2015. – № 2. – С. 266-274. // URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/prpeu>.
4. Мардус Н. Ю. Методичні підходи до обліку, аудиту та аналізу праці і заробітної плати на підприємстві / Н. Ю. Мардус // Вісник ЖНАЕУ. № 1 (54), т. 2. 2016. С. 230–236.7.
5. Міжнародний стандарт фінансової звітності 2 «Платіж на основі акцій» // URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_011.
6. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 19 «Виплати працівникам // URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_011.
7. Миронова Ю.Ю. Проблеми організації обліку розрахунків з оплати праці на підприємстві / Миронова та В.А. Панащенко // URL: http://77.121.11.9/bitstream/PoltNTU/569/3/стаття_Миронова_Ю.Ю._Панащенко_В.А._2016.PDF.
8. Мельник М.Т. Облік та звітність поточних виплат працівникам в сучасних умовах. Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка». 2013. № 130. С. 30–34.
9. Михайловина С.О. Організація обліку та відображення інформації про виплати працівникам у звітності підприємства / С.О. Михайловина // Науковий вісник Херсонського державного університету. Випуск 11. Частина 4. 2015. С. 126–129.
10. Овсюк Н.В. Бухгалтерський облік розрахунків з оплати праці в контексті застосування вимог міжнародних стандартів фінансової звітності / Н.В. Овсюк // URL: fdk.org.ua/article/download/28580/25554.
11. Оляднічук Н.В. Бухгалтерський облік розрахунків за виплатами працівникам та його удосконалення / Н.В. Оляднічук // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. – 2014. – Вип. 84. – С. 149–155 // URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/zhpumus_2014_84_24.pdf.
12. Орлов І. В. Проблемні питання обліку виплат працівникам: аналіз дисертаційних робіт [Електронний ресурс] / І. В. Орлов // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2010. – Вип. 18 (1). – С. 141–146. // URL: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npkntu_e_2010_18\(1\)_24.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npkntu_e_2010_18(1)_24.pdf). 5
13. Пархоменко В.М. Достовірність фінансової звітності. Розвиток бухгалтерського обліку: теорія, професія, міжпредметні зв'язки: збірник матеріалів ІХ Міжнарод. наук.-практ. конф. (26 лютого 2015 р., м. Київ) / відп. за вип. Б.В. Мельничук. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2015. С. 315–319.

14. Податковий Кодекс України від 02.12.2010, № 2755-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
15. Сук П.Л. Організація обліку праці та її оплати. Економічні науки. Серія: Облік і фінанси. 2011. Вип. 8. С. 423–430.
16. Шевченко А. Облік виплат працівникам за міжнародними та національними стандартами бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] / А. Шевченко // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2013. – Вип. 35(2). – С. 52–58. // URL: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Znpchdtu_2013_35\(2\)_11.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Znpchdtu_2013_35(2)_11.pdf).
17. Ярмолюк О.Ф. Удосконалення облікового забезпечення управління виплатами працівникам підприємства / О.Ф. Ярмолюк // Ефективна економіка. – 2014. – № 4 // URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2947>

Мельянова Людмила Васильевна

кандидат экономических наук,
доцент кафедры учета и налогообложения
Национального университета биоресурсов и природопользования Украины

ВЫПЛАТЫ РАБОТНИКАМ: ОТЕЧЕСТВЕННАЯ И МЕЖДУНАРОДНАЯ ПРАКТИКА УЧЕТА

Аннотация

В статье рассмотрены механизмы отражения в учете выплат работникам в соответствии с положениями национальных и международных стандартов бухгалтерского учета и финансовой отчетности, необходимость исследования которых в условиях существенной трансформации экономики Украины обусловлена усилением мировых интеграционных процессов, является актуальной с точки зрения разработки конкретных мероприятий по совершенствованию учета выплат работникам. Исследованы различия ведения учета расчетов выплат работникам по национальным и международным стандартам и определены преимущества применения международных стандартов учета выплат работникам с точки зрения повышения качественного и содержательного уровня учетной информации бухгалтерского учета и финансовой отчетности в условиях усиления мировых интеграционных процессов и существенного расширения круга заинтересованных зарубежных пользователей этой информации.

Ключевые слова: выплаты работникам, учетная информация, показатели, стандарты бухгалтерского учета, структура, финансовая отчетность.

Meliankova Lyudmila

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor, Department of Accounting and Taxation
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

EMPLOYEE BENEFITS: DOMESTIC AND INTERNATIONAL ACCOUNTING PRACTICE

Summary

The article examines the mechanisms for reflecting payments to employees in accordance with national and international accounting and financial reporting standards, which need to be investigated in the context of substantial The transformation of Ukraine's economy, which is due to the strengthening of the world's integration processes, is relevant in terms of developing specific measures to improve the accounting of payments to employees. The study distinguishes the accounting of payments to employees by national and international standards with the determination of the benefits of applying international standards for accounting for workers from the point of view of improving quality and content accounting and financial reporting in the face of increased global integration processes and a significant increase in the number of interested foreign users of this information.

Key words: employee payments, accounting information, performance, accounting standards, structure, financial statements.

УДК 35.073.526:005.591.4

Михайленко Ольга Геннадіївна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри міжнародної економіки і світових фінансів
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Швець Наталія Анатоліївна

студентка

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНУ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті досліджено особливості реформування органу державного фінансового контролю в сучасних умовах. Встановлено, що ключовими компонентами фінансового контролю за управлінням державними (місцевими) ресурсами та їх використанням є державний фінансовий контроль, який здійснюють органи Державної аудиторської служби України. На сьогоднішній день однією з вагомих функцій управління фінансовою системою, що спрямована на упередження та запобігання фінансово-економічних порушень у сфері використання коштів є державний фінансовий аудит. В статті на підставі аналізу, таблиць та інфографіки показано, що в рамках реформування системи державного фінансового контролю при проведенні контрольних заходів Державною аудиторською службою триває тенденція до зменшення кількості ревізій та зростання питомої ваги державних фінансових аудитів у загальному обсязі заходів контролю. На жаль, незважаючи на заходи, які проводяться органами Державної аудиторської служби, під час проведення контрольних заходів, об'єктами контролю допускаються порушення фінансово-бюджетної дисципліни. Проте, Державна аудиторська служба України проводить роботу, спрямовану на законодавче унормування основних засад функціонування системи державного фінансового контролю. В рамках удосконалення та подальшого розвитку органів державного фінансового контролю необхідно продовжувати здійснення реалізації плану заходів, що передбачені Концепцією реалізації державної політики у сфері реформування системи державного фінансового контролю до 2020 року, яка затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.10.2018 р. № 841-р.

Ключові слова: реформування, державний фінансовий контроль, ревізія, аудит, Державна аудиторська служба, інспектування, моніторинг, фінансові втрати, закупівлі.

Постановка проблеми. Ефективна система фінансового контролю за управлінням державними (місцевими) ресурсами (публічні кошти, необоротні та інші активи) та їх використанням є не лише інструментом гарантії прозорості, підзвітності і якості діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання, а і по суті дієвим механізмом для забезпечення фінансової стабільності і безпеки країни, досягнення стратегічних цілей держави, ефективності державної політики, підвищення рівня якості життя населення та, зокрема, реформування системи управління державними фінансами.

Відповідно до ст.2 Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» від 26.01.1993 № 2939- XII із змінами, державний фінансовий контроль забезпечується органом державного фінансового контролю через проведення державного фінансового аудиту, інспектування, перевірки закупівель та моніторингу закупівлі.

Для покращення якісного рівня фінансового управління та забезпечення цілісності вітчизняної системи державного фінансового контролю в системі регулювання відносини необхідним є взаємоузгодженість повноважень, відповідних інституцій, підвищення координації заходів щодо контролю за правильністю планування, розподілу та використання бюджетних коштів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розроблення теорії і методології державного фінансового контролю центральних органів виконавчої влади присвячені праці відомих вітчизняних вчених: В. Андрущенко, О. Барановського, М. Білухи, З. Варналія, О. Василика, В. Гейця,

І. Дрозд, І. Луніної, П. Мельника, В. Мельничука, К. Назарової, С. Онишко, В. Опаріна, Н. Рубан, М. Сивульського, В. Симоненка, І. Стефанюка, Л. Тарангул, В. Федосова, В. Шевчука, О. Чечуліної, І. Чугунова та інших[1].

Крім цього, відомі зарубіжні вчені зробили вагомий внесок у розвиток теорії державного фінансового контролю та державного фінансового аудиту, а саме: Р. Адамс, Т. Англерід, Дж. Бейлі, М. Грімвуд, П. Джексон, Д. Діамонд, П. Додж, В. Еверт, А. Едвард, Р. Зоді, Е. Лехан, Б. Палмер, Дж. Робертсон, С. Томкінс та інші.

Однією з перспективних форм державного фінансового контролю є державний фінансовий аудит, який спрямований на упередження та запобіганням порушенням, непродуктивним чи зайвим витратам, та підвищенню економії державних ресурсів. Тому, особливої уваги потребує визначення особливостей реформування органу державного фінансового контролю в сучасних умовах.

Постановка завдання. Метою дослідження є проведення аналізу та обґрунтування необхідності щодо реформування органу державного фінансового контролю.

Виклад основного матеріалу. Після здобуття Україною незалежності постала потреба у забезпеченні належного рівня державного фінансового контролю за станом управління та використанням ресурсів держави. 26 січня 1993 року було прийнято Закон України «Про державну контрольно-ревізійну службу» в Україні.

Відповідно до Указу Президента України від 09 грудня 2010 року № 1085/2010 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» [2]. Головне контрольно-ревізійне управ-

ління України реорганізовано в Державну фінансову інспекцію України (Держфінінспекцію).

Державна фінансова інспекція України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів України, входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики у сфері державного фінансового контролю.

Першочерговим завданням для органів Держфінінспекції залишався контроль за законним, цільовим і ефективним використанням коштів бюджетів усіх рівнів, збереженням державного та комунального майна.

Державний фінансовий контроль здійснювався шляхом проведення:

- інспектування у формі планових та позапланових ревізій певного комплексу чи окремих питань фінансово-господарської діяльності підприємств, установ та організацій;
- державного фінансового аудиту;
- перевірки державних закупівель.

Контрольні заходи здійснювались здебільшого у формі ревізій, яка є методом контролю всієї фінансово-господарської діяльності підприємства, установи, організації, законності здійснюваних операцій, їх доцільності і ефективності [3].

Основною метою ревізії було виявлення господарських і фінансових порушень, зловживання, фактів безгосподарності, розкрадання, марнотратства, установити причини та умови, які їм сприяли, і винних у цьому осіб, ужити заходів до відшкодування завданого збитку, шкоди, розробити заходи із усунення недоліків і порушень, а також притягнути до відповідальності (адміністративної чи кримінальної) осіб, які допустили правопорушення.

Впродовж останніх років в Україні реалізовано низку заходів, спрямованих на удосконалення системи державного фінансового контролю органів виконавчої влади.

Одним з кроків на цьому шляху стала реорганізація Державної фінансової інспекції у Державну аудиторську службу.

Так, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 868 «Про утворення Державної аудиторської служби України» Держфінінспекцію реорганізовано в Державну аудиторську службу України (Держаудитслужбу).

Мета цього кроку – перейти від функцій контролю до аудиту, що буде націлений на запобігання нецільовому, неефективному використанню бюджетних коштів та майна, переорієнтування інспектування саме на значні фінансові порушення, а також забезпечення проведення ревізій виключно на основі ризиків.

Тобто, в основу діяльності нового органу державного фінансового контролю закладена нова концепція, а саме, створення системи попередження численних фактів неефективного управління об'єктами державної власності, недопущення застосування схем, що уможливають величезні зайві витрати коштів за відсутності формальних фінансових порушень законодавства [4].

Держаудитслужба відповідно до покладених на неї завдань реалізовує державний фінансовий контроль через здійснення:

- державного фінансового аудиту;
- перевірки закупівель;
- інспектування (ревізії);
- моніторингу закупівель.

Основні напрями реформи Державної аудиторської служби відповідно до зазначених актів Кабінету Міністрів України [5]:

- формування та удосконалення нормативно-правової бази функціонування Держаудитслужби;
- удосконалення інституційної основи чинних видів аудиту та впровадження нових видів та форм аудиту;
- підвищення ефективності інспектування;
- налагодження ефективної взаємодії з іншими органами та установами;
- створення єдиної інформаційно-аналітичної системи;
- запровадження ефективної моделі зміцнення кадрового потенціалу.

На сьогодні впроваджені наступні інструменти державного фінансового контролю Державною аудиторською службою, що наведені на рисунку 1.

Державний фінансовий аудит є перспективним різновидом державного фінансового контролю і полягає у перевірці та аналізі органом державного фінансового контролю фактичного стану справ щодо законного та ефективного використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку і достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю.

Державна аудиторська служба України проводить роботу, спрямовану на законодавче унормування основних засад функціонування системи державного фінансового контролю.

Починаючи з 2016 року розпочато масштабну роботу щодо розвитку державного фінансового контролю та аудиту, зокрема модернізовано нормативно-методологічне забезпечення впроваджених видів державного фінансового аудиту та напрацьовано правову базу для нових видів аудитів з урахуванням принципів міжнародних стандартів аудиту.

Так, постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2018 № 1147 затверджено «Порядок проведення Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами державного фінансового аудиту Пенсійного фонду України, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування».

Цей вид державного фінансового аудиту, спрямований на проведення аналізу і перевірки законності та ефективності використання коштів Пенсійного фонду України, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, правильності ведення ними бухгалтерського обліку і достовірності їх фінансової звітності, стану внутрішнього контролю та стану внутрішнього аудиту [7].

Постановою Кабінету Міністрів України від 22.05.2019 № 517 затверджено «Порядок про-

ведення Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами державного фінансового аудиту використання інформаційних технологій». Вказаний порядок визначає механізм проведення державного фінансового аудиту використання інформаційних технологій.

Державний фінансовий аудит використання інформаційних технологій спрямований на проведення перевірки (дослідження) та аналізу (оцінки) законності та ефективності використання публічних коштів та інших активів розпорядниками бюджетних коштів, державними цільовими фондами, фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування, суб'єктами господарювання державної та комунальної власності для впровадження та використання інформаційних технологій [8].

Діяльність Державної аудиторської служби України, її міжрегіональних територіальних органів у звітному періоді спрямовувалася на реалізацію державної політики у сфері фінансового контролю з метою забезпечення належного рівня фінансово-бюджетної дисципліни в державі.

Протягом 2016-2018 років за результатами роботи центрального органу державного фінансового контролю – Державної аудиторської

служби України виявлено фінансові порушення, законодавства які наведені в таблиці 1.

Протягом 2018 року Державною аудиторською службою проведено майже 2,0 тис. заходів державного фінансового контролю (у тому числі понад 1,6 тис. ревізій та перевірок, 382 державні фінансові аудити) на підприємствах, в установах та організаціях різних форм власності. В рамках реформування системи державного фінансового контролю триває тенденція до зменшення кількості ревізій та зростання питомої ваги державних фінансових аудитів у загальному обсязі заходів контролю.

Загалом за результатами ревізій та перевірок виявлено втрат фінансових і матеріальних ресурсів на понад 2,2 млрд. гривень [6].

Зокрема, внаслідок неправомірних дій окремих керівників, реалізації то-варів, робіт та послуг за заниженими цінами, безоплатного надання в оренду природних і матеріальних ресурсів тощо бюджетами усіх рівнів, бюджетними установами та організаціями, підприємствами втрачена можливість отримати належні їм доходи на суму майже 955,0 млн грн, у тому числі бюджетами – понад 305,8 млн гривень [6].

На понад 1,2 тис. підприємств, в установах і організаціях встановлено майже 1,3 млрд грн не-

Рис. 1. Інструменти державного фінансового контролю [6]

Таблиця 1

Динаміка виявлених фінансових порушень, законодавства, що призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів у 2016-2018 роках (млн. грн.) [6]

Показник	Роки		
	2016	2017	2018
Недоотримання доходів	1 298,09	642,87	954,99
Нецільові витрати державних ресурсів	163,40	81,12	65,49
Незаконні витрати	1070,96	1122,60	1181,65
Недостачі	80,1	24,11	47,84
ВСЬОГО:	2 612,55	1 870,7	2 249,97

законних і не за цільовим призначенням проведених витрат та недостач матеріальних і фінансових ресурсів.

Основними причинами таких порушень є низька якість внутрішнього контролю та безвідповідальність багатьох розпорядників бюджетних коштів та керівників підприємств, установ і організацій при прийнятті управлінських рішень.

Завдяки вжитим заходам протягом 2018 року Держаудитслужба, її міжрегіональні територіальні органи забезпечили відшкодування втрат фінансових і матеріальних ресурсів на загальну суму майже 960,3 млн грн. Так до бюджетів, бюджетних установ і організацій та підприємств надійшло понад 286,0 млн грн, а також забезпечено відшкодування і поновлення незаконних, нецільових витрат та недостач ресурсів на загальну суму близько 674,3 млн грн. [6].

Поряд з наведеним, протягом січня – грудня 2018 року проведено 382 державних фінансових аудитів, а саме: 73 аудити місцевих бюджетів, 97 аудитів виконання бюджетних програм та 212 аудитів діяльності суб'єктів господарювання. З початку звітного року державними фінансовими аудитами охоплено фінансових і матеріальних ресурсів на загальну суму понад 679,5 млрд гривень. Проведеними державними фінансовими аудитами виявлено неефективних управлінських дій (рішень) або ризикових операцій, що призвели або можуть призвести до упущених вигод, неотриманих доходів чи непродуктивних/зайвих витрат на загальну суму понад 15,5 млрд гривень. У результаті належного реагування об'єктів контролю на рекомендації державних аудиторів протягом січня – грудня 2018 року упереджено втрат фінансових і матеріальних ресурсів внаслідок неефективних управлінських дій (рішень) або ризикових операцій на суму майже 463,0 млн гривень. За результатами державних фінансових аудитів надано близько 3,9 тис. пропозицій, при цьому виконано та впроваджено майже 2,2 тис. пропозицій [9].

Основні результати державних фінансових аудитів, проведених органами державного фінансового контролю у 2018 році, наведені на рис. 2.

Органами Держаудитслужби до правоохоронних органів за їх зверненням у 2018 році передано 80 аудиторських звітів. Своєю чергою правоохоронними органами у січні – грудні 2018 року за матеріалами проведених таких заходів розпочато 22 досудових розслідування [6].

За результатами державних фінансових аудитів керівниками центральних і місцевих органів влади, підприємств, установ та організацій прийнято 658 управлінських рішень.

Для підвищення ефективності фінансового контролю особливу увагу приділено профілактичній спрямованості контрольних заходів, зокрема оприлюдненню результатів заходів державного фінансового контролю на оновленому офіційному веб-сайті Держаудитслужби, а також через засоби масової інформації.

Нажаль, незважаючи на заходи, які проводяться органами Державної аудиторської служби найбільш поширеними порушеннями фінансово-бюджетної дисципліни в державі залишаються: реалізація суб'єктами господарювання товарів, робіт чи послуг (крім користування, оренди) безоплатно або за заниженими цінами; списання коштів на видатки/витрати без отримання товарів, робіт чи послуг або в обсягах, вищих від їх фактичної вартості; незаконні витрати внаслідок оплати завищеної вартості виконаних робіт та/або наданих послуг, а також завищення кількості чи вартості придбаних товарів; ненарахування і неперерахування (неповне перерахування) надходжень до загального та спеціального (крім спецфонду бюджетних установ) фондів бюджету; проведення незаконних (зайвих) виплат заробітної плати; втрата доходів через списання дебіторської заборгованості; покриття за рахунок загального фонду кошторису витрат спеціального фонду (без відновлення касових видатків загаль-

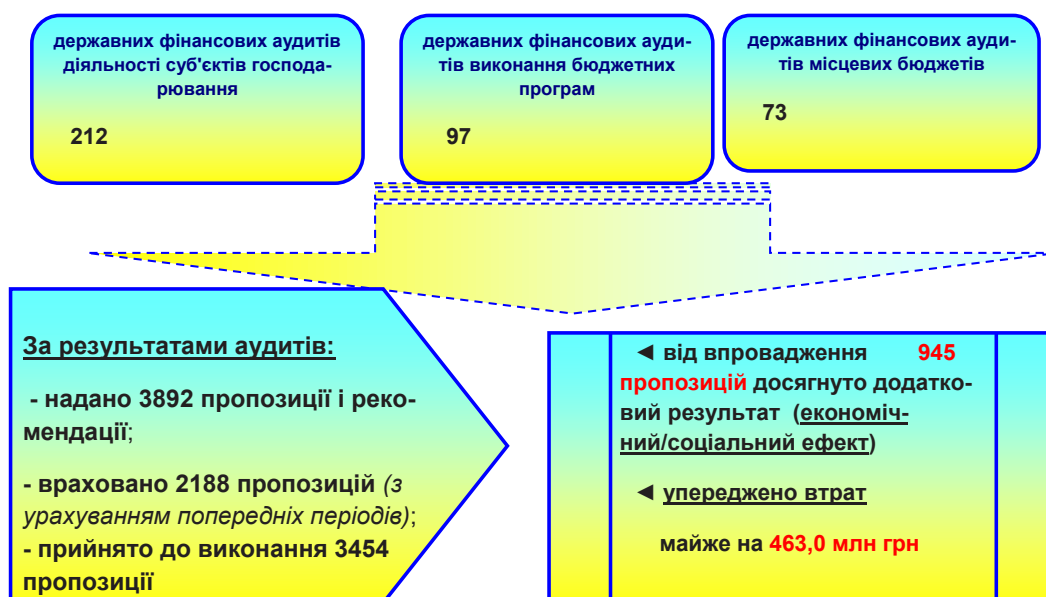

Рис. 2. Основні результати державних фінансових аудитів, проведених органами державного фінансового контролю у 2018 році [6]

ного фонду); незаконні виплати фізичним особам (компенсацій, допомоги, пільг та субсидій, пенсій, стипендій), в тому числі які не мали права на їх отримання або у завищених розмірах; безпідставне покриття витрат фізичних або юридичних осіб, в тому числі при відсутності в обліку дебіторської заборгованості; недостачі коштів та матеріальних цінностей; недоотримання суб'єктами господарювання належних надходжень за майно, надане у користування, оренду; понаднормове списання по обліку матеріальних цінностей, що відсутні в наявності; сплата внесків до державних цільових фондів за незаконно виплаченою заробітною платою або за завищеною ставкою збору; зайве виділення (отримання) бюджетних коштів юридичним особам, одержувачам внаслідок завищення відповідних розрахунків або які не мали права на їх отримання; незаконне відчуження майна; недоотримання доходів від реалізації бюджетними установами безоплатно товарів, послуг від господарської діяльності [6].

Важливим кроком на шляху реформування органу державного фінансового контролю стало затвердження плану заходів з реалізації Концепції реалізації державної політики у сфері реформування системи державного фінансового контролю до 2020 року розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 жовтня 2018 р. № 841-р [10].

Реалізація вказаного Плану дасть змогу:

- розбудувати уніфіковану нормативно-методологічну базу та стандартизувати процес державного фінансового аудиту шляхом розвитку й гармонізації законодавчого забезпечення державного фінансового аудиту з урахуванням його видів і форм з міжнародними стандартами аудиту та кращою практикою Європейського Союзу;
- сфокусувати зусилля Держаудитслужби на найбільших фінансових ризиках під час реалізації функції інспектування;
- вдосконалити інформаційне забезпечення органів Держаудитслужби, зокрема механізм взаємодії та обміну інформацією між органами

місцевого самоврядування, й напрацювати концептуальні засади для створення інтегрованої автоматизованої інформаційної бази;

- зміцнити кадровий потенціал органів Держаудитслужби шляхом здійснення заходів із збереження, розвитку висококваліфікованого кадрового персоналу, зокрема створення належних умов для роботи, забезпечення достатньої чисельності працівників Держаудитслужби та відповідного рівня оплати праці для здійснення повноважень Держаудитслужби, проведення низки комплексних заходів з популяризації роботи у Держаудитслужби та нового іміджу її працівників з метою максимального залучення до Держаудитслужби перспективної молоді;

- розробити механізм побудови партнерських відносин органів Держаудитслужби з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання при реалізації функції державного фінансового аудиту.

Висновки з даного дослідження. За результатами проведеного дослідження теоретичних та практичних питань функціонування системи державно-го фінансового контролю встановлено, що аудит є перспективною формою фінансового контролю, а впровадження нових видів аудиту, приведе до вдосконалення системи державного фінансового контролю та дозволить посилити дієвість виконання стратегічних завдань соціально-економічного розвитку країни.

Подальше реформування органу державного фінансового контролю шляхом впровадження та реалізації плану заходів, що передбачені Концепцією реалізації державної політики у сфері реформування системи державного фінансового контролю до 2020 року, дозволить створити в Україні дієву систему державного фінансового контролю. Однак слід зазначити, що забезпечення реформування вимагатимуть значних інтелектуальних та фінансових ресурсів. Тому, однією з основних умов для успішного реформування є стає фінансове забезпечення.

Література:

1. Завистовська Г.І. Підвищення професійної складової органів урядового фінансового контролю. Державне управління. 2015. № 4(52). С. 4-8.
2. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 09.12.2010 р. № 1085/2010. Офіційний вісник України. 2010. № 94. С. 15.
3. Положення про Державну фінансову інспекцію України: Указ Президента України від 23.04.2011 р. № 499/2011. Офіційний вісник України. 2011. № 31. С. 11.
4. Про утворення Державної аудиторської служби України: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 868. Офіційний вісник України. 2015. № 87. С. 24.
5. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування системи державного фінансового контролю до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.05.2018р. № 310-р. Офіційний вісник України. 2018. № 41. С. 58.
6. Офіційний сайт Державної аудиторської служби України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/index>.
7. Порядок проведення Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами державного фінансового аудиту Пенсійного фонду України, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2018 р. № 1147. Офіційний вісник України. 2019. № 4. С. 75.
8. Порядок проведення Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами державного фінансового аудиту використання інформаційних технологій: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.05.2019 № 517. Офіційний вісник України. 2019. № 50. С. 24.
9. Про ключові акценти діяльності служби. // Фінансовий контроль. – 2019. – № 2. – С. 4–8.
10. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції реалізації державної політики у сфері реформування системи державного фінансового контролю до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.10.2018 № 841-р. Урядовий кур'єр. 2018. 01 груд. № 227.

Михайленко Ольга Геннадиевна

кандидат экономических наук,
доцент кафедры международной экономики и мировых финансов
Днепропетровского национального университета имени Олеся Гончара

Швец Наталья Анатольевна

студентка
Днепропетровского национального университета имени Олеся Гончара

ОСОБЕННОСТИ РЕФОРМИРОВАНИЯ ОРГАНА ГОСУДАРСТВЕННОГО ФИНАНСОВОГО КОНТРОЛЯ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Аннотация

В статье исследуются особенности реформирования органа государственного финансового контроля в современных условиях. Установлено, что ключевым компонентом финансового контроля над управлением государственными (местными) ресурсами и их использованием является государственный финансовый контроль, который осуществляют органы Государственной аудиторской службы Украины. На сегодняшний день одной из весомых функций управления финансовой системой, направленной на предупреждение и предотвращение финансово-экономических нарушений в сфере использования средств является государственный финансовый аудит. В статье на основании анализа, таблиц и инфографики показано, что в рамках реформирования системы государственного финансового контроля при проведении контрольных мероприятий Государственной аудиторской службой продолжается тенденция к уменьшению количества ревизий и рост удельного веса государственных финансовых аудитов в общем объеме мер контроля. Государственная аудиторская служба Украины проводит работу, направленную на законодательное нормирование основных принципов функционирования системы государственного финансового контроля. К сожалению, несмотря на меры, которые проводятся органами Государственной аудиторской службы, при проведении контрольных мероприятий, объектами контроля допускаются нарушения финансово-бюджетной дисциплины. В рамках усовершенствования и дальнейшего развития органов государственного финансового контроля необходимо продолжать осуществление реализации плана мероприятий, предусмотренных Концепцией реализации государственной политики в сфере реформирования системы государственного финансового контроля до 2020 года, утвержденной распоряжением Кабинета Министров Украины от 24.10.2018 г. № 841-р.

Ключевые слова: реформирование, государственный финансовый контроль, ревизия, аудит, Государственная аудиторская служба, инспектирование, мониторинг, финансовые потери, закупки.

Mihaylenko Olga

PhD, Associate Professor
Department of the International Economics and International finance,
Oles Honchar Dnipro National University

Shvets Natalia

Student Oles Honchar Dnipro National University

PECULIARITIES OF REFORMING THE BODY OF STATE FINANCIAL CONTROL IN MODERN CONDITIONS

Summary

The article explores the peculiarities of reforming the state financial control body in the current conditions. It is established that the key components of financial control over the management of state (local) resources and their use are the state financial control exercised by the bodies of the State Audit Service of Ukraine. Today, one of the important functions of managing a financial system aimed at preventing and preventing financial and economic irregularities in the use of funds is the state financial audit. The article shows, on the basis of analysis, tables and info graphics, that within the framework of reforming the state financial control system, during the control activities of the State Audit Service, the tendency to decrease the number of audits and increase the share of state financial audits in the total volume of control measures continues. The State Audit Service of Ukraine conducts work aimed at legislative regulation of the basic principles of functioning of the system of state financial control. Unfortunately, despite the measures taken by the bodies of the State Audit Service, during the control activities, the objects of control are allowed violations of financial and budgetary discipline. Within the framework of improvement and further development of state financial control bodies, it is necessary to continue implementation of the plan of measures foreseen by the Concept of realization of state policy in the sphere of reforming the system of state financial control up to 2020, which was approved by the Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated October 24, 2018 No. 841-p.

Key words: reform, state financial control, audit, audit, State Audit Service, inspection, monitoring, financial losses, procurement.

УДК 640.432.001.76(477)

Наумова Тетяна Анатоліївнакандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри бухгалтерського обліку, аудиту та оподаткування
Харківського державного університету харчування та торгівлі**Кашперська Анастасія Іванівна**старший викладач кафедри бухгалтерського обліку, аудиту та оподаткування
Харківського державного університету харчування та торгівлі**Кириленко Марина Вячеславівна**студентка
Харківського державного університету харчування та торгівлі

ІННОВАЦІЙНІ ФОРМАТИ РОЗВИТКУ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ

В статті розглянуто організацію та розвиток діяльності закладів ресторанного бізнесу України. Досліджено та проаналізовано сучасний стан ресторанного бізнесу в Україні. Розглянуто та охарактеризовано інноваційні формати закладів ресторанного бізнесу. Виділено особливості організації внутрішнього контролю часу відвідування в закладах нового формату. Запропоновано організаційну модель внутрішнього контролю часу відвідування у закладах нового формату та обґрунтовано її значення за умов сучасного розвитку ринку ресторанних послуг.

Ключові слова: ресторанный бизнес, новый формат, анти-кафе, організація, внутрішній контроль.

Постановка проблеми. На сучасному етапі трансформації ринкової економіки ресторанный бизнес є однією з найприбутковіших сфер здійснення економічної діяльності у світі, однак така діяльність є також однією з найризикованіших. Слід зазначити, що не існує еталонної моделі ведення ресторанного бізнесу, і хоча історично це одна з найдавніших сфер діяльності, вона є достатньо інноваційною.

Смаки, уподобання та платоспроможність споживачів безпосередньо диктують зміни щодо різноманітних концепцій організації ресторанного бізнесу на локальному ринку, що забезпечує, з одного боку, підтримку одне одного, а з іншого – створює конкурентне середовище, яке сприяє підвищенню рівня якості, залученню більшої кількості споживачів і, як результат – збільшенню прибутку [9].

Наразі, сучасний ринок ресторанних послуг характеризується наявністю значної кількості інноваційних форм закладів ресторанного бізнесу. Саме тому, особливої актуальності для власників закладів набуває пошук шляхів та розробка заходів щодо підвищення їх конкурентоспроможності за рахунок використання інноваційних підходів до організації їх діяльності та налагодження ефективного внутрішнього контролю.

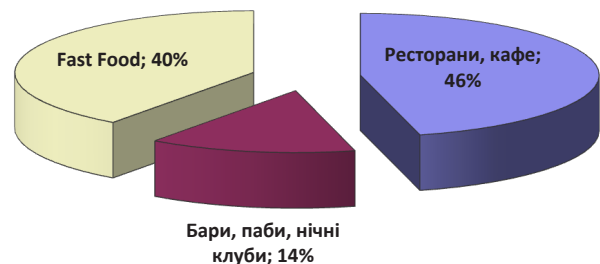
Постановка завдання. На підставі вищевикладеного основним завданням дослідження є аналіз сучасного стану розвитку ресторанного бізнесу в Україні, виділення його інноваційних форматів та удосконалення організації діяльності закладів нового формату за рахунок розробки організаційної моделі внутрішнього контролю часу відвідування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний ресторанный бизнес постійно розширюється і видозмінюється під впливом різних чинників внутрішнього і зовнішнього середовища. Ринок ресторанних послуг України відзначається динамічністю, оскільки безпосередньо залежить від коливань попиту споживачів, їх платоспроможності і загальних змін в економіці країни.

Дослідження стану та розвитку вітчизняного ринку ресторанних послуг знайшли своє відображення у працях багатьох науковців, а саме: Анісімова Г.Г., Гросул В.А., Грінко А.А., Крутової А.С., П'ятницької Г.Т., Савицької Н.Л., Янчевої Л.М., Яцуна Л.М. та багатьох інших.

Аналіз сучасного стану розвитку ресторанного бізнесу України за період 2013–2017 рр. дозволяє дійти висновку, що за останні декілька років він намагається відновитися після політичної та економічної кризи 2014–2015 рр. Загалом за цей період припинило своє існування близько 5600 закладів. За оцінками Rest Consulting, близько 1500 ресторанів закрилися, внаслідок кризи, а трохи більше 4 тис. залишилися в окупованому Криму та зоні АТО. Обсяг ресторанного ринку аналітики оцінюють у 30 млрд. грн., а за кількістю закладів (понад 15 тис.) він уже досягнув показників 2013 р. [3].

За даними дослідницької компанії Nielsen, на вересень 2017 р. у шести найбільших містах України (Києві, Львові, Одесі, Харкові, Запоріжжі та Дніпрі) функціонувало 10994 підприємства у сфері харчування. З них найбільша частка припадала на заклади типу кафе і ресторанів – 46% (5009 од.). Закладів у категорії Fast Food децю менше – 40% (4427 од.), частка барів, пабів та нічних клубів найнижча – 14% (1558 од.) (рис. 1).

Рис. 1. Структура закладів ресторанного бізнесу, що функціонують у шести найбільших містах України за видами, % [8]

У розрізі міст найбільшу кількість об'єктів ресторанного бізнесу представлено в Києві, який за цим показником майже в 2,5 рази випереджає Харків та Одесу, більш ніж у 4 рази – Дніпро і майже в 10 разів – Запоріжжя. Проте, Львів, що вважається одним із центрів гастротуризму в Україні, також значно відстає від Києва і налічує всього 1294 заклади (рис. 2).

У переважній більшості у структурі закладів ресторанного бізнесу переважають кафе та ресторани і лише в Києві – заклади типу Fast Food.

Враховуючи чисельність населення у м. Львів (758,7 тис. осіб) та кількість туристів, що відвідали місто в 2017 р. (2,7 млн. осіб), забезпеченість місцями в закладах ресторанного бізнесу міста є недостатньою (фактична наявність – 52 місця на 1 тис. населення; потреба – 194 місця на 1 тис. населення). Частина цієї потреби покривають фізичні особи – підприємці, однак цього недостатньо [8].

Стан мережі ресторанного бізнесу у м. Харків детально розглянутий у роботах Г. Анісімова, В. Горбань, С. Жукова, Д. Липового та С. Селютина. Місто Харків складається з дев'яти адміністративно-територіальних одиниць – міських районів: Шевченківський; Київський; Слобідський; Холодногірський; Московський; Новобаварський; Індустріальний; Немишлянський; Основ'янський. Кожен з районів має свою мережу харчування, яка є сукупністю закладів, схожих за характером продукції, однорідності сировини, спільності технологічних процесів, матеріально-технічної бази та формам обслуговування. Як показує проведений аналіз наукових праць, протягом періоду дослідження науковців міська ресторанна мережа характеризувалася позитивним абсолютним приростом – від 2695 об'єктів в 2014 р. до 2895 об'єктів у 2018 р. (рис. 3).

При цьому збільшення носило монотонний характер на кожному часовому відрізку. Базисний

темпер зростання склав 104,3%. Аналіз динаміки росту дозволив виділити райони зі стабільним зростанням мережі за всіма роками дослідження (Шевченківський, Київський і Слобідський); райони з нерівномірною позитивною динамікою (Московський, Немишлянський і Основ'янський); райони з суперечливою динамікою, за якої періоди зміцнення мережі перемежуються з періодами її ослаблення (Холодногірський, Індустріальний і Новобаварський).

Слід зазначити, що за 2018 р. відзначено збільшення кількості закладів у всіх без винятків районах міста. Показовою характеристикою стану ресторанної мережі є потужність закладів, яка виражається кількістю місць в торгових залах. Дослідження показали, що міська мережа характеризується позитивною динамікою потужності – від 125,3 тис. місць в 2014 р. до 127,4 тис. місць в 2018 р. Базисний темп приросту склав 102,3%. Однак за роками спостереження відзначається суперечлива динаміка. Так, в 2016 р. відзначено деяке зменшення потужності – на 183 місця (або на 0,14%) [4; 10].

У ситуації, що склалася, стратегічно обумовленим вибором стає відкриття закладів в середньому і нижньому сегменті, що відповідає ціновим очікуванням ресторанної аудиторії. Для Харкова у нижньому сегменті знаходяться заклади із середнім чеком до 100 грн., які майже завжди використовують самообслуговування, до середньоцінових – із середнім чеком від 100 до 300 грн., а до елітного – із середнім чеком 800-1200 грн. на людину.

Ринок ресторанних послуг, як особлива соціально-економічна система, також має фрактальну структуру. У зв'язку з цим, аналіз чинників доцільно проводити відповідно до цієї структури.

Для розвитку ресторанного бізнесу в Україні характерні визначені складності, такі як: плинність персоналу, брак професійних кадрів,

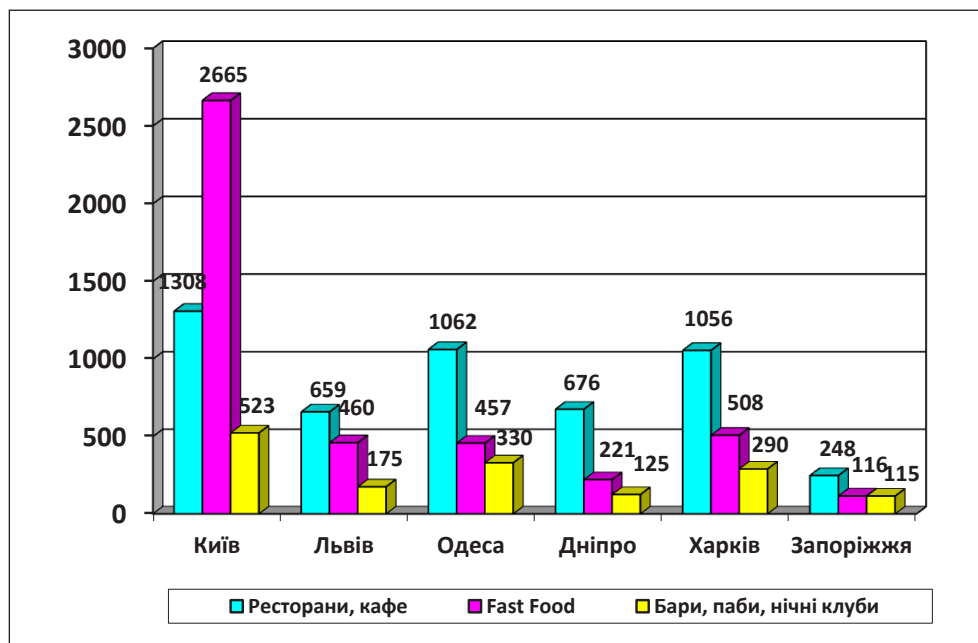

Рис. 2. Кількість закладів ресторанного бізнесу різних видів у шести найбільших містах України, од. [8]

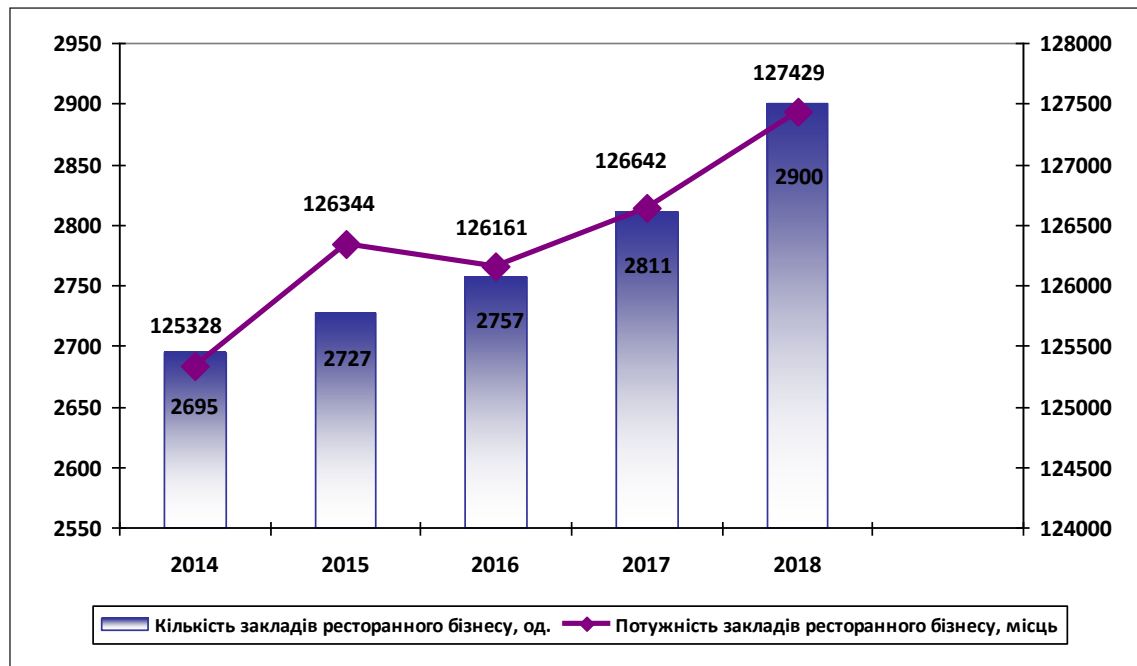

Рис. 3. Динаміка кількості та потужності закладів ресторанного бізнесу м. Харкова протягом 2014-2018 рр. [1; 4; 10]

технічна невідповідність багатьох приміщень під розміщення закладів, необхідність в отриманні величезної кількості погоджень та дозвільної документації, залежність від продуктової інфляції і кон'юнктури ринку. Брак кадрів, небажання роботодавців вкладати гроші в навчання персоналу стримує розвиток ресторанної галузі у цілому. Без постійного припливу професіоналів кухарського мистецтва, торгового сервісу важко оцінювати перспективи. Крім потенційних ризиків, рестораторам доводиться враховувати і тенденції економіки, адже макроекономічні чинники потужно впливають на розвиток ресторанного бізнесу в містах. Експерти простежують залежність між розвитком закладів елітного або середнього сегмента ринку громадського харчування і розвитком великого або середнього (дрібного) бізнесу [2].

В умовах насиченості ринку та жорсткої конкуренції стійкі переваги мають ті заклади ресторанного бізнесу, що створюють сприятливі умови для інноваційної діяльності, пов'язаної з розробленням і впровадженням нововведень.

Останнім часом на терені європейських країн все більшої популярності набувають заклади нового формату:

- формат «кальєн-бар» – створення підприємства ресторанного бізнесу, в якому, крім організації харчування, основною послугою є кальєн-напаління;

- формат «Street Food» (вулична їжа) або концепція «pop-up-ресторанів» – це «точки харчування на ходу», мобільні фургони, які можуть бути відкриті де завгодно (біля метро, на пляжі, біля бізнес-центра) і, як правило, пропонують просте меню (піца, паста, салати, випічка); мобільний заклад може змінювати своє місцезнаходження, його організація не потребує офіційного дозволу на виділення території, а при

виборі місця спираються вартість; за допомогою вуличного формату зручно тестувати нове меню, така «фокус-група» надасть більш об'єктивну оцінку задумці шеф-повара, а у випадку помилкової ідеї – зекономить на впровадженні в закладі заздалегідь невдалого меню; за оцінками аналітиків, сегмент вуличних кафе в Україні зріс приблизно на 400% за останній рік, демонструючи при цьому стійку тенденцію подальшого розвитку;

- формат «фестиваль-ресторація», або розважальна концепція, передбачає створення закладу ресторанного бізнесу з організацією яскравих розважальних заходів (наприклад, показів мод, естрадних шоу) або у поєднанні з наданням послуг, що створюють і підтримують творчий настрій у споживачів: музика, кіно, література, художні виставки; за кордоном з'являються заклади ресторанного бізнесу для книгоманів, в яких організуються тематичні вечери за мотивами відомих книг; прикладом є ресторан «The Bookish Banquet» в Амстердамі, що приваблює все більше споживачів, пропонуючи вечерю, що описана на сторінках чи несе дух книги; бажаючі мають змогу підготуватися, адже попередження про такий захід з'являється за кілька місяців;

- формат «коворкінг-кафе» («анти-кафе», «smart-cafe»), або концепція коворкінга (вільного простору), під якою розуміється популярний тип громадського закладу, ідея якого полягає в тому, що відвідувачі оплачують час свого перебування в ньому, до вартості якого включені додаткові сервіси: частування, розваги, wi-fi, ТВ, ігри, преса, заходи [9]. Тобто це робочий простір, де є всі необхідні умови для результативної діяльності. Ці заклади працюють за системою «все включено» і є нерухомістю нового формату, де можна винайняти робоче місце на місяць, день або декілька годин.

Перевагою закладів наведених форматів є те, що вони займають відносно нову або абсолютно нову нішу на ринку ресторанного бізнесу України, що обумовлює перспективні можливості для зростання та подальшого ефективного розвитку завдяки стійкому попиту, а також підвищення якості обслуговування за рахунок вузької спеціалізації пропонованих продукції і послуг.

Ефективне функціонування закладів нового формату залежить від запровадження системи внутрішнього контролю часу відвідування, що враховує організаційну структуру та особливості надання основних та додаткових послуг.

Розгляд суті внутрішнього контролю сучасними науковцями свідчить про необхідність побудови належної системи контролю як важливого елементу налагодженого механізму управління, що передбачає формування оперативної та достовірної інформації й забезпечує досягнення поставлених цілей за результатами прийнятих управлінських рішень.

Так, на думку М. Д. Корінько, внутрішній контроль – це система заходів, визначених менеджментом підприємства, що враховуються в діяльності суб'єкта господарювання з метою найбільш ефективного виконання працівниками своїх посадових обов'язків щодо забезпечення і здійснення господарських операцій. Внутрішній контроль визначає законність цих операцій та їх економічну доцільність для зазначеного підприємства [7].

Т. В. Ковтун наголошує, що внутрішній контроль – це процес, який спрямовується на досягнення певних цілей, що є наслідком дій системи управління з планування, організації, моніторингу діяльності підприємства загалом та її окремих центрів відповідальності [6].

В роботі [5] внутрішній контроль визначено як незалежну експертну діяльність, яка носить дорадчий (консультативний) характер стосовно організації принципів, методів та процедур для підтвердження законності діяльності підприємства, виявлення і виправлення суттєвих помилок й відхилень та запобігання ризиків, що ініціюється керівником підприємства на добровільній основі.

Система внутрішнього контролю часу відвідування анти-кафе з позиції практики є основним джерелом, що забезпечує ефективність системи управління, достовірне й оперативне формування облікової інформації, контролює економічну доцільність здійснення відповідних бізнес-процесів; сприяє збереженню та раціональному використанню інформації про відвідувачів, оперативному контролю за понесеними витратами й отриманими доходами тощо.

Вважаємо, що система внутрішнього контролю часу відвідування в закладах нового формату залежить від його організаційної структури, наявних бізнес-процесів і виділених об'єктів контролю, розподілу функцій його за суб'єктами контролю, інформаційних запитів системи управління. Побудова системи внутрішнього контролю часу має бути здійснена на основі системного підходу, що враховує специфіку діяльності кожного центру відповідальності й передбачає:

- виділення об'єктів контролю;
- формування центрів відповідальності (центрів доходів і центрів витрат) з метою контролю

за раціональним використанням (споживанням) спеціалізованих робочих активів та отриманими доходами і понесеними витратами з метою виявлення відхилень;

– затвердження бюджетів з метою формування оптимальних показників, за якими визначатиметься результативність діяльності анти-кафе та структурних підрозділів;

– формування контрольних процедур та аналітичного забезпечення для здійснення контролю;

– впровадження та розробку форм внутрішньої звітності з метою формування оперативного інформаційного забезпечення системи управління.

Результати дослідження стану внутрішнього контролю часу відвідування в анти-кафе показують відсутність системного підходу до проведення контрольних процедур за об'єктами контролю, що дає підстави стверджувати про незадовільний стан системи контролю та зумовлює необхідність побудови ефективної для управлінського персоналу системи контролю часу. Ґрунтуючись на принципах доцільності й економічності та на основі системного підходу до управління діяльністю досліджуваних закладів, запропоновано організаційну модель системи внутрішнього контролю часу відвідування в анти-кафе (рис. 4).

Суб'єктом контролю часу відвідування є керівник закладу та адміністратор, який, працюючи за комп'ютером, зможе ефективно планувати завантаженість закладу, контролювати час перебування та доступ відвідувачів до певних зон або сервісів, підвищувати лояльність клієнтів за допомогою дисконтних карт, вести облік наданих послуг і оцінювати фінансові показники в кінці робочого періоду.

Вважаємо, що основними методичними прийомами організації контролю часу в анти-кафе є програмно-апаратний комплекс, в системі якого налаштовується гнучка сітка тарифів згідно приміщень, вказується вартість години в залежності від їх кількості і часу доби. При вході в заклад клієнт отримує індивідуальний ідентифікатор (карта, браслет, брелок), при видачі якого, автоматично активується таймер, який підраховує загальний час проведений на території закладу.

При виході відбувається розрахунок згідно проведеного часу. Також можуть надаватися послуги з оренди приміщень і додаткових послуг. За допомогою підсумкових звітів і аналітики оцінюються фінансові показники, виводиться інформація про всі надані послуги. Об'єктами контролю є процеси, до яких входить робота з різними ідентифікаторами, організація дозвілля, облік різних видів оплат.

Застосування запропонованої моделі організації внутрішнього контролю часу відвідування дозволить отримати сучасний і ефективний інструмент управління, який дасть більше конкурентних переваг на ринку. Обслуговування клієнтів стане більш оперативним, робота з різними звітами зручніше, а оцінка рентабельності простіше. Власник кафе зможе управляти своїм бізнесом віддалено з будь-якої точки світу, де є Інтернет і приймати оптимальні управлінські рішення на основі отриманих даних з системи.

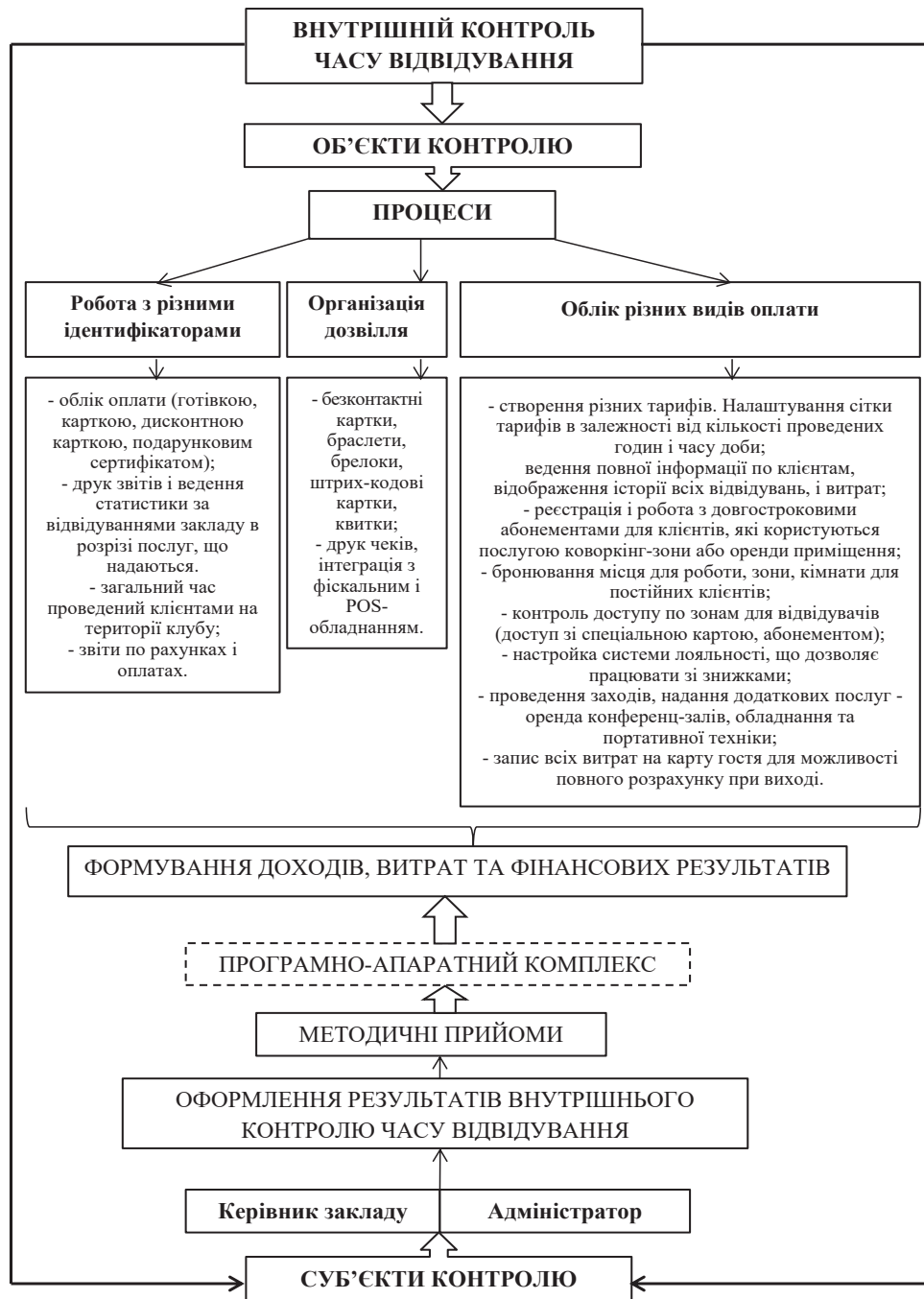

Рис. 4. Організаційна модель внутрішнього контролю часу відвідування закладів нового формату

Висновки з проведеного дослідження. Проаналізувавши сучасний стан та тенденції розвитку закладів ресторанного бізнесу в Україні та м. Харкові, можна стверджувати, що останнім часом все більшого розповсюдження набувають інноваційні формати їх розвитку, а саме: «кальян-бар», «Street Food», «фестиваль-ресторація» та «анти-кафе». Специфічний характер діяльності

закладів нового формату в їх сучасному прояві обумовлює необхідність застосування сучасних підходів до її організації та налагодження системи внутрішнього контролю, що сприятиме розширенню інформаційно-аналітичного забезпечення системи управління та надасть можливість здобути необхідних конкурентних переваг на сучасному ринку ресторанних послуг.

Література:

1. Анісімов Г., Жуков Є., Липовий Д. Аналіз стану мережі закладів ресторанного господарства адміністративних районів міста Харкова // Траекторія Науки = Path of Science. 2018. Vol. 4, No 1. – С. 1001–1013. (Перевірено 12.11.2019).
2. Бутенко О.П., Стрельченко Д.О. Стан ресторанного господарства України та перспективи його розвитку. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2016. – № 56. – С. 18–24.

3. Гладких Е. Обзор ресторанного рынка. URL: <https://delo.ua/lifestyle/sytnyj-god-obzor-restorannogorynka-329410.htm>
4. Горбань В.Г., Анісімов Г.Г. Цільові орієнтири розвитку ресторанного господарства м. Харкова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг: зб. наук. пр. – Х. : ХДУХТ, 2019. – Вип. 1 (29). – С. 207–219.
5. Кашперська А.І. Організація внутрішнього контролю підприємств ресторанного господарства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09; Харківський державний ун-т харчування та торгівлі. – Х., 2019. – 25 с.
6. Ковтун Т. В. Система внутрішнього контролю як невід'ємний елемент операційної системи підприємства // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 6. – Т. 1. – С. 165–170.
7. Корінко М. Д. Контроль та аналіз діяльності суб'єктів господарювання в умовах її диверсифікації: теорія, методологія, диверсифікація : монографія. – К. : ДП “Інформ-аналіт. агентство”, 2007. – 429 с.
8. Нагорський В. Експерти підрахували кількість магазинів, ресторанів і кафе у найбільших містах України. URL: <https://informer.news/eksperty-pidrahuvalykilkistmahazyniv-restoraniv-kafe-u-najbilshyh-mistahukrajiny.htm> (Перевірено 12.11.2019).
9. Наумова Т.А., Кирильєва Л.О., Шеховцова Д.Д. Організаційно-методичні аспекти обліку торгівлі часом у закладах нового формату. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/23327/1/Бізнес-навігатор%20№5%20%2848%29%202018.pdf> (Перевірено 12.11.2019).
10. Селютін С. В. Стратегічне управління підприємствами ресторанного господарства. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – ХДУХТ, Харків, 2019. – С. 100–104.

Наумова Татьяна Анатольевна

кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры бухгалтерского учета, аудита и налогообложения
Харьковского государственного университета питания и торговли

Кашперская Анастасия Ивановна

старший преподаватель кафедры бухгалтерского учета,
аудита и налогообложения

Харьковского государственного университета питания и торговли

Кириленко Марина Вячеславовна

студентка

Харьковского государственного университета питания и торговли

ИННОВАЦИОННЫЕ ФОРМАТЫ РАЗВИТИЯ И ОРГАНИЗАЦИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЗАВЕДЕНИЙ РЕСТОРАННОГО БИЗНЕСА УКРАИНЫ

Аннотация

В статье рассмотрены организация и развитие деятельности учреждений ресторанного бизнеса Украины. Исследовано и проанализировано современное состояние ресторанного бизнеса в Украине. Рассмотрены и охарактеризованы инновационные форматы заведений ресторанного бизнеса. Выделены особенности организации внутреннего контроля времени посещения в заведениях нового формата. Предложена организационная модель внутреннего контроля времени посещения в учреждениях нового формата и обоснованно ее значение в условиях современного развития рынка ресторанных услуг.

Ключевые слова: ресторанный бизнес, новый формат, анти-кафе, организация, внутренний контроль.

Naumova Tetiana

PhD (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Accounting, Audit and Taxation
Kharkiv State University of Food Technology and Trade

Kashperska Anastasiia

Senior Professor of the Department of Accounting, Audit and Taxation
Kharkiv State University of Food Technology and Trade

Kirilenko Marina

Student of the
Kharkiv State University of Food Technology and Trade

INNOVATIVE FORMATS FOR DEVELOPMENT AND ORGANIZATION OF CATERING BUSINESS INSTITUTIONS OF UKRAINE

Summary

The article deals with the organization and development of activity of restaurants in Ukraine. The current state of the catering business in Ukraine has been researched and analyzed. Innovative formats of catering business establishments are considered and characterized. The peculiarities of the organization of internal control of time of visit in establishments of the new format are distinguished. The organizational model of internal control of time of visit in establishments of the new format is offered and its importance is grounded in the conditions of modern development of the restaurant services market.

Key words: catering business, new format, anti-cafe, organization, internal control.

УДК 338.43

Нестерчук Аліна Ігорівна
магістр

Житомирського національного агроекологічного університету

УДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКРИЗОВОЇ СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВУ ДП «НАРОДИЦЬКЕ СПЕЦІАЛІЗОВАНЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО»

У дослідженні розкрито економічну сутність поняття «банкрутство» та означено основні напрями щодо удосконалення антикризової системи запобігання банкрутству у підприємстві. Ідентифіковано причини банкрутства, що є вкрай необхідним для розробки конкретних шляхів його недопущення на підприємстві за ринкових умов господарювання. Здійснено моніторинг фінансового стану підприємства, який дозволив стверджувати, що у ДП «Народицьке спеціалізоване лісове господарство» за 2016-2018 рр. відбувалися порушення фінансової стійкості, платоспроможності та ліквідності підприємства. У зв'язку з скрутним фінансовим становищем запропоновано механізм прогнозування ймовірності банкрутства у підприємстві який передбачає здійснення: на першому етапі – визначення фінансового стану з позиції можливого банкрутства ДП «Народицьке спеціалізоване лісове господарство», а в заключному – на основі результатів прогнозу, прийняття рішення і здійснення відповідних антикризових заходів.

Ключові слова: підприємство, банкрутство, чинники банкрутства, антикризові заходи, платоспроможність, ліквідність, фінансова стійкість.

Постановка проблеми. У будь-якому суспільстві як цілісній соціально-економічній системі, його окремих сферах або ланках кожної сфери час від часу відбуваються кризові явища, які загрожують існуванню самої системи. Найбільш істотне значення має подолання кризових станів на підприємствах, які утворюють первинний ланцюг економіки держави. Кризовий стан виявляється в тому що погіршуються фінансові результати діяльності підприємств, вони нездатні отримувати прибутку, в результаті це призводить до банкрутства. Незважаючи на те, що підприємства поступово виходять з кризи, цей процес потребує прискорення. Таким чином, розробка механізму прогнозування ймовірності банкрутства підприємства яке знаходиться у кризовому стані в умовах ринкової економіки та пошук шляхів його вдосконалення надзвичайно актуальні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням сутності, розробкою методик і критеріїв прогнозування банкрутства займалися такі провідні вітчизняні вчені як: І. Жук, А. Кругленко, А. Матвійчук, О. Терещенко, Т. Тесленко та ін. Вагомий внесок у вирішення проблемних питань з банкрутства та антикризового управління зробили зарубіжні вчені, а саме: Е. Альтман, А. Бівер, Д. Дюран, Г. Кадиков, В. Ковальов, В. Кривеженко, Р. Ліс, І. Маник, Н. Сабліна, Р. Сайфуллін, Г. Спрінгейт, Дж. Таффлер, У. Тимошенко, Г. Тішоу та ін. Однак, незважаючи на численні дослідження щодо розуміння сутності поняття «банкрутство», особливостей, теоретичного підґрунтя та розробки антикризової системи в умовах підприємства ще знаходиться на стадії удосконалення.

Постановка завдання. Для удосконалення антикризової системи запобігання банкрутству ДП «Народицьке спеціалізоване лісове господарство» насамперед необхідно зосередитися на обґрунтуванні механізму щодо прогнозування ймовірності його банкрутства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведений критичний огляд рівня обґрунтованості економічної категорії «банкрутство» дає можливість узагальнити сутність даного поняття

та означити, що банкрутство є: по-перше, мірою економічної та юридичної відповідальності господарюючого суб'єкта, вираженою в припиненні його господарсько-фінансової діяльності за рішенням суду, у зв'язку з нездатністю задовольнити визнані правомірними вимоги кредиторів і виконати зобов'язання перед бюджетом через перевищення заборгованості над вартістю його майна; по-друге, складовою загального економічного управління на підприємстві, яке використовує його кращі прийоми, засоби та інструменти, орієнтується на запобігання можливим ускладненням у діяльності підприємства, забезпечення його стабільного успішного господарювання;

по-третє, це не законодавчі акти, що регламентують правові основи процесу неспроможності (банкрутства), а певним чином організована система контролю, діагностики і, по можливості, захисту підприємств від фінансового краху [1; 2; 4].

Тобто, складовими процесу проведення банкрутства та його запобігання на підприємстві визнано – цілі та принципи, учасники та організаційний механізм процедури банкрутства, організаційна структура, методичне та нормативне забезпечення, діагностика стану підприємства, запобігання банкрутству, соціальний захист, підготовка кадрів, тощо. Такі складові уможливають виокремлення поняття «антикризове управління». Відтак, під антикризовим управлінням підприємства розуміється сукупність форм і засобів реалізації антикризових процедур, які стосовно до конкретного підприємства-боржника віддзеркалюють економічні відносини, що складаються при його оздоровленні або ліквідації.

В будь-який момент існує небезпека кризи на підприємстві, навіть тоді, коли криза не спостерігається, коли її фактично немає. Це визначається тим, що в управлінні завжди існує ризик, що соціально-економічна система розвивається циклічно. Управління цією системою в певній мірі повинне бути завжди антикризовим.

За умов ринкової економіки підприємства постійно перебувають під впливом несприятливих внутрішніх і зовнішніх чинників, які можуть

призвести до недостатності активів у ліквідній формі та банкрутства. Особливої уваги потребує детальне вивчення причин виникнення банкрутства. Причини виникнення банкрутства поділяють на зовнішні і внутрішні (рис. 1).

Ідентифікація причин банкрутства є вкрай необхідним, оскільки забезпечує розробку конкретних шляхів недопущення банкрутства на підприємстві за ринкових умов господарювання [3; 4].

Особливого практичного значення має застосування фінансової діагностики, яка може точно дати відповідь на питання – чи зможе підприємство: а) розрахуватися в строк за своїми зобов'язаннями; б) викрити причини наявного стану; в) розробити та реалізувати заходи з питань виходу підприємства з кризи.

Під діагностикою банкрутства розуміють своєчасне розпізнавання симптомів фінансової кризи на підприємстві. Зміст діагностики може набувати різного вигляду залежно від впливу чинників, які визначають оптимальну модель діагностики.

ДП «Народицьке спеціалізоване лісове господарство» зацікавлене у розширенні ринків збуту своєї продукції та налагодженні стійких стосунків із споживачами, які мають потребу в продукції підприємства.

Асортимент продукції підприємства: пиловник твердолистяних порід, пиловник м'яколистяних порід, фансировина дубова, техсировина, заготовки пиляні дубові, заготовки пиляні м'яколистяні, стовпчики дубові, штахетник, лаги, лати (рис. 2).

Основний асортимент продукції, яка заготовляється в лісгоспі, є: пиловник 21 %, технічна сировина 24,4%, пиловник твердолистяних порід 18,3% та ін.

Обсяги реалізації продукції у ДП «Народицьке спеціалізоване лісове господарство» за 2018 р. у порівнянні з 2016 р. зросли на 23621 тис. грн. Проте, сума чистого прибутку зменшилася на

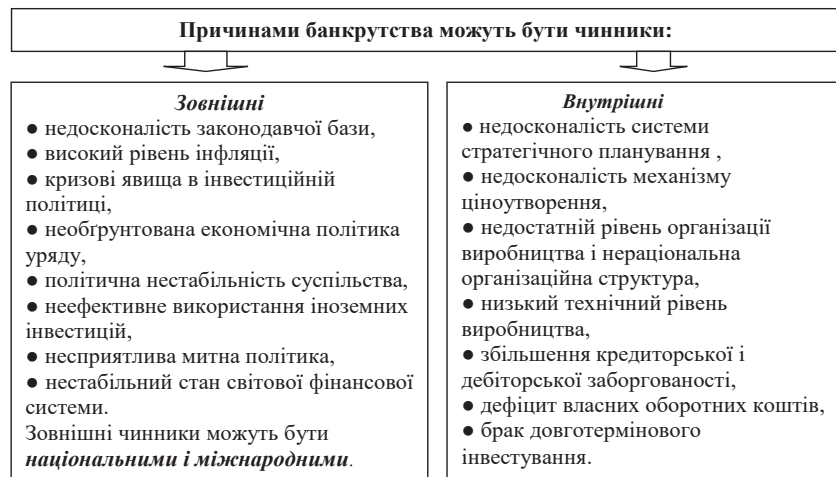
765 тис. грн. Результатом зменшення чистого прибутку у підприємстві є зростання собівартості реалізованої продукції на 29409 тис. грн.

Важливе значення для формування цілісної картини про діяльність підприємства, його основні характеристики та параметри має розгляд основних коефіцієнтів ліквідності, за допомогою яких проводиться оцінка ліквідності підприємства (табл. 1).

У ДП «Народицьке спеціалізоване лісове господарство» за 2018 р. у порівнянні з 2016 р. загальний коефіцієнт покриття зріс на 0,56, пункти та мав значення більше нормативного (>1) на 0,82 пункта, тобто підприємство являється платоспроможним та здатне в повному обсязі виконувати свої зобов'язання.

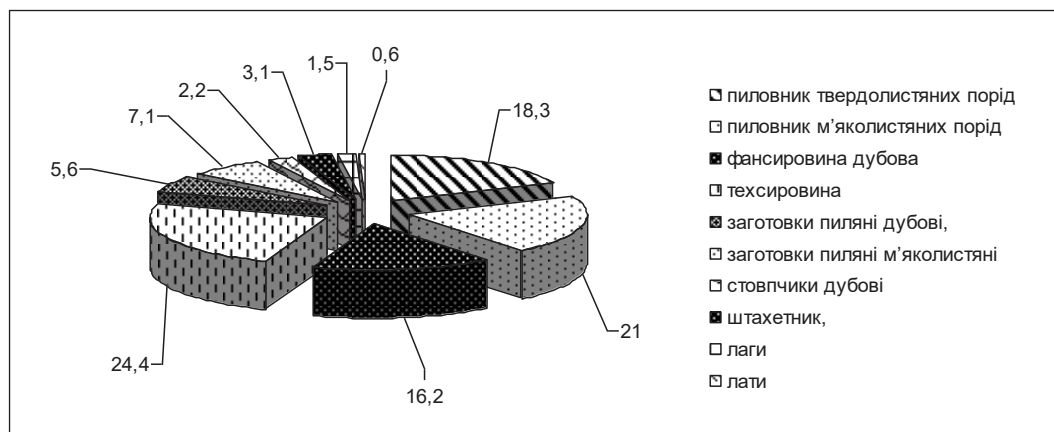
На підприємстві у 2018 р. порівняно з 2016 р. коефіцієнт швидкої ліквідності збільшився на 0,43 пункти і становив 0,56, що засвідчує про здатність підприємства швидко мобілізувати оборотні активи на покриття зобов'язань в частині грошових коштів і коштів в розрахунках.

Коефіцієнт незалежної ліквідності відображає відношення суми товарів, готової продукції, одержаних векселів, грошових коштів і інших оборотних активів до поточних зобов'язань. За

Рис. 1. Причини банкрутства підприємства

Джерело: узагальнено автором за джерелами

Рис. 2. Структура асортименту продукції ДП «Народицьке спеціалізоване лісове господарство» у середньому за 2016-2018 рр.

Джерело: побудовано за звітністю підприємства

**Показники платоспроможності та ліквідності
ДП «Народицьке спеціалізоване лісове господарство»**

Показники	Норматив	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2018 р. до 2016 р. (+/-)
1. Загальний коефіцієнт покриття	>1	1,38	0,42	1,82	0,56
2. Коефіцієнт швидкої ліквідності	>0,5	0,56	0,33	0,99	0,43
3. Коефіцієнт незалежної ліквідності	>0,5	0,11	0,01	0,28	0,17
4. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	>0,2	-	-	0,27	0,27
5. Частка оборотних активів в загальній сумі активів	за планом	0,18	0,13	0,22	0,04
6. Частка виробничих запасів в оборотних активах	>0,5	0,28	0,29	0,22	-0,06

Джерело: розраховано автором за даними підприємства

Показники фінансової стійкості ДП «Народицьке спеціалізоване лісове господарство»

Показники	Норматив	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2018 р. до 2016 р. (+/-)
1. Коефіцієнт автономії	>0,5	0,81	0,72	0,74	-0,08
2. Коефіцієнт фінансової залежності	<2,0	1,23	1,40	1,36	0,13
3. Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	<0,5	0,19	0,28	0,26	0,08
4. Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу	<1,0	0,23	0,40	0,36	0,13
5. Коефіцієнт забезпечення власними коштами	>0,1	0,48	0,21	0,26	-0,22
6. Коефіцієнт фінансової стабільності	>1	4,31	2,53	2,78	-1,53

Джерело: розраховано автором за даними підприємства

аналізований період цей коефіцієнт збільшився на 0,17 пункти і становив 0,28. І хоча це значення менше нормативного, проте дана динаміка є позитивною для діяльності ДП «Народицьке спеціалізоване лісове господарство».

Коефіцієнт абсолютної ліквідності підприємства вказує, що лише 27% поточної заборгованості підприємство спроможне погасити за рахунок наявних грошових коштів.

Збільшення частки оборотних активів в загальній сумі активів підприємства на 0,04 пункти, характеризує можливість продовжувати господарську діяльність. Проте, зменшення частки виробничих запасів в оборотних активах на 0,28 пункти, дає підстави для прийняття рішення щодо поповнення їх за рахунок залучення позикових коштів.

Використання підприємством залученого капіталу у фінансуванні своєї діяльності може призводити до погіршення його фінансового стану, що обумовлює актуальність систематичного моніторингу показників його фінансової стійкості та прийняття на цій основі зважених управлінських рішень (табл. 2).

Зростання коефіцієнт фінансової залежності у динаміці на 0,13 пунктів, свідчить про збільшення питомої ваги залучених коштів у фінансуванні підприємства, а коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу у 2018 р. становив 0,36, вказує на 1 грн. власних коштів припадало залучених коштів – 0,36 грн.

За таких обставин коефіцієнт забезпечення власними коштами зменшився на 0,22 пункти та засвідчує про те, що у підприємства немає можливості поповнювати оборотні активи власними ресурсами.

Коефіцієнт фінансової стабільності підприємства становив 2,78, що на 1,53 пунктів менше ніж у 2016 р. (4,31), проте це значення знаходиться в межах нормативу.

Отже, ДП «Народицьке спеціалізоване лісове господарство» має достатній запас фінансової стійкості та незалежності від зовнішніх джерел. Водночас, погіршення деяких показників викликано збільшенням частки позикових джерел, що не є негативним явищем. У зв'язку з цим для ДП «Народицьке спеціалізоване лісове господарство» постає завдання попередження зменшення ділової активності, платоспроможності та ліквідності підприємства.

Виникає необхідність обґрунтування механізму прогнозування ймовірності банкрутства ДП «Народицьке спеціалізоване лісове господарство» рис. 3.

Як бачимо, на рис. 2 представлено крок за кроком порядок дій щодо визначення фінансового стану з позиції можливого банкрутства ДП «Народицьке спеціалізоване лісове господарство», а в заключному етапі на основі результатів прогнозу – прийняття рішення і здійснення на його основі відповідних антикризових заходів. Для підприємства важливо вчасно виявити «хворобу», встановити правильний діагноз, зрозуміти причини негараздів і наслідки, тобто відновити його платоспроможність.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, в процесі проведення дослідження було узагальнено вітчизняні та зарубіжні джерела щодо антикризового управління підприємством та проведено діагностику фінансового стану ДП «Народицьке спеціалізоване лісове господарство». Моніторинг фінансового стану під-

приємства дозволяє стверджувати, що у підприємстві відбувалися порушення фінансової стійкості, платоспроможності та ліквідності підприємства. У зв'язку з скрутним фінансовим становищем запропоновано механізм прогнозування ймовірності банкрутства ДП «Народицьке спеціалізоване лісове господарство», а в заключному етапі на основі результатів прогнозу – прийняття рішення і здійснення на його основі відповідних антикризових заходів.

Рис. 3. Механізм прогнозування ймовірності банкрутства ДП «Народицьке спеціалізоване лісове господарство»

Джерело: власні дослідження

Література:

1. Дворник М. А. Сучасне розуміння антикризового управління в діяльності вітчизняних підприємств / М. А. Дворник // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.4. – С. 205-210.
2. Кіш Г. В. Антикризове управління підприємствами, установами, організаціями / Г. В. Кіш // Науковий вісник Ужгородського університету. – Спецвипуск 33. Частина 4. – 2011. – С. 42-45.
3. Кравчук І. В. Застосування ефективних антикризових заходів в управлінні фінансовими ресурсами на підприємствах України / І. В. Кравчук // Вісник Хмельницького національного університету. – № 5 '2009. – Т. 2. – С. 166-169.
4. Сутність та принципи антикризового фінансового менеджменту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://allfinance.org.ua/FNansovij%20Menedzhment/SutniiiSt'%20Ta%20Printsipi%20Antikrizovogo%20FiiiiNansovogo%20Menedzhmentu.htm>, вільний. – Назва з екрану.

Нестерчук Алина Игоревна

магістр

Житомирського національного агроекологічного університету

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ АНТИКРИЗИСНОЙ СИСТЕМЫ ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ БАНКРОТСТВА ГП «НАРОДИЦКОЕ СПЕЦИАЛИЗИРОВАННОЕ ЛЕСНОЕ ХОЗЯЙСТВО»

Аннотация

В исследовании раскрыта экономическая сущность понятия «банкротство» и отмечены основные направления по совершенствованию антикризисной системы предотвращения банкротства на предприятии. Идентифицирование причин банкротства, является крайне необходимым для разработки конкретных путей его недопущения на предприятии в рыночных условиях хозяйствования. Осуществлен мониторинг финансового состояния предприятия, позволил утверждать, что в ГП «Народицкое специализированное лесное хозяйство» за 2016-2018 гг. происходили нарушения финансовой устойчивости, платежеспособности и ликвидности предприятия. В связи с тяжелым финансовым положением предложен механизм прогнозирования вероятности банкротства на предприятии, который предусматривает осуществление: на первом этапе – определение финансового состояния с позиции возможного банкротства ГП «Народицкое специализированное лесное хозяйство», а в заключительном – на основе результатов прогноза, принятия решения и осуществления соответствующих антикризисных мер.

Ключевые слова: предприятие, банкротство, факторы банкротства, антикризисные меры, платежеспособность, ликвидность, финансовая устойчивость.

Nesterchuk Alina

Master of Arts,

Zhytomyr National Agro-Ecological University

IMPROVEMENT OF THE ANTI-CRISIS SYSTEM OF BANKRUPTCY PREVENTING SE "PEOPLE'S SPECIALIZED FORESTRY"

Summary

The study reveals the economic essence of the concept of "bankruptcy" and outlines the main directions for improving the anti-crisis system of bankruptcy prevention in the enterprise. The causes of bankruptcy have been identified, which is essential for the development of specific ways of bankruptcy in the enterprise under market conditions. The financial condition of the enterprise was monitored, which allowed to state that in the State Enterprise "Specialized Forestry" for 2016-2018 there were violations of financial stability, solvency and liquidity of the enterprise. Due to the difficult financial situation, the mechanism of bankruptcy probability prediction in the enterprise is proposed, which envisages the implementation of: at the first stage – determination of financial status from the position of possible bankruptcy of SE "Narodnaya Specialized Forestry", and finally – based on the results of the forecast, decision implementation of appropriate anti-crisis measures.

Key words: enterprise, bankruptcy, factors of bankruptcy, anti-crisis measures, solvency, liquidity, financial stability.

УДК 368.914

Осадча Олександра Олегівна

студентка

Сумського державного університету

Плікус Ірина Йосипівна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри фінансів і підприємництва

Сумського державного університету

ПЕНСІЙНА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ, ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

У статті досліджено особливості функціонування пенсійної системи України протягом її становлення. Визначено основні проблеми пенсійного забезпечення. Розглянуто тенденції реформування пенсійних систем в окремих країнах світу. Обґрунтовано необхідність реформування пенсійної системи України спираючись на зарубіжний досвід. Сформульовано рекомендації пріоритетних напрямів пенсійної реформи в Україні.

Ключові слова: пенсійна система, пенсійне забезпечення, реформування пенсійної системи, моделі пенсійних систем.

Постановка проблеми: У кожній країні пенсійне забезпечення – це не-від'ємна складова державної соціальної політики, що значною мірою характеризує виконання державою свого соціального призначення та в значній мірі обумовлює рівень стабільності в суспільстві. Пенсійні системи усіх країн світу перебувають у стані постійного реформування, що зумовлено необхідністю вирішення проблем, які виникають внаслідок існування низки протиріч у теорії та практиці соціального захисту населення, незбалансованістю розвитку головних інститутів та ресурсних сфер суспільства, змінами соціально-демографічної структури населення. Вказані проблеми характерні, як для України, так і для інших пострадянських країн.

Напрями розбудови пенсійної системи в Україні визначені у Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», де наголошено на необхідності подальшого розвитку недержавного пенсійного страхування та запровадженні накопичувальної складової системи пенсійної системи, правові основи якої були законодавчо визначені ще у 2003 році. З цією метою була також розро-

блена Концепція вдосконалення Інформаційно-аналітичних систем Пенсійного фонду України і Стратегія модернізації та розвитку Пенсійного фонду України на період до 2020 року. Однак суттєві позитивні зміни на цих напрямках наразі не відбулися.

Аналіз останніх публікацій. Проблеми пенсійного забезпечення розглядаються у працях фахівців за такими напрямками:

1) дослідження державного пенсійного страхування в Україні та зару-біжних країнах (етапи становлення, історичний розвиток, досвід розвитку пенсійних систем), а саме Н. Мартиненко, Л. Єлісеєва, О. Вішневська, Н. Сاینчук, Л. Ткаченко. Крім того, вивченню теорії пенсійних систем, присвячені праці зарубіжних вчених П. Маріоні, Г. Мак Таггарт, П. Пестье, Р. Хинц, Э. Уайтхауз та інших;

2) проблеми пенсійного забезпечення та реформування пенсійної системи України розглянуто у працях Т.О. Ставерської, В.С. Адамовської, М. Мицай, С.В. Козловського, В.К. Рудик.

Зазначимо, що проблеми управління пенсійною системою знаходять теоретичне обґрунту-

вання в публікаціях міжнародних організацій: ООН, МОП, Рада Європи, Світовий банк. Віддаючи належне працям зазначених авторів, слід зауважити, що проблеми розвитку пенсійної системи на сьогодні до кінця не вирішені, потребують поглибленого вивчення та обґрунтування концептуальних підходів до реформування саме в контексті здійснюваних інституціональних трансформацій, з урахуванням зарубіжного досвіду і національних традицій.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою роботи є визначення основних етапів становлення пенсійної системи в Україні і теоретичне обґрунтування напрямів її розвитку з урахуванням світового досвіду та вітчизняних традицій.

Виклад основного матеріалу. На шляху становлення пенсійної системи України було пройдено багато етапів, які є визначними для фінансово – державної інституції (рис. 1, табл. 1).

З вище наведеного відмітимо, що історично процес формування пенсійної системи тривав значний час, за який етапи становлення трансформувалися до трирівневої системи з подальшими реформуваннями. На даний момент планується об'єднання другого та першого рівня системи пенсійного забезпечення задля покращення економіко-соціального рівня населення та підйому економіки в цілому.

Постійне реформування пенсійної системи говорить про її недосконалу політику ведення та формування коштів за якими дефіцит бюджету

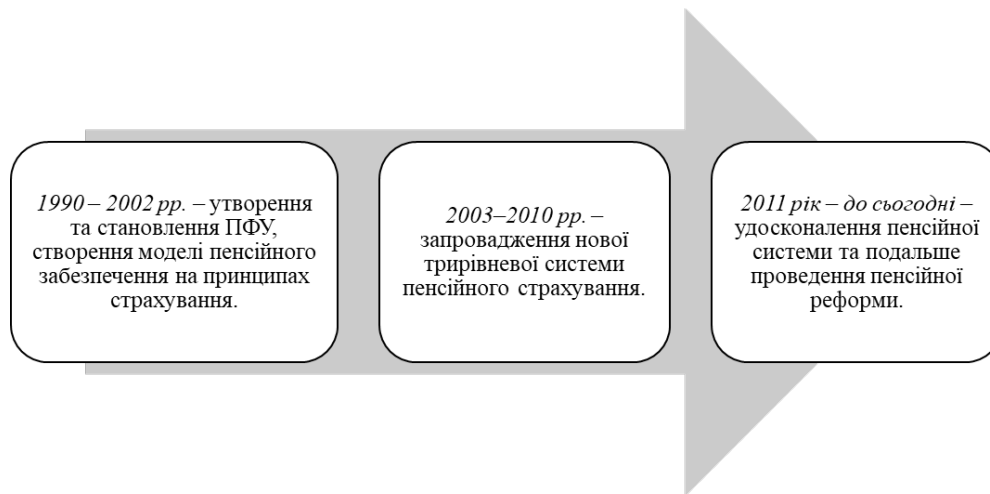

Рис. 1. Етапи становлення Пенсійної системи України

Джерело: систематизовано автором

Таблиця 1

Характеристика етапів становлення Пенсійної системи України

Етапи	Характеристика
1990 – 2002 роки – утворення та становлення ПФУ, створення моделі пенсійного забезпечення на принципах страхування.	1990 р. – прийняття Постанови Ради Міністрів УРСР і Української Ради профспілок щодо створення Українського республіканського відділення Пенсійного фонду СРСР; 1991-1994 рр. – здійснюється відкриття обласних та міських філіалів відділення Пенсійного фонду; 1995-1999 рр. – наявний дефіцит бюджету фонду призводить до виконання таких дій як : обов'язкова реєстрація платників страхових внесків (32%); погашення заборгованостей с/г виробниками за рахунок власної продукції та проведення пенсійних ярмарок; впровадження автоматизованого механізму обліку відомостей обов'язкового державного пенсійного страхування; виплата пенсійних коштів через установи банку; внесені ставки збору за здійснені операції з купівлі – продажу валюти, відчуження легкових автомобілів. 2000-2002 рр. – Впровадження системних перетворень, які покращили фінансовий стан та призвели до соціально справедливої та економічно забезпеченої пенсійної системи.
2003 – 2010 роки – запровадження нової трирівневої системи пенсійного страхування.	З прийняттям Законів «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та «Про недержавне пенсійне забезпечення», які набрали чинності з 1 січня 2004 року, змінилася система пенсійного забезпечення: система складається з трьох рівнів: перший рівень – солідарна система, другий рівень – накопичувальна система, третій рівень – система недержавного пенсійного забезпечення; замінено трудовий стаж на страховий, який є однією з обов'язкових умов призначення пенсій; встановлено залежність між розміром страхових внесків і пенсії; розмежовано фінансування виплат пенсій між Державним бюджетом і Пенсійним фондом.
2011 рік – до сьогодні – удосконалення пенсійної системи та подальше проведення пенсійної реформи.	З 1 жовтня 2011 року набрав чинності Закон України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи», яким внесені зміни до пенсійного законодавства з питань, що стосуються пенсійного віку, обчислення страхового стажу, розміру пенсії тощо.

Джерело: систематизовано авторами

Пенсійно-го фонду має тенденцію до збільшення й це є однією з найважливіших соціально-економічних проблем. Так науковці виділяють такі проблеми пенсійної системи України (табл. 2).

Вирішення цих проблем вбачається через дослідження досвіду реформування пенсійної системи інших країн. Правовий статус базових пенсійних систем інших країн, їх фінансові механізми істотно відрізняються з причин різного рівня розвитку економіки, культурних традицій, менталітету населення. У світовій практиці пенсійного забезпечення прийнято розглядати кілька основних моделей пенсійної системи. Всі вони засновані на рестрибутивному (розподільчому) чи накопичувальному принципах, мають специфічні особливості, які враховуються при розробці національних моделей пенсійного страхування. Вони можуть діяти паралельно, незалежно або доповнюючи одна одну. Основні види пенсій можуть бути гарантовані в межах обох систем, але кожна з них має свої переваги та недоліки. слід відзначити, що найбільш поширеною в країнах Європи є класифікація пенсійних систем, яка отримала закріплення в документах Європейської Комісії, згідно з якою на сьогодні панують чотири основні моделі: модель О. Бісмарка (континентальна: використовують такі країни, як Австрія, Бельгія, Франція, Італія, ФРН, Греція та ін.); модель В. Бевериджа (англосаксонська: використовується в таких країнах, як США, Канада, Великобританія, Голландія та інших); приватно корпоративна модель (скандинавська (шведська): характерна для Швеції, Данії, Фінляндії; Чилійська модель – це певний еталон при визначенні найкращого способу фінансування пенсій. Основу пенсійної системи Чилі становить інститут приватного пенсійного страхування) та південно-європейська модель (використовується в Іспанії, Італії та Португалії).

Досвід зарубіжних країн дозволяє стверджувати, що ринкові відносини визначають необхідність створення гарантованого соціального захисту населення. Стабілізація реформування пенсійної системи є однією із соціально – економічних дій для забезпечення покращення рівня життя населення. Розглянемо детальніше Європейський досвід пенсійного забезпечення в порівнянні з існуючою пенсійною системою України (табл. 3).

Отже, проаналізувавши методи пенсійного забезпечення в різних країнах можемо порівняти рівень безробіття, що дасть можливість бачити ситуацію країн відносно працюючого населення (рис. 2).

Дана діаграма показує найвищий рівень безробіття в Україні та Франції, при налічуванні даних коефіцієнт пенсійного навантаження в Україні складає 21.8 %, а Франції -25.9 %. При цьому ВВП на душу населення Франції – 42 878 дол., а України – 2 963 дол. на 2018 рік [5].

Світова пенсійна система майже вся складається із трьох рівнів, які забезпечують майбутнім пенсіонерам державні виплати накопичені з внесків сплачуваних роботодавцями і працюючим населенням, так і самостійне забезпечення своїх пенсійних нарахувань. Вкладення коштів в недержавні пенсійні фонди за світовими прикладами надає країнам довгостроковий інвестиційний вклад, який дає повну гарантію повернення коштів та розподіл накопичень на виплати за роками. Даний вид вкладень забезпечує зростання економіки за допомогою самостійного вибору вкладу в різні інвестиційні проекти, які гарантовані державою.

За даними державного реєстру на 30.06.2018 року в Україні налічується 62 недержавних пенсійних фонди, а загальна кількість 846,2 тис. осіб – вкладників Непенсійних фондів (НПФ) України в яко-

Таблиця 2

Аналіз статей науковців щодо проблем пенсійної системи України

Науковці	Проблеми, що вони виділяють
Загорєєва О.Ю [1]	Незбалансованість доходної та видаткової частини бюджету ПФУ;
	проблеми стосовно демографічної ситуації України ;
	високий рівень відрахувань на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, що призводить до поширення "тіньової економіки" на підприємствах; низький рівень середніх та мінімальних пенсійних виплат.
Дробот Я.В. [2]	залежність від державних трансфертів при налічуванні дефіциту коштів в пенсійному фонді;
	перевищення непрацюючого населення та пенсіонерів над працездатними (працевлаштованими) громадянами;
	заниження заробітних плат та виплата коштів, які мають оподаткуватися в "конвертах"; повільний розвиток та введення другого та третього рівня загальної трирівневої пенсійної системи;
Верхоляк З., Сороківська О. А [3]	відсутність в Україні НПФ та закрита інформація щодо інвестування даних накопичень державою;
	недовіра до банківських та страхових закладів у українців;
	незавершена законодавча база щодо урегулювання реформації пенсійної системи;
	невирішеність питання щодо відрахувань за другим рівнем пенсійної системи (відрахування з працівників чи роботодавців), що в обидвох випадках потребують підтримки держави;
	перевищення коефіцієнта смертності над народжуваністю; закордонне працевлаштування завдяки незадовільним умовам життя в Україні.

Джерело: складено авторами

му акумулюється 1937,7 млн.грн. При тому, що на 2018 рік населення України складає 42,31 млн.осіб [6], тобто вкладників в недержавні пенсійні фонди в загальній частці складає 2%. Дуже мала частка використання вкладення коштів на рахунки НПФ говорить про певні причини, серед яких:

– рівень недовіри населення до страхових, депозитних, інвестиційних процесів та недержавних інституцій, що оснований на "довготермінових" вкладах;

– політичні (правові) та інфляційні фактори, що не мають стабільного рівня;

– недосвідченість населення в нормативно-законодавчій базі пенсійної системи (що включає другий та третій рівень) та низький рівень роз'яснювальних робіт.

Сучасний економічний стан країни в якому панує довготривала зростаюча заборгованість (зовнішні та внутрішні борги), здійснення пролонгації та реструктуризації боргових

зобов'язань минулих років, спад рівня життя населення, призвели до потреби в реформаційному кроці України за всіма економічно-соціальними сферами. При потребуючій підтримці країни зі сторони українців з питання розвитку самозабезпечення пенсійними виплатами, виходу населення із "тіньової" економіки, дотримання антикорупційних дій, узаконене ведення підприємницької діяльності та ін., суспільство не поспішає розпочинати з себе. Цьому є виправдання щодо недовіри до сучасної законодавчої системи, необізнаності в наслідках реорганізації економічних процесів, низький рівень забезпеченості населення, довготривалий економічний спад та поділ на групи суспільного життя в якій є диспропорція між оплатою праці "вищої" та "низької" спільноти. Однією із первинних проблем яка стоїть на ланці перетворення та загострюється вже десятки років є пенсійна система України, в якій щорічно зростає дисбаланс працездатно-

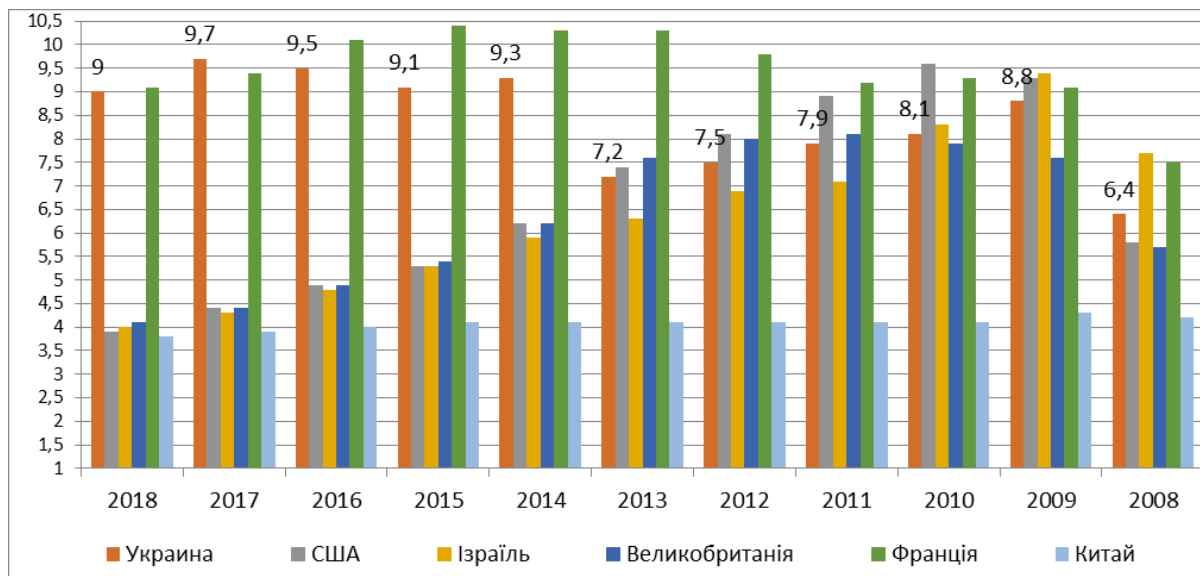

Рис. 2. Рівень безробіття країн (у %) відповідно до кількості зайнятого населення за період 2008 – 2018 рр.

Джерело: узагальнено авторами виходячи з [5]

Таблиця 3

Аналіз пенсійного забезпечення різних країн світу [4; 7]

Країна	Пенсійна система
США	– соціальна (на протязі 10 років відрахування із заробітної плати 15%); – корпоративна (самостійне відрахування фіксованих внесків на протязі 5-6 років; – накопичувальна (самостійний вибір суми внесків на відрахування).
Ізраїль	– середній розмір відрахувань із заробітної плати 11%; – в залежності від стажу, до 10 років – 7% – 18,5% для отримання пенсії в розмірі 370 дол.; 10 років відрахувань забезпечують пенсію в розмірі 700 дол./місяць.
Великобританія	– державний тип (строк відрахувань 10 років пенсійні виплати в середньому 677 дол./місяць); – недержавний (самостійне відрахування на пенсійний рахунок).
Франція	– солідарна (відрахування із заробітної плати щомісяця по 16,35%, та вихід на пенсію менше 40 років стажу забезпечує мінімальні виплати, більше 40 років – збільшує пенсійне забезпечення); – страхові каси (фіксовані щомісячні відрахування для накопичення бонусних балів та понаднормової виплати пенсії); – НПФ.
Китай	– відпрацювання понад 15 років на державній службі; – внески із заробітної плати 11% щомісяця. Не всі пенсіонери в Китаї отримують пенсію, та значний вплив на пенсійні виплати має місце проживання та розмір заробітної плати.

го населення до рівня пенсіонерів та людей, які знаходяться на соціальному забезпеченні. Для спроможності реструктуризації системи ведення та отримання пенсійного забезпечення в Україні потрібне подолання загострень з таких проблем :

1. Демографічний стан населення – подолання нерівномірності можливе за умови заохочення працездатних осіб залишатися на посадах в Україні, для уникнення міграційних процесів на які впливають :

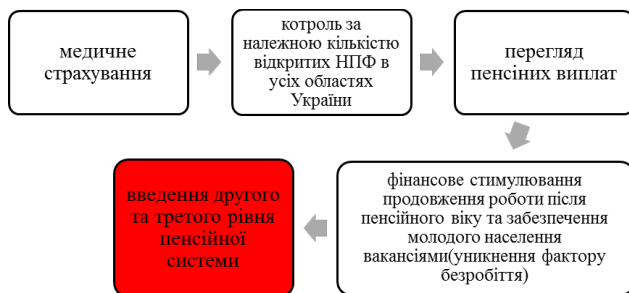
- низький рівень оплати праці;
- високі ставки відрахування працюючих осіб при низькому рівні пенсійного забезпечення пенсіонерів;
- високі та зростаючі ціни на: комунальні послуги, ліки, проведення ана-лізів чи суттєвих операцій (які для українців майже неможливі без медичного страхування);
- "мінімальний" склад споживчого кошику українця, на яку не завжди достатньо мінімальних заробітних виплат.

2. Нестабільність сучасної системи пенсійного забезпечення, на яке впливає:

- "тіньовий" сектор та економічна криза;
- нездатність введення другого та третього рівня пенсійної системи при даних умовах незабезпеченості країни Недержавними пенсійними фондами;
- непоінформованість щодо зберігання / використання інвестицій та обороту коштів на рахунках майбутніх пенсіонерів (за накопичувальним рівнем системи).

3. Відсутність поетапності в системі введення реформації пенсійного забезпечення та велика кількість невластивих для пенсійного фонду витрат, які потребують скорочення при розширенні джерел для дохідної частини (розбалансованість бюджету).

Таким чином, для владнання нерівності бюджету ПФУ першочерговим етапом вважаємо застосування накопичувальної системи пенсійного забезпечення, яка потребує кроків зображених на рисунку 3.

Рис. 3. Першочергові кроки прогресу в реформації пенсійної системи України

Джерело : сформовано авторами

Визначивши шляхи, що можуть спровокувати населення України щодо обов'язкових внесків та добровільних відрахувань відповідно до останніх рівнів пенсійної системи, розглянемо їх детальніше. По перше введення обов'язкового медичного страхування, як форми соціального захисту населення забезпечить українцям зменшення витрат на непотрібні ліки, якими вони користу-

ються купляючи все потрібне та не потрібне без консультації спеціалістів. Покращить стан медичної системи, яка буде враховувати не тільки обов'язкові та додаткові медикаменти, а ще проходити подвійну перевірку від служб страхової організації щодо вірності результатів отриманого рецепту (це заощадить суспільні страхові медичні внески та зможуть застрахувати громадян від корупційних дій лікарів). Даний крок забезпечує довшу працездатність населення, зменшення фінансових витрат (роботодавця/працюючого/пенсіонера), зменшення міграції населення завдяки доступним видам медичного обслуговування на Україні та непотрібність виїзду за кордон (на "заробітки") за умови можливості сплати дорогих процедур страховою компанією. Створена медична система на основі зарубіжних країн: Великобританія, Австрія, Італія, Швейцарія, Франція, Японія – країни де довготривалий період працею система загальнообов'язкового медичного страхування, та яке регулюється державою або тільки страховим ринком підтримуючи законодавчі умови. Дана стратегія важлива для пенсійної системи, тому що надає можливість особам з мінімальними виплатами отримувати гідну медичну допомогу подовжуючи рівень життя та рівень працездатного віку, з можливістю використання накопичених коштів на поховання.

Наступним кроком до обов'язкової накопичувальної пенсійної системи стає поширення Недержавних пенсійних фондів за регіонами України, конт-ролювання даних організації на початковому рівні державою, яка буде гарантом збереження та неврахування даних коштів під інфляційні і політичні процеси країни. Введення адміністративних служб щодо розповсюдження загальної інформації про дані організації, можливість отримання відповідей на питання майбутніх вкладників щодо збереження, можливості депозитного вкладання, інвестування в державні активи, питань початкових на кінцевих внесків. Законодавчо відрегульовані норми щодо сплати цих внесків в відсотковому мінімумі роботодавцями та стандартної частки відсотків із заробітної плати працюючого, для чого потрібне підвищення рівня мінімальної заробітної плати та зниження соціальних відрахувань з підприємницької діяльності.

Щодо системи перегляду пенсійних виплат, пропонується перенесення пенсійного забезпечення пільгових категорій на видатки державного бюджету України (при профіциті бюджету ПФУ з невикористанням застосування коштів ДБУ на покриття дефіциту).

Останнім запропонованим кроком для застосування всіх рівнів пенсійної системи являється фінансове стимулювання, яке можливе після проходження попередніх етапів та наслідків застосування загальнообов'язкових медичних полісів в Україні з яких розпочнеться економічне зростання та покращення рівня життя та життєвого циклу населення. При якому буде підйом працездатності, перенесення пенсійного віку, отримання довготривалих соціальних та страхових відрахувань та накопичень українцями, що забезпечить гідну старість та економічно – соціальна стабільність країни.

Висновки з проведеного дослідження. Підсумовуючи зазначимо, що важливим напрямком реформування пенсійної системи України на даному етапі залишається поступове введення другого та третього рівня для загальної роботи всіх етапів: солідарної системи та обов'язкових норм страхування з накопиченням пенсій працездатними особами. Не менш важ-

ливим питанням залишається удосконалення шляхів введення даної системи та удосконалення їх функціонування. Для забезпечення повномасштабного бачення аналізованої проблеми потрібно орієнтуватися на більш розвинуті країни, в яких існує стабільна пенсійна система з урахуванням пройдених етапів на шляху їх становлення.

Література:

1. Загорєва О.Ю. Проблеми та напрямки реформування пенсійної системи України. *Молодий вчений*. 2017, № 1.1(41.1), 36-40. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/1/187.pdf> (дата звернення 01.09.2019).
2. Дробот Я.В. Проблеми та напрямки реформування пенсійної системи в Україні. *Фінансовий простір*. 2016, № 1(21), 63-66. URL: <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/files/1601/16djvsvu.pdf> (дата звернення 10.09.2019).
3. Верхоляк З., Сороківська О.А. Актуальні проблеми реформування системи пенсійного забезпечення в Україні. *Фундаментальні та прикладні проблеми сучасних технологій: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (Тернопіль, 22 травня 2018). Тернопіль, 2018, 334-335. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/25465> (дата звернення 05.10.2019).
4. Цікаві факти про пенсійні системи в різних країнах світу. *Електронне видання для керівників і бухгалтерів із практичною інформацією щодо неврегульованих та спірних питань*. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/news-14-delovye-novosti-36-interesnye-fakty-o-pensionnyh-sistemah-v-raznyh-stranah-mira> (дата звернення 10.09.2019).
5. Мировая и региональная статистика, национальные данные, карты и рейтинги. *Мировой Атлас Данных*. URL: <https://knoema.ru/atlas> (дата звернення 20.10.2019).
6. Население Украины: *Countrymeters*. URL: <https://countrymeters.info/ru/Ukraine> (дата звернення 11.10.2019).
7. Романченко В. С. Сравнительный анализ международного опыта развития пенсионных систем. *Вестник Международного института экономики и права*. 2015, № 3 (20), 58-73.

Осадчая Александра Олеговна

студентка

Сумського державного університету

Пликус Ирина Иосифовна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри фінансів і підприємництва

Сумського державного університету

ПЕНСИОННАЯ СИСТЕМА УКРАИНЫ: ЭТАПЫ СТАНОВЛЕНИЯ, ПРОБЛЕМЫ И НАПРАВЛЕНИЯ РЕШЕНИЯ

Аннотация

В статье проанализированы особенности функционирования пенсионной системы Украины на протяжении периода ее становления. Определены основные проблемы пенсионного обеспечения. Рассмотрены тенденции реформирования зарубежных пенсионных систем. Обоснована необходимость реформирования пенсионной системы Украины. Предложены приоритетные направления пенсионной реформы в Украине.

Ключевые слова: пенсионная система Украины, пенсионное обеспечение, реформирование пенсионной системы, модели пенсионных систем.

Osadcha Oleksandra

Student,

Sumy State University

Plikus Iryna

PhD, Associate Professor,

Associate Professor of Finance and Entrepreneurship

Sumy State University

PENSION SYSTEM OF THE UKRAINE: STAGES OF THE FORMATION, PROBLEMS AND DIRECTIONS OF THE DECISION

Summary

In article are analyses particularities of the operation the pension systems of the Ukraine. The main problems of the pension provision are Determined. The Considered reforms of the pension systems in country of the European alliance. Motivated need of the reform of the pension system of the Ukraine. The priority directions of the pension reform are offered in Ukraine.

Key words: pension system of the Ukraine, pension provision, реформирование pension system, models of the pension systems.

УДК 637.37:334.012.64

Песцова-Світалка Оксана Станіславівнакандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії та економічних досліджень
Полтавської державної аграрної академії**Більдій Анастасія Вадимівна**магістр зі спеціальності «Облік і оподаткування»
Полтавської державної аграрної академії

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ СУБ'ЄКТАМИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Стаття присвячена дослідженню проблемних питань підготовки фінансової звітності суб'єктами малого підприємства. Обґрунтовано доцільність збереження системи спрощеного обліку в сучасних умовах ринкової економіки України. Проведена класифікація користувачів фінансової звітності залежно від потреби в інформації про діяльність підприємства. З'ясовано, що фінансова звітність суб'єкта малого підприємства є необхідною для прийняття обґрунтованих управлінських рішень для підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності. Досліджена методика складання Звіту про фінансові результати малого підприємства на основі систематизації даних первинного обліку на підприємстві. Виділено основні аспекти вдосконалення звітності малого бізнесу в Україні.

Ключові слова: фінансова звітність, суб'єкт малого підприємства, спрощена фінансова звітність, користувачі інформації, звіт про фінансові результати.

Постановка проблеми. Мале підприємство виступає невід'ємною складовою сучасної економіки і забезпечує підтримку тих сфер господарювання, існування яких на базі середнього та великого бізнесу є економічно неефективним. Успішне функціонування малого бізнесу створює умови для оздоровлення економіки: розвивається конкуренція; створюються додаткові робочі місця, підвищується експортний потенціал; краще використовуються місцеві сировинні ресурси, що, своєю чергою, неможливо без якісно побудованого обліку.

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», чинних Національних П(С)БО, нормативних документів Міністерства фінансів України з питань організації бухгалтерського обліку, усім підприємствам, незалежно від їх організаційно-правової форми і форми власності, зокрема й малим, необхідно вести бухгалтерський облік і складати фінансову звітність. Проте як бухгалтерський облік, так і фінансова звітність малих підприємств мають свої особливості. Застосування традиційної системи обліку та звітності малими підприємствами в сучасних умовах господарювання не є доцільним, ця система є надто громіздкою і трудомісткою, а за невеликої кількості господарських операцій та обмеженості функціональних служб неефективною і навіть зайвою. Тому процес організації складання фінансової звітності на підприємствах малого бізнесу потребує ґрунтовного та всебічного вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями методики та організації обліку на малих підприємствах, складання фінансової звітності присвячені роботи Бондарчук Н.В., Кужельного М.В., Левицької С.О., Бузак Н.І., Епіфанової І.М., Баришевська І.В., Андрусик В.М., Небилецької О.В., Король І.В.

Баришевська І.В., Андрусик В.М. проаналізували роль фінансової звітності як джерела інформації про господарську діяльність підприємства та її вплив на прийняття управлінських

рішень, як на рівні підприємства, так і формування аграрної політики держави [1]. Бондарчук Н.В. проаналізувала зміни стосовно складання Спрощеного фінансового звіту суб'єктів малого підприємства в Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємства» і Податковому кодексу [2]. Бузак Н.І. приділила увагу формам організації обліку, плану рахунків та формам фінансового звіту [3]. Епіфанова І.М. дослідила роль фінансової звітності в аналізі фінансово-господарської діяльності підприємства [5]. Небилецькова О.В., Король І.В. розкрили концептуальні засади міжнародного стандарту фінансової звітності та юридично закріплені в Європейському Союзі та Україні основні критерії віднесення суб'єктів господарювання до категорії малих та середніх підприємств [10].

Однак незважаючи на ґрунтовні наукові розробки, подальше дослідження підготовки фінансової звітності суб'єктами малого підприємства і надалі залишається актуальним.

Постановка завдання. Мета статті полягає в аналізі теоретико-методологічних засад та з'ясуванні актуальних питань підготовки фінансової звітності суб'єктами малого підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно ст. 55 Господарського кодексу України суб'єктами малого підприємства є [4]:

– фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

– юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну

10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Поточний бухгалтерський облік містить інформацію про господарську діяльність підприємства. Для отримання інформації про результати такої діяльності дані поточного обліку необхідно узагальнювати в певній системі показників. Це дозволяє отримати достовірну, своєчасну, узагальнену економічну інформацію та скласти звітність, яка є завершальним етапом бухгалтерського обліку.

Правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності визначені Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [6], а також прийнятим відповідним Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [9].

Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (стаття 3 п. 1) визначено, що «метою ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан та результати діяльності підприємства» [6].

Бухгалтерський баланс є найбільш інформативною формою для аналізу та оцінки підприємства. Також джерелом інформації для аналізу служать «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» (форма № 2), «Звіт про рух грошових коштів» (за прямим методом) (форма № 3), Звіт про рух грошових коштів (за непрямым методом) (форма № 3-н), «Звіт про власний капітал» (форма № 4).

Відповідно до п.3 статті 11 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» передбачено, що для суб'єктів малого підприємництва і представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності національними положеннями (стандартами) встановлюється скорочена за показниками фінансова звітність у складі балансу і звіту про фінансові результати.

Бухгалтерський облік є обов'язковим видом обліку, який ведеться підприємством, оскільки фінансова, податкова, статистична та інші види звітності, що використовують грошовий вимірник, ґрунтуються саме на даних бухгалтерського обліку. Отже, бухгалтерська звітність складається на підставі даних бухгалтерського обліку для задоволення потреб певних користувачів.

Користувачі фінансової звітності – фізичні або юридичні особи, які потребують інформації про діяльність підприємства для прийняття рішень [6].

Н.В. Бондарчук зазначає, що фінансові звіти забезпечують інформаційні потреби користувачів щодо: участі в капіталі підприємства; оцінки якості управління; оцінки здатності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання; забезпеченості обов'язків підприємства; визначення сум дивідендів, які необхідно розподілити; регулювання діяльності підприємств та інших рішень [2, с. 42].

Фінансова звітність є складовою частиною бухгалтерської звітності, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності

та рух грошових коштів підприємства за звітний період. На думку М.В. Кужельного і С.О. Левицької вона розрахована, насамперед на таких користувачів інформації, як інвестори, кредитори та інших, які не можуть вимагати звітів з урахуванням їх конкретних потреб. Використання фінансової звітності для прийняття управлінських рішень має провідне значення, адже дані, представлені в звітності, дають конкретні відомості про фінансовий стан підприємства, що дозволяє оперативніше оцінити фінансову стійкість та зробити висновки щодо його подальшої діяльності [7, с. 125]. Їхню думку підтримує і І.М. Єпіфанова, зазначаючи, що «аналіз фінансової звітності є важливою складовою управління процесом фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання, що потребує чіткого визначення його ролі і місця у даному процесі в сучасних умовах функціонування вітчизняних підприємств на ринках товарів (робіт, послуг)» [5, с. 162].

Інформація, яка розкривається у фінансових звітах суб'єктів малого підприємництва, містить дані про підприємство, дату звітності і звітний період, валюту звітності та одиницю її виміру, відповідну інформацію щодо звітного та попереднього періоду, іншу інформацію, розкриття якої передбачено відповідними положеннями (стандартами). При цьому інформація про підприємство, яка підлягає розкриттю у фінансовій звітності, включає: назву, організаційно-правову форму та місцезнаходження підприємства; короткий опис основної діяльності підприємства; середню чисельність персоналу підприємства протягом звітного періоду; дату, станом на яку наведені показники, або період, який звіт охоплює.

Залежно від потребби в інформації про діяльність підприємства, користувачів фінансової інформації умовно можна поділити на внутрішніх (власники, апарат управління, персонал та ін.) та зовнішніх (кредитори, інвестори, урядові органи тощо) рис. 1.

Згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» фінансова звітність малого підприємства складається з «Балансу» (форма № 1-м) і «Звіту про фінансові результати» (форма № 2-м). Це Положення (стандарт) установлює зміст і форму Фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва в складі Балансу і Звіту про фінансові результати та порядок заповнення його статей, а також зміст і форму Спрощеного фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва в складі Балансу (форма № 1-мс) і Звіту про фінансові результати (форма № 2-мс) та порядок заповнення його статей.

У балансі відображаються активи, зобов'язання та власний капітал. Підсумок активів балансу повинен дорівнювати сумі зобов'язань та власного капіталу. У звіті про фінансові результати наводиться інформація про доходи, витрати, прибутки і збитки від діяльності підприємства за звітний період.

Методика складання фінансової звітності суб'єкта малого підприємництва полягає у систематизації та узагальненні даних аналітичного, синтетичного і первинного обліку на підприємстві

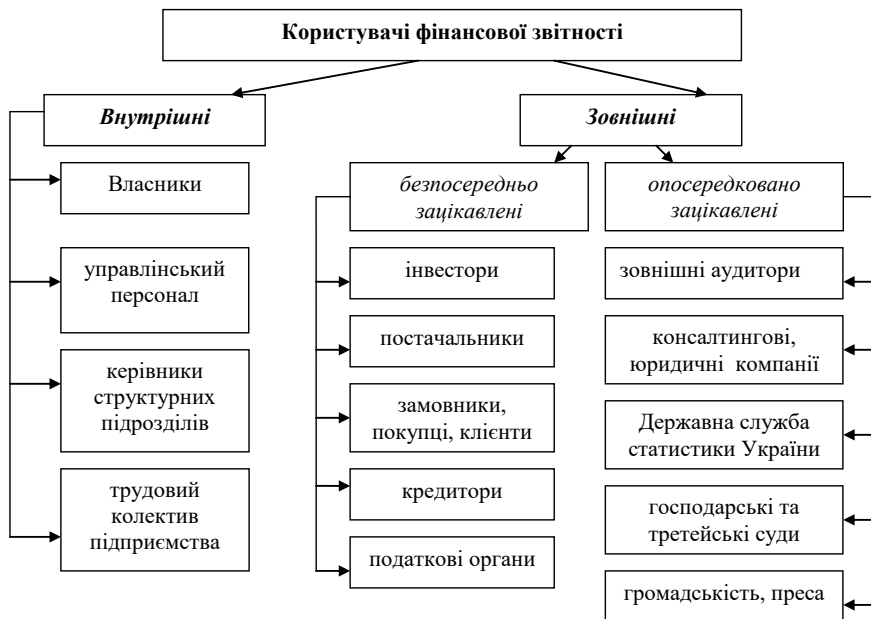

Рис. 1. Класифікація користувачів фінансової звітності малих підприємств

Джерело: складено автором за даними [3; 5; 7]

стві та перенос їх у відповідні рядки фінансової звітності. Звіт про фінансові результати (форма «№ 2-м») розділений на дохідну і витратну частини та виділяє окремим рядком фінансовий результат діяльності малого підприємства – чистий прибуток (збиток).

Розглянемо методику складання Звіту про фінансові результати малого підприємства в табл. 1.

Структура Звіту про фінансові результати суб'єктів малого підприємництва побудована відповідно до структури Плану рахунків бухгалтерського обліку активів. Дані цього Звіту дозволяють побачити структуру доходів і витрат, інформацію для визначення прибутковості і рентабельності діяльності підприємства.

Згідно Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку подання фінансової звітності», фінансова звітність надається органам, до сфери управління яких належать підприємства, трудовим колективам на їх вимогу,

власникам (засновникам) відповідно до установчих документів, а також, згідно із законодавством, іншим органам та користувачам. Відповідно до цієї Постанови, квартальна фінансова звітність подається не пізніше 25 числа місяця, що настає за звітним кварталом, а річна – не пізніше 20 лютого наступного за звітним роком. Головний бухгалтер на якого покладено ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності підприємства забезпечує дотримання встановлених єдиних методологічних засад бухгалтерського обліку, складання і подання у встановлені строки фінансової звітності; організує контроль за відображенням на рахунках бухгалтерського обліку всіх господарських операцій; бере участь в оформленні матеріалів, пов'язаних з нестачею та

відшкодуванням втрат від нестачі, крадіжки і псування активів підприємства.

Якщо період, за який складено фінансовий звіт, відрізняється від звітного періоду, передбаченого НП(С)БО № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», то причини і наслідки цього повинні бути розкриті у примітках до фінансової звітності. У фінансовій звітності повинна бути вказана валюта, в якій відображені елементи звітності, та одиниця її виміру. Якщо валюта звітності відрізняється від валюти, в якій ведеться бухгалтерський облік, то підприємство повинно розкривати причини цього, а також методи, які були використані для переведення фінансових звітів з однієї валюти в іншу.

І.М. Спіфанова відмічає визначальну роль аналізу фінансової звітності у процесі фінансово-господарської діяльності підприємства, оскільки, якщо керівництво та відповідні підрозділи суб'єкта господарювання будуть отримувати

Таблиця 1
Методика складання Звіту про фінансові результати малого підприємства (форма №2-м)

Стаття	Код рядка	Методика формування показника
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	Оборот кредиту рахунку 70 – (Дт рахунку 70 в кореспонденції з Кт рахунку 64)
Інші операційні доходи	2120	Дт рахунку 71 – Кт рахунку 79
Інші доходи	2240	Дт рахунків 72, 73, 74 – Кт рахунку 79
Разом доходи	2280	Рядки 2000+2120+2240
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	Дт рахунку 79 – Кт рахунків 90
Інші операційні витрати	2180	Дт рахунку 79 – Кт рахунків 92, 93, 94
Інші витрати	2270	Дт рахунку 79 – Кт рахунків 95, 96, 97
Разом витрати	2285	Рядки 2050+2180+2270
Фінансовий результат до оподаткування	2290	Рядки 2280-2285
Податок на прибуток	2300	Дт рахунку 98 – Кт рахунку 64
Чистий прибуток (збиток) (2290 - 2300)	2350	Рядки 2290-2300

Джерело: складено автором на основі даних [9]

вати недостовірну, необ'єктивну та недостатню інформацію, то процес фінансово-господарської діяльності буде неефективним, що може призвести до зменшення прибутків або отримання збитків [5, с. 165].

Усунення перелічених недоліків у процесі підготовки фінансової звітності надасть змогу отримати більш достовірну, прозору інформацію, а, отже, прийняти оптимальне, вірне рішення зовнішніми та внутрішніми користувачами.

Актуальним на сьогодні залишається питання адаптації фінансової звітності в Україні до Міжнародних стандартів фінансової звітності для малих суб'єктів підприємництва.

О.С. Кузьмін, М.Я. Яструбський зазначають, ставлення країн членів ЄС до організації фінансової звітності малих підприємств є неоднозначним. У Німеччині з 1 січня 2010 р. діють альтернативні стандарти для приватних підприємств, малих та середніх підприємств. Приватні підприємці з річною сумою обороту до 500 тис. євро і прибутком до 50 тис. євро не зобов'язані вести жодних бухгалтерських записів. Малі підприємства з чисельністю працюючих до 50 осіб і оборотом не більше 4,8 млн. євро не зобов'язані проходити аудиторську перевірку і складають лише баланс. В інших країнах критерії визначення малого підприємства, а отже й підходи до організації обліку також різняться. У різних країнах використовують різні класифікаційні ознаки приналежності суб'єкта господарювання до розряду малих [8, с. 150].

Небільцова О.В., Король І.В. відмічають, що застосування в ЄС та Україні Міжнародних стандартів фінансової звітності для малих суб'єктів підприємництва характеризується суттєвими відмінностями. Одним із пріоритетів економічної політики Європейського Союзу є зменшення регуляторного навантаження на малі суб'єкти підприємництва, у тому числі – в частині змен-

шення їхніх витрат на підготовку, подання та оприлюднення фінансової звітності [10, с. 296].

Висновки з проведеного дослідження. Мале підприємництво є одним з провідних секторів ринкової економіки. Суб'єкти малого підприємництва створюють додаткові робочі місця, мають додаткову мобільність, раціональні форми управління. За їх участю формується новий соціальний прошарок підприємців-власників, що сприяє послабленню монополізму та розвитку конкуренції.

Побудова обліку на підприємствах малого бізнесу відрізняється від загально прийнятої тим, що такі підприємства мають змогу вести спрощений бухгалтерський облік з використанням спрощеного плану рахунків. На наш погляд, використання малими підприємствами традиційної системи обліку та звітності є не доцільним, оскільки така система досить трудомістка, а за невеликої кількості господарських операцій та обмеженості функціональних служб суб'єктів малого підприємництва вдається неефективною і навіть, надмірною. Саме тому, вважаємо за доцільне, зберегти на малих підприємствах спрощений план рахунків бухгалтерського обліку, а також скорочених форм фінансової звітності, що дає можливість здійснювати ефективний аналіз фінансово-господарської діяльності та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Активно продовжується робота над імплементацією до національної системи обліку та звітності (і спрощеної системи обліку, як її невід'ємної частини) ефективних загальносвітових практик і стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Одночасно відбувається і коригування вітчизняної системи фінансової звітності з метою приведення її у відповідність до системи обліку та звітності країн Європейського Союзу в процесі практичного виконання положень Угоди про асоціацію Україна – ЄС.

Література:

1. Баришевська І.В. Особливості складання фінансової звітності у сільськогосподарських підприємствах / І.В. Баришевська, В.М. Андрусик // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. Вип. 21. – Частина 2. – С. 177 – 179.
2. Бондарчук Н.В. Актуальні питання складання фінансової звітності суб'єктами малого підприємництва / Н.В. Бондарчук // Інвестиції, практика та досвід. – 2012. – № 2. – С. 42 – 45.
3. Бузак Н.І. Актуальні аспекти організації обліку суб'єктів малого підприємства / Н.І. Бузак // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2013. – Вип. 2. – С. 3 – 14. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ptmbo_2013_2_3
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
5. Спіфанова І.М. Роль і місце аналізу фінансової звітності в процесі здійснення фінансово-господарської діяльності суб'єктами господарювання / І.М. Спіфанова // Науковий вісник Херсонського державного університету, 2017. – Випуск 23. – Частина 1. – С. 162 – 166.
6. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» за редакцією від 16.11.2018 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14> – Законодавство України.
7. Кужельний М.В. Організація обліку: Підручник / М. В. Кужельний, С. О. Левицкая. – К. : Центр учбової літератури, 2010 – 240 с.
8. Кузьмін О. С., Розвиток обліку суб'єктів малого підприємництва України в умовах Євроінтеграції / О.С. Кузьмін, М.Я. Яструбський // Економіка та управління підприємствами. – 2018. – Випуск 1 (129). – С. 148 – 151.
9. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Наказ Міністерства України від 07.02.2013 р. № 73. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> – Законодавство України.
10. Небільцова, О. В. Особливості застосування міжнародного стандарту фінансової звітності для малих та середніх підприємств у Європейському Союзі та Україні / Оксана Володимирівна Небільцова, Володимир Іванович Ко-

роль // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2015. – Том 21. – № 2. – С. 292-297.

11. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства фінансів N 226 (з0685-19) від 31.05.2019/ [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0685-19>.

Песцова-Свиталка Оксана Станиславовна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії та економічних досліджень
Полтавської державної аграрної академії

Бельдей Анастасія Вадимовна

магістр спеціальності «Учет и налогообложение»
Полтавської державної аграрної академії

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПОДГОТОВКИ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ СУБЪЕКТАМИ МАЛОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

Аннотация

Статья посвящена исследованию проблемных вопросов подготовки финансовой отчетности субъектами малого бизнеса. Обоснована целесообразность дальнейшего сохранения системы упрощенного учета в современных условиях рыночной экономики Украины. Проведена классификация пользователей финансовой отчетности в зависимости от потребности в информации о деятельности предприятия. Определено, что финансовая отчетность субъекта малого предпринимательства является необходимой для принятия обоснованных управленческих решений для повышения эффективности финансово-хозяйственной деятельности. Исследована методика составления Отчета о финансовых результатах малого предприятия на основе систематизации данных первичного учета на предприятии. Выделены основные аспекты усовершенствования отчетности малого бизнеса в Украине.

Ключевые слова: финансовая отчетность, субъект малого предпринимательства, упрощенная финансовая отчетность, пользователи информации, отчет о финансовых результатах.

Pestsova-Svitalka Oksana

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Economic Theory and Economic Research
Poltava State Agrarian Academy

Beldij Anastasia

Master in specialty «Accounting and Taxation»
Poltava State Agrarian Academy

CURRENT ISSUES OF PREPARATION OF FINANCIAL STATEMENTS BY SMALL BUSINESS ENTITIES

Summary

Article is devoted to the problematic issues investigation of financial reports preparation by the small businesses. An expediency of conservation the simplified accounting system in modern Ukrainian market conditions is grounded. The classification of financial reports customers is done according to the need the information about enterprise activity. It is defined, that financial reports of small businesses are necessary for good managerial decision making for increase the efficiency of financial and economic activity. The procedure of Report on the financial results compilation based on systematization of primary accounting data at the enterprise is investigated. The main aspects of improvement the small businesses reporting in Ukraine are provided.

Key words: financial reports, small businesses, the simplified accounting system, information customers, report on the financial results.

УДК 336.663

Пилипів Віталій Володимировичдоктор економічних наук,
професор кафедри фінансів імені Л. Л. Тарангул
Університету державної фіскальної служби України**Гринюк Ольга Сергіївна**студентка Навчально-наукового інституту фінансів, банківської справи
Університету державної фіскальної служби України

МЕТОДИ РОЗРАХУНКУ ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ (НА ПРИКЛАДІ ПАТ «УШИЦЬКИЙ КОМБІНАТ БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ»)

У сучасних умовах господарювання підприємство звертає увагу на вирішення проблем стабільності функціонування та збільшення прибутку. Для того, щоб підприємству досягнути поставлених цілей, потрібна правильно підібрана, чітка та ефективна політика управління його активами, в яких значну роль відіграють оборотні кошти. Актуальність досліджуваної проблеми управління оборотними коштами зумовлена тим, що від ефективності їх формування, регулювання та використання залежить оптимальність рівня ліквідності, платоспроможності і, як наслідок, фінансової стійкості підприємства. Нестача оборотних коштів може призвести до банкрутства підприємства, що обумовлює необхідність удосконалення системи управління ними. Кваліфіковане управління грошовими коштами дає можливість зацікавленим особам (зовнішнім і внутрішнім користувачам) приймати належні оптимальні управлінські рішення, які в майбутньому можуть позитивно вплинути на кінцевий результат фінансово-господарської діяльності підприємства.

Ключові слова: підприємство, оборотний капітал, фінансовий стан, ефективне управління, фінансова звітність.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку ринкових відносин в Україні потребує нових підходів до управління економікою на різних рівнях, зокрема на рівні підприємства. Ефективність управління оборотними активами впливає на безперервний процес реалізації та виготовлення продукції, платоспроможність, конкурентоспроможність, ліквідність та фінансову стійкість підприємства. Тому вітчизняна економіка в сучасних умовах господарювання вимагає нових підходів до управління оборотними активами. Від ефективних результатів діяльності, використання та формування оборотних активів підприємства залежить розвиток не лише підприємств, але й країни загалом. Для нормального функціонування підприємства необхідно ефективно управляти його оборотними активами, що дозволяє покращити діяльність, підвищити свій економічний потенціал і, як наслідок, отримати вищий прибуток. Однак окремі проблеми управління оборотними активами підприємств досі залишилися невирішеними і потребують подальших розробок.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми оцінки ефективності використання оборотних активів досліджують такі сучасні вітчизняні і зарубіжні науковці, як І. О. Бланк, О. С. Бондаренко, М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатов, М. І. Ковальчук, О. В. Кононенко, Л. А. Логіненко, С. О. Маханько, А. М. Поддєрьогін, В. О. Подольська, Г. В. Савицька та інші.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, а саме визначення ключових складових управління оборотними активами підприємства (на прикладі ПАТ «Ушицький комбінат будівельних матеріалів») та удосконалення методичних підходів до оцінки ефективності системи управління оборотними активами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для проведення аналізу ефективності використання оборотних коштів на підприємствах на

практиці використовуються такі загальновизнані методи: 1) горизонтальний аналіз; 2) вертикальний аналіз; 3) аналіз із застосуванням коефіцієнтів; 4) факторний аналіз; 5) нормування [6].

Горизонтальний аналіз полягає в порівнянні показників оборотних активів попереднього і поточного року, яке може супроводжуватися по-статейним зіставленням показників базового і звітного періоду та визначенням їх абсолютної та відносної зміни.

Вертикальний аналіз передбачає аналіз внутрішньої структури оборотних активів, за допомогою чого можна з'ясувати, яку частку у групі (або підгрупі) становить конкретна стаття, та визначити вплив показника цієї статті на діяльність підприємств.

Метод аналізу за допомогою коефіцієнтів полягає в тому, що оцінку ефективності проводиться за допомогою коефіцієнтів, розрахованих за статистичними даними діяльності підприємств. Даним методом вивчаються ліквідність, довгострокова платоспроможність, рентабельність [6].

Ефективність використання оборотних коштів оцінюється на основі фінансової звітності за допомогою системи показників, до яких належать:

- коефіцієнт обертання оборотних коштів;
- визначається як відношення обсягу реалізації продукції до середньорічної суми оборотних активів;
- тривалість обертання оборотних коштів (дні) – відношення тривалості планового періоду (360 днів) до коефіцієнта обертання;
- рентабельність оборотних коштів (%) – визначається як відношення прибутку від звичайної діяльності до оборотних активів [5].

Важливим питанням визначення ефективності оборотних коштів є питання відповідності обсягу фактичних запасів нормованих оборотних коштів їх нормативу.

Норматив оборотних коштів підприємства в економічній літературі характеризується як мі-

німальна величина оборотних активів у грошовому виразі, що необхідна підприємству для забезпечення безперервного процесу виробництва і реалізації продукції та своєчасності розрахунків з партнерами. Нестача оборотних коштів по відношенню до величини нормативу негативно впливає на процес виробництва, породжує несвоєчасність розрахунків із партнерами, порушення ритмічності виробництва.

Надлишок оборотних коштів по відношенню до величини нормативу також є негативним явищем для підприємства, оскільки супроводжується нагромадженням виробничих ресурсів, які не використовуються (матеріали, сировина, комплектуючі, будівельні конструкції, паливно – мастильні матеріали), зумовлює зростання витрат на їх зберігання та собівартості виробництва тощо. У практиці господарської діяльності підприємств використовують три методи визначення нормативу: метод прямого розрахунку, аналітичний метод та економічний метод (метод коефіцієнтів). Для розрахунку нормативу оборотних коштів використаємо економічний метод розрахунку, як менш трудомісткий та більш оперативний метод. Як відомо, розрахунок нормативу економічним методом полягає в тому, що обчислення в базовому періоді методом прямого розрахунку на поточний рік поділяється на дві частини [5, с. 74].

До першої частини відносять ту частину оборотних коштів, яка змінюється пропорційно до змін обсягів виробництва (сировина і матеріали, куповані допоміжні деталі, незавершене виробництво тощо). Така частина нормативу збільшується (зменшується) відповідно до змін виробничої програми у плановому періоді [3].

До другої частини включають ті статті нормативних оборотних ресурсів зміни обсягів виробництва (малоцінні і швидкозношувані предмети, витрати майбутніх періодів, витрати на ремонт і технічне обслуговування тощо). Така частина оборотних коштів супроводжується зміною нормативу в розмірі 50% від зростання виробничої програми. Визначена таким чином величина сукупного нормативу корегується на коефіцієнт прискорення обігу оборотних коштів у плановому році [4, с. 26].

Сучасні умови функціонування підприємств перетворюють процес оцінки ефективності використання оборотних активів на самостійну складову аналітичної роботи, результати якої можна використовувати як інформаційну базу при ухваленні стратегічних управлінських рішень так і при формуванні механізму управління фінансовим станом підприємства, посиленні його конкурентних позицій на ринках збуту.

нансовим станом підприємства, посиленні його конкурентних позицій на ринках збуту.

На нашу думку, традиційна методика розрахунку показників ефективності використання оборотних активів, для більш детального аналізу, потребує розширення та доповнення. Зокрема рекомендується застосовувати сучасну методику розрахунку показників оцінки ефективності використання оборотних активів з урахуванням галузевої належності та специфіки діяльності підприємства [5].

Шляхами вдосконалення ефективної політики використання оборотних активів підприємством є: зменшення частки дебіторської заборгованості в структурі оборотних активів, що призведе до прискорення оборотності дебіторської заборгованості та оборотного капіталу; збільшення обсягу запасів, сировини та матеріалів; підтримування балансу власного оборотного капіталу без виникнення нестачі або надлишку, які призводять до уповільнення оборотності, зниження рентабельності, згортання обсягів виробництва, кризи неплатоспроможності; використання тимчасово вільних коштів для поточних фінансових інвестицій, які можуть принести додатковий дохід і підвищити рентабельність використання оборотних активів; забезпечення безперервності поставок сировини, матеріалів та запасів, вчасне поновлювання обсягів запасів; зменшення частки активів, які обертаються повільно та відповідно нарощувати активи, період оборотності яких менший; орієнтування у виборі доцільності стратегії фінансування оборотних активів; мінімізація ризиків та втрат від простроченої дебіторської заборгованості, зберігання ресурсів для виробництва тощо [2].

У табл. 1 розрахуємо ефективність використання оборотних активів ПАТ «Ушицький комбінат будівельних матеріалів».

З табл. 1. видно, що використання оборотних активів на ПАТ «Ушицький комбінат будівельних матеріалів» у 2018 році являється ефективним та покращилося в порівнянні з попередніми двома роками. Про це свідчить збільшення коефіцієнту оборотності та зменшення тривалості одного обороту оборотних коштів на підприємстві (рис. 1), а також незначне зменшення рівня рентабельності протягом досліджуваного періоду (рис. 2).

Використання оборотних активів на ПАТ «Ушицький комбінат будівельних матеріалів» у 2018 році являється ефективним та покращилося в порівнянні з попередніми двома роками. Про це свідчить збільшення коефіцієнту оборотності та

Таблиця 1

**Ефективність використання оборотних активів
ПАТ «Ушицький комбінат будівельних матеріалів» за 2014-2018 роки**

Показники	Роки					Відхилення 2018 р. до 2014 р. +/-
	2014	2015	2016	2017	2018	
Коефіцієнт оборотності, разів	7,69	5,1	4,68	5,13	6,68	-1,01
Коефіцієнт завантаження, грн.	129,96	169,08	213,68	194,93	149,70	19,74
Тривалість одного обороту, днів	47	61	77	70	54	7
Рентабельність оборотних активів, %	62,23	21,96	-12,50	-66,29	11,37	-50,86

Джерело: складено автором на основі джерела [3]

зменшення тривалості одного обороту оборотних коштів на підприємстві.

Шляхи підвищення ефективності використання оборотних активів:

- забезпечення безперервності виробничого процесу (для цього потрібно налагоджувати прямі поставки сировини та матеріалів, оптимізувати обсяги закупок та складських запасів, а також зменшувати фінансовий цикл через прискорення обороту виробничих запасів та дебіторської заборгованості шляхом зменшення частки дебіторської заборгованості і некритичного уповільнення оборотності кредитної заборгованості);

- прискорення оборотності оборотних активів (для цього потрібно збільшувати частки активів з високою оборотністю і зменшувати частки активів, що обертаються повільно);

- підтримка достатньої ліквідності (постійний контроль розміру оборотних активів у грошовій формі, для цього потрібно забезпечувати відповідну частину високоліквідних активів у вигляді поточних фінансових інвестицій та інших активів, які можна швидко перетворити в грошові кошти);

- мінімізація ризиків і втрат (для цього потрібно проводити моніторинг показників достатності та ефективності використання оборотних активів, оцінка зовнішніх і внутрішніх ризиків та їх уникнення або мінімізація можливих втрат) [1, с. 167].

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, сучасна методика розрахунку показників оцінки ефективності використання оборотних активів з урахуванням галузевої належності та специфіки діяльності підприємства враховує сезонні залишки запасів, що створюються в галузях, де сировина та товари надходять протягом року нерівномірно, отже, для окремих підприємств необхідно не лише планувати залишки оборотних активів, але й уміти управляти ними. Саме для цього доцільно ввести коефіцієнт ефективності планування оборотних активів. У зв'язку з тим, що залишки оборотних активів повинні бути

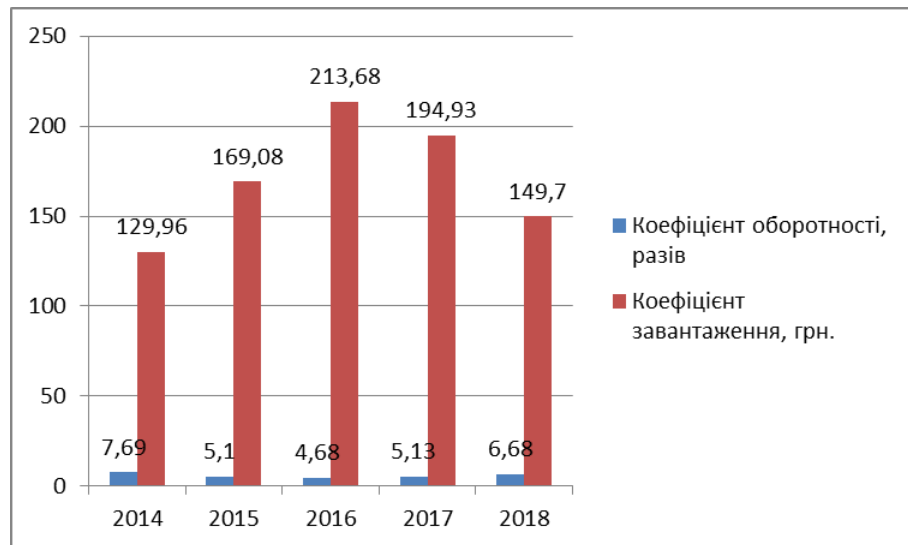

Рис. 1. Динаміка змін коефіцієнтів оборотності та завантаження оборотних коштів ПАТ «Ушицький комбінат будівельних матеріалів» за 2014-2018 роки [3].

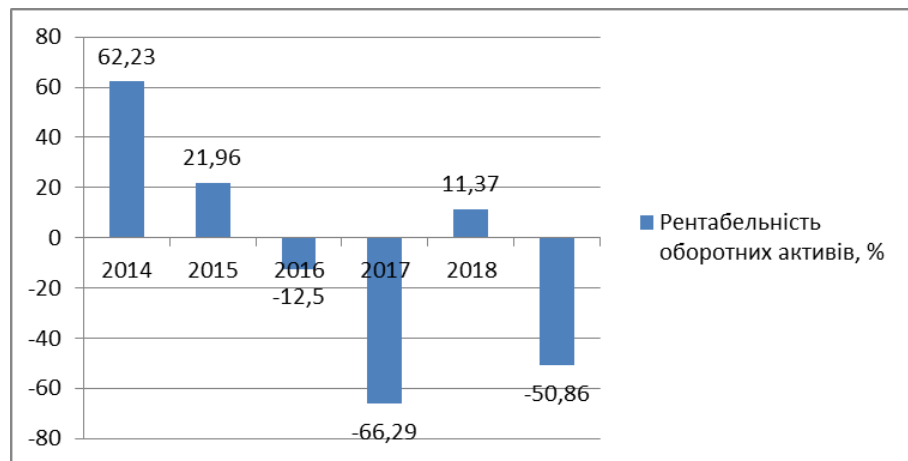

Рис. 2. Динаміка рентабельності оборотних коштів ПАТ «Ушицький комбінат будівельних матеріалів» за 2014-2018 роки [3].

ефективно використані у наступному виробничому циклі, необхідно також врахувати втрату ними властивостей, саме для цього доцільно було б увести коефіцієнт збереження залишку оборотних активів.

Проаналізувавши традиційну методику розрахунку показників ефективності використання оборотних активів підприємства, можна зробити висновок, що у теперішній час економісти вважають за доцільне оцінювати ефективність використання оборотних активів підприємства шляхом вибору декількох найважливіших показників. У зв'язку з цим, більш доцільно використовувати сучасну методику розрахунку показників, що враховує галуzeвої належності та специфіку діяльності окремого підприємства.

Література:

1. Коваленко Л. О. Фінанси підприємств: навч. посібник. / Л. О. Коваленко, Н. І. Обушна, О. В. Абакуменко [та ін.]; за ред. проф. Л. О. Коваленко. – Ніжин : ФОП Лук'яненко В. В. ТПК «Орхідея», 2016. – 394с.
2. Купріна Н.М., Черненко І.О. Оборотні активи підприємства: теоретичний та практичний аспект / Н.М. Купріна, І.О. Черненко. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: : <https://journals.onaft.edu.ua/index.php/fie/article/view/863>

3. Офіційні дані ПАТ «Ушицький комбінат будівельних матеріалів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://smida.gov.ua/db/emitent/year/xml/showform/84340/156/templ>
4. Соляник Л. Г. Оборотні засоби промислового підприємства: оптимізація управління: монографія / за ред. О. С. Галушко. – Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2014. – 239 с.
5. Янковська В. В. Економічна сутність оборотних активів підприємства / В. В. Янковська. – [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://pbo.ztu.edu.ua/article/viewFile/51630/47490>
6. Ящук Д.Л. Дослідження методології управління оборотними активами машинобудівних підприємств в умовах кризи / Д. Л. Ящук. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vetp/2018_32/10ydlsof.pdf.

Пылыпив Виталий Владимирович

доктор экономических наук,

професор кафедры финансов имени Л. Л. Тарангул

Университета государственной фискальной службы Украины

Гринюк Ольга Сергеевна

студентка Учебно-научного института финансов, банковского дела

Университета государственной фискальной службы Украины

МЕТОДЫ РАСЧЕТА ПОКАЗАТЕЛЕЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ОБОРОТНЫХ АКТИВОВ (НА ПРИМЕРЕ ПАО «УШИЦКИЙ КОМБИНАТ СТРОИТЕЛЬНЫХ МАТЕРИАЛОВ»)

Аннотация

В нынешних условиях хозяйствования предприятие обращает внимание на решении вопросов стабильности функционирования и увеличения прибыли. Для того, чтобы предприятию достичь поставленных целей, необходимо правильно подобранная, четкая и эффективная политика управления активами предприятия, в которых значительную роль играют оборотные средства. Актуальность исследуемой проблемы управления оборотными средствами обусловлена также тем, что от эффективности их формирования, регулирования и использования зависит оптимальность уровня ликвидности, платежеспособности, и, как следствие, финансовой устойчивости предприятия. Недостаток оборотных средств может привести к банкротству предприятия, заставляет задуматься над усовершенствованием системы управления ими. Квалифицированное управление денежными средствами дает возможность заинтересованным лицам (внешним и внутренним пользователям) принимать определенные оптимальные управленческие решения, которые в будущем могут существенно повлиять на конечный результат финансово-хозяйственной деятельности предприятия.
Ключевые слова: предприятие, оборотный капитал, финансовое состояние, эффективное управление, финансовая отчетность.

Pylypiv Vitalii

Doctor of Economics, Professor

Department of Finance named after L.L. Tarangul

University of the State Fiscal Service of Ukraine

Hrinyuk Olha

Student of NNI Finance and Banking

University of the State Fiscal Service of Ukraine

METHODS OF THE CURRENT ASSETS EFFICIENCY USAGE INDICATORS CALCULATION (EXAMPLE PJSC “USHITSKYJ BUILDING MATERIALS PLANT”)

Summary

Commercial enterprises pay attention to solving problems of ensuring functioning and increasing profits under the modern economic conditions. In order to achieve such goals it is necessary for the enterprise to elaborate clear and efficient assets managing policy. Relevance explores the problems associated with the efficiency of the formation, regulation and usage depends on the optimal level of liquidity, solvency and as a consequence the enterprise financial stability. The lack of working assets puts the company on the path of bankruptcy which makes necessity of assets management improvement. Qualified cash management enables stakeholders (external and internal users) to make certain optimal management decisions that can affect the final result of the financial and economic activities of the enterprise. As the current assets balances should be used effectively in the next production cycle their loss of properties should also be taken into account. That's why there were made proposal to introduce a current assets balance retention ratio. The traditional method of the circulating assets use efficiency calculation of the company was analyzed. The evaluation of the circulating assets use of the company efficiency of the by selecting several important indicators was proposed in the article. In this regard, it is more appropriate to use a modern methodology for calculating indicators, which takes into account the sectoral identity and the specific activity of a concrete enterprise.

Key words: enterprise, working capital, financial condition, efficient management, financial statements.

УДК 338.43

Поліщук Світлана Олександрівна
магістр

Житомирського національного агроекологічного університету

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ У ПАТ «ПИВО-БЕЗАЛКОГОЛЬНИЙ КОМБІНАТ «РАДОМИШЛЬ»»

У дослідженні розкрито теоретичну сутність якості продукції та обґрунтовано заходи підвищення якості продукції на підприємстві. Встановлено, що вся продукція ПАТ «Пиво-безалкогольний комбінат «Радомишль» за якісними показниками, які встановлені органолептичним методом, має оцінку «відмінно. Якість продукції впливає на фінансово-економічні результати діяльності ПАТ «Пиво-безалкогольний комбінат «Радомишль»». Відтак, за 2016-2018 рр. у ПАТ «Пиво-безалкогольний комбінат «Радомишль»» чистий дохід зріс на 274783 тис. грн., а собівартість реалізованої продукції на 108298 тис. грн. Як результат валовий прибуток зріс на 166485 тис. грн. Такі результати засвідчують про те, що продукція підприємства є конкурентоспроможною та користується попитом як внутрішньому так і зовнішньому ринках. Обґрунтовано, що безпосереднім фактором зростання ефективності діяльності підприємства є якість продукції. Визначено, що рівень якості продукції формує вимоги до якості сировини і прогресивних технологій виробництва продукції, праці персоналу та методів менеджменту.

Ключові слова: підприємство, якість продукції, конкурентоспроможність, органолептичний та лабораторний методи, фінансово-економічні показники.

Постановка проблеми. Сучасні перетворення, що відбуваються у пивоварній галузі під впливом процесів глобалізації, супроводжуються появою нових вимог до якості і конкурентоспроможності пива та іншої безалкогольної продукції. Такі виклики мають прояв передусім у неефективному використанні різних видів ресурсів, значно нижчій якості вітчизняної пивоварної продукції у порівнянні з аналогами економічно розвинутих країн, і, у кінцевому рахунку, у недоотриманні значної частини прибутків товаровиробниками та, відтак, і низької ефективності їх функціонування.

Підвищення якості пивоварної продукції тісно пов'язане із посиленнями вимогами до сировини і прогресивних технологій її виготовлення, праці персоналу та методів менеджменту. Саме тому потребують поглибленого наукового дослідження напрями обґрунтування підвищення якості пивоварної продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підвищення якості продукції належить до наукових напрямів, які достатньо активно вивчаються такими вітчизняними вченими, як: Ю. Гарачуком, В. Гейцем, О. Бородіною, М. Кучером, Д. Легезою, О. Момотом, М. Шаповалом та зарубіжними науковцями: Е. Демінгом, Дж. Джураном, Ф. Кросбі, А. Робертсоном, Фейгенбаумом, М. Хаммером, М. Мінором, І. Мутон, Ш. Шінгу та ін. Тим не менше, цілий ряд проблемних питань і досі не мають остаточного наукового розв'язання. Це стосується передусім економіко-організаційних аспектів зростання рівня якості продукції як невід'ємного елементу управлінського процесу на підприємстві та впливу якості продукції на ефективність діяльності підприємства. Зазначене є актуальним як для сфери виробництва пивоварної продукції, так і для діяльності вітчизняних підприємств, що й зумовило вибір напрями дослідження.

Постановка завдання. Для вирішення наявних проблем у підвищенні якості пивоварної продукції насамперед необхідно зосередитися на обґрунтуванні заходів підвищення якості продукції.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Одним із стратегічних завдань національної економіки є виробництво якісної харчової продукції. Доцільність практичних дій в даному напрямі обумовлена об'єктивною необхідністю цивілізованого підходу до організації екологічно безпечного сільськогосподарського і промислового виробництва, збереження здоров'я і генофонду нації, формування у відповідь заходів держави на інтеграцію екологічних обмежень в правову базу міжнародних зовнішньоторговельних відносин.

Узагальнення змісту щодо поняття «якість» доводить, що це є властивості продукції (або послуги), які можуть бути вимірними і які відповідають конкретним технічним вимогам [1; 2; 7; 8].

Результативний і ефективний процес управління якістю повинен охоплювати всі стадії виробництва та діяльності підприємства загалом, тобто носити комплексний характер. Основою сучасного виробництва якісної продукції є система «початкова сировина – напівфабрикат – вживані компоненти і добавки – готовий продукт».

Забезпечення якості продукції на підприємстві потребує багатоелементного фокусування менеджменту підприємства, охоплюючи вимоги до управлінської діяльності, виробничих систем, організаційної структури, процесів, операцій і методів виробництва і т.д. [5; 8]. Якість є комплексним поняттям, що характеризує ефективність усіх сторін діяльності розробка стратегії, організація виробництва, маркетинг тощо.

Пиво, як продукт є складною системою, в якій більшість екстрактивних речовин присутні у вигляді колоїдних розчинів. Тільки невелика частина цих речовин пива утворює справжні (молекулярні) розчини. Хоча якість пива значною мірою залежить від хімічного складу, багато його характеристик пов'язані з фізико-хімічним складом.

Якість продукції пивоварної галузі оцінюють за органолептичним та лабораторним методами. За органолептичним методом визначають якість пива за зовнішнім виглядом, смаком, ароматом і піноутворенням. Лабораторний метод передбачає

визначення фізико-хімічних показників: масової частки сухих речовин у початковому суслі, мінімальної частки спирту, кислотність, колір, мінімальної масової частки диоксида вуглецю і стійкість.

ПАТ «Пиво-безалкогольний комбінат «Радомишль» – підприємство харчової промисловості України, зайняте у галузі виробництва та реалізації пива, квасу, а також сокової продукції. У 2012 році відбулося злиття компанії «Перша приватна броварня» з ПБК «Радомишль». У результаті злиття «Перша приватна броварня» сьогодні управляє 2 пивоварнями – у Львові та в Радомишлі сумарною потужністю 2 млн гл пива на рік.

У ПАТ «Пиво-безалкогольний комбінат «Радомишль» виготовляють пиво, квас та інші безалкогольні напої в широкому асортименті та за різними торговими марками (табл. 1).

У підприємстві за структурою товарної продукції найбільша частка належить продукції торгових марок – Радомишль, Пшеничне Еталон та Лісова Ягода. Вітчизняні споживачі віддають перевагу тій продукції яку постійно споживають і вона є більш доступною за ціною.

Інноваційні види продукції таких торгових марок як: Oettinger та Kristall реалізуються за вищою ціною і тому їх частка у загальній структурі товарної продукції є меншою, але теж вагомою. Головною перевагою таких видів пива є більш вишукані смакові властивості.

Тобто, вітчизняні споживачі поряд із ціновим чинником на продукцію важливим вбачають і її якість. Саме такі стратегічні орієнтири використовує ПАТ «Пиво-безалкогольний комбінат «Радомишль» у виробничій діяльності, що дозволяє підприємству щорічно нарощувати обсяги товарної продукції.

Якісні параметри пивоварної продукції у ПАТ «Пиво-безалкогольний комбінат «Радомишль» обумовлюються органолептичними та фізико-хімічними показниками пива конкретних назв. Вони в першу чергу обумовлені особливостями застосовуваної сировини і технології виробництва, які установлюються рецептурою на пиво відповідних назв, але не нижче встановлених зазначеним стандартом.

Органолептичні властивості пива і відповідність його конкретному виду визначають за 25-бальною шкалою. Загальну оцінку «відмінно»

присвоюють пиву, яке отримало 22-25 балів «добре» – 19-21, «задовільно» – 13-18, «незадовільно» -12 балів і менше. Згідно з цією шкалою, за відмінної оцінки пиво повинно отримати 25 балів у розрізі показників якості, зокрема: колір та прозорість –3, смак –5, хмелева гіркота – 5, аромат – 4, піна – 3 та насиченість діоксином вуглецю – 5.

За таблицею 2 видно, що вся продукція ПАТ «Пиво-безалкогольний комбінат «Радомишль» за якісними показниками, які встановлені органолептичним методом, має оцінку «відмінно». Підприємство піклується про якість пива, і в такий спосіб утримує відповідний сегмент споживачів пивовареної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Зокрема, найвищі оцінки за якісними показниками отримала продукція за торговими марками – Радомишль, Oettinger, Kristall.

Якість продукції впливає на фінансово-економічні результати діяльності ПАТ «Пиво-безалкогольний комбінат «Радомишль»» (табл. 3).

За 2016-2018 рр. у ПАТ «Пиво-безалкогольний комбінат «Радомишль»» чистий дохід зріс на 274783 тис. грн., а собівартість реалізованої продукції на 108298 тис. грн. Як результат валовий прибуток зріс на 166485 тис. грн.

Такі результати засвідчують про те, що продукція підприємства є конкурентоспроможною та користується попитом як внутрішньому так і зовнішньому ринках. Висока конкурентоспроможність пивовареної продукції визначається якістю та ціною.

В умовах насиченості світового ринку продовольчою та харчовою продукцією стандарти є тим зразком і еталоном якості, до яких повинні прагнути товаровиробники аби протистояти експансії більш досвідчених конкурентів із гравців ринку. Така вимога не лише чинного законодавства, але й часу – сучасне виробництво безпечної харчової продукції обов'язково повинне мати якщо не повноцінну систему управління безпечністю харчових продуктів (НАССР), то принаймні запровадити основні її елементи.

З метою постійного моніторингу і покращення якості продукції підприємство має розробити дієві заходи управління якістю, які представляють собою регламентований стандартами підприємства порядок регулювання виробничих процесів, направлений на забезпечення необхідного рів-

Таблиця 1

**Структура товарної продукції за торговими марками
ПАТ «Пиво-безалкогольний комбінат «Радомишль»**

Назва торгової марки	Реалізовано продукції					
	2016 р.		2017 р.		2018 р.	
	тис.грн	% до підсумку	тис.грн	% до підсумку	тис.грн	% до підсумку
Радомишль	403,0	28	393,3	26	401,9	27
Пшеничне Еталон	316,6	22	302,5	20	282,9	19
Oettinger	230,3	16	257,1	17	267,9	18
Kristall	158,3	11	196,6	13	193,5	13
Мрія	86,4	6	90,8	6	74,4	5
Лісова Ягода	244,7	17	272,3	18	268,2	18
Всього	1439,3	100	1512,6	100	1488,8	100

Джерело: розраховано за даними підприємства

Таблиця 2

Якість пива за органолептичним методом у ПАТ «Пиво-безалкогольний комбінат «Радомишль»

Показники якості продукції	Радомишль, ™	Пшеничне Еталон ™ ,	Oettinger ™ ,	Kristall ™ ,	Мрія ™ ,	Лісова Ягода ™
Смак	5	4	5	5	4	4
Колір та прозорість	3	3	3	3	3	3
Аромат	4	4	4	4	4	4
Піноутворення	3	3	3	3	3	3
Хмелева гіркота	5	4	5	5	4	4
Насиченість діоксином	5	5	5	5	5	5
Разом	25	23	25	25	23	23

Джерело: власні дослідження

Таблиця 3

Фінансово-економічні результати діяльності
ПАТ «Пиво-безалкогольний комбінат «Радомишль», тис. грн

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2018 р до 2016 р.	
				+, -	у %
Чистий дохід	1439297	1662117	1714080	274783	119,1
Собівартість реалізованої продукції	1030112	1117050	1138410	108298	110,5
Валовий прибуток	409185	545067	575670	166485	140,7
Інші операційні доходи	160162	180040	158116	-2046	98,7
Адміністративні витрати	84035	96112	100050	16015	119,0
Витрати на збут	272321	312130	333120	60799	122,3
Інші операційні витрати	59734	60110	46030	-13704	77,1
Фінансовий результат від операційної діяльності (прибуток +), (збиток -)	153257	256755	254586	101329	166,1
Інші доходи	263309	385460	312874	49565	118,8
Фінансові витрати	158920	78456	68456	-90464	43,1
Інші витрати	157930	12510	24156	-133774	15,3
Фінансовий результат до оподаткування (прибуток +), (збиток -)	99716	551249	474848	375132	>у 4,7 рази
Чистий фінансовий результат (прибуток +), (збиток -)	80373	413437	356136	275763	>у 4,4 рази

Джерело: власні дослідження

ня якості продукції при її виготовленні та реалізації. Вони є невід'ємною частиною системи управління виробництвом та передбачають дії, спрямовані на встановлення, забезпечення і підтримку необхідного рівня якості продукції.

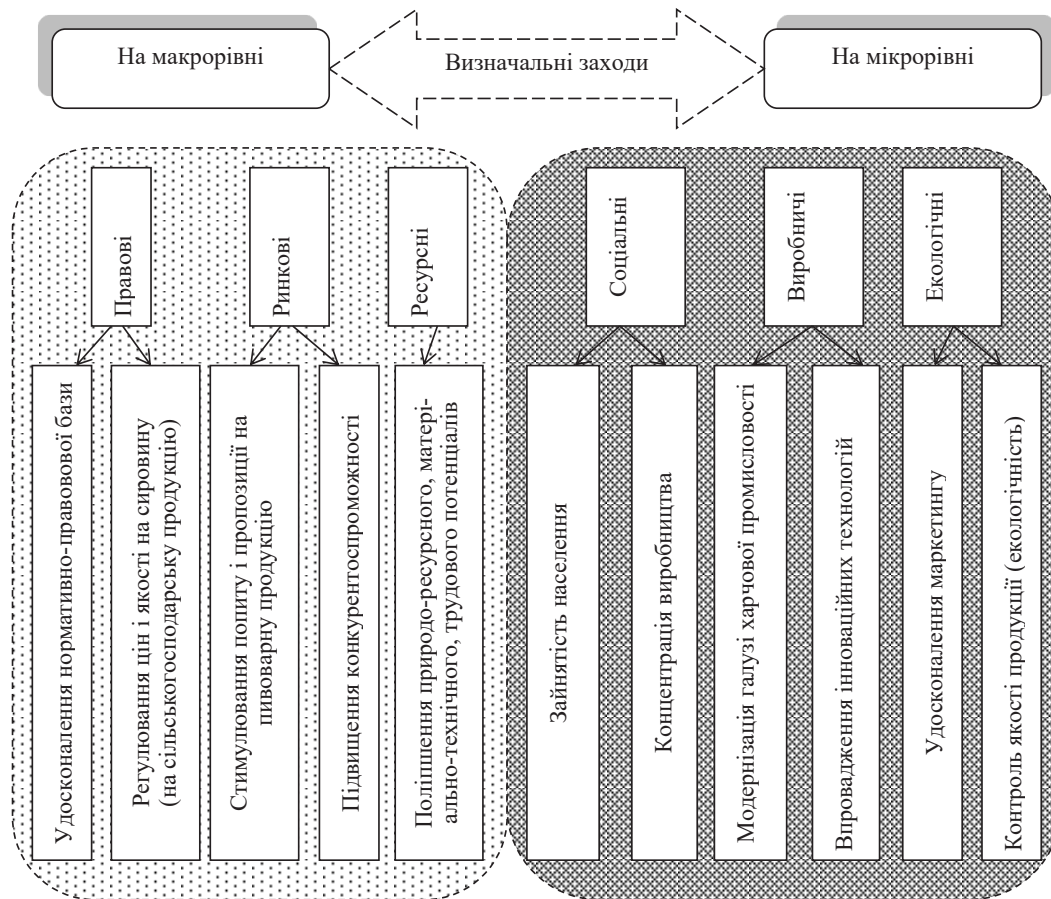
Реалізація заходів підвищення якості продукції у ПАТ «Пиво-безалкогольний комбінат «Радомишль»» має супроводжуватися концентрацією зусиль на певних її сегментах, що вимагає одночасного здійснення необхідних дій для підвищення ефективності даного процесу (рис. 1).

Управління якістю продукції у ПАТ «Пиво-безалкогольний комбінат «Радомишль»» повинно здійснюватися на основі реалізації таких функцій: прогнозування технічного рівня продукції і розвитку підприємства; планування підвищення якості продукції і ефективності виробництва; нормування і організація розробки нової продукції на виробництві; забезпечення стабільності запланованого рівня якості продукції при її розробці, виготовленні, зберіганні, збуті та експлуатації; організація метрологічного забезпечення щодо контролю якості та випробування. Система заходів управління якістю продукції повинна відповідати певним вимогам. По-перше, вона повинна бути всеохоплюючою щодо управління якістю продукції і ефективним використанням ресурсів повинно здійснюватися на всіх етапах

життєвого циклу продукції та на всіх рівнях управління підприємством.

По-друге, система має бути комплексною, що передбачає одночасну реалізацію взаємопов'язаних технічних, організаційних, економічних, соціальних та ідеологічних заходів з обов'язковим забезпеченням охорони навколишнього середовища. Крім того, функціонування такої системи заходів повинно регламентуватися комплексом стандартів підприємства, які дозволяють виділити і деталізувати основні системоутворювальні елементи: структури завдань, показників та об'єктів управління якістю продукції; функціональну та організаційну структури; інформаційне та ресурсне забезпечення.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, сучасні тенденції соціально-економічного розвитку суспільства вимагають впровадження дієвих заходів щодо підвищення якості продукції як одного з основних та безальтернативних факторів сучасного мікро- та макроекономічного зростання. Тренд поступового зростання якості вітчизняної продукції в останнє десятиліття має об'єктивний характер, який обумовлений ефектом підвищення технологічного і науково-технічного забезпечення виробництва. Однак, з огляду на потенціал України та глобальні тенденції у сфері продовольчої безпеки, така динаміка є явно недостатньою.

**Рис. 1. Заходи підвищення якості продукції
у ПАТ «Пиво-безалкогольний комбінат «Радомишль»»**

Джерело: власні дослідження.

Література:

1. Момот О.І. Дослідження поняття «якість» і його особливостей в Україні / О.І. Момот // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: економічні науки. – Випуск 17.– Черкаси: ЧДТУ, 2007. – С. 236-240.
2. Гарачук Ю.О. Підвищення ефективності діяльності підприємства за рахунок управління конкурентоспроможністю / Ю.О. Гарачук // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 2(80). – С. 60-65.
3. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація: наук. доп. / [О.М. Бородіна, В.М. Геєць, А.О. Гуроров та ін.]; за ред. В.М. Гейця, О.М. Бородіної, І.В. Прокопи; НАНУ, Ін-т економіки та прогнозування. – К., 2012. – 56 с.
4. Deming W.E. Tributes to Walter A. Shewhart / W.E. Deming // – Industrial Quality Control. – 1967. – Vol. 24(02), August. – 56p.
5. Гуткевич С.О. Ефективність функціонування системи менеджменту якості на підприємстві з позицій попроцесного підходу / С.О. Гуткевич, О.В. Кравченко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 3. – С. 75-84.
6. Хаммер М. Бізнес в ХХІ столітті: повестка дня. Що необхідно зробити кожній компанії, щоб стати лідером ринку в наступному десятилітті / М. Хаммер. – М.: Добра книга. – 2005. – 336 с.
7. Кросбі Філіпп Б. Якість і життя бізнесмена в Америці / Філіпп Б. Кросбі; [пер. с англ. А.В. Денисова і О.В. Замятиной]. – М.: РІА «Стандарти і якість», 2003. – 264 с.
8. Ганаба М.Д. Якість як основний критерій виробництва конкурентоспроможної продукції / М.Д. Ганаба // Економіка АПК. – № 9. – 2006. – С. 108-112.
9. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article>.

Полищук Светлана Александровна

магістр

Житомирського національного агроекологічного університета

ПОВЫШЕНИЕ КАЧЕСТВА ПРОДУКЦИИ У ПАО «ПИВО-БЕЗАЛКОГОЛЬНЫЙ КОМБИНАТ «РАДОМЫШЛЬ»»

Аннотация

В исследовании раскрыто теоретическую сущность качества продукции и обоснованно меры повышения ее качества на предприятии. Установлено, что вся продукция ОАО «Пиво-безалкогольный комбинат «Радомышль» по качественным показателям, установленным органолептическим методом, имеет оценку «отлично». Качество продукции влияет на финансово-экономические результаты деятельности ОАО «Пиво-безалкогольный комбинат «Радомышль»». Следовательно, за 2016-2018 гг. в ОАО «Пиво-безалкогольный комбинат «Радомышль»» чистый доход вырос на 274 783 тыс. грн., а себестоимость реализованной продукции на 108298 тыс. грн. В результате валовая прибыль возросла на 166485 тыс. грн. Такие результаты свидетельствуют о том, что продукция предприятия конкурентоспособна и пользуется спросом как внутреннем, так и внешнем рынках.

Ключевые слова: предприятие, качество продукции, конкурентоспособность, органолептический и лабораторный методы, финансово-экономические показатели.

Polishchuk Svetlana

Master of Arts,

Zhytomyr National Agro-Ecological University

“PRODUCT QUALITY IMPROVEMENT AT PJSC “BEER-ALCOHOLIC COMBINE “RADOMISHL””

Summary

The research reveals the theoretical essence of product quality and substantiates measures to improve the quality of products at the enterprise. It is established that all the products of PJSC “Radomyshl Beer and Non-Alcoholic Combine according to the quality indicators established by the organoleptic method, have a rating of “excellent. The quality of the products influences the financial and economic results of PJSC “Radomyshl” beer and non-alcoholic combine. Therefore, in 2016-2018, PJSC “Radomyshl Beer and Non-Alcoholic Combine” increased its net income by UAH 274783 thousand, and the cost of sales by UAH 108298 thousand. As a result, gross profit increased by UAH 166485 thousand. These results indicate that the enterprise's products are competitive and in demand both in the domestic and foreign markets. It is substantiated that quality of production is a direct factor of increase of efficiency of enterprise activity. It is determined that the level of product quality forms requirements for the quality of raw materials and advanced production technologies, personnel work and management.

Key words: enterprise, product quality, competitiveness, organoleptic and laboratory methods, financial and economic indicators.

УДК 336.72

Примуш Юлія Сергіївна

кандидат економічних наук, доцент,

Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

Лазебна Анастасія Анатоліївна

студентка економічного факультету

Придніпровської державної академії будівництва та архітектури

АУДИТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ У ПОРІВНЯННІ З АУДИТОМ В ІНШИХ КРАЇНАХ

В статті розглянуто аудит різних країн в порівнянні з аудитом в Україні. Становлення аудиту в Україні, яким він є на сучасному етапі. Розглянуто регулювання аудиту в Україні. Виявлені спільні та різні риси аудиторської практики аналізованих країн. Можливості розвитку аудиту у майбутньому.

Ключові слова: аудит, розвиток аудиту, аудиторська діяльність, АПУ, контроль.

Постановка проблеми. Розвиток аудиту в Україні відбувається протягом 30 років, але все ще знаходиться на стадії становлення. Все ще залишаються питання і теоретичні і практичні. Досвід інших країн, які пройшли більш довгий

час у становленні аудиту, може допомогти у вирішенні низки питань та уникненні помилок, які неминуче виникають при впровадженні нових наукових ланок. Тому доцільно вивчати та використовувати досвід інших країн.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження становлення аудиту різних країн для виявлення сильних та найбільш раціональних сторін, які можуть бути реалізовані для поліпшення аудиту у нашій країні. В економічній літературі цьому питанню приділяється увага, але все ще є над чим працювати і що досліджувати.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аудит виник ще тоді, коли ринкові відносини тільки-но починали своє становлення, і був покликаний стояти на захисті інтересів власника при різних формах власності [1].

Виникнення та розвиток аудиту спонукали такі обставини:

- невідповідність у інтересах тих, хто надає інформацію та тих, хто цю інформацію використовує (власники акцій, банки, кредитори та ін.);
- негативні наслідки господарських рішень, які були прийняті на основі недостовірної інформації;
- необхідність володіти спеціальними знаннями, які потрібні для оцінювання достовірності отриманої інформації;
- відсутність у користувачів часу та матеріалів, необхідних для оцінки достовірності та якості отриманої інформації.

Саме аудиторські служби, які мають відповідних кваліфікованих спеціалістів, досвід та права доступу до інформації, мають можливість усунути ці проблеми [1].

Отже, основною сутністю аудиту є надання практичної допомоги керівництву та економічним службам підприємства у веденні справ і управлінні його фінансами, а також налагодженні фінансового і управлінського обліку, надання різних консультацій тощо. Аудит є обов'язковою частиною цивілізованого функціонування ринкової економіки кожної країни [2].

Аудит – це спосіб незалежного фінансового контролю, який проводять аудиторські фірми (аудитори) для підтвердження достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємств (установ, організацій) [3].

Згідно із Законом України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21.12.2017 р. (введений в дію 01.10.2018 р.) аудит фінансової звітності – аудиторська послуга з перевірки даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності та/або консолідованої фінансової звітності юридичної особи або представництва іноземного суб'єкта господарювання, або іншого суб'єкта, який подає фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність групи, з метою висловлення незалежної думки аудитора про її відповідність в усіх суттєвих аспектах вимогам національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, міжнародних стандартів фінансової звітності або іншим вимогам [4].

Формування аудиту почалося у Великобританії, наступними були Франція та США. Країни Європи та Америки мають багатовіковий досвід з організації та проведення аудиту. Саме вони створили правову основу аудиту, розробили наукові форми щодо його організації [5].

Основна мета сучасного аудиту в Великобританії – дати висновок щодо того, чи складені директорами компаній фінансові звіти точно та

неупереджено. Для того щоб зробити це, аудитор повинен перевірити фізичний стан та оцінку значних активів. Він повинен перевірити також системи внутрішнього контролю, щоб гарантувати, що ділові операції були вірно обліковані. Якщо внутрішній контроль не бездоганний, аудитор попросить поліпшити його та збільшити число вибіркової перевірки операцій. Якщо системи контролю гарні, можна перевірити відносно меншу вибірку різних типів операцій.

Аудитор зазвичай проводить вибіркоче письмове опитування деяких дебіторів, щоб підтвердити, що вони дійсно існують. Він, як правило, присутній при інвентаризації матеріально-виробничих запасів (у Великобританії – щорічна перевірка запасів). Він повинен дізнатися і запитати про нетипові статті в бухгалтерських книгах або фінансовій звітності. Правила аудиту у різних фірмах різні.

Користувачі фінансових звітів сподіваються, що аудиторський звіт (Audit report) може бути позитивним в тому випадку, коли виконувалися відповідні закони і стандарти і створено загальне враження неупередженого представлення інформації. З цією метою аудиторі намагаються переконати директорів зробити деякі необхідні зміни в опублікованих звітах.

У Великобританії аудит стає обов'язковим для банків з обмеженою відповідальністю згідно з Законом про компанії від 1879 р., який був прийнятий після драматичного банкрутства City of Glasgow Bank у 1878 р. Закон про компанії 1900 р. зробив аудит обов'язковим для всіх компаній.

Кваліфікація аудиторів повинна підтверджуватися членством в одному з чотирьох інститутів Консультативного комітету бухгалтерських органів (Consultative Committee of the Accountancy Bodies). Аудиторська перевірка в даний час потребує високої якості навчання. Вступні і поточні іспити дуже складні. В англосаксонських країнах аудиторську перевірку проводять окремо особи або фірми. Деякі фірми мають сотні партнерів і тисячі штатних співробітників. Однак аудит – це завжди «остаточна» відповідальність члена однієї з відповідних професійних організацій.

У Франції аудитом управляє Міністерство юстиції. Основні функції професійних аудиторів тут виконують комісари по рахунках. Професійна організація аудиторської практики має два рівні, які на регіональному рівні об'єднують регіональні компанії комісарів по рахунках, на національному – Національну компанію комісарів по рахунках.

Для реалізації цілей, які стоять перед аудиторами, в кожній регіональній компанії створені відповідні комісії і комітети. Голови комісії призначаються Національною Радою терміном на 2 роки. Комісії розробляють професійні доктрини, здійснюють підготовку та перепідготовку кадрів, встановлюють зв'язок з державними та міжнародними організаціями, організують контроль якості діяльності комісарів по рахунках, забезпечують їх консультаційне обслуговування зі складних питань, займаються видавничою діяльністю.

Всі діючі у Франції норми професійної діяльності аудиторів створені на базі міжнарод-

них стандартів аудиту, які розробляються Міжнародним комітетом з аудиторської практики, Міжнародною федерацією бухгалтерів з урахуванням національної специфіки та існуючої практики.

Аудиторську діяльність у Франції можуть здійснювати тільки особи, які мають диплом експерта-бухгалтера або свідоцтво комісара по рахунках і які внесені до Реєстру. Кожен контролер по рахунках у Франції зобов'язаний здійснювати професійну діяльність згідно із затвердженими Національною Радою нормами та правилами професійної етики, які контролюються спеціально створеною комісією з контролю професійної діяльності.

Контроль за дотриманням етичних норм здійснюється з моменту виникнення професії комісара. Правовими джерелами професійної етики є Закон від 24 липня 1966 р. та Декрет від 12 серпня 1969 р. професійним – Кодекс професійної етики, норми і коментарі, що стосуються професійної поведінки, які постійно доповнюються, удосконалюються, актуалізуються.

При здійсненні професійної діяльності комісарам за рахунками забороняється шукати клієнтів пропонуючи свої послуги або брати комісійні, також забороняється будь-яка форма реклами.

У Кодексі докладно описуються правила взаємин комісарів по рахунках і аудиторських фірм з регіональними та професійними компаніями, відносини з професійними організаціями і колегами, правила професійної підготовки, правила незалежності, способи виконання місії, відносини з третіми особами і т. п.

В даний час в США налічується більше 45 тисяч аудиторських фірм, які можна згрупувати за 4 категоріями:

1. «Велика шістка», – це найбільші фірми, які надають аудиторські послуги; деякі з них знаходяться у стані злиття.

2. Інші національні фірми.

3. Великі місцеві та регіональні фірми (до них відносять аудиторські фірми професійний штат яких понад 50 осіб).

4. Малі місцеві фірми (це більш ніж 95% аудиторських фірм, вони мають чисельність менше 25 осіб і один офіс).

Стосовно організаційних форм аудиторських фірм у США може бути одноосібне володіння, товариство або професійна корпорація. Аудиторів сертифікують за трьома спеціалізаціями:

- присяжний бухгалтер;
- присяжний внутрішній аудитор;
- присяжний аудитор інформаційних систем.

В даний час найбільш вивченої є система контролю якості незалежного аудиту в США, яка почала формуватися на початку 70-х рр. Регулюючими механізмами за якістю аудиторських послуг в США є:

- система саморегуляції професії;
- дисциплінарні системи, які створюються державними організаціями та окремими комісіями з бухгалтерського обліку в різних штатах.

Система саморегуляції включає:

- проведення кваліфікаційних іспитів для встановлення професійної компетенції претендентів;

- створення в аудиторських фірмах систем контролю якості, спрямованих на забезпечення дотримання аудиторями професійних стандартів;
- застосування заходів відповідальності за дії, які не відповідають професійним стандартам.

Організацією роботи системи саморегуляції бухгалтерської та аудиторської професій в США займається AICPA (American Institute of Certified Public Accountants). Попередній контроль якості аудиторських послуг здійснюється AICPA спільно з комісіями штатів з бухгалтерського обліку, проведенням кваліфікаційного іспиту на атестат CPA. Комісії штатів контролюють якість, програму і оцінку іспиту.

Поточний і наступний контроль якості тісно пов'язаний із застосуванням розроблених AICPA стандартів аудиту – GAAS (Generally Accepted Auditing Standards), роз'яснення яких містяться в SAS (Statement on Auditing Standards). Фірми повинні гарантувати дотримання GAAS в ході кожної аудиторської перевірки.

Зовнішній контроль якості незалежного аудиту в США здійснюється на декількох рівнях:

- державно-громадському (попередній контроль при сертифікації та ліцензування аудиторської діяльності та вжиття заходів за результатами колегіальної перевірки органом, відповідальним за видачу дозволів на здійснення професійної діяльності бухгалтерів і аудиторів);

- корпоративному (поточний контроль дій зовнішніх аудиторів за допомогою аудиторських комітетів);

- громадському (подальша перевірка якості послуг, що надаються іншою аудиторською фірмою – членом саморегульованого спільноти).

Аудиторська діяльність у Німеччині здійснюється відповідно до Закону про професійний статут аудиторів від 24.07.01 р. Цим законом визначено, що аудитором є особа, покликана публічно виконувати дану професію і яка підтвердила особисту і професійну придатність шляхом здачі відповідного іспиту.

Зміст професійної діяльності аудитора полягає в здійсненні аудиторської діяльності в економічному середовищі, наданні консалтингових послуг з податкових питань, роботі в якості експерта в сфері управління виробництвом і опікунської діяльності.

Інститут аудиторів Німеччини сприяє розвитку аудиторської професії і забезпеченні країни аудиторськими кадрами, також розробляє єдині професійні принципи і норми, яких дотримуються усі представники аудиторської професії. Для обговорення проблем, які виникають в роботі Інституту аудиторів створено спеціалізовані комітети, до складу яких входять досвідчені і заслужені представники аудиторської професії.

У Німеччині налічується приблизно 5600 аудиторів та 600 аудиторських організацій, що становить 80% всіх представників даної професії. Головною умовою є добровільне членство але із строгим дотриманням професійних правил та етичних норм.

Всі аудитори та аудиторські фірми Німеччини обов'язково повинні належати до Аудиторської палати. Аудиторська палата захищає професійні інтереси аудиторів та сприяє зростанню

авторитету аудиторської професії, надає консультаційну та правову допомогу членам палати, сприяє підвищенню кваліфікації аудиторів, контролює аудиторську діяльність та навчає нові аудиторські кадри.

Аудиторський контроль в Німеччині здійснюється в декількох взаємопов'язаних варіантах. Одним з першорядних є аудиторський контроль підприємства в кінці фінансового року. В цьому випадку аудиторській перевірці піддається правильність ведення бухгалтерських книг (формальний контроль). Обов'язково перевіряється матеріальна частина того чи іншого підприємства або акціонерного товариства. Результати роботи фірми за рік контролюються аудитором. Особливе значення має спеціальний аудиторський контроль, який ні в якій мірі не пов'язаний з календарними термінами роботи акціонерного товариства.

У Німеччині також проводиться чисто математичний контроль інформації. Систематичний контроль бухгалтерських книг здійснюється, як правило, шляхом вибіркового аналізу, результати якого фіксуються в аудиторському звіті. На думку аудиторів, найбільш пильній перевірці повинні бути піддані рахунки при грошовому трансфері, рахунки при товарному трансфері, а також особисті рахунки.

Бухгалтер-аудитор є представником вільної професії, як, наприклад, приватно практикуючі лікарі, адвокати, музиканти, художники, письменники. Як наголошується в німецькому законодавстві, він зобов'язаний виконувати свій професійний обов'язок незалежно, неупереджено, сумлінно, конфіденційно і відповідально.

В Україні розвиток самостійного аудиту почався із набуттям незалежності у 1991 році. Офіційно обов'язковий аудит було визнано у 1993 році Законом України «Про аудиторську діяльність», у якому були визначені правові засади здійснення аудиторської діяльності в Україні, що спрямовані на створення системи незалежного контролю з метою захисту інтересів власника [6].

Але широкого розповсюдження аудит в Україні тоді не набув. У 1994-1995 рр. всіма суб'єктами підприємницької діяльності був проведений обов'язковий аудит, що вплинуло на подальший розвиток аудиту в Україні. Але в 1996 р. обов'язковий аудит був скасований на більшості суб'єктів господарювання. Та аудит вже став важливим елементом у ринковій економіці [7].

У національній економіці на сучасному етапі розвитку відбуваються значні зміни. В Україні з'явилися люди, які прагнуть розвивати економіку країни, вони зацікавлені у стабільності, безпеці свого бізнесу, впевненості у своїх ділових партнерах і аудит у цьому процесі відіграє важливу роль.

У Законі України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» зазначено, що аудиторська діяльність – незалежна професійна діяльність аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності, зареєстрованих у Реєстрі аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності, з надання аудиторських послуг. Тобто здійснювати аудиторську діяльність мають право аудиторські фірми та аудитори, які підтвердили свою квалі-

фікаційну придатність, мають практичний досвід та включені до Реєстру аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності. Аудитор не має права займатися іншими видами підприємницької діяльності, які не сумісні з аудиторською, але громадська, освітня, викладацька та наукова діяльність не заборонені.

В результаті розвитку аудиту, аудиторські послуги стають все більш затребуваними. Всі види послуг, які надають аудитори поділяються на дві групи:

перша група – послуги, пов'язані з наданням впевненості користувачам;

друга група – це послуги, внаслідок виконання яких впевненість користувачам не надається, вони отримали спеціальну назву «супутні послуги».

Регулювання аудиту в Україні здійснюється на базі громадсько-орієнтованого підходу, який орієнтований на потреби широкого кола громадськості.

Система регулювання аудиторської діяльності в Україні має такі елементи:

1) Закони і регламентуючі документи про надання аудиторських послуг:

– Закон України «Про аудиторську діяльність»;

– Закони, які визначають обов'язковість проведення аудиту;

– Стандарти аудиту (в Україні в якості національних використовуються Міжнародні стандарти аудиту);

– Кодекс етики професійних бухгалтерів;

– Господарський кодекс та інші нормативно-правові акти, які регулюють підприємницьку діяльність.

2) Орган який управляє та організує аудиторську діяльність – Аудиторська палата України (АПУ), до функцій якої входить:

– проводити атестацію (сертифікацію);

– вести реєстр суб'єктів аудиторської діяльності;

– здійснювати контроль за якісним виконанням робіт аудиторами та за дотриманням законодавства і стандартів аудиту [6].

Стосовно перспектив розвитку аудиторської діяльності в Україні. По-перше, необхідне удосконалення законодавства України щодо забезпечення незалежності аудитора. По-друге, потрібне впровадження європейської системи контролю якості послуг, що дозволить національним аудиторам гідно конкурувати з міжнародними аудиторськими компаніями і більш якісно надавати професійні послуги.

До основних напрямів змін в професійному аудиті можна віднести наступні:

1. Підвищення рівня професійної компетентності аудиторів.

2. Організацію контролю якості аудиторських робіт і послуг.

3. Розвиток правового поля аудиту.

4. Забезпечення реальної професійної незалежності аудитора.

Висновки з проведеного дослідження. Розглянувши аудит декількох країн, можемо зробити висновки, що країни Європи, США мають багатотисячний досвід і з організації, і з проведення аудиту. В Україні аудит знаходиться у стадії

розвитку, але ми можемо взяти найкраще із досвіду розвитку аудиту інших країн, цими країнами вже створена міцна міжнародна правова основа аудиту, розроблені наукові форми та накопичений досвід методичної основи.

Не дивлячись на те, що порядок організації та проведення аудиту у різних країнах має свої особливості, усі бухгалтери і аудитори дотримуються фундаментальних засад етики: чесності, об'єктивності, конфіденційності, професійної поведінки. Порівнюючи нормативно-правові акти різних зарубіжних країн про організацію аудиту, можна виявити певну подібність в прийнятті рішень з багатьох питань. В нормативно-правових актах багатьох країн є положення про необхідність проведення аудиту річної фінансової звітності підприємства. Для кожної країни вста-

новлено кваліфікаційні вимоги для дозволу на здійснення аудиторської практики. Ще спільним є те, що в аудиторській діяльності зарубіжних країн є право аудиторів бути присутніми і виступати на всіх зборах підприємства, що перевіряється. Що стосується відповідальності аудиторів за кордоном: за недбалість у роботі, упущення, завідомо неправдиву оцінку діяльності, поряд з моральною і дисциплінарною відповідальністю, іноземні аудитори несуть матеріальну і навіть кримінальну відповідальність. Отже, аудиторська діяльність в Україні ще може бути удосконалена, існує багато шляхів для розвитку аудиту і головне, що в аудиті зацікавлені підприємці, банкіри, великі корпорації і маленькі фірми яким не байдужий їх фінансовий стан, правильність та точність ведення документації.

Література:

1. Редько О. Ю. Аудит. Основи державного, незалежного професійного та внутрішнього аудиту. / За ред. проф. Немченко В. В., Редько О. Ю., Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 540 с.
  2. Виноградова М. О. Аудит: навч. посіб. / М. О. Виноградова, Л. І. Жидєєва – К.: «Центр учбової літератури», 2014. – 654 с.
  3. Дерев'янюк С. І. Аудит: навч. посіб. / [С.І. Дерев'янюк, Н.П. Кузик, С.О. Олійник та ін.] – К.: А 93 «Центр учбової літератури», 2016. – 380 с.
  4. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19>
  5. Огійчук М. Ф., Новіков І. Т. Аудит: організація і методика: Навч. посібник. 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Алерта, 2012. – 664 с.
  6. Рядська В.В. (розділи 4-7), Я.В. Петраков (розділи 1-3) Р 98 Аудит. Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 416 с.
- Утенкова К. О. Аудит: Навчальний посібник. – К.: Алерта, 2011. – 408 с.

Примуш Юлия Сергеевна

кандидат экономических наук, доцент,
Приднепровская государственная академия строительства и архитектуры
Лазебная Анастасия Анатольевна
студентка экономического факультета
Приднепровской государственной академии строительства и архитектуры

АУДИТОРСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В УКРАИНЕ В СРАВНЕНИИ С АУДИТОМ В ДРУГИХ СТРАНАХ

Аннотация.

В статье рассмотрен аудит разных стран в сравнении с аудитом в Украине. Развитие аудита в Украине, какой он есть на современном этапе. Рассмотрено регулирование аудита в Украине. Выявлены общие и различные черты аудиторской практики анализируемых стран. Возможности развития аудита в будущем.

Ключевые слова: Аудит, развитие аудита, аудиторская деятельность, АПУ, контроль.

Primush Juliia

Candidate of Economics, Associate Professor,
Pridneprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture
Lazebna Anastasiia
Student of the Faculty of Economics,
Pridneprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture

AUDIT ACTIVITIES IN UKRAINE COMPARED TO AUDIT IN OTHER COUNTRIES

Summary.

The article considers the audit of different countries in comparison with the audit in Ukraine. The development of audit in Ukraine, as it is at the present stage. The regulation of audit in Ukraine is considered. Identified general and various features of the audit practice of the analyzed countries. Opportunities for future audit development.

Key words: Audit, audit development, audit activities, ACU, control.

УДК 347.54.3

Рибальченко Людмила Володимирівнакандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної та інформаційної безпеки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ**Косиченко Олександр Олександрович**кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної та інформаційної безпеки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ БЕЗПЕКИ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В УКРАЇНІ

У статті досліджено проблеми безпеки захисту персональних даних. Проаналізовано історичний розвиток та удосконалення законодавчої системи захисту персональної інформації в країнах Європейського союзу та в Україні. Основними положеннями діючого законодавства, яке базується на високому рівні якісного захисту персональних даних, є боротьба з порушниками як державних так і приватних установ, шляхом накладання великих штрафних санкцій. Доведено, що підприємства, які зберігають персональні дані на своїх серверах, мають дотримуватися правил, що стосуються згоди громадян на зберігання, обробку і передачу їх персональних даних. Такі компанії зобов'язані забезпечити високий рівень інформаційної безпеки даних – від обмеження фізичного доступу до обладнання, де зберігається інформація, до жорстких вимог їх резервного копіювання та налагодження брандмауерів. Розглянуто шляхи підвищення захищеності громадян від кіберзлочинності.

Ключові слова: персональні дані, безпека захисту персональних даних, кіберзлочинність.

Актуальність. Питання про захист персональних даних з кожним роком стає все більш актуальним не лише в Україні, а й в усьому світі. Із стрімким розвитком сучасних інформаційних технологій, ідентифікація фізичної особи є необхідною до надання багатьох послуг: надання кредитів, виплата допомоги, оплата комунальних послуг, робота з банківськими установами, оплата товару через інтернет тощо. Оскільки більшість подібних послуг надається через мережу та видалений доступ і без особистої присутності, можна із упевненістю сказати, що вимоги до захисту та безпеки персональних даних (ПД) мають бути більш жорсткими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим аспектам цієї проблеми в різні часи приділяли увагу такі фахівці, як В. Авер'янов, А. Авраменко, І. Арістова, О. Баранов, В. Баскаков, К. Беляков, В. Брижко, В. Бутузов, В. Гавловський, О. Задорожний, В. Залізник, Є. Захаров, Р. Калужний, О. Копан, Б. Кормич, О. Кохановська, О. Кулініч, В. Ліпкан, О. Логінов, Ю. Максименко, А. Марущак, П. Матвієнко, Н. Нижник, А. Новицький, А. Пазюк, О. Рябченко, Т. Обуховська, А. Семенченко, І. Сопілко, А. Тунік, В. Цимбалюк, А. Чернобай, М. Швець, О. Фролова та інші. Розгляд цього питання здійснюється і зарубіжними вченими Ф. Агре, К. Беннетт, Д. Беркін, Л. Брейдейс, С. Воррен, С. Дейвіс, І. Гостев, В. Іванський, Ю. Колосов, В. Копилов, Б. Кристальний, І. Мелюхін, М. Петросян. Незважаючи на те, що порушеною проблематикою займалася значна кількість науковців, багато її аспектів нині залишаються малодослідженими чи дискусійними.

Метою роботи є з'ясування стану закордонного та вітчизняного законодавства у сфері безпеки персональних даних та визначення проблем захисту персональних даних в Україні.

Постановка проблеми. Розглядаючи поняття персональні дані, необхідно сказати, що це інформація, здатна ідентифікувати особу. Такими даними є: прізвище, ім'я, по батькові; дату, рік, місяць, місце народження; адреса реєстрації

або прописки, номер паспорта і картки соціального страхування; відомості про соціальний та сімейний стан, власність на майно, освіта, професія, доходи.

Останнім часом стало з'являтися багато інших персональних даних: номери кредитних і дебетових банківських карт, PIN-коди, логіни та паролі від різних сервісів (наприклад, особистої пошти), дані GPS-приймача зі смартфона, що дозволяють відстежити переміщення користувача та інше.

Злочини про крадіжку даних були поширені в другій половині ХХ століття в США. Найчастіші випадки стосувалися використання медичних та інших даних для одержання рецептурних препаратів шляхом обману. В Європі "крадіжки особистості" найчастіше використовувалися для виставлення неправильних рахунків і одержання державних дотацій чи допомоги.

Для боротьби із шахрайством в багатьох країнах на законодавчому рівні розроблялися нові вимоги безпеки до компаній, які працюють з персональними даними. Цей процес носить постійний характер, оскільки інформаційні технології розвиваються і разом з ними з'являються все нові вимоги щодо забезпечення безпеки інформації. З іншого боку, такий розвиток створює злочинців на винахід нових методів розкрадання даних.

Оскільки Україна підтримує курс європейського розвитку, розглянемо розвиток системи захисту персональної інформації в ЄС. Європейське законодавство вже більше двох десятиліть удосконалює систему захисту персональних даних. В 1995 році на території Європи була введена директива, що зобов'язує країни, які входять до складу ЄС, забезпечити захист персональних даних громадян. Кожна європейська країна ухвалила свої закони про захист персональних даних, які найчастіше не збігалися із законами інших країн ЄС. Багато міжнародних компаній, що передають дані через кордон, стали зазнавати великі

труднощі, які пов'язані з дотриманням законів різних країн. Саме тому в 2012 році було вирішено створити загальний регламент по захисту персональних даних на території ЄС (General Data Protection Regulation – GDPR), який прийшов на зміну існуючій колісній директиві [1; 2].

Після декількох років переговорів регламент було затверджено 25 травня 2016 року. У травні 2018 року набуло чинності нове положення про захист даних. У числі нововведень – заборона на збір персональних даних компаніями і державою без дозволу з боку фізичної особи. Виключення допускаються тільки в тому випадку, якщо в країні існують законодавчі акти, які примушують до передачі інформації.

Протягом двох років, до 25 травня 2018 року, усі компанії, які зберігають, передають і обробляють особисті дані європейців, зобов'язані були забезпечити безпеку таких даних відповідно до положень GDPR. Варто відзначити, що це також стосується компаній, що перебувають за межами країн ЄС, що працюють із персональними даними громадян європейських країн (наприклад, України).

Крім європейської системи захисту персональних даних, кожна країна пройшла свій шлях створення системи захисту персональних даних. Наприклад, у Німеччині перший закон у сфері захисту персональних даних був прийнятий у ще 1970 році. А через сім років з'явився перший федеральний закон, що захищає персональні дані німців. Його переглянули в 1990 році, адаптувавши під нові реалії. Головною метою закону став захист недоторканності приватного життя при використанні персональних даних.

Прикладом може служити і Франція. У процесі створення системи французьке суспільство пройшло через спробу тотального контролю за громадянами, але зуміло зберегти демократичні принципи. В 1978 році уряд прийняв закон "Про обробку даних, файлах даних та індивідуальних свободах" у якому, крім визначення основних понять, встановлено покарання за порушення. Правопорушники штрафуються, а також можуть одержати тюремний строк до 5 років. Франція строго стежить за захистом прав і свобод своїх громадян. Будь-які порушення в області персональних даних висвітлюються в пресі. Франція – прекрасний приклад країни з розвинутою системою захисту персональної інформації, що базується на якісному законодавстві і активно бореться з порушеннями, накладаючи великі штрафи.

В Англії профільний закон був прийнятий у 1984 році, в якому крім основних положень, вказувалися вимоги до структур, що збирають і обробляють персональну інформацію. Кожний з таких користувачів зобов'язаний повідомити про інформацію, яку збирає, і в яких цілях. Для цього уряд створив спеціальний "Регістр захисту даних". Невиконання цієї вимоги карається законом. Особливо жорстко у Великобританії карають за втрату або витік персональних даних.

Ще одним прикладом може бути Польща. Закон про захист персональних даних, що адаптує польське законодавство регламенту щодо захисту персональних даних усіх осіб у межах ЄС та Європейської економічної зони (RODO), набув чинності 25 травня 2018 року. Серед нововведень Закону

про захист даних – заборона на збір персональних даних компаніями і державою без дозволу з боку фізичної особи. Винятки допускаються лише в тому випадку, якщо в країні існують законодавчі положення, які примушують до передачі інформації. Польща є однією з перших країн у Європейському союзі, яка змогла повністю адаптувати національну правову систему до положень про захист персональних даних. Наприклад, кожен громадянин має можливість отримати детальну інформацію про цілі обробки своїх даних фінансовими установами та способі їх використання, включаючи право на отримання пояснення, на якій підставі банк вирішив відмовити у видачі кредиту. Організовано також якісний захист персональних даних у секторі освіти, медичній галузі, на всіх робочих місцях у державних та інших установах.

Також важливим для держав Європейського союзу є те, що підтверджувати дозвіл на обробку персональних даних можна не з 13, а лише з 16 років. На компанії з європейськими представництвами накладається ряд обмежень. Їм неможливо виконувати обмін даними з іншими підрозділами, якщо не виконуються правила по захисту даних. Також неможливо передавати інформацію владі США та іншим країнам. Прикладом для України можуть бути також такі держави, як Литва, Латвія, Естонія.

Слід зазначити, що в ЄС новий GDPR регламент привів до масового переходу інформаційних структур європейських підприємств у хмарні сховища. Щоб краще зрозуміти причини такої масової міграції, необхідно знати, що в GDPR усі підприємства діляться на дві основні категорії. Контролери даних – це підприємства, діяльність яких містить у собі збір персональних даних, їх передачу, а також роботу з ними.

Основні вимоги до таких компаній полягають у дотриманні правил, що стосуються згоди громадян на зберігання, обробку і передачу їх персональних даних. Оброблювачі даних – це підприємства, які зберігають персональні дані безпосередньо на своїх серверах. Такі компанії зобов'язані забезпечити високий рівень інформаційної безпеки даних – від обмеження фізичного доступу до обладнання, де зберігається інформація, до жорстких вимог їх резервного копіювання та налагодження брандмауерів. Забезпечення цих стандартів – складний і дорогий процес.

Для багатьох компаній витрати на відповідність вимогам GDPR у якості оброблювача даних є дуже великими, тому більшість європейських підприємств переводять свої інформаційні системи в хмарні сховища.

Захист персональних даних українців знаходиться на критично низькому рівні. Лише у 2011 році в Україні набув чинності Закон України «Про захист персональних даних» [3], згідно з нормами якого фізичні і юридичні особи (підприємства, установи і організації всіх форм власності), органи державної влади або органи місцевого самоврядування, фізичні особи – підприємці, що обробляють персональні дані, тобто відомості або сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути ідентифікованою (ст. 2 Закону), повинні зареєструвати бази персональних даних у спеціальному реєстрі баз даних,

роботу якого контролює Державна служба з питань захисту персональних даних.

Якщо на підприємствах створюються відомості про працівників, клієнтів та осіб, з якими компанія співробітничала або продає авіаквитки, туристичні послуги, проводить опитування, то таке підприємство зобов'язане зареєструвати таку базу даних. У випадку ж невиконання або неналежного виконання фізичними і юридичними особами вимог Закону України «Про захист персональних даних» передбачено покарання і адміністративна відповідальність за порушення законодавства про захист персональних даних» [3]. Кримінальна відповідальність відповідно до даного закону передбачена у випадку незаконного збору, зберігання, використання, знищення, поширення конфіденційної інформації про особу або незаконної зміни такої інформації.

Усі персональні дані українців, починаючи з номера мобільного телефону і закінчуючи адресою проживання, сьогодні не захищені. Наприклад, усі неодноразово одержували СМС від різних служб таксі, магазинів, у яких ніколи не бували – це означає, що ваші особисті дані було продано. Характерно те, що спеціальне законодавство, розроблене в Україні для збереження й захисту персональних даних, фактично діє тільки в тому випадку, коли витік інформації походить із якихось державних установ і підприємств. Відповідальність може настати, тільки якщо власник цих даних звернувся в правоохоронні органи. Дуже небезпечна ситуація зараз існує у використанні баз персональних даних сис-

теми Міністерства Здраво України, які легко викрасти, бо вони практично не захищені.

Проблема в Україні ще збільшується тим, що громадяни добровільно передають свої дані при одержанні різних дисконтних карт та інших випадках не замислюючись про можливі наслідки. Будь-який витік персональних даних здатен доставити серйозні фінансові неприємності. Ви будете здивовані, якщо на ваше ім'я було оформлено кредит. Але відповідальність нести вам. Добре, якщо доведеться довести, що не ви брали кредит, але моральний збиток вам забезпечений.

За даними компанії Searchinform – провідного виробника засобів від витоків даних у СНД – більше 32% українських витоків інформації пов'язано з персональними даними. Проконтролювати в Україні, як саме зберігаються та обробляються персональні дані, досить складно і майже не можливо.

Висновки. Система захисту персональних даних в Україні потребує державного моніторингу та реформування на законодавчому рівні. В умовах неухильно зростаючого рівня кіберзлочинності у світі та низького рівня інформаційної культури громадян, а також відсутності розуміння ними всіх можливих кіберзагроз, необхідно на державному рівні забезпечити захист громадян від витоку персональних даних. Вести боротьбу з кіберзлочинністю з використанням персональних даних можна тільки на основі системного підходу на усіх рівнях. Проблемою безпеки персональних даних повинно займатися не тільки відомство омбудсмена, але і структури, пов'язані з безпекою і правоохоронною діяльністю держави.

Література:

1. Посібник з європейського права у сфері захисту персональних даних. – К.: К.І.С., 2015. – 216 с.
2. Регламент (ЕС) 2016/679 Європейського парламенту й союзу. Про захист фізичних осіб відносно обробки персональних даних і про вільне переміщення таких даних і скасування Директиви 95/46 / ЄС (Загальні правила захисту даних) від 27 квітня 2016 року / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ogdpr.eu/ru/gdpr-2016-679>.
3. Закон України "Про захист персональних даних" (Відомості Верховної Зароди України (ВВР), 2010, № 34, ст. 481). Нова редакція № 2297-VI від 30.01.2018.
4. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення законодавства про захист персональних даних (Відомості Верховної Зароди України, 2011, N 50, ст. 549).

Рыбальченко Людмила Владимировна

кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры экономической и информационной безопасности
Днепропетровского государственного университета внутренних дел

Косиченко Александр Александрович

кандидат технических наук, доцент,
доцент кафедры экономической и информационной безопасности
Днепропетровского государственного университета внутренних дел

ПРОБЛЕМЫ БЕЗОПАСНОСТИ ПЕРСОНАЛЬНЫХ ДАННЫХ В УКРАИНЕ

Аннотация

В статье исследованы проблемы безопасности защиты персональных данных. Проанализировано историческое развитие и совершенствование законодательной системы защиты персональной информации в странах Европейского союза и в Украине. Основными положениями действующего законодательства, которое базируется на высоком уровне качественной защиты персональных данных, является борьба с нарушителями как государственных так и частных учреждений, путем наложения крупных штрафных санкций. Доказано, что предприятия, которые хранят персональные данные на своих серверах, должны придерживаться правил, касающихся согласия граждан на хранение, обработку и передачу их персональных данных. Такие компании обязаны обеспечить высокий уровень информационной безопасности данных – от ограничения физического доступа к оборудованию, где хранится информация, с жесткими требованиями резервного копирования и настройки брандмауэров. Рассмотрены пути повышения защищенности граждан от киберпреступности. **Ключевые слова:** персональные данные, безопасность защиты персональных данных, киберпреступность.

Rybalchenko Ludmila

Candidate of Economic Sciences

Associate Professor of the Department of Economic and Information Security of Dnepropetrovsk State University of Internal Affairs

Kosychenko Alexander

Candidate of Technical Sciences

Associate Professor of the Department of Economic and Informational Security of Dnepropetrovsk State University of Internal Affairs

PROBLEMS OF SAFETY OF THE PERSONAL DATA IN THE UKRAINE

Summary

The article deals with problems of security of personal data protection. The historical development and improvement of the legislative system of protection of personal information in the countries of the European Union and in Ukraine is analyzed. The main provisions of the current legislation, which is based on the high level of quality protection of personal data, is the fight against offenders both state and private institutions, by imposing large penal sanctions. It is proved that enterprises that store personal data on their servers must comply with the rules regarding the consent of citizens to the storage, processing and transfer of their personal data. Such companies are required to provide a high level of information security of data – from limiting physical access to equipment where information is stored, to stringent requirements for their backup and debugging of firewalls. The ways of increasing citizens' protection from cybercrime are considered.

Key words: personal data, security of personal data protection, cybercrime.

УДК 336.025

Розмислов Олександр Миколайович

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри обліку і оподаткування

Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

Розмислова Каріна Олександрівна

студентка спеціальності «Фінанси, банківська справа і страхування»

Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМНИХ ПРИНЦИПІВ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В РЕГІОНІ

У статті визначено основні напрямки системного регулювання інвестиційних процесів як комплекс заходів, форм і методів координаційного державного регулювання. Саме система форм і методів координаційного державного регулювання здатна вирішувати той клас організаційно-управлінських завдань, який адекватний рівню їх складності. У статті наголошується, що побудова якісної системи державного регулювання інвестиційного процесу, що відповідає всім перерахованим вище вимогам до системи регулювання є завданням величезної важливості та складності. За результатами дослідження було встановлено, що керованість в соціально-економічних системах регулювання регіональним інвестиційним процесом, проявляється через плановірність, повноту, своєчасність і економічність досягнення цілей. Це дозволило виділити чотири класи управління інвестиційним процесом.

Ключові слова: Система, регулювання, держава, регіон, інвестиції, ефективність, управління.

Постановка проблеми. Численними вітчизняними та зарубіжними науковими і практичними дослідженнями доведено, що державне регулювання економіки взагалі і інвестиційного процесу зокрема є складним соціально-економічним явищем, що відображає різні аспекти виробничих і суспільних відносин і вимагає системного підходу до його пізнання. Спонукальним початком регулювання є наявність мотиву, що породжує мета, для досягнення якої і здійснюється комплексний вплив суб'єкта регулювання на об'єкт регулювання, закріплюються в управлінських рішеннях і діях.

Громадська наука державного регулювання в Україні є відносно новою галуззю знання. Якщо розглядати етапи розвитку науки державного регулювання інвестиційного процесу на регіональному рівні, то перший пройдений етап можна ви-

значити, як аналітичний. Нинішній етап висуває завдання синтезу і розробки конструктивної теорії, на основі якої можна давати і реалізовувати конкретні пропозиції по раціоналізації методів державного регулювання інвестиційних процесів в регіонах.

Постановка завдання. Проблема державного регулювання інвестиційних процесів розвитку регіонів присвячені праці таких вчених і провідних економістів, як: В. Бакуменко, О. Баранівський, В. Воротін, А. Дука, О. Кравчун, А. Мерзляк, І. Михасюк, Н. Нижник, В. Пісмак та інші.

Дослідженням питань формування інвестиційних ресурсів і організації системи управління інвестиційним процесом займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: І. Бланк, А. Водянов, С. Гуткевич, М. Джонк, А. Комаров, А. Мазнев, А. Мертес, А. Пересада, Д. Розенберг та інші.

Слід зазначити, що не дивлячись на всебічне дослідження державного регулювання інвестиційних процесів в регіонах частина питань залишаються дослідженими не до кінця. Так, зокрема, слід приділити окрему увагу розробці та впровадженню класифікаційних ознак за рівнями керованості інвестиційних процесів в регіоні.

Головною метою цієї роботи є визначення і класифікація чинників і умов, що впливають на керованість інвестиційного процесу в регіоні.

Виклад основного матеріалу дослідження. В період побудови ринкових відносин необхідно уникати принципів побудови і механізмів функціонування систем державного управління, характерних для командно-адміністративної системи. Необхідно переглядати функції, цілі та прерогативи органів влади і управління, інститутів підпорядкування, знаходити нові концептуальні підстави для співвідношення економічних і адміністративних важелів, централізації і децентралізації в галузевому, територіальному і функціональному розрізах. Можна стверджувати, що в Українській економічній моделі прийшов час освіти гнучких організаційних структур координаційного державного регулювання, здатних ефективно реалізовувати основні регулятивні функції управління – планування, організацію, мотивацію і контроль.

У ринкових умовах саме система форм і методів координаційного державного регулювання здатна вирішувати той клас організаційно-управлінських завдань, який адекватний рівню їх складності. До такого класу задач можна віднести і державне регулювання інвестиційного процесу в країні в цілому і в регіоні зокрема.

Застосування даної концепції стосовно до системи державного регулювання регіонального інвестиційного процесу дозволить:

1. Надавати більшу ступінь свободи кожному суб'єкту, інвестиційного процесу в регіоні, і одночасно чуйно реагувати на все різноманіття реальних економічних, господарських ситуацій.

2. Створювати умови для безперервного вдосконалення форм і методів організації регулювання відповідно до рівня складності вирішуваних завдань, вимог середовища, використовуючи активні засоби усунення динамічних протиріч в системі державного регулювання інвестиційного процесу.

3. Забезпечувати чітке розмежування цілей, функцій, прав і відповідальності кожної ланки, кожної підсистеми державного регулювання інвестиціями і здійснювати інтеграцію їх діяльності для оптимального вирішення соціально-економічних завдань регіону.

Таким чином, сучасна система державного регулювання інвестиційного процесу в регіоні повинна мати наступні властивості:

гнучкість – здатність системи регулювання своєчасно змінювати зміст процесів управління з урахуванням концептуальних змін, що відбуваються в сучасних умовах переходу країни до ринку, реалізації політики органічного взаємодії держави і ринку, а змістом цієї політики стає забезпечення динамічної рівноваги в реалізації соціальних і економічних цілей суспільства;

адаптивність – здатність системи регулювання забезпечувати зміни у функціонуванні об'єкта регулювання у відповідності зі зміною навколишнього середовища;

функціональність – здатність забезпечувати функціонування суб'єкта й об'єкта регулювання відповідно до поставленої мети;

надійність – здатність забезпечувати функціонування об'єкта регулювання в заданих режимах протягом запланованого терміну для досягнення цілей;

економічність – здатність обмежувати і оптимізувати витрати на утримання суб'єкта регулювання.

Безумовно, побудова якісної системи державного регулювання інвестиційного процесу, що відповідає всім перерахованим вище вимогам до системи регулювання – завдання величезної важливості та складності.

При цьому особливо необхідно підкреслити важливість кількісної і якісної оцінки ефективності системи державного регулювання інвестиціями, тобто потрібно рішення проблеми оцінки її якості. Така постановка питання передбачає: по-перше, визначення поняття – якість системи регулювання, по-друге, виявлення властивостей, які характеризують означену якість, по-третє, обґрунтування синтетичного показника, який є критерієм якості системи державного регулювання інвестиційного процесу в регіоні.

У літературі з управління та регулювання використовуються поняття: цільова ефективність – ступінь узгодження результатів з метою; соціальна ефективність – виступає як приватний критерій ефективності суспільної праці; організаційна ефективність – характеризує форму взаємозв'язків елементів системи управління.

Ефективність системи державного регулювання інвестиційного процесу в регіоні в принципі може бути оцінена інтегрально за рівнем реалізації цільових завдань, надійності і організованості системи управління, оптимальності і швидкості управлінських рішень, які приймаються регіональними органами державної влади у сфері інвестиційних процесів, раціональності здійснення організаційно-технологічних процесів безпосередньо в регіональному органі державного регулювання інвестиціями.

Крім очевидної складності комплексної оцінки ефективності функціонування даної системи, необхідно підкреслити, що ця ефективність не завжди має кількісний характер. Так державні органи в залежності від виконуваних ними функцій вимагають різних якісних і кількісних індикаторів оцінки їх діяльності.

Можна стверджувати, що ефективність державного регулювання – це результат досягнення поставленої соціальної мети при максимально можливої економії трудових і організаційно-матеріальних витрат. Власне, це діяльність апарату управління, яка включає мету, способи, процес і результат. При цьому, однак, підкреслимо, що не можна зводити багатовимірне поняття «управління» лише до категорії «управлінський працю». Управління – це складне явище, мистецтво, наповнене глибоким соціальним змістом, яке практично неможливо виміряти математично точно.

Складність оцінки ефективності управлінської діяльності обумовлена також низкою специфічних причин – відсутністю науково обґрунтованих нормативів витрат управлінської праці, слабким контролем за термінами і якістю виконання завдань, недостатнім використанням комп'ютерних інформаційних технологій та ін. Управлінські рішення пов'язані з майбутнім, цілі не завжди визначаються досить чітко, ресурсна модель управління включає складні фактори потреб суспільства, політичні та організаційні чинники.

Очевидно, що не може бути єдиного критерію ефективності для всіх рівнів управлінської структури, вони варіюються в залежності від характеру управлінського органу, його місця в управлінській піраміді і соціальних цілей. Немає єдиних оцінок і для соціальних сфер.

Відзначимо тут, що більше піддаються вимірюванню і визначенню ефекту організаційно-технічні дії працівників апарату державного управління. Однак, тут важливо підкреслити, що ефективність регулюючої системи не можна зводити до оцінки її внутрішньої діяльності без оцінки результативності впливу на об'єкт регулювання.

Якість (ефективність) системи державного регулювання інвестиційного процесу в регіоні та діяльність органів регіональної влади у сфері регулювання взаємовідносин суб'єктів інвестиційної діяльності пропонуємо оцінювати показником «керованість інвестиційним процесом».

Керованість – це міра (критерій) якості системи регулювання інвестиційного процесу, що відображає відносини між суб'єктом і об'єктом регулювання і дозволяє їм мобілізувати свої ресурси для досягнення суспільно значущих цілей.

Підвищення керованості розглядаємо як цілеспрямований процес впливу органів державної влади в регіоні на суб'єктів інвестиційної діяльності, що реалізується через методи, механізми та інструменти їх взаємодії, і провідною в результаті до приросту результативності діяльності керованого об'єкта.

З економічної точки зору керованість характеризує здатність системи регулювання так організувати регіональний інвестиційний процес, щоб великі результати досягалися з меншими витратами ресурсів.

Керованість в соціально-економічних системах управління, в тому числі в системі регулювання регіональним інвестиційним процесом, проявляється через планомірність, повноту, своєчасність і економічність досягнення цілей. Це дозволить виділити наступні чотири класи управління (табл. 1).

Керованість в інвестиційній системі передбачає використання наступних оцінок системи державного регулювання:

1. Оцінка керованості по об'єкту регулювання (повна оцінка якості);

2. Оцінка керованості по суб'єкту регулювання (прогнозна оцінка якості).

Структурування та принципова послідовність аналізу керованості в регіональній інвестиційній сфері на основі системного підходу можуть бути представлені таким чином (див. рис. 1).

Для дослідження проблем керованості інвестиційними процесами можуть бути використані матричні і мережеві методи, а також неформальні методи: метод сценаріїв або метод експертних оцінок.

Інформаційний розріз державного регулювання інвестиційним процесом розглядає інформаційні зв'язки з точки зору забезпечення прийняття оптимальних рішень і контролю їх виконання. Аналіз керованості в цьому розрізі повинен виявити раціональні інформаційні потоки та шляхи скорочення інформації до необхідного і достатнього рівня.

Мотиваційний розріз державного регулювання забезпечує створення ефективних мотивів по досягненню цілей для окремих суб'єктів інвестиційного процесу. Даний розріз передбачає дослідження питань стимулювання працівників органів регіональної системи державного регулювання інвестиційним процесом, виявлення економічних мотивів і ступеня їх впливу.

Аналіз державного регулювання інвестиційного процесу в правовому розрізі повинен забезпечити встановлення необхідних і достатніх прав для прийняття управлінських рішень з одного боку і сукупність форм відповідальності за невиконання рішень – з іншого.

Психологічний розріз державного регулювання інвестиційним процесом повинен забезпечити аналіз керованості, з одного боку, з точки зору контактів, а з іншого – опірності об'єкта управління суб'єкту управління.

При цьому оптимальність рішення може розглядатися не в математичному сенсі, а в ситуаційно-економічному, тобто як краще рішення в даній ситуації. Виходячи з розглянутих положень визначимо і класифікуємо чинники і умови, що впливають на керованість інвестиційного процесу в регіоні.

Несприятливі економічні чинники, що знижують керованість, можуть бути згруповані таким чином: невірні або неефективні оціночні показники діяльності; нерегульованість фінансових механізмів; нерозробленість системи критеріїв ефективності; недоліки системи стимулювання.

До організаційних факторів і умов, потенційно знижує рівень керованості, віднесемо наступні:

1. Невідповідність структури системи регулювання інвестиціями в регіоні реальної економіко-

Таблиця 1

Залежність рівня керованості інвестиціями від класу управління

Клас управління	Повнота досягнення цілей	Ефект	Рівень керованості
Висококерований	Повний досягнення і забезпечення надпланових цілей	Синергетичний	Високий
Нормативнокерований	Повний досягнення	Синергетичний	Достатній
Малокерований	Часткове досягнення або повне, але з перевитратою ресурсів	Емерджентні	Низький
Некерований	Цілі не досягаються	-	-

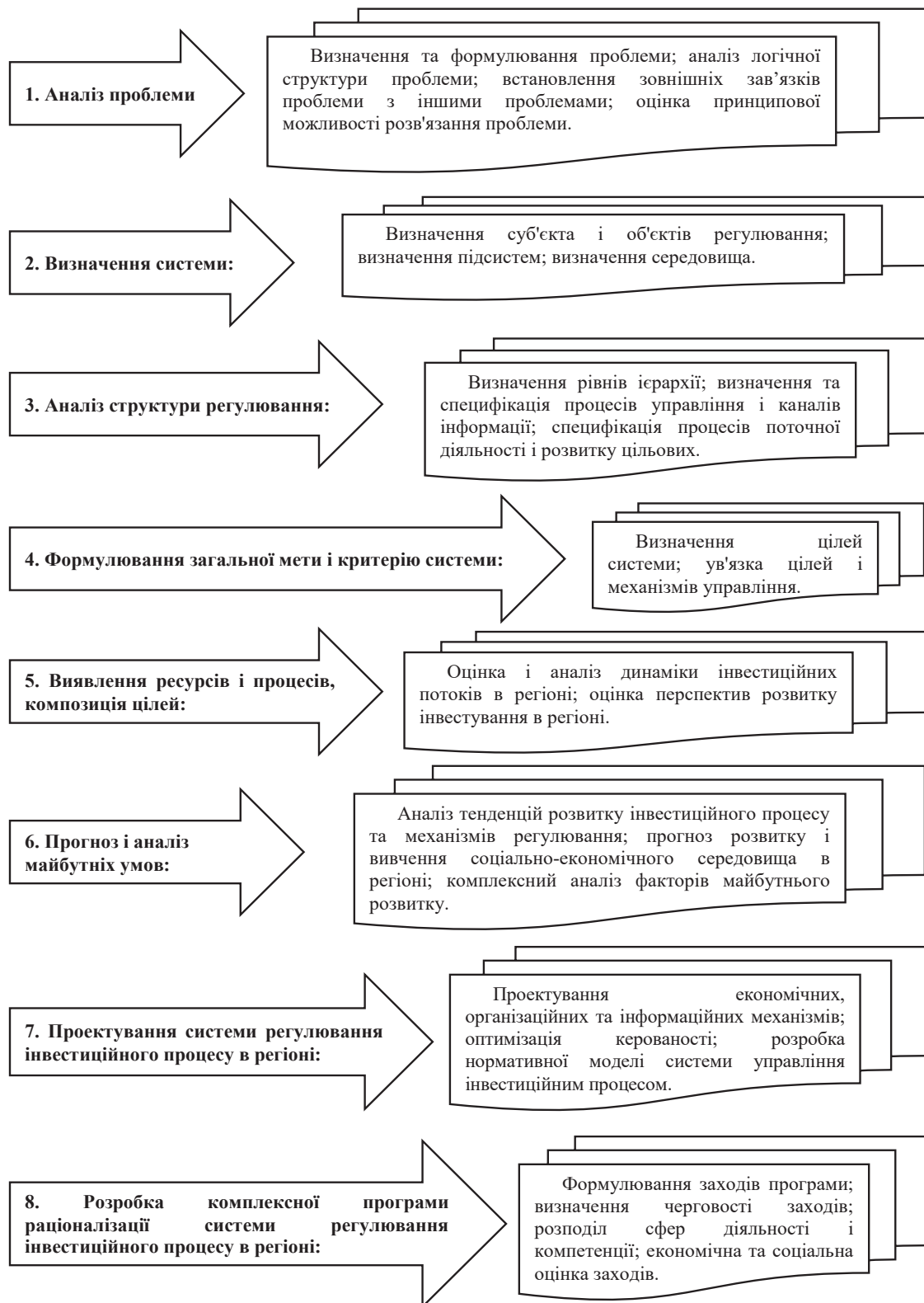

Рис. 1. Етапи розробки комплексної програми регулювання інвестиційного процесу в регіоні

виробничій структурі регіону і що впливають з неї функцій.

2. Невизначеність в сфері відповідальності регіональних органів державного регулювання інвестицій, в розподілі прав і обов'язків.

3. Відсутність механізму саморегулювання і системи зворотного зв'язку в системі управління.

4. Необґрунтовані діапазони управління і контролю.

5. Велике число ієрархічних рівнів регулювання (кількість ланок системи управління необхідно скорочувати до раціональних значень для підвищення якості та оперативності реалізації рішень).

6. Відсутність «гнучкості» організаційної структури.

Крім умов і факторів керованості, обумовлених структурою системи регулювання, негативний вплив можуть надавати недоліки менеджменту в діяльності регіональних органів державного управління інвестиційним процесом:

1. Підміна вдосконалення методів управління на основі рекомендацій сучасного менеджменту інтуїтивним пошуком вірного управлінського рішення.

2. Відсутність проектової і письмово реструєється технології виконання управлінських робіт.

3. Стихійність перебудови роботи регіонального апарату державного управління в сфері інвестицій.

4. Нечітко і неоднозначно визначені права і відповідальність посадових осіб в органах регіонального апарату управління інвестиційною діяльністю.

5. Ні критеріїв однозначного визначення виконання або невиконання управлінських робіт в інвестиційній сфері в регіоні.

Істотний вплив на зниження керованості інвестиційним процесом можуть надати недоліки

технології самих процесів управління. Серед потенційних інформаційних факторів, що знижують рівень керованості, виділимо наступні:

1. Відсутність єдності форм і процедур обробки інформації.

2. Неупорядоченість інформаційних потоків з точки зору розподілу інформації між різними ланками і рівнями регулювання.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, умови керованості безпосередньо пов'язані з економічними та організаційними відносинами в регіональній державній системі регулювання інвестиційного процесу, а фактори – з технічними, інформаційними можливостями системи регулювання та психологічними характеристиками кадрів управління.

Необхідно підкреслити, що витрати і обсяги робіт не є в повній мірі суспільно значущими показниками ефективності роботи органів державного регулювання. Інтегральними показниками ефективності їх функціонування є оцінки заздалегідь підготовлених експертів та проведення експертизи функціональної та організаційної структури органу державної влади відповідно до цілей і завдань його функціонування в регіональній інвестиційній системі.

Література:

1. Закон України «Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна». Документ 2623-VI, чинний, поточна редакція – Прийняття від 21.10.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-17>
2. Кравчун О. Механізми державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні. / О. Кравчун. Теорія та практика державного управління. 2012. Вип. 3 (38). С. 323 – 332.
3. Дука А.П. Теорія і практика інвестиційної діяльності. Інвестування: навч. посіб. / А.П. Дука – К.: Каравела, 2008. – 432 с.
4. Комарова А.І. Регулювання інвестиційного розвитку України та міжнародний досвід / А.І. Комарова // Правосуддя – гарант у сфері економічно правових відносин. – 2013. – Т. № 21 (1). – С. 147–151.
5. Шинкарук Л.В. Інституційні засади капіталотворення в Україні / Л. Шинкарук // Економічна теорія. – 2007. – № 3 – С. 72 – 85.
6. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом [Текст]: навч. посіб. / А.А. Пересада. – К.: Лібра, 2012. – 462 с.
7. Музиченко А.С. Інвестиційна діяльність в Україні. Проблеми регулювання: навч. посіб. / А.С. Музиченко – К.: Кондор, 2011. – 406 с.

Розмыслов Александр Николаевич

кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры учета и налогообложения
Восточноукраинского национального университета имени Владимира Даля

Розмыслов Карина Александровна

студентка специальности «Финансы, банковское дело и страхование»
Восточноукраинского национального университета имени Владимира Даля

ИССЛЕДОВАНИЯ СИСТЕМНЫХ ПРИНЦИПОВ РЕГУЛИРОВАНИЯ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В РЕГИОНЕ

Аннотация

В статье определены основные направления системного регулирования инвестиционных процессов как комплекс мероприятий, форм и методов координационного государственного регулирования. Именно система форм и методов координационного государственного регулирования способна решать тот класс организационно-управленческих задач, который адекватен уровню их сложности. В статье отмечается, что построение качественной системы государственного регулирования инвестиционного процесса, отвечающей всем перечисленным выше требованиям к системе регулирования – задача огромной важности и сложности. По результатам исследования было установлено, что управляемость в социально-экономических системах регулирования региональным инвестиционным процессом, проявляется через плановость, полноту, своевременность и экономичность достижения целей. Это позволило выделить четыре класса управления инвестиционным процессом.

Ключевые слова: Система, регулирование, государство, регион, инвестиции, эффективность, управление.

Rozmyslov Alexander

PhD of Economics, Associate Professor,
Associate Professor of Department of Accounting and Taxation
Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

Rozmyslova Karina

Student of Master's Degree at first-year studying,
Specialty of "Finance, Banking and Insurance"
Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

**THE STUDY OF SYSTEMIC PRINCIPLES OF REGULATION
OF INVESTMENT PROCESSES IN THE REGION****Summary**

The article identifies the main areas of systemic regulation of investment processes as a set of measures, forms and methods of state coordinating regulation. Exactly the system of forms and methods of national coordinating regulation capable of solving the class of organizational and managerial tasks that is adequate to the level of their complexity. The article notes that the construction of a high-quality system of national regulation of the investment process answered all above requirements for the regulatory system is a task of great importance and complexity. According to the results of the study, it was found that controllability in the socio-economic systems of regulation of the regional investment process is manifested through the regularity, completeness, timeliness and cost-effectiveness of achieving goals. This allowed us to distinguish four classes of investment process management. The result of the study in the article was the development of the stages of a comprehensive program for regulating the investment process in the region, which will improve the manageability of the implementation of the investment program based on the distribution of areas of activity and competencies of all participants in the investment process.

Key words: system, regulation, state, region, investments, efficiency, management.

УДК 336.1

Роменська Катерина Михайлівна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри державних, місцевих та корпоративних фінансів
Університету митної справи та фінансів

Ясько Каріна Василівна

магістр
Університету митної справи та фінансів

Зіненко Владислав Вікторович

магістр
Університету митної справи та фінансів

**КОНТРОЛЬ ЗА ЦІЛЬОВИМ ТА ЕФЕКТИВНИМ СПРЯМУВАННЯМ
БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ ЯК ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ**

Розглянуто систему державного фінансового контролю в Україні. Особлива увага була приділена функціям держави у сфері контролю за цільовим та ефективним спрямуванням бюджетних коштів. Запропоновано шляхи підвищення ефективності системи державного фінансового контролю за використанням бюджетних коштів. Також приділена увага розгляду нових напрямів розвитку вітчизняної системи державного фінансового контролю. Запропоновано приділити увагу попередньому контролю цільових коштів.

Ключові слова: бюджет, бюджетні кошти, контроль використання коштів, Державна Казначейська служба України, Рахункова палата.

Постановка проблеми: Нормативно-правове регулювання цільового та ефективного спрямування бюджетних коштів органами влади державної влади та місцевого самоврядування відстає від тих темпів, якими розвивається ця структура. Розв'язання таких проблем, як відсутність достатньої інформації щодо визначення доцільності цільових спрямувань бюджетних коштів та їх використання, відсутність чітких та повних юридичних регламентацій для використання учасниками бюджетного процесу коштів, а також відповідальність за їх використання та стимули для ефективної роботи потребують удо-

сконалення організаційних форм функціонування органів, наділених повноваженнями з питань контролю за дотриманням бюджетного законодавства України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження в сфері контролю за цільовим та ефективним спрямуванням бюджетних коштів проводились І. М. Івановою [4], М. І. Сивульським [6], В.О. Шевчуком [7] та іншими вченими, яким належить вагомий внесок у вивченні даної проблеми. Беручи до уваги велику кількість наукових праць по даній темі, на сьогоднішній день продовжує існувати потреба у вдоскона-

ленні контролю за ефективним спрямуванням коштів.

Мета статті: є розробка ефективних заходів та практичних рекомендацій, спрямованих на впровадження та удосконалення чіткого нормативно-правового регулювання цільового та ефективного спрямування бюджетних коштів органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

Виклад основного матеріалу. Запорукою результативного і ефективного спрямування бюджетних коштів, безумовно, є забезпечення належного контролю за обґрунтованим їх використанням. Такий контроль є засобом попередження настання помилок, що призводять до порушень бюджетного законодавства. Важлива роль у недопущенні порушень бюджетного законодавства відведена учасникам бюджетного процесу, що здійснюють контроль в процесі управління бюджетними коштами. Суб'єктами державного контролю є органи влади, яка відповідно до конституційних положень поділяється на законодавчу, виконавчу та судову. Вказані суб'єкти у визначеному законом порядку утворюють контрольні органи, сукупність яких складає систему державного контролю. Визначальним суб'єктом контролю законодавчої влади є Верховна Рада України та народні депутати України, які наділені конституційними повноваженнями щодо прийняття законів, як норм контролю.

Спеціальним уповноваженим органом, що здійснює контроль від імені Верховної Ради є Рахункова палата України, головним завданням діяльності якої є забезпечення умов розвитку економічного середовища через додержання бюджетної безпеки та стану правопорядку в сфері використання державних ресурсів і державної власності[4]. Вона є постійно діючим органом контролю, створена Верховною Радою і їй підзвітна, здійснює зовнішній контроль. Фінансовий контроль зі сторони органів виконавчої влади проводить Кабінет Міністрів України. Організація оперативного управління і контролю за фінансами також здійснюється через спеціалізовані державні органи, систему яких очолює Міністерство фінансів України, до підпорядкування якого належать органи, яким відведена особливо важлива роль у недопущенні порушень бюджетного законодавства – Державна казначейська служба України (ДКСУ) та Державна аудиторська служба України (ДАСУ).

Відповідно до чинного законодавства всі установи, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, щорічно проходять попередній і поточний контроль за цільовим спрямуванням бюджетних коштів, який здійснюють органи ДКСУ. Створення постійно функціонуючої системи Казначейства України як суб'єкта контролю за виконанням бюджету здійснювалося поетапно і супроводжувалося перерозподілом

виконання функцій як між банківською та фінансовою системами, галузевими міністерствами і відомствами, так і підрозділами центрального апарату Міністерства фінансів України, його місцевими фінансовими органами з подальшим зосередженням контролю у системі ДКСУ.

ДАСУ відповідно Положення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 03 лютого 2016 року № 43, зобов'язується забезпечувати формування і реалізацію державної політики у сфері державного фінансового контролю, здійснювати державний фінансовий контроль, спрямований на оцінку ефективного, законного, цільового, результативного використання та збереження державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, а також досягнення економії бюджетних коштів.

Під час проведення аудиторями Рахункової палати заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) виявлено, відповідно до статей 116 і 119 Бюджетного кодексу України, доволі великі обсяги бюджетних правопорушень (табл. 1).

Так, згідно наведених даних, бачимо, що за 2014 р. обсяг правопорушень, виявлених Рахунковою палатою України, склав 22,5 млрд гривень. У 2015 р. правопорушень стало більше – 22,7 млрд гривень. Ситуація, яка склалася у 2016р., а саме реорганізація на законодавчому рівні органу ДАСУ, зменшила кількість правопорушень до 17 млрд гривень. Проте у 2017 р. обсяг правопорушень, виявлених Рахунковою палатою України, сягнув найвищої відмітки в 23 млрд гривень. Минулий, 2018 р., виявив результат у 17,4 млрд гривень.

З метою виконання завдань, покладених на ДАСУ, її органи в межах своїх повноважень здійснювали контроль за використанням коштів державного та місцевих бюджетів, станом збереження державних та комунальних ресурсів у різних сферах діяльності держави. Упродовж січня 2018 р. проведено 174 заходи державного фінансового контролю (в тому числі 146 ревізій та перевірок, 28 державних фінансових аудитів) на підприємствах, в установах та організаціях різних форм власності. При цьому виконано 148 доручень Адміністрації Президента України, Верховної Ради України (в тому числі депутатські запити), Кабінету Міністрів України та інших центральних органів виконавчої влади.

За результатами проведених заходів державного фінансового контролю на 122 підприємствах, в установах і організаціях всіх форм власності виявлено фінансові порушення, що призвели до втрат фінансових та матеріальних ресурсів, на загальну суму понад 198,6 млн гривень (табл. 2). Більш детально інформацію згідно порушень у 2014-2018 рр. висвітлено на рис. 2.

Оцінюючи дані можна зробити висновок, що найбільш поширеними порушеннями бюджетно-

Таблиця 1

**Обсяг виявлених бюджетних правопорушень
Рахунковою палатою України упродовж 2014-2018 рр. [3]**

Рік	2014	2015	2016	2017	2018
Обсяг правопорушень, млрд. грн	22,5	22,7	17	23	17,4

фінансової дисципліни залишаються: порушення вимог Бюджетного кодексу України в частині нецільового використання бюджетних коштів, взяття до сплати зобов'язань понад затвержені асигнування, відволікання бюджетних коштів у довготривалу дебіторську заборгованість тощо; зайве витрачання бюджетних коштів внаслідок оплати завищених обсягів та вартості виконаних робіт і наданих послуг; витрачання бюджетних коштів на придбання меблів, обладнання, автотранспорту та інших матеріальних цінностей з перевищенням граничних нормативів, а також на утримання автотранспорту понад встановлені ліміти; заниження вартості активів внаслідок не проведення індексацій, а також в результаті не оприбуткування придбаного майна та лишків товарно-матеріальних цінностей.

Отже контроль за цільовим та ефективним спрямуванням бюджетних коштів в Україні потребує докорінних змін. Здійснення контролю у країнах з ринковими економіками свідчить про його направленість в іншу площину, що передбачає перевірку раціональності управлінських дій при використанні бюджетних коштів. Об'єктом перевірок є не тільки достовірність звітності, правильність ведення бухгалтерського обліку і правомочність при отриманні доходів та здійсненні витрат, а й їх раціональність [2].

Цей позитивний досвід варто перейняти для реформування системи державного фінансового контролю (ДФК) в Україні, яка передусім сприяла б підвищенню ефективності державного управління та запобігала фінансово бюджетним порушенням. Ключовим елементом моделей сис-

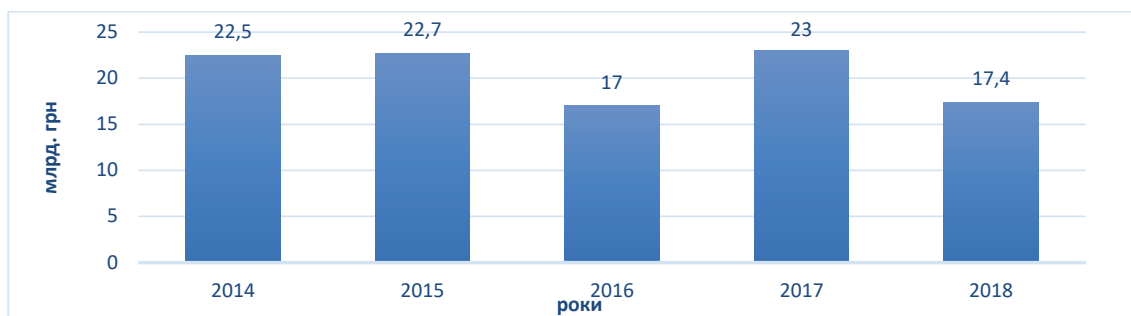

Рис. 1. Обсяги виявлених бюджетних правопорушень Рахунковою палатою України упродовж 2014-2018 рр. [3]

Рис. 2. Порушення, що призвели до втрат фінансових держави, виявлених органами ДАСУ упродовж 2014-2018 рр., млн. грн. [2]

Таблиця 2

Порушення, що призвели до втрат фінансових держави, виявлених органами ДАСУ упродовж 2014-2018 рр., млн. грн. [2]

Вид порушень	2014	2015	2016	2017	2018
Недоотримання фінансових ресурсів	135,4	17,6	93,7	233,3	25,8
Незаконні витрати	578,2	52,0	89,9	113,4	142,7
Не за цільовим призначенням проведені витрати	21,9	0,173	6,3	24,9	4,3
Недостачі (розкрадання) грошових коштів та матеріальних цінностей	4,7	1,6	2,5	1,4	25,8

теми ДФК у країнах ЄС є внутрішнє фінансове управління і контроль за умови визначеної відповідальності керівників бюджетних установ і чіткого розмежування функцій і завдань, а також незалежності служб та органів ДФК, що забезпечується завдяки побудові ефективної організаційної системи ДФК відповідно до конституційних основ країни [3].

Одним із принципів бюджетної системи України, визначеним Бюджетним кодексом України, є принцип публічності та прозорості, сутність якого виявляється у інформуванні громадськості з питань складання, розгляду, затвердження, виконання державного бюджету та місцевих бюджетів, а також контролю за їх виконанням. Таким чином, перед органами державної влади й органами місцевого самоврядування постає функція звітувати перед громадськістю щодо формування надходжень відповідного бюджету та напрямів використання бюджетних коштів [1].

Проте, дуже часто, дані звітів не відображають реального стану справ щодо якості життя населення відповідної місцевості. Так, дійсно, населення є обізнаним про стан виконання бюджетних показників, проте якість та рівень його життя не покращується. Отже, кращою практикою реального розвитку місцевих бюджетів України є поєднання при інформуванні громадськості принципу публічності та прозорості бюджетної системи України та принципу ефективності і результативності, з наміром, щоб при складанні та виконанні бюджетів усі учасники бюджетного процесу прагнули досягнення цілей, запланованих на основі національної системи цінностей і завдань інноваційного розвитку економіки, шляхом забезпечення якісного надання послуг, гарантованих державою, органами місцевого самоврядування, при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів й досягнення максимального результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів.

Також не можна не відмітити, що форми бюджетної звітності, що оприлюднюються, мають складний формат уявлення цілей, завдань і ре-

зультатів діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Це перешкоджає зростанню рівня інтересу і довіри громадян до інформації, що публікується і спричиняє відсутність зворотного зв'язку з населенням з питань управління суспільними фінансами; відсутність бажання у громадян приймати участь у вирішенні питань соціально-економічного розвитку території тощо. Тому особливу увагу необхідно приділити вдосконаленню форматів представлення бюджетів для громадян і звітів про результати виконання бюджетів.

Висновки та пропозиції. Важливим напрямом розвитку вітчизняної системи державного фінансового контролю повинна бути переорієнтація діяльності контролюючих органів в сторону оцінки ефективності прийнятих рішень щодо витрачання бюджетних коштів, консультування по збалансуванню та оптимальному використанню бюджетних коштів у майбутньому, а також внутрішньому управлінню бюджетними видатками з орієнтацією на позитивний результат.

У процесі переходу до ринкових відносин дедалі важливішу роль відіграє попередній контроль. Він здійснюється на етапі розгляду і прийняття рішень із бюджетних питань. Попередній контроль здійснюється на основі глибокого аналізу й розрахунків фінансових результатів, що сприяє забезпеченню об'єктивності оцінки щодо доцільності прийняття певних рішень у сфері фінансової діяльності, додержання фінансової дисципліни тощо. Варто визнати, що система фінансового контролю практично не виконує попереджувально-профілактичної функції. Вона здебільшого констатує порушення, але в ній відсутні інструменти для їх попередження.

Крім того, традиційні методики контролю є недосконалими та не сприяють підвищенню якості отриманих результатів внаслідок використання бюджетних коштів. У зв'язку з цим розробка нових підходів до організаційно-методичного забезпечення фінансового контролю використання бюджетних коштів є першочерговою проблемою теорії і практики.

Література:

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 8 липня 2010 року № 2456-VI URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення 30.10.2019).
2. Звіт Державної аудиторської служби України 2014-2018 рр. / Державна аудиторська служба України: офіційний сайт. URL: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/index> (дата звернення 30.10.2019).
3. Звіт Рахункової палати України за 2018 рік / Рахункова палата України: офіційний сайт. URL: www.ac-rada.gov.ua (дата звернення 30.10.2019).
4. Державний фінансовий контроль: парадигми розвитку: монографія / за ред. І. М. Іванова. Київ: Академвидав, 2015. 168 с.
5. Результати попереднього та поточного контролю органів Державного казначейства України за 2014-2018 рр. / Державна казначейська служба України: офіційний сайт. URL: www.treasury.gov.ua (дата звернення 30.10.2019).
6. Сивульський М. І. Державний фінансовий контроль в Україні: результати, проблеми та перспективи розвитку. *Фінанси України*. 2016. № 7(125). С. 8-18.
7. Шевчук В. О. Державний фінансовий контроль в управлінні економікою. *Актуальні проблеми державного управління. Збірник наукових праць*. 2016. № 3 (367). С. 334-342.

Роменская Катерина Михайловна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри державних, місцевих і корпоративних фінансах
Університета таможенного дела и финансов

Ясько Карина Васильевна

магістр
Університета таможенного дела и финансов

Зиненко Владислав Викторович

магістр
Університета таможенного дела и финансов

**КОНТРОЛЬ ЗА ЦЕЛЕВЫМ И ЭФФЕКТИВНЫМ НАПРАВЛЕНИЕМ
БЮДЖЕТНЫХ СРЕДСТВ КАК ФУНКЦИЯ ГОСУДАРСТВА****Аннотация**

Рассмотрена система государственного финансового контроля в Украине. Особое внимание было уделено функциям государства в сфере контроля за целевым и эффективным направлением бюджетных средств. Предложены пути повышения эффективности системы государственного финансового контроля за использованием бюджетных средств. Также уделено внимание рассмотрению новых направлений развития отечественной системы государственного финансового контроля. Предложено уделить внимание предварительному контролю целевых средств.

Ключевые слова: бюджет, бюджетные средства, контроль использования средств, Государственная казначейская служба Украины, Счетная палата.

Romenska Kateryna

Associate Professor,
University of Customs and Finance

Yas`ko Karina

Master,
University of Customs and Finance

Zinenko Vladyslav

Master,
University of Customs and Finance

**CONTROL OF THE TARGET AND EFFECTIVE DIRECTION
OF THE BUDGET AS A FUNCTION OF THE STATE****Summary**

The system of state financial control in Ukraine is considered. Special attention was paid to the functions of the state in the sphere of control over the targeted and effective allocation of budgetary funds. The ways of increasing the efficiency of the system of state financial control over the use of budget funds are proposed. Also, consideration is given to consideration of new directions of development of the national system of state financial control. It is suggested to pay attention to the previous control of the target funds.

Key words: budget, budgetary funds, control over the use of funds, Treasury of Ukraine, Accounts Chamber.

УДК 339.137.2

Савенко Олег Броніславович

магістр

Житомирського національного агроекологічного університету

Кривульська Тамара Володимирівна

магістр

Житомирського національного агроекологічного університету

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто основні поняття конкурентоспроможності підприємства, виявлені чинники впливу на дану категорію. Проаналізовано рівень конкурентоспроможності досліджуваного підприємства та виявлено основних потенційних конкурентів. З'ясовано конкурентні переваги підприємства на основі яких сформульовані шляхи підвищення конкурентоспроможності. Для розробки заходів необхідно ретельне вивчення економічної категорії конкурентоспроможності, її особливостей і ознак. Відсутність необхідних теоретичних і практичних знань складного механізму забезпечення конкурентоспроможності часто призводить до серйозних прорахунків при встановленні цін, що веде в ряді випадків до істотних збитків, а іноді й до банкрутства підприємств. У статті обґрунтовано основні проблеми зниження конкурентоспроможності підприємств та шляхи підвищення.

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємства, конкурентна позиція, конкурентні переваги, підприємство, попит, пропозиція.

Постановка проблеми. Конкурентоспроможність підприємства є одним із важливих аспектів ринкового середовища, який характеризує можливість підприємства адаптуватися до умов ринку, посісти провідне місце та втримати його якомога довше. В даний час ринок перенасичений підприємствами, які створюють аналогічну продукцію, але втримуються лише ті, які мають найвигідніші конкурентні переваги відносно інших підприємств.

На сьогоднішньому етапі розвитку національної економіки питанням, що потребує першочергового вирішення, є розробка ефективних механізмів і заходів, які сприятимуть підвищенню рівня конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників ринку та стануть запорукою загального зміцнення економічних позицій України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями проблем конкуренції та забезпечення конкурентоспроможності економічних суб'єктів займалися такі зарубіжні вчені, як Д. Абель, Т. Гамель, П. Друкер, К. Ендрус, Р. Ешенбах, П. Зенге, К. Крістенсон, Р. Коуз, Ф. Котлер, М. Портер, К. Прахалад, Д. Рікардо, А. Сміт, Р. Солоу, Ф. Хайек, Й. Шумпетер. Свій внесок у дослідження питань конкурентоспроможності економічних суб'єктів зробили такі вітчизняні економісти, як В. Андрійчук, В. Апопій, С. Бабенко, В. Будкін, І. Бураковський, З. Варналій, О. Власюк, А. Гальчинський, Я. Гончарук, М. Долішній

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у виявленні чинників гальмуючих конкурентоспроможність та розробка шляхів її підвищення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конкурентоспроможність підприємства означає його здатність до ефективної господарської діяльності та забез-

печення прибутковості за умов конкурентного ринку.

В економічній літературі пропонується розрізняти чотири рівні конкурентоспроможності підприємства (рис. 1).

В сучасних умовах високий рівень конкурентоспроможності підприємства залежить, насамперед, від високого рівня конкурентоспроможності продукції. Через свою продукцію підприємства намагаються завоювати прихильність і кошти споживача. Варто наголосити, що ієрархічну залежність, мають і чинники, що формують конкурентоспроможність різних рівнів.

Так, на формування конкурентоспроможності продукції впливають не лише галузеві чинники, а й національного та регіонального рівнів і навпаки. Найбільш розповсюдженою є їх класифікація формування конкурентоспроможності підприємств на зовнішні та внутрішні (рис. 2).

Виникнення та інтенсивність прояву внутрішніх чинників безпосередньо залежить від діяльності підприємства, стану його ресурсної бази, характеру організації системи стратегічного управління, системи загального менеджменту тощо. Тобто, ці чинники характеризують умови внутрішнього середовища підприємства і, з точ-

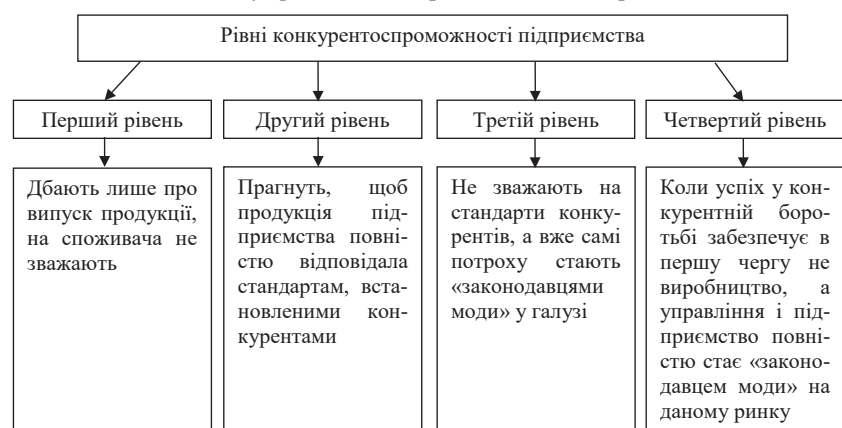

Рис. 1. Рівні конкурентоспроможності підприємства

Джерело: [3, с. 384]

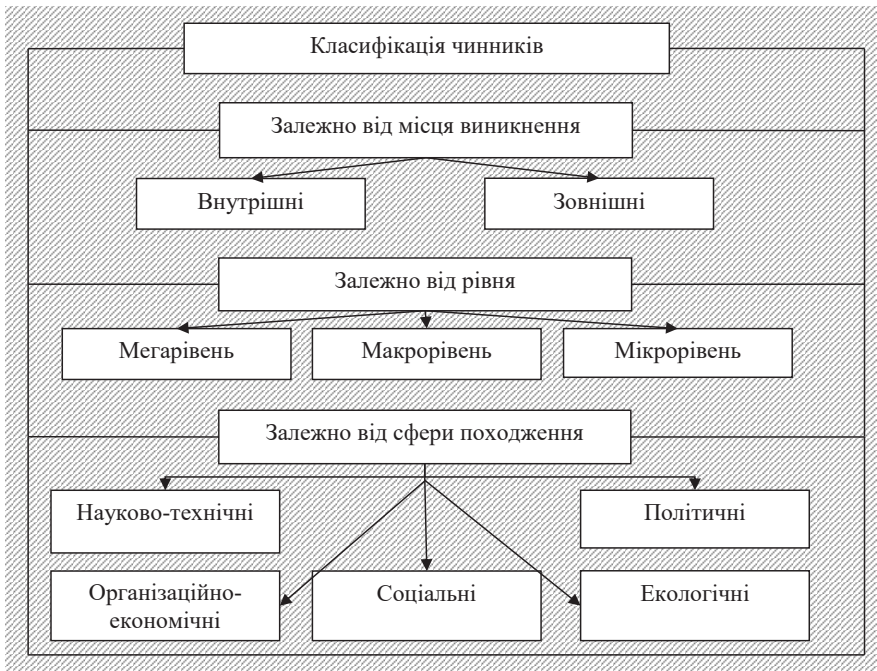

Рис. 2. Класифікація чинників формування конкурентоспроможності підприємства

Джерело: [1, с. 26]

ки зору його конкурентоспроможності, характеризують можливість та ефективність адаптації підприємства до умов зовнішнього середовища. Саме ця група є найбільш значимою для забезпечення стійких конкурентних позицій підприємства, оскільки ці чинники є об'єктом активного впливу з боку самого підприємства [2, с. 294]. На відмінну від внутрішніх чинників прояв зовнішніх чинників не залежить від діяльності підприємства і обумовлюються станом зовнішнього середовища. Чинники зовнішнього середовища є вкрай неоднорідними за джерелами свого походження, оскільки виступають проявом систем різного рівня.

Виокремлення саме таких факторів є логічним, оскільки для визначення конкурентоспро-

можності підприємства необхідно враховувати не лише процеси, що протікають на підприємстві, перетворення, що відбуваються на ньому, результативність діяльності, але й динаміку змін, що пов'язані із зовнішнім середовищем.

Основними напрямками діяльності ПАТ «Житомирський маслозавод» є: виробництво молочної продукції та її реалізація. Стратегічним напрямом підприємства є виробництво морозива, яке має 55 видів найменувань. Також підприємство виробляє молоко, маслянку, йогурт, кефір, масло, сухе молоко та сметану.

Щоденно компанія «Рудь» переробляє 300 тонн молока. Компанія «Рудь» має власну сировинну базу і приділяє особливу увагу параметрам сировини, що надходить для переробки (рис. 3).

Підприємство здійснює максимальний контроль якості як на стадії заготівлі молока, так і на виробництві. Управління якістю здійснюється за міжнародними стандартами: ISO 9001:2001; вплив виробництва на довкілля ISO 14000: 2004; менеджмент безпеки харчових продуктів: ISO 22000 : 2005; управління факторами, що впливають на безпеку продукції: HACCP (hazard analysis and critical control points).

ПАТ «Житомирський маслозавод» входить у ТОП-10 найбільших виробників молочної продукції в Україні, та за обсягами виробництва молочної продукції займає серед них 6 місце. Найбільшими конкурентами з виробництва молочної продукції є «Терра Фуд», «Молочний Альянс», «Danone Україна», «Альміра» та група компаній «Комо» (рис. 4).

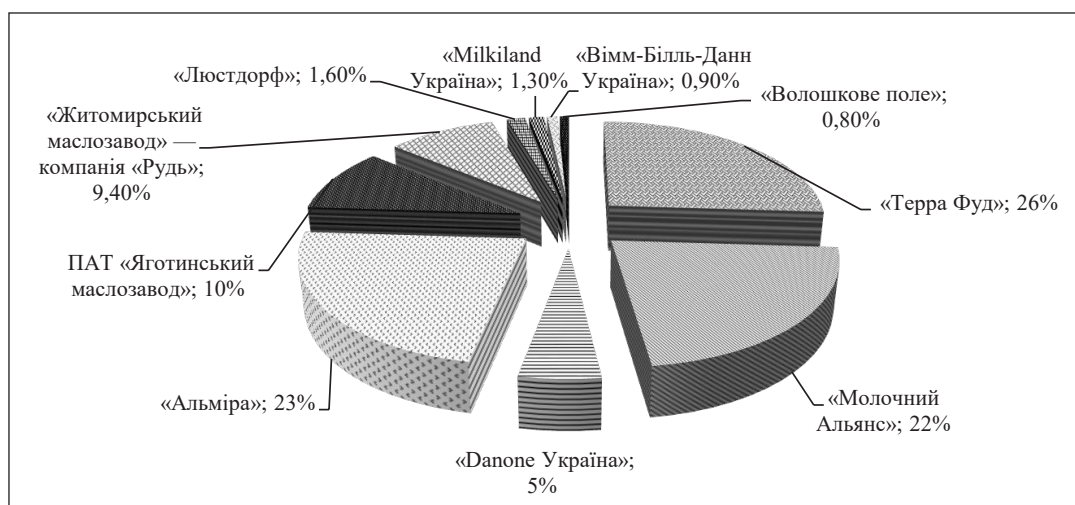

Рис. 3. Частка ринку молочної продукції, яку займає ПАТ «Житомирський маслозавод» у 2018 р., %

Джерело: власні дослідження

Втім, кожне молокопереробне підприємство має свою спеціалізацію. Відтак, «Терра Фуд» спеціалізується на виробництві фасованого вершкового масла і рослинно-вершкової суміші, «Молочний Альянс» – лідирує за обсягами продажів молока та виробництву і експорту сухої молочної сироватки, «Danone Україна» виробляє дитячі сирки та йогурти, «Альміра» є один з найбільших виробників сиру і сирних продуктів в Україні, група компаній «Комо» виробляє та експортує твердий сир, «Житомирський маслозавод» – компанія «Рудь» є найбільшим виробником морозива.

Оцінка рівня конкурентоспроможності продукції ПАТ «Житомирський маслозавод» наведена у таблицях 1.

За даними таблиці можна стверджувати, що цінова конкурентоспроможність продукції є найвищою у ПАТ «Житомирський маслозавод». Такий її рівень досягнуто за рахунок вищої ціни на морозиво у порівнянні з підприємствами-конкурентами та нижчою собівартістю. Проте, у 2018 р. в порівнянні з 2016 р. цінова конкурентоспроможність продукції знизилася на 0,04 п., а у 2017 р. зросла на 0,02 п.

Якість продукції в умовах сучасного виробництва найважливіша складова ефективності, рентабельності та конкурентоспроможності підприємства і тому йому необхідно приділяти постійну увагу. Всі процеси по забезпеченню, проектування, збереженню якості об'єднані в систему управління якістю. Основним завданням кожного підприємства чи організації є підвищення

якості виробленої продукції та наданих послуг. У ПАТ «Житомирський маслозавод» виробляють морозиво, яке є стратегічною продукцією.

Згідно рисунку 5 конкурентоспроможність ПАТ «Житомирський маслозавод» має дещо вищі показники за факторами конкурентоспроможності. Це свідчить про те, що підприємство має значні конкурентні переваги над іншими підприємствами-конкурентами за рахунок: кращої якості продукції; професійності; ефективності управління; наявності та впровадженню «ноу-хау» і т.д.

Для досягнення високої конкурентоспроможності підприємство повинне створювати і роз-

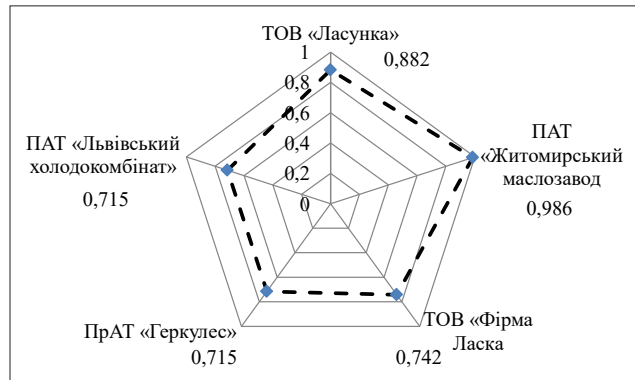

Рис. 5. Рівень конкурентоспроможності основних виробників морозива в Україні за 2015-2018 рр.

Джерело: власні дослідження

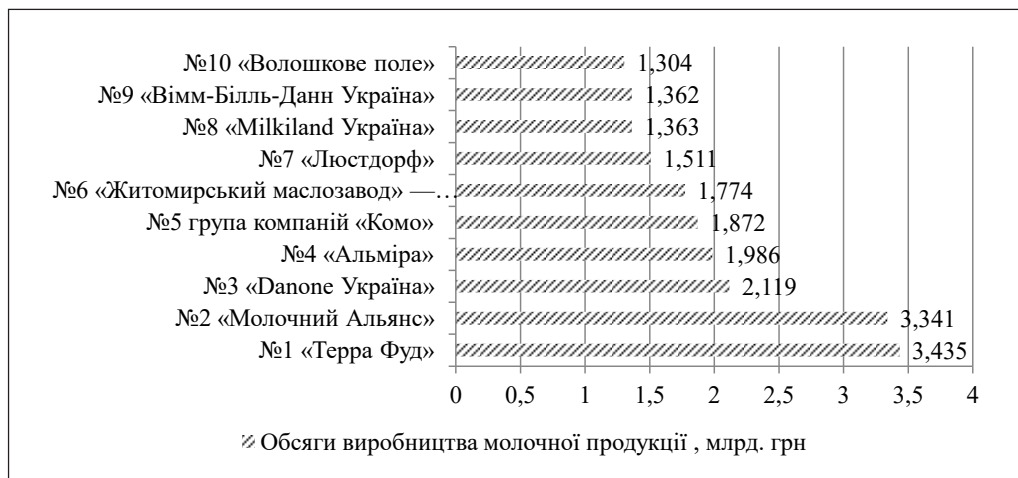

Рис. 4. Місце ПАТ «Житомирський маслозавод» у рейтингу найбільших виробників молочної продукції в Україні за 2018 р.

Джерело: власні дослідження

Таблиця 1

Цінова конкурентоспроможність продукції

Назви підприємств-конкурентів	Цінова конкурентоспроможність продукції, %			2018 р. +, - до	
	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2016 р.	2017 р.
ПАТ «Житомирський маслозавод»	0,46	0,40	0,42	-0,04	0,02
ТОВ «Ласунка»	0,29	0,32	0,36	0,07	0,04
ТОВ «Фірма Ласка»	0,26	0,29	0,28	0,02	-0,01
ПрАТ «Геркулес»	0,34	0,31	0,30	-0,01	0,01
ПАТ «Львівський холодокомбінат»	0,28	0,29	0,22	-0,06	-0,07

Джерело: власні дослідження

Рис. 6. Основні напрями підвищення конкурентоспроможності ПАТ "Житомирський маслозавод"

Джерело: власні дослідження

вивати свої конкурентні переваги, що дозволитимуть найефективніше використовувати свої ресурси в умовах макросередовища. Вимоги до вироблення конкурентних переваг підприємства включають: забезпечення необхідного рівня цінності для покупця; унеможливлення дублювання конкурентами; особливість та унікальність; високу ефективність діяльності протягом визначеного часу. Джерелами отримання конкурентних переваг є: сфокусованість на споживачеві; відданість завданням забезпечення належного рівня якості; привернення уваги до зручності; зосередження на нововведеннях; швидкість та оперативність прийняття рішень.

З метою підвищення конкурентоспроможності ПАТ "Житомирський маслозавод" пропонується система організаційних чинників підвищення конкурентоспроможності підприємства (рис. 6).

В умовах розвитку міжнародної торгівлі і споріднених їй видів діяльності, успіх ПАТ "Житомирський маслозавод" на зовнішньому і внутрішньому ринках повністю залежить від того, наскільки його продукція або послуги відповідають стандартам якості. Від її вирішення в

значній мірі залежить успіх і ефективність діяльності самого підприємства. Для досягнення необхідного рівня якості та конкурентоспроможності реалізованої на відповідних ринках продукції підприємство має використовувати різні способи, скоординовані в часі й просторі.

Для забезпечення конкурентоспроможності товарів за якістю ПАТ "Житомирський маслозавод" необхідно, насамперед, визначити чіткі цілі щодо неї і розробити технічні умови, а також вжити інших заходів, що забезпечують якість товарів згідно з визначеними цілями. Лише в тому випадку підприємство може розраховувати на успіх, коли в нього виробничий процес орієнтований на постійне забезпечення якості, її підтримку. Але при цьому основну увагу слід звертати на функціональний аспект якості, що вказує, наскільки продукція підприємства задовольняє потреби споживачів. Адже якість продукції може відповідати внутрішнім

технічним умовам підприємства, встановленим стандартам, але якщо їх конструкція відстала від вимог споживачів, така продукція не користуватиметься попитом.

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного вище можна зробити наступні висновки. Конкурентоспроможність підприємства являється одним із важливих аспектів ринкового середовища, який характеризує можливість підприємства адаптуватись до умов ринку і посісти провідне місце і втримати його якомога довше. В даний час ринок перенасичений підприємствами, які створюють аналогічну продукцію, але втримуються лише ті, які мають найвигідніші конкурентні переваги відносно інших підприємств. Тому, в сучасних умовах найважливішим завданням ПАТ "Житомирський маслозавод" є формування конкурентних переваг задля утримання та закріплення своїх позицій на ринку. Це стає можливим, в першу чергу, при застосуванні основних напрямів підвищення конкурентоспроможності підприємства та розробці ринкової стратегії її підвищення із застосуванням ключових факторів успіху.

Література:

1. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал / Э. Брукинг ; пер. с англ. под ред. Л. Н. Ковалик. – СПб. : Питер Бук, 2001. – 288 с. – ISBN 5-318-00249-8.
2. Журко Т. О. Механізми управління функціями корисності інвестора та підприємства в машинобудуванні / Т. О. Журко, Л. О. Нікіфорова, А. А. Шиян // Вісник національного університету «Львівська політехніка». Логістика. – Львів. – 2017. – № 690 – С. 260–264.
3. Ильенкова С. Д. Управление инновационным проектом : учебно-методический комплекс / Ильенкова С. Д., Ягудин С. Ю., Гужов В. В. ; под ред. проф. С. Ю. Ягудина. – М. : Изд. центр ЕАОИ, 2017. – 182 с. – ISBN 978-5-374-00267-6.

Савенко Олег Брониславович

магистр

Житомирского национального агроэкологического университета

Кривульська Тамара Владимировна

магистр

Житомирского национального агроэкологического университета

ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация

Рассмотрены основные понятия конкурентоспособности предприятия, выявлены факторы влияния на эту категорию. Проанализирован уровень конкурентоспособности исследуемого предприятия и выявлены основные потенциальных конкурентов. Выявлено конкурентные преимущества предприятия на основе которых сформулированы пути повышения конкурентоспособности. Для разработки мероприятий необходимо тщательное изучение экономической категории конкурентоспособности, ее особенностей и признаков. Отсутствие необходимых теоретических и практических знаний сложного механизма обеспечения конкурентоспособности часто приводит к серьезным просчетам при установлении цен, ведет в ряде случаев к существенным убыткам, а иногда и к банкротству предприятий. В статье обоснованы основные проблемы снижения конкурентоспособности предприятий и пути повышения.

Ключевые слова: конкурентоспособность предприятия, конкурентная позиция, конкурентные преимущества, предприятие, спрос, предложение.

Savenko Oleg

Master of Arts

Zhytomyr National Agro-Ecological University

Krivul'skaya Tamara

Master of Arts

Zhytomyr National Agro-Ecological University

WAYS TO INCREASE ENTERPRISE COMPETITIVENESS

Summary

The basic concepts of enterprise competitiveness are considered, factors of influence on this category are revealed. The level of competitiveness of the studied enterprise is analyzed and the main potential competitors are identified. The competitive advantages of the company are found out on the basis of which the ways of increasing the competitiveness are formulated. For the development of measures, a careful study of the economic category of competitiveness, its features and characteristics is necessary. The lack of the necessary theoretical and practical knowledge of the complex mechanism for ensuring competitiveness often leads to serious miscalculations when setting prices, which in some cases leads to significant losses and sometimes to bankruptcy of enterprises. The article substantiates the main problems of reducing the competitiveness of enterprises and ways to improve.

Key words: enterprise competitiveness, competitive position, competitive advantages, enterprise, demand, supply.

УДК 331.104:316.334

Сақун Анна Александровна

кандидат философских наук, доцент,
доцент кафедры менеджмента и маркетинга
Одесской национальной академии связи имени А. С. Попова

Станкевич Ирина Владимировна

доктор экономических наук, доцент,
доцент кафедры менеджмента и маркетинга
Одесской национальной академии связи имени А. С. Попова

Стогниенко Татьяна Павловна

магистр специальности «Менеджмент»
Одесской национальной академии связи имени А. С. Попова

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ДОСТОЙНОГО ТРУДА ЧЕЛОВЕКА НА ПРИНЦИПАХ КОРПОРАТИВНОЙ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ В УКРАИНЕ

В статье обосновано, что обеспечение достойного труда человека на основе корпоративной социальной ответственности представляет собой процесс совершенствования социально-трудовых отношений путем внедрения системы экономических, технических, организационных, правовых и социальных мероприятий. Данные меры направлены на создание условий для такой работы, которая имеет общественную полезность и значимость, удовлетворяет работника по своим содержательным, материальными, качественными, количественными и нравственными характеристиками. Важно условие того, что этот процесс не подвергает риску жизни и не наносит вреда, предусматривает социальное партнерство, соблюдение трудовых прав и гарантий, способствует увеличению и эффективному использованию трудового потенциала. Доказано, что обеспечение достойного труда на основе корпоративной социальной ответственности способствует повышению эффективности экономики, достижению устойчивого развития и социальной стабильности.

Ключевые слова: корпоративная социальная ответственность, достойный труд человека, социально-трудовые отношения, корпоративное гражданство, стандарты социальной отчетности.

Постановка проблемы. Концепция КСО заключается в необходимости учитывать социальные последствия экономической деятельности, согласовывать, а и иногда подчинять интересы бизнеса интересам общества. Концепция достойного труда исходит из того, что труд, как базовый элемент жизни человека, является источником всех благ и формой реализации интеллектуальных и физических способностей человека, развития трудового потенциала, поэтому должна быть обеспечена достойными условиями. Достойный труд и корпоративная социальная ответственность рассматриваются как важная предпосылка устойчивого развития, увеличения трудового потенциала и его эффективного использования, обеспечения экономической сбалансированности и социальной стабильности.

Внедрение корпоративной социальной ответственности и достойного труда особенно актуально для Украины, перед которой стоит задача выхода из кризисного положения и построения социальной рыночной экономики. Рыночные преобразования способствовали зарождению некоторых положительных тенденций, однако проявился и ряд негативных процессов и явлений, которые нельзя объяснить только объективными причинами.

Поспешные и не всегда обоснованные экономические реформы привели к глубокому социально-экономическому кризису. Ускоренное свертывания государственного регулирования экономики в условиях отсутствия традиций предпринимательской этики и развитого гражданского общества способствовало распространению несоблюдение прав и интересов работников, партнеров, потребителей, местных общин и общества в целом, экономической и общей пре-

ступности, пренебрежению нормами морали. Поэтому теоретическое осмысление социальных последствий экономических процессов, происходящих в специфических условиях рыночных трансформаций экономики Украины, исследования взаимодействия экономических и социальных факторов, значение корпоративной социальной ответственности и достойного труда для обеспечения устойчивого развития является весьма актуальной задачей и привлекает значительное внимание исследователей в Украине и за ее пределами.

Ведущие международные институты (ООН, МОТ, Международная организация по стандартизации, Всемирный Банк, Европейская Комиссия, Международная конфедерация профсоюзов и др.), научные и общественные организации реализуют различные проекты по исследованию корпоративной социальной ответственности и достойного труда. Исследованию корпоративной социальной ответственности посвящены труды Ю.Е. Благова, Г. Боуэна, И.П. Булеева, П. Друкера, К. Дэвиса, А. Кэрролла, Ф. Котлера и Н. Ли, С.П. Перегудова, С. Сети, А. Тида и др.

Однако, несмотря на большое количество опубликованных научных работ, все еще не хватает теоретико-методологических исследований, в которых концепции достойного труда и корпоративной социальной ответственности были бы рассмотрены комплексно, как взаимосвязаны и взаимодополняющие теоретические конструкции в единстве с практическими моделями, не имеет достаточного теоретического обоснование их места и роли в системе социально-трудовых отношений и корпоративного управления, отсутствует согласованность в определении некоторых ключевых понятий.

Постановка задачи. Остается открытым вопрос об общепринятой методике оценки уровня корпоративной социальной ответственности и достойного труда, экономического и социальных результатах их внедрения. Все это обуславливает необходимость дальнейших теоретико-методологических исследований по данной проблематике.

Актуальность, научная и практическая значимость вышеупомянутых вопросов, их недостаточная разработанность теоретически, нерешенность ряда проблем теоретического и прикладного характера, по обоснованию социально-экономического механизма обеспечения достойного труда на основе корпоративной социальной ответственности в отношении реалий Украины обусловили цель исследования.

Изложение основного материала исследования. Реализация асоциальной модели глобализации спровоцировала усиление глобальных дисбалансов: в последние четыре десятилетия происходит замедление темпов роста мировой экономики, увеличение разрыва в уровнях экономического и социального развития между бедными и богатыми странами, наблюдается техногенная перегрузка и деградация окружающей среды, ослабление экономической самостоятельности национальных государств, снижение эффективности и конкурентоспособности национальных экономик, рост их финансовой зависимости, углубление социального раскола и несправедливости, поляризация бедности и богатства [1].

Сравнительный анализ существующих подходов к определению содержания категории «качество трудовой жизни» дает основания констатировать, что они не противоречат, а взаимодополняют и обогащают друг друга. При этом можно выделить следующие основные аспекты:

- качество трудовой жизни является важным интегральным показателем экономического и социального развития общества, поскольку включает индикаторы, характеризующие степень удовлетворения материальных и духовных потребностей работников: уровень занятости, оплаты, безопасности и условий труда, соблюдение трудовых прав, социальных гарантий, медицинского обслуживания тому подобное;

- объективная сторона качества трудовой жизни определяется факторами внутренней и внешней среды, такими, как характер и содержание труда, техника и технология, организация рабочего места, условия труда, оплата и стимулирование труда, обучение и повышение квалификации, психологический микроклимат в коллективе, стиль управления, уровень благоустройства места нахождения, состоянии окружающей среды;

- субъективная сторона качества трудовой жизни отражает уровень социального самочувствия работника, сформированного в процессе трудовой деятельности, которая состоит из совокупности таких факторов, как степень удовлетворения материальных и моральных потребностей, восстановления жизненных сил, социальные гарантии и уверенность в будущем, реализация интересов работника, развитие и эффективное использование физических и интеллектуальных способностей [2].

Обобщив результаты теоретических разработок и эмпирических исследований предшественников, мы сделали вывод, что категория «качество трудовой жизни» представляет собой совокупность параметров, которые можно объединить в 7 блоков: продуктивная занятость, условия труда, оплата труда, трудовые права, социальные гарантии, трудовые отношения и моральный климат. Таким образом, качество трудовой жизни отражает степень удовлетворения личных интересов субъектов трудовых отношений – работников и работодателей, а также затрагивает интересов трудового коллектива, общины, общества, приближает ее к концепции КСО [2].

Концепция качества трудовой жизни получила практическую реализацию в экономически развитых странах с середины 1960-х годов. затем развитие процессов глобализации, активизация движений факторов производства, в том числе трудовых ресурсов, распространение в мире более высоких социальных стандартов поставило на повестку дня необходимость увеличения трудового потенциала и в менее развитых странах путем создания необходимых условий.

Международная организация труда в программной докладе «Занятость, рост и базовые потребности» (1976) выдвинула концепцию «базовых потребностей», к которым были отнесены общественно-полезные потребительские товары, удовлетворяют жизненные потребности людей (продукты питания, товары бытового назначения и т.п.), и услуги (здравоохранение, образование, социальную защиту, жилье). К базовым также были отнесены потребности занятости и участия в общественной жизни, что обеспечивает реализацию трудового и творческого потенциала населения [5].

Однако эта концепция имела декларативный характер, не предусматривала конкретных программ по реализации. Это подтолкнуло МОТ к разработке концепции достойного труда, которая должна быть конкретизирована в системе практических мероприятий в виде программ достойного труда.

Теория человеческого капитала стала значительным вкладом в экономическую науку и общественную практику человечества. Она стала именно тем звеном, эффективно соединила доминирующий в экономической науке «доходоцентризм», который пытался свести общественный прогресс к росту материального богатства, с гуманистическими идеями развития человека как критерия социального прогресса.

Инвестиции в человеческий капитал более эффективные по сравнению с инвестициями в другие виды капитала, дают довольно значительный по объему, длительный по времени и интегральный по характеру экономический и социальный эффект. Прямая отдача от инвестиций в человеческий капитал – это дополнительная заработная плата в будущем по сравнению с зарплатой работника без соответствующей квалификации. Косвенная отдача – это дополнительные неденежные выгоды, получаемые квалифицированным работником, такие как улучшенные условия труда, карьерные перспективы,

социальное обеспечение, высокий социальный статус и тому подобное.

Человеческий капитал, так же как вещественный, может расти и накапливаться, в то же время человеческий капитал подвержен физического и морального износа. Источником инвестиций в человеческий капитал может выступать государство в лице центральных, региональных и местных органов власти, предприятия, образовательные учреждения, международные неправительственные и неправительственные организации, а также отдельные домохозяйства и сами индивиды. В развитии человеческого капитала весомая роль принадлежит предприятиям, вкладывают средства в организацию курсов профессиональной подготовки и переподготовки, на оплату расходов работников на лечение и профилактические мероприятия, на строительство физкультурных и оздоровительных центров, детских дошкольных учреждений и так далее. По масштабам расходов внутрифирменное обучение в развитых странах сравнялось с другими секторами подготовки кадров и стало одной из важнейших статей инвестиций предприятий в человеческий капитал.

На основе теории человеческого капитала возникла концепция человеческого развития, добавила ей дальнейшее совершенствование и «стала одним из заметных достижений человеческой цивилизации. В отличие от теории человеческого капитала, которая доказывает экономическую целесообразность совершенствования человека именно как фактора производства, концепция человеческого развития исходит из первичной самодостаточности развития человека, из того, что «производство существует ради развития людей, а не люди – ради развития производства» [1].

Концепция человеческого развития объединяет решение вопросов производства и распределения доходов и благ с решением вопросов формирования с использованием способностей и возможностей людей, рассматривая развитие человеческих способностей как фактор и, вместе с тем, цель социального прогресса. Человеческое развитие определяется в ней как процесс роста человеческих возможностей, обеспечивается гарантией удовлетворения базовых материальных потребностей и личной безопасности, гражданских прав и свобод, уважением к личной достоинству. Материальное благосостояние рассматривается как базовый уровень и средство достижения высшей цели – развития человеческого потенциала.

Объективные тенденции социально-экономического развития усиливают взаимозависимость и взаимообусловленность между стабильностью социально-политического состояния общества и развитием экономики. Поэтому согласование интересов различных классов общества путем конструктивного диалога и компромисса ради сохранения социального согласия является насущной потребностью, способствовало возникновению и распространению концепции социального партнерства.

Общественно-политические предпосылки становления социального партнерства ассоциируются с развитием социально-ориентированной

рыночной экономики и социального правового государства, политической и экономической демократии, которые находят свое проявление в функционировании многопартийных политических систем, свободной деятельности профессиональных союзов и других организаций гражданского общества. В то же время социальный диалог дополняет классическую парламентскую демократию, дает возможность большим общественным группам участвовать в формулировании и принятии решений по экономической и социальной политике. В этом плане социальный диалог выступает одним из главных факторов обеспечения социальной стабильности, развития гражданского общества, предотвращения социальных конфликтов. «Социальное партнерство, – отмечает проф. Колот А.М., – это альтернатива любой диктатуре в социально-трудовых отношениях, оно является приемлемым методом оптимизации, достижения баланса интересов работодателей и наемных работников» [3].

В современных концепциях социальное партнерство рассматривается в двух аспектах:

1) в широком смысле – как совместный договор между классами и социальными группами об обеспечении определенных условиях сосуществования путем согласования интересов сторон, как процесс сотрудничества на основе взаимоприемлемого компромисса и согласия интересов различных социальных групп с целью решения текущих и перспективных задач как в пользу этих групп, так и в интересах всего общества;

2) в узком смысле – как способ согласования интересов работников и работодателей в сфере регулирования трудовых отношений [3].

Социальное партнерство – это сложная и динамическая система институтов, механизмов и процедур, призванных поддерживать баланс интересов работодателей, государства и трудящихся с целью поиска путем переговоров взаимоприемлемых решений в регулировании трудовых и других социально-экономических отношений совета реализации как корпоративных, так и общие социальных целей. В то же время социальное партнерство – это идеология, которая порожденная определенным уровнем социально-экономического развития, в основе которого – отказ как от доктрины классово-борьбы, так и от доктрины неограниченной власти рынка и капитала [1]. Одним из главных факторов возникновения отношений социального партнерства стали процессы, отражающие реальные изменения в социально-трудовой сфере под влиянием научно-технической революции, ставит высокие требования к профессионализму работников, их социально-психологической совместимости на производстве, гуманизации социально-трудовых отношений.

Социальное партнерство реализуется в форме переговоров и заключения генеральных, отраслевых и коллективных договоров и соглашений, согласование действий по их реализации, совместному контролю за выполнением достигнутых сторонами договоренностей.

Активную роль в этом процессе играет государство. она устанавливает правила ведения коллективных переговоров, порядок выдвижения представителей от сторон на переговоры,

ответственность за невыполнение условий коллективных договоров, выступает посредником при проведении коллективных переговоров или есть их самостоятельной стороной в лице государственных органов [1].

Информация о социальной деятельности организации должно характеризовать ее влияние на социальные системы, в рамках которых она функционирует.

Показатели социальной составляющей имеют четыре группы:

1. Подходы к организации труда и достойный труд (будут рассмотрены ниже);
2. Права человека (9 показателей);
3. Общество (8 показателей);
4. Ответственность за продукцию (9 показателей) [4].

Международной организацией социальной отчетности (Social Accountability International – SAI), которая провозгласила своей миссией защиту прав трудящихся, в 1998 был разработан стандарт социальной отчетности Social Accountability (SA 8000 standard), которой потерпел несколько редакций, ныне действующая – SA8000: 2008, сейчас идет подготовка новой редакции стандарта – SA8000: 2014 [4]. В методологическую основу этого стандарта заложены соответствующие конвенции МОТ, он устанавливает критерии для социальной отчетности предприятий по таким аспектам: детский труд; принудительная и обязательный труд; здоровья и безопасность труда; свобода объединений и право на ведение коллективных переговоров; дискриминация; дисциплинарные наказания; рабочее время; вознаграждение; системы управления.

Особенностью отчетности по этим стандартам является то, что, аудиторы при проверке состояния корпоративной социальной ответственности и достойного труда осуществляют опросы и изучают мнения широкого круга заинтересованных лиц (не только сотрудников предприятия, но и представителей общественности в тех местах, где оно расположено). Если аудит не дал положительного результата, необходимого для выдачи предприятию сертификата соответствия требованиям стандарта SA8000: 2008, экспер-

ты готовят рекомендации, которые помогли бы улучшить положение дел. Стандарт становится, таким образом, не только средством оценки реального состояния КСО и достойного труда, но и инструментом практической помощи фирме, проверяется.

Выводы из проведенного исследования. Социальное партнерство является сейчас доминирующим типом социально-трудовых отношений в странах с развитыми рыночной экономикой и гражданским обществом, служит действенным инструментом в деле достижения социальной справедливости и ответственности. Система социального партнерства способна не только дополнять парламентскую демократию, но и в отдельных ситуациях быть более эффективной в деле обеспечения социально-экономической безопасности и стабильности, социальной справедливости, внедрение экономической демократии.

Концепции корпоративной социальной ответственности и достойного труда получили признание, распространение и постоянно находятся в поле зрения ведущих международных организаций, правительств, предпринимательских и общественных организаций, нашли отражение в важнейших документах мирового сообщества.

Таким образом, можно утверждать, что обеспечение достойного труда на основе корпоративной социальной ответственности представляет собой процесс совершенствования социально-трудовых отношений путем внедрения системы экономических, технических, организационных, правовых и социальных мероприятий, направленных на создание условий для такой работы, которая имеет общественную полезность и значимость, удовлетворяет работника по своим содержательным, материальными, качественными, количественными и нравственными характеристикам не подвергает риску жизни и не наносит вреда здоровью, предусматривает социальное партнерство, соблюдение трудовых прав и гарантий, способствует увеличению и эффективному использованию трудового потенциала и тем самым способствует повышению эффективности экономики, достижению устойчивого развития и социальной стабильности.

Литература:

1. Грیشнова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини [Текст]. – К.: Знання, 2006. – С. 230.
2. Жулина Е. Г. Формирование и развитие качества трудовой жизни: теория, методология исследования, социально-экономическое управление: дис... докт. экон. наук: 08.00.05 – Саратов, 2011. – С. 44.
3. Колот А.М. Соціально-трудові відносини: теорія і практика регулювання [Текст]: Монографія. 2-ге вид. / А.М. Колот – К.:КНЕУ, 2008. – С. 32
4. Международный стандарт «Социальная ответственность организации. Требования. CSR/КСО. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: www.cepvok.ru/docs/socsert/standart_inter_kso.doc.
5. The basic-needs approach to development. Some issues regarding concepts and methodology / Ghai D. P.; Khan A. R.; Lee E. L. H.; Alifthan T. [Text] – Geneva, ILO, 1980. –124 p.

Сакун Ганна Олександрівна

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та маркетингу
Одеської національної академії зв'язку імені О.С. Попова

Станкевич Ірина Володимирівна

доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та маркетингу
Одеської національної академії зв'язку імені О.С. Попова

Стогнієнко Тетяна Павлівна

магістр спеціальності «Менеджмент»
Одеської національної академії зв'язку імені О.С. Попова

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГІДНОЇ ПРАЦІ ЛЮДИНИ НА ЗАСАДАХ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Анотація

В статті обґрунтоване те, що забезпечення гідної праці людини на засадах корпоративної соціальної відповідальності являє собою процес удосконалення соціально-трудових відносин шляхом впровадження системи економічних, технічних, організаційних, правових і соціальних заходів. Найважливіші заходи спрямовані на створення умов для такої праці, яка має суспільну корисність і значущість, задовольняє працівника за своїми змістовними, матеріальними, якісними, кількісними та моральними характеристиками. Важливим є умова того, що цей процес не піддає ризику життя і не завдає шкоди здоров'ю, передбачає соціальне партнерство, дотримання трудових прав і гарантій, сприяє збільшенню та ефективному використанню трудового потенціалу. Доведено, що забезпечення гідної праці на засадах корпоративної соціальної відповідальності сприяє підвищенню ефективності економіки, досягненню стійкого розвитку і соціальної стабільності.

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність, гідна праця людини, соціально-трудові відносини, корпоративне громадянство, стандарти соціальної звітності.

Sakun Anna

PhD, Associate Professor
Associate Professor at the Management and Marketing Department,
Odessa National O.S. Popov Academy of Telecommunications

Stankevych Iryna

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Associate Professor at the Management and Marketing Department,
Odessa National O.S. Popov Academy of Telecommunications

Stognienko Tatyana

6th year Master of the Specialty "Management"
Odessa National O.S. Popov Academy of Telecommunications

PROVIDING WORTHY WORK OF HUMANS ON THE BASIS OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY IN UKRAINE

Summary

The article substantiates that ensuring decent work of a person on the basis of corporate social responsibility is a process of improving social and labor relations by introducing a system of economic, technical, organizational, legal and social measures. These measures are aimed at creating the conditions for such work, which has public utility and significance, satisfies the employee in terms of its substantial, material, qualitative, quantitative and moral characteristics. An important condition is that this process does not endanger life and does not harm, provides for social partnership, observance of labor rights and guarantees, contributes to the increase and efficient use of labor potential. It is proved that ensuring decent work on the basis of corporate social responsibility contributes to improving the economy, achieving sustainable development and social stability.

Key words: corporate social responsibility, decent work, social and labor relations, corporate citizenship, social reporting standards.

УДК 336.1

Серебрянський Дмитро Миколайовичкандидат економічних наук, доцент,
Університет державної фіскальної служби України**Базильчук Катерина Володимирівна**магістрантка
Університету державної фіскальної служби України

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ КОШТАМИ ПІДПРИЄМСТВА

У статті визначено поняття оборотних коштів підприємства. Розглянуто основну мету та завдання системи управління оборотними коштами. Проаналізовано показники ефективності управління оборотними коштами, досліджено проблему формування та використання оборотних коштів підприємства. Проведено аналіз оптимальності складу та структури оборотних коштів. Рекомендовано основні заходи покращення управління оборотними коштами підприємства.

Ключові слова: оборотні кошти, управління оборотними коштами, оптимальна структура оборотних коштів, дебіторська заборгованість, оборотні фонди, показники оборотних коштів.

Постановка проблеми. На сучасному етапі ринкових відносин на вирішенні питанні стабільності функціонування і збільшення прибутку робить головний акцент практично кожне. Перше за все, щоб досягти намічених цілей, необхідно раціонально підібрати, чітку і ефективну політику управління активами підприємства, в яких вагому роль відіграють саме оборотні кошти. Успішне функціонування підприємств у ринкових умовах значною мірою залежить від ефективно сформованих та раціонально використаних оборотних коштів. Актуальність досліджуваної проблеми управління оборотними коштами полягає в тому, що від ефективного формування, регулювання і використання оборотних коштів залежить оптимальний рівень ліквідності, платоспроможності, і, як наслідок, фінансова стійкість підприємства.

Постановка завдання. Мета даної статті є розгляд основних теоретичних питань, які пов'язані з визначенням сутності, формуванням та управлінням оборотними коштами підприємств і ефективність їх використання. Проаналізувати оборотні кошти підприємства та ефективність їх використання, обстежити показники стану і ефективності використання оборотних коштів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оборотні кошти представляють собою один із компонентів майна підприємства. Стан і ефективність їх використання – одна з головних умов успішної діяльності підприємства.

А. Поддєрьогін дає таке визначення оборотним коштам: "...оборотний капітал (оборотні кошти) – це кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервності процесу виробництва, реалізації продукції та отримання прибутку" [7, с. 75].

Управління оборотними коштами являють собою частину короткострокової фінансової політики підприємства, яка направлена на те, щоб вирішити найбільш важливі поточні фінансові проблеми, які дозволяють покращити фінансовий стан підприємства і збільшити його фінансову стійкість і платоспроможність за досить короткі терміни.

Основна мета системи управління оборотними коштами – збільшити ефективність їх викорис-

тання і прискорити оборотність, саме тому аналізуючи формування і використання оборотних коштів важливо розрахувати швидкість обороту оборотних коштів та оцінити ефективність використання обігових коштів.

Управління оборотними коштами направлене на вирішення таких завдань:

- формування достатнього обсягу оборотних коштів із позиції забезпечення поточної платоспроможності;

- оптимізація елементів оборотних коштів, спрямована на виконання нормативів ліквідності;

- ефективне використання оборотних коштів для забезпечення прибутковості та рентабельності діяльності суб'єкта господарювання;

- формування джерел фінансування оборотних коштів із урахуванням вимог забезпечення фінансової стійкості [3, с. 574].

Управління оборотними коштами полягає в тому, щоб процес виробництва відбувався безперервно, а реалізація продукції з найменшим розміром оборотних коштів. Тобто оборотні кошти підприємства повинні бути розподілені по всіх стадіях кругообігу у належній формі та в мінімальному, але достатньому об'ємі. Оборотні кошти виступають у вигляді грошових коштів, готових виробів, незавершеного виробництва матеріалів та одночасно знаходяться на всіх трьох стадіях кругообігу. Тому сучасних умовах, коли підприємства знаходяться на повному самофінансуванні, раціональне виявлення потреби в оборотних коштах має важливе значення.

Дослідження ефективності управління оборотними коштами проведемо за даними ПрАТ «ІДС Аква Сервіс». Початковим етапом здійснення аналізу є визначення складу і структури оборотних коштів (таблиця 1).

Дані щодо складу оборотних коштів ПрАТ «ІДС Аква Сервіс» засвідчують, що для забезпечення фінансово-господарської діяльності товариство повинно мати в своєму розпорядженні такі елементи оборотних коштів як: запаси, дебіторську заборгованість, гроші та їх еквіваленти, готівку, рахунки в банках, витрати майбутніх періодів та інші оборотні активи. Слід зазначити, що протягом досліджуваного періоду відмічається зростання вартості оборотних коштів на

Таблиця 1

Склад оборотних коштів ПрАТ «ІДС Аква Сервіс» за період 2018-2016 рр., тис. грн.

Показник	Роки			Відхилення 2018 до 2016
	2016	2017	2018	
Запаси	28025	35029	38872	10847
Дебіторська заборгованість	15739	16473	19962	4223
Гроші та їх еквіваленти	4650	7775	10709	6059
Готівка	165	212	504	339
Рахунки в банках	4485	7563	10205	5720
Інші оборотні активи	141	501	1067	926
Витрати майбутніх періодів	140	50	146	6
Всього	51770	63128	99044	47274

Джерело: побудоване автором за даними [1]

Таблиця 2

Показники ефективності використання оборотних коштів ПрАТ «ІДС Аква Сервіс» за період 2016-2018рр.

Показник	Роки			Відхилення 2018 до 2016
	2016	2017	2018	
Коефіцієнт оборотності оборотних коштів	5,5	5,1	4,8	-0,7
Тривалість одного обороту оборотних коштів, днів	66	71	75	9
Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	3,56	3,25	3,42	-0,14
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	19,1	18,2	21,5	2,4
Коефіцієнт завантаження оборотних коштів	0,18	0,19	0,21	0,03
Коефіцієнт ефективності оборотних коштів	4,04	2,84	2,96	-1,08

Джерело: побудоване автором за даними [1]

47274 тис. грн, обсяг яких на кінець 2018 р. склав 99044 тис. грн.

Зменшення або збільшення дебіторської заборгованості значно впливає на оборотність капіталу, вкладеного в оборотні кошти, а, отже, і на фінансовий стан підприємства. Розмір її залежить від обсягу продажів, умов розрахунку з покупцями (передплата, наступної оплати), періоду відстрочки платежу, платіжної дисципліни покупців, організації контролю за станом дебіторської та презентаційної роботи на підприємстві тощо. Зростання протягом досліджуваного періоду дебіторської заборгованості зокрема на 27%, пов'язано зі зростанням обсягів реалізації з відстрочкою платежу, що є досить ризиковим в умовах фінансової нестабільності та сприяє зростанню додаткової потреби в фінансових ресурсах.

На сучасному етапі значний негативний вплив на ефективність використання оборотних коштів, гальмування їх оборотності мають фактори кризового стану економіки, які діють незалежно від бажання підприємства. Водночас, підприємства мають внутрішні резерви зростання ефективності використання мобільних активів, на які воно може значно впливати [2, с. 61].

Оцінка результативності використання оборотних коштів відбувається через показники його оборотності. Адже критерієм оцінки ефективності використання оборотних активів є фактор часу, тому використовуються показники, які відображають:

- по-перше, тривалість обороту в днях або загальний час обороту;
- по-друге, швидкість обороту.

Результати розрахунку показників ефективності використання оборотних коштів ПрАТ «ІДС Аква Сервіс» за період 2016-2018 представлено в таблиці 2:

Як видно з таблиці 2 коефіцієнт оборотності у 2018 році зменшився на 0,7 порівняно з 2016 роком, що оцінюється негативно, оскільки це підтверджує зниження ефективності використання оборотних коштів. Тобто протягом 2018 року оборотні кошти проходять кругообіг 4,8 разів. Зниження коефіцієнта оборотності вказує на те, що на підприємстві зменшується випуск продукції на 1 грн. оборотних коштів або що на цей же обсяг продукції вимагається витратити більшу суму оборотних коштів. Спостерігається зниження ефективності використання оборотних коштів, зменшуються можливості випуску додаткової продукції, адже для виготовлення одиниці продукції потребується більше оборотних коштів.

Оберненим до коефіцієнта оборотності є коефіцієнт завантаження, який характеризує участь оборотних активів у кожній гривні реалізованої продукції. Тому динаміка цих коефіцієнтів аналогічна. У 2016 році на 1 грн. обороту припадало 0,18 грн. оборотних коштів, у 2018 році дана сума збільшилась і на 1 грн. обороту припадало вже 0,21 грн. оборотних активів, що свідчить про погіршення ефективності використання підприємством оборотних коштів.

Одним із базових показників оцінки ефективності використання оборотних активів є період обороту, що дозволяє визначити тривалість виробничого циклу підприємства. Так, період одного обороту оборотних активів заводу в 2018 році становить 75 днів, що обумовлено тривалим про-

цесом виробництва продукції. Протягом досліджуваного періоду спостерігається зменшення тривалості одного обороту на 9 днів, що може бути наслідком удосконалення технології виробництва, оптимізації взаємовідносин з постачальниками та споживачами продукції.

Важливими показниками, які свідчать про ефективність використання оборотних коштів є коефіцієнти ефективності (прибутковість оборотних коштів) і рентабельності. Відповідно до даних таблиці 2 значення коефіцієнта ефективності має динаміку аналогічну до коефіцієнта оборотності. Тобто у 2018 році спостерігається зниження показників ефективності. Негативна динаміка у 2018 році пояснюється тим, що прибуток від реалізації продукції зростає меншими темпами, ніж середня вартість оборотних активів. Отже, якщо у 2016 році на 1 грн. оборотних коштів припадало 4,04 грн. прибутку, то у 2018 році – 2,96 грн.

З позиції повсякденної діяльності найважливішою фінансово-господарською характеристикою підприємства є його ліквідність, тобто спроможність вчасно гасити короткострокову кредиторську заборгованість. Для будь-якого підприємства достатній рівень ліквідності є однією з найважливіших характеристик стабільності господарської діяльності. Втрата ліквідності загрожує не лише додатковими витратами, але і періодичними зупинками виробничого процесу.

Оптимальність складу та структури оборотних коштів ПрАТ «ІДС Аква Сервіс» визначається відповідністю показників ліквідності нормативним значенням (рисунком 1).

Коефіцієнт загальної ліквідності (покриття) протягом 2016-2018 років значно нижчий від його нормативного рівня, який має бути 2,00. Тобто на одну гривню поточних зобов'язань припадало біля 1,01 грн. оборотних активів у 2016 та 2018 роках. А це свідчить про те, що підприємство володіє значно меншою кількістю засобів, ніж воно може використати. Тобто, підприємство має достатньо оборотних коштів, однак вони сформовані шляхом залучення джерел. З погляду кредиторів підприємства даний варіант створення оборотних коштів є більш прийнятним. Але, з точки зору менеджера, достатнє формування запасів на підприємстві, відвернення грошей у дебіторську заборгованість може тлумачитись незадовільним управлінням активами.

Коефіцієнт швидкої ліквідності за змістом подібний з коефіцієнтом покриття, але він враховує тільки якість оборотних активів та є значно чітким показником ліквідності, тому що при його розрахунку приймаються до уваги ліквідні поточні активи (запаси не враховуються). За даними рис. 1 видно, що як і попередній показник на початку досліджуваного періоду даний коефіцієнт мав значення менше від нормативного і становив у 2018 році – 0,61 при нормативному значенні – 1,0 – 1,5. Менше значення показника порів-

няно з його нормативним значенням спричинене значним зростанням у 2018 році дебіторської заборгованості, що вказує на фінансові проблеми підприємства, адже коефіцієнт швидкої ліквідності показує можливість погасити підприємством короткострокові зобов'язання у випадку його критичного стану.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності, дає змогу виявити частину короткострокових зобов'язань, які підприємство невдовзі зможе погасити, не очікуючи оплати дебіторської заборгованості та реалізації інших активів. Аналізуючи даний коефіцієнт ПрАТ «ІДС Аква Сервіс», що відображено на рис. 1, можна зробити висновок, що протягом досліджуваного періоду він значно менший від нормативного значення: у 2018 році його значення сягало 0,11, в 2017 – 0,13, а в 2016 році складав лише 0,09. Про фінансову небезпеку для підприємства свідчить значення коефіцієнта абсолютної ліквідності у 2016 році, коли він становив лише 0,09. Тобто лише 9% короткострокових позикових зобов'язань підприємство зможе за потреби погасити негайно. Хоча і мало ймовірно, те, що усі кредитори підприємства водночас пред'явили йому свої боргові вимоги, однак дане низьке значення є надміру ризиковим.

До основних причин погіршення ефективності використання оборотних коштів у 2018 році порівняно з 2016 роком можна віднести зменшення чистого прибутку у зв'язку із зростанням адміністративних витрат та збільшення рівня податків; різке зростання частки виробничих запасів у сумі оборотних активів; та невиправдане значне зростання дебіторської і кредиторської заборгованості.

Висновки з проведеного дослідження. Оборотні кошти визначаються як сукупність коштів, які авансовані для формування оборотних виробничих фондів і фондів обігу, що гарантують їх безперервний кругообіг. Вони забезпечують здійснення безперервності виробництва і реалізації продукції підприємства. Управління оборотними коштами є досить нелегким процесом. Складність його залежить від таких умов, як: розмір оборотного капіталу, який використо-

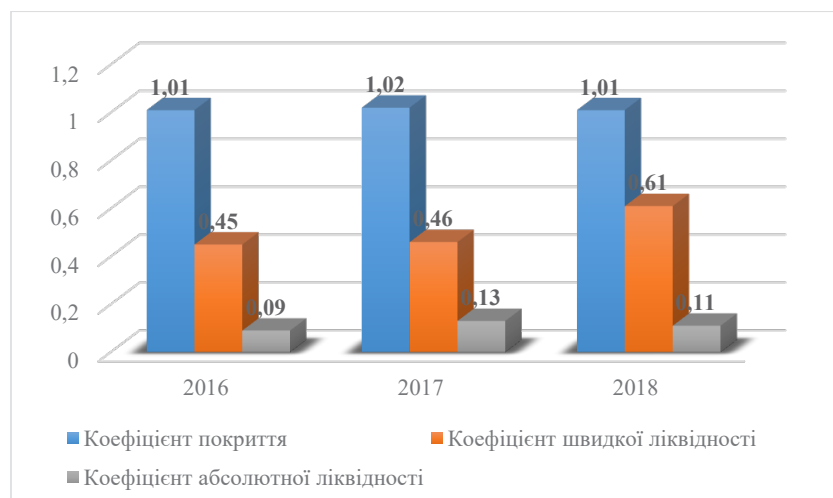

Рис. 1. Оцінка оптимальності складу і структури оборотних коштів ПрАТ «ІДС Аква Сервіс»

Джерело: побудоване автором за даними [1]

ується в операційному процесі; різні види активів, які утворюються за допомогою величини оборотного капіталу; прискорення обороту капіталу та забезпечення платоспроможності підприємства тощо.

Потягом досліджуваного періоду в ПрАТ «ІДС Аква Сервіс» була нестача оборотних активів. Для того, щоб забезпечити недопущення можливої нестачі або нераціонального використання оборотних коштів на підприємстві необхідно постійно проводити аналіз їх наявності, надлишку або браку відповідно до потреб підприємства. Адже нестача оборотних коштів свідчить про неправильне та неефективне планування своєї діяльності.

Знизились коефіцієнти ефективності, адже якщо у 2016 році коефіцієнт ефективності становив 4,04, то у 2018 році – 2,96. Також збільшився термін обороту оборотних коштів з 66 днів у 2016 році до 75 днів у 2018 році, що показує погіршення технології виготовлення продукції, спад ефективності виробничого процесу. Негативна динаміка у 2018 році пояснюється тим, що прибуток від реалізації продукції зростає набагато меншими темпами, ніж середня вартість оборотних активів.

Потрібно здійснити ряд заходів для пришвидшення оборотності оборотних коштів підприємства, які забезпечуються наступним чином. На етапі створення виробничих запасів – застосування економічно обґрунтованих норм запасу; наближення постачальників сировини, комплектуючих виробів, напівфабрикатів і ін. до споживачів; використання прямих довготривалих зв'язків. На етапі незавершеного виробництва – прискорення науково-технічного прогресу; уніфікації, розвиток стандартизації, типізації; удосконалення форм організації промислового виробництва, використання більш дешевих конструкційних матеріалів; розширення питомої ваги продукції, яка користується підвищеним попитом.

Відповідно до показників ліквідності, підприємство має значні оборотні кошти, сформовані завдяки позиковим коштам. Найбільш ризиковим для підприємства є його неспроможність забезпечити абсолютну ліквідність, адже лише 11% поточних зобов'язань підприємство може за необхідності погасити негайно. Тобто підприємство є

неплатоспроможним. Також коефіцієнт швидкої ліквідності у 2018 році становив лише 0,61, що значно менше його нормативного рівня, та говорить про фінансові проблеми підприємства, адже цей коефіцієнт показує можливість погашення підприємством короткострокових зобов'язань у випадку його критичного стану.

Для результативного управління ліквідністю, пізнання ризиків незбалансованості ліквідності балансу та неплатоспроможності підприємству потрібне формування спеціальної системи постійного контролю за рівнем показників ліквідності оборотних активів і платоспроможності підприємства, аналізу чинників, які впливають на їхню зміну. Необхідно для цього перш за все, створення бази даних, що дозволяє швидко отримувати всю потрібну інформацію для здійснення аналітичної роботи, на основі якої буде формуватися політика підприємства. На основі бази даних постійно повинні розкриватися значення показників ліквідності та здійснюватися аналіз перспектив розвитку операцій підприємства з врахуванням норм ліквідності. Це дозволяє взаємопов'язати вирішення питань по розміщенню коштів, залученню ресурсів, збільшенню власних коштів підприємства, пошуку джерел додаткових прибутків та розвитку нових сфер діяльності підприємства з вимогами дотримання його ліквідності та платоспроможності.

Отже, в цілому говорити про ефективність використання оборотних коштів можна лише тоді, коли мова йде про одночасне збільшення показників стану і результативності використання оборотних засобів підприємства в динаміці і можливості підприємства за допомогою власних коштів розраховуватися за своїми зобов'язаннями, запобігати невиправданій дебіторській та кредиторській заборгованостей. Підприємство повинно сконцентрувати свою увагу не лише на формуванні високоліквідних активів, що дозволить лише штучно збільшити його ліквідність, а й ретельно дослідити можливі фактори впливу на ефективність використання оборотних засобів, сформувати оптимальну структуру оборотних коштів та забезпечити їх ефективне використання шляхом випуску конкурентоздатної продукції та отримання прибутку, достатнього для розширеного відтворення діяльності підприємства.

Література:

1. Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України (АРІФРУ) або Stock market infrastructure development agency of Ukraine (SMIDA) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://smida.gov.ua/>
2. Безбородова Т.В. Управління оборотними коштами підприємства / Т.В. Безбородова, Т.В. Даншина // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – № 1. – С. 59-62.
3. Дехтяр Н.А. Управління оборотними активами підприємства / Н.А. Дехтяр, О.В. Дейнека, Т.М. Черноус // Економіка і суспільство. – 2017. – № 8. – С. 572-578.
4. Донін Є.О. Особливості сучасних підходів щодо специфіки класифікації оборотних активів підприємства / Є.О. Донін // Економіка і організація управління. – 2018. – № 1(29). – С. 75-85.
5. Лисьонкова Н.М. Підвищення ефективності управління оборотними активами підприємства / Н.М. Лисьонкова, В.Ю. Захарчук // Приазовський економічний вісник. – 2018. – № 5 (10). – С. 354-358.
6. Насібова О.В. Теоретичні аспекти оптимізації оборотних коштів підприємства / О.В. Насібова, Б.Ю. Придатченко // Економіка і суспільство. – 2018. – № 18. – С. 794-802.
7. Фінанси підприємств: підручник / [Поддєрьогін А.М., Білик М.Д., Буряк Л.Д. та ін.]; кер. колакт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – Восьме вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2013. – 219 с.

Серебрянский Дмитрий Николаевич
кандидат экономических наук, доцент,
Университет государственной фискальной службы Украины
Базильчук Екатерина Владимировна
магистрантка
Университета государственной фискальной службы Украины

ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ОБОРОТНЫМИ СРЕДСТВАМИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация

В статье определено понятие оборотных средств предприятия. Рассмотрены основные цели и задачи системы управления оборотными средствами. Проанализированы показатели эффективности управления оборотными средствами, исследована проблема формирования и использования оборотных средств предприятия. Проведен анализ оптимальности состава и структуры оборотных средств. Рекомендовано основные мероприятия улучшения управления оборотными средствами предприятия.

Ключевые слова: оборотные средства, управление оборотными средствами, оптимальная структура оборотных средств, дебиторская задолженность, оборотные фонды, показатели оборотных средств.

Serebryansky Dmitry
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
State Fiscal Service of Ukraine
Bazilchuk Kateryna
Undergraduate Student
State Fiscal Service of Ukraine

ASSESSMENT OF THE EFFICIENCY OF CONTROLLING ASSETS OF THE ENTERPRISE

Summary

The article defines the concept of working capital of the enterprise. The main purpose and tasks of the working capital management system are considered. The indicators of efficiency of management of working capital are analyzed, the problem of formation and use of working capital of the enterprise is investigated. The analysis of the optimality of the composition and structure of working capital. The main measures to improve the management of working capital of the company are recommended.

Key words: working capital, management of working capital, optimal structure of working capital, accounts receivable, working capital, indicators of working capital.

УДК 336.74

Ситник Наталія Степанівна
доктор економічних наук, професор
професор кафедри державних та місцевих фінансів
Львівського національного університету імені Івана Франка
Назар Наталія Володимирівна
магістр
Львівського національного університету імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті розглянуто основні чинники, які впливають на ефективність грошово-кредитної політики, визначено фактори сповільнення інфляції та причини кризових явищ у національній економіці. Проаналізовано рівень інфляції, динаміку золотовалютних резервів за 2009-2018 роки. Визначено основні проблеми, які існують при реалізації грошово-кредитної політики в Україні. Обґрунтовано пропозиції та заходи для оптимізації грошово-кредитної політики Національного банку.
Ключові слова: грошово-кредитна політика, інфляція, економічне зростання, комерційні банки, золотовалютні резерви, стабільність грошової одиниці.

Постановка проблеми. Грошово-кредитна політика відіграє важливу роль у прогнозуванні соціально-економічних показників, що впливають на економічні процеси, з використанням інстру-

ментів монетарного та валютного регулювання. Водночас ефективне її проведення має вплив і на соціально-економічний розвиток, і на фінансову систему України в цілому.

Основними факторами впливу на макроекономічну стабільність є високий рівень інфляції, девальвація національної грошової одиниці, зростання дефіциту державного бюджету, зменшення обсягів золотовалютних резервів. Тому сьогодні особливої актуальності набуває питання дослідження монетарної політики та пошук ефективних інструментів грошово-кредитного регулювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед праць вітчизняних науковців, які досліджували методологічні та теоретичні засади грошово-кредитної політики, можна виділити роботи М. Савлука, І. Ветрової, К. Жулінської, К. Коневич, О. Левандівського, В. Міщенко, М. Мороза, М. Савлука, В. Стельмаха та ін. Незважаючи на вагомий внесок українських вчених, недостатньо дослідженими залишаються питання забезпечення ефективності монетарної політики, збалансованого розвитку економіки та стабілізації банківського сектору.

Постановка завдання. Метою статті є визначення впливу факторів на ефективність грошово-кредитної політики, аналіз інфляції та обсягів золотовалютних резервів, досліджені основних проблем реалізації та заходів щодо оптимізації монетарної політики НБУ.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі економічного розвитку в Україні необхідно розробити прозору грошово-кредитну політику, адаптовану до умов глобалізації у фінансовій сфері та здатну попередити кризові явища, подолати їх негативні результати.

Діяльність Національного банку України відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності національної грошової одиниці та грошової системи в цілому, підвищенні надійності комерційних банків, що певною мірою впливає на ефективність функціонування всієї національної економіки [1].

Кризові явища в національній економіці та банківській системі зумовлені багатьма чинниками, серед яких:

- структурні дисбаланси економічного розвитку, імпортозалежність, доларизація;
- неефективна грошово-кредитна та валютна політика, неефективний банківський нагляд;
- дефіцит бюджету та нераціональні видатки вимагають проведення швидких реформ в сфері державної економічної політики.

Однак, зважаючи на те, що грошово-кредитна політика протягом всіх років незалежності залишається чи не єдиним ринковим механізмом стимулювання економічного росту та антикризової політики, підвищення дієвості монетарних інструментів повинно стати першочерговою ціллю Національного банку України. Для активізації економічного зростання України, необхідно розробити оптимальний механізм та впровадити ефективні інструменти акумуляції та перерозподілу грошових ресурсів [2, с. 197].

Незважаючи на успіхи у проведенні монетарної політики, остання потребує прозорості та її узгодженості із іншими складовими загальноекономічної політики держави. Так, передумовами досягнення стабільності національної грошової одиниці має бути досягнення збалансованого розвитку всіх секторів фінансового ринку та усунення дисбалансу в розвитку окремих сегментів банківського сектору.

Згідно з даними Інфляційного звіту НБУ за I квартал 2019 року тривало сповільнення споживчої інфляції – до 8,6% у березні (порівняно з 9,8% у грудні 2018 року). Фактичний показник інфляції майже відповідав прогнозу, база інфляція сповільнилася до 7,6%, навіть дещо швидше, ніж очікувалося, що свідчить про послаблення інфляційного тиску на початку року. Крім того протягом I кварталу зберігалася сприятлива ситуація на фінансовому ринку України [3].

Зниженню споживчої інфляції та покращенню інфляційних очікувань сприяла жорстка монетарна політика, яка вплинула на зміцнення обмінного курсу гривні до іноземних валют. Крім того, додатковий вплив на обмінний курс здійснює продаж валюти населенню, слабке зростання імпорту товарів, надходження валюти від аграрних підприємств, низькі обсяги повернення дивідендів за кордон.

В Основних засадах грошово-кредитної політики України на 2016-2020 роки було передбачено на червень 2019 року рівень інфляції – 5,5%, а в цей час споживча інфляція становила 9,0%. Хоча НБУ стверджує, що до кінця року інфляція повинна знизитися до 6,3%. Середньостроковий рівень інфляції в 5% передбачається досягнути наприкінці 2020 року.

Визначальними факторами сповільнення інфляції мають стати:

- жорсткі монетарні умови та стримана фінансова політика;
- зниження темпів зростання заробітних плат внаслідок поступового наближення їх рівня до показників сусідніх країн і менш інтенсивної трудо-вої міграції з України;
- зміцнення гривні, яка буде сприяти зниженню цін на непродовольчі товари;
- здешевлення газу на світових ринках, що впливатиме на зміну внутрішніх цін;
- збільшення пропозиції продовольчих товарів як вітчизняного, так і іноземного походження [3].

Метою грошово-кредитної політики є досягнення та підтримка цінової стабільності, тобто забезпечення купівельної спроможності національної грошової одиниці. Для цього необхідно знижувати інфляцію та утримувати на одному рівні протягом тривалого періоду. В такому випадку НБУ має застосовувати режим інфляційного таргетування, що передбачає публічне оголошення кількісної мети інфляції та період протягом якого мету буде досягнуто. Проте прогнозовані інфляційні значення можуть відрізнятися від фактичних, досягнутих у процесі реалізації грошово-кредитної політики (рис. 1).

З рис. 1 видно, що найвищий рівень інфляції був у 2015 році і становив 43,3%, така ситуація була спричинена різким знеціненням гривні. А вже з 2016 року спостерігається різке зменшення фактичного значення інфляції до 12,4%, завдяки проведенню НБУ стриманої грошово-кредитної та жорсткої фінансової політики. У 2018 році фактичний рівень інфляції знизився і досягнув позначки 9,8% і став нижчим прогнозованого показника Національного банку (10,1%).

Національний банк проводить пом'якшення монетарної політики, оскільки вбачає тенденцію уповільнення інфляції до 5% та зниження облікової ставки до 8%. Так, з січня 2019 року облікова

ставка становила 18,0 %, а з 19 липня Правління Нацбанку схвалило рішення знизити облікову ставку до 17%. За даними НБУ це стало можливим завдяки послабленню ризиків для забезпечення цінової стабільності [4].

Позитивним моментом впливу на грошово-кредитну політику є зниження облікової ставки. Саме від неї залежить за якою вартістю банки будуть залучати та розміщувати кошти. Облікова ставка не може бути нижча від рівня інфляції і її зниження можливе тільки завдяки зниженню темпів інфляції.

Одним із важливих напрямків грошово-кредитної політики на 2016–2020 роки є зростання золотовалютних резервів. Станом на 31.08.2019 року обсяг золотовалютних резервів в Україні склав 22015,18 млн. дол., що на 1194,75 млн. дол. більше ніж в кінці минулого року (станом на 31.12.2018 р. обсяг резервів – 20820,43 млн. дол.), відповідно ще до кінця цього року очікується приріст даного показника.

За даними таблиці 1 видно, що золотовалютні резерви України за період 2009–2018 рр. є нестабільними, спостерігається як різке зменшення до 7533,33 млн. дол. у 2014 році, так і поступове зростання протягом 2015–2018 років.

На рис. 2 зображено динаміку золотовалютних резервів протягом 2009 – 2018 років

Як бачимо з рис. 2 обсяг золотовалютних резервів у 2018 році не вдалося збільшити до того рівня, який був практично 10 років тому – у 2009 році до 26505,00 млн. дол. З рисунку видно, що найбільший обсяг резервів був у 2010 році (34576,00 млн. дол.), а найнижчий у 2014 р. (7 533,33 млн. дол.). Для того, щоб досягти рівня 2010 року Україні необхідно ще 13 755,57 млн. дол.

Стан грошово-кредитної сфери значно впливає на банківську діяльність. Так «очищення» економіки від нежиттєздатних банків протягом 2014–2015 років, сьогодні призвело до того, що на поточних рахунках приріст коштів є більшим ніж на строкових, тобто у населення залишаєть-

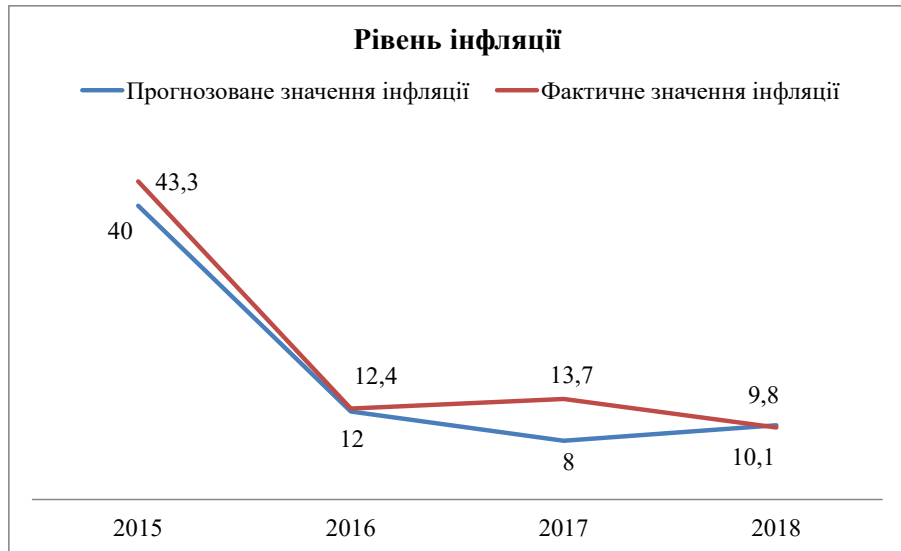

Рис. 1. Рівень інфляції за 2015–2018 роки, у %

Джерело: [3]

ся недовіра до банків. Також кредитування юридичних осіб у гривнях не зростає, а у валюті є ріс за рахунок кредитування нерезидентів українськими банками.

Група малих банків знаходиться у зоні ризику, в основному через необхідність збільшення статутного капіталу до 300 млн грн до липня 2019 року. Вихід з ринку великої кількості банків з національним капіталом у 2014–2015 роках не дало користі для створення конкурентного середовища. Крім невмілого розпорядження активами банків і, відповідно, нанесення збитків державному бюджету, колосальний удар отримав малий та середній бізнес, особливо на регіональному рівні [6].

Банківську систему дестабілізує недостатня продуктивність НБУ у застосуванні інструментів грошово-кредитного регулювання, а також зростання недовіри населення до банківських установ, недостатність інформації про ринк банківських послуг.

Протягом останніх років (2013 рік – 175 банків, 2016 – 109 банків, 2019 – 77 банків) кількість банків в Україні зменшується. Як наслідок, зменшується конкуренція на банківському ринку, доступ підприємств та населення до банківських послуг, і відповідно втрачаються робочі місця при ліквідації банків. Дуже часто банківський капі-

Таблиця 1

Динаміка міжнародних резервів України з 2009 по 2018 рр. (млн. дол.)

Роки	млн. дол. США	Абсолютне відхилення	Темп зростання
31.12.2009	26 505,00	-	-
31.12.2010	34 576,00	8071,00	30,45%
31.12.2011	31 794,61	-2781,39	-8,04%
31.12.2012	24 546,19	-7248,42	-22,80%
31.12.2013	20 415,71	-4130,48	-16,83%
31.12.2014	7 533,33	-12882,38	-63,10%
31.12.2015	13 299,99	5766,66	76,55%
31.12.2016	15 539,33	2239,34	16,84%
31.12.2017	18 808,45	3269,12	21,04%
31.12.2018	20 820,43	2011,98	10,70%

Джерело: розраховано за даними [5]

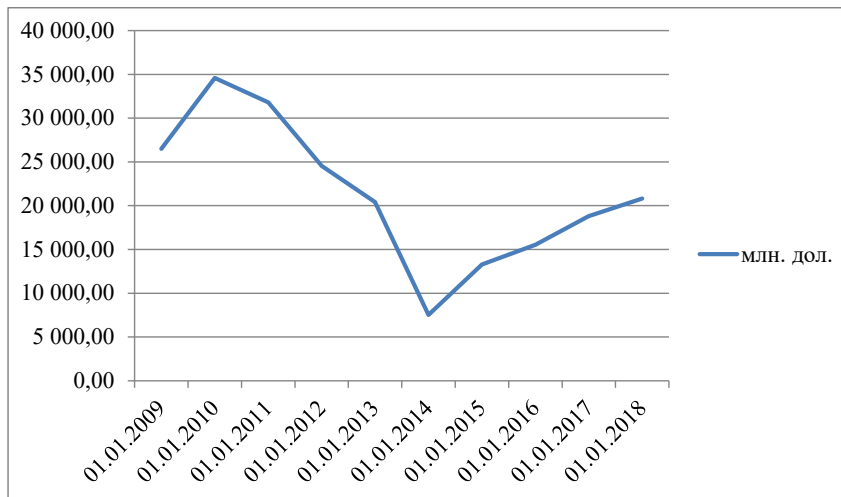

Рис. 2. Динаміка золотовалютних резервів України за 2009-2018 роки

Джерело: [5]

тал перетікає в інші фінансові, менш регульовані сфери, створюючи ризики для макроекономічної стабільності та самих людей через низький рівень державного регулювання цих сфер. Тому важливо визначити причини, чому саме так відбувається і що треба зробити [7].

Основними проблемами реалізації грошово-кредитної політики в Україні, на наш погляд, є:

- галопуюча інфляція (9,5% на червень 2019 року);
- доларизація економіки через недовіру до гривні;

- високий рівень готівкових коштів в структурі грошової маси (станом на червень 2019 р. 359 157.1 млн. грн.), що зумовлено відтоком коштів з депозитів банківської системи та їх трансформацією в готівку;

- девальвація гривні, інфляційні очікування;
- низький рівень золотовалютних резервів (станом на 30.06.2019 р. валютні резерви становили 20638,97 млн. дол. США);

- зростання державного боргу (станом на 31.12.2018 р. становив 2168627 млн. грн. або 60,9% ВВП);

- високі відсоткові ставки по кредитах, низький рівень довіри населення до банківської системи;

- збільшення частки простроченої заборгованості по кредитах у загальній сумі кредитів (54,54 % за 2018 рік);

- фінансування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб з бюджету через дефіцит коштів;
- зменшення кількості комерційних банків і як наслідок зменшення конкуренції на банківському ринку.

Багато проблем потребують негайного вирішення з метою покращення економічної ситуації та проведення структурних зрушень і залучення довго-строкових іноземних інвестицій. Для цього необхідно посилити координацію грошово-кредитної та бюджетної, податкової політики держави.

Підвищення ефективності монетарної політики допоможе становленню потужного національного капіталу шляхом створення гнучкої та ефективної інституційної системи мобілізації і розміщення позичкових капіталів, розвитку механізмів довгострокового кредитування, заохочення сполучення капіталів комерційних банків

і промислових підприємств, що дозволяють спрямувати надлишкові грошові ресурси у виробництво [8].

В Україні вдосконалення монетарної політики має враховувати і позитивний досвід європейських країн, а для цього необхідно забезпечити стабільність фінансового сектору, захист прав інвесторів, кредиторів та споживачів послуг у фінансовій та банківській сфері.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень. Грошово-кредитна політика України відіграє важливу роль на переломних стадіях економічного циклу і, використовуючи відповідні монетарні інструменти та заходи НБУ має

можливість активізувати чи навпаки сповільнити кожний з цих процесів, відповідно до завдань загальної економічної політики.

Таким чином, для оптимізації грошово-кредитної політики НБУ має провести такі заходи:

- зниження рівня доларизації економіки;
- поповнення міжнародних резервів для забезпечення фінансової безпеки держави;

- підвищення ефективності відсоткової політики, шляхом кредитування банківськими установами реального сектору економіки;

- здійснення ідентифікації та оцінки можливих ризиків для захисту від надмірних коливань валютного курсу;

- зниження рівня простроченої заборгованості за кредитами та забезпечення зниження ризиків при проведенні активних та пасивних операцій;

- удосконалення механізмів рефінансування комерційних банків;

- підвищення рівня капіталізації банків (НБУ прийняв рішення щодо збільшення статутного капіталу банків до 500 млн. грн. з 2024 року);

- підвищення прозорості діяльності Національного банку та рівня довіри населення до банківської системи.

У процесі управління національною економікою виникають суперечності у досягненні цілей бюджетної, фінансової та грошово-кредитної політики. Нездатність уряду обслуговувати державний борг змушує його вдаватися до емісійного фінансування дефіциту бюджету, що може проявитися у значному зростанні інфляції. Наявність суперечностей у бюджетно-податковій та грошово-кредитній політиці, з одного боку, та їх підпорядкованість спільній меті щодо забезпечення сталого довгострокового економічного зростання, з іншого боку, актуалізує питання координації дій уряду та центрального банку у процесі проведення загальнодержавної макроекономічної політики [9].

Таким чином, для забезпечення ефективності грошово-кредитної політики першочерговим завданням повинна стати стабілізація інфляції внаслідок розвитку конкуренції, вдосконалення ринкової інфраструктури, формування довгострокових інвестиційних ресурсів, та раціонального використання фінансових ресурсів.

Література:

1. Ворон Т. О. Аналіз грошово-кредитної політики Національного банку України за 2013 р. [Електронний ресурс] / Т. О. Ворон // Магістеріум. Економічні студії. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Magisterium_ek_2014_56_14
2. Віблій П.І. Перехід до інфляційного таргетування в Україні /П.І. Віблій, Х.В. Горбова, Б.А. Федак // Науковий вісник НЛТУ України: збірник науково-технічних праць. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2014. – Вип. 24. – С. 193–198.
3. Інфляційний звіт НБУ квітень 2019 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=93772773>
4. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=99228164&showTitle=true
5. Міністерство Фінансів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/assets/>
6. Рейтинг українських банків – 2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://politica.com.ua/rejting-ukrayinskix-bankiv-2019/>
7. Член ради НБУ Василь Фурман розповів, чому необхідно поділити банки в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zik.ua/news/2019/03/13/chlen_rady_nbu_vasyl_furman_rozpoviv_chomu_regulyator_hoche_podilyty_banku_v_1528377
8. Щодо пріоритетів грошово-кредитної політики в післякризовий період [Електронний ресурс] // Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України. – 2010. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/resources.html>
9. Козачишина Т. О. Теоретичні аспекти взаємодії бюджетно-податкової та грошово-кредитної політики / Т. О. Козачишина. // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2017. – С. С. 44–49.

Сытнык Наталья Степановна

доктор экономических наук, профессор,
профессор кафедры государственных и местных финансов
Львовского национального университета имени Ивана Франко

Назар Наталья Владимировна

магистр
Львовского национального университета имени Ивана Франко

ОСОБЕННОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ ДЕНЕЖНО-КРЕДИТНОЙ ПОЛИТИКИ УКРАИНЫ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ**Аннотация**

В статье рассмотрены основные факторы, влияющие на эффективность денежно-кредитной политики, определены факторы замедления инфляции и причины кризисных явлений в национальной экономике. Проанализирован уровень инфляции, динамику золотовалютных резервов по 2009-2018 годы. Определены основные проблемы, которые существуют при реализации денежно-кредитной политики в Украине. Обоснованы предложения и меры по оптимизации денежно-кредитной политики Национального банка.

Ключевые слова: денежно-кредитная политика, инфляция, экономический рост, коммерческие банки, золотовалютные резервы, стабильность денежной единицы.

Sytnyk Nataliia

Doctor of Economics, Professor
Professor of the Department of State and Local Finance
Ivan Franko National University of Lviv

Nazar Nataliia

Master
Ivan Franko National University of Lviv

FEATURES OF IMPLEMENTATION OF THE MONETARY AND CREDIT POLICY OF UKRAINE IN MODERN CONDITIONS**Summary**

The article considers the main factors that influence the effectiveness of monetary policy, identifies the factors of slowing inflation and the causes of crisis in the national economy. Inflation, dynamics of gold and foreign exchange reserves for 2009-2018 are analyzed. The main problems that exist in the implementation of monetary policy in Ukraine are identified. Proposals and measures to optimize the National Bank's monetary policy are substantiated.

Key words: monetary policy, inflation, economic growth, commercial banks, foreign exchange reserves, stability of the currency.

Ситник Наталія Степанівна

доктор економічних наук,
професор кафедри державних та місцевих фінансів
Львівського національного університету імені Івана Франка

Самбірська Олеся Романівна

магістр
Львівського національного університету імені Івана Франка

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА БАНКУ ЯК ОСНОВА ЙОГО СТІЙКОСТІ

У статті досліджено стан фінансової безпеки банків України. Проаналізовано основні показники фінансової безпеки банківської системи. Проведено аналіз зовнішніх та внутрішніх загроз фінансовій безпеці банку. Визначено рівень фінансової безпеки України. Наведено приклади можливих заходів впливу на підвищення рівня безпеки банківської системи.

Ключові слова: фінансова безпека банку, фінансова безпека держави, банківська система, фінансова стійкість банку.

Постановка проблеми. Фінансова безпека банку є складовою економічної безпеки, і розглядається як такий стан фінансових ресурсів банку, за якого забезпечується його ефективна та прибуткова діяльність.

Більшість науковців таких як: І. Крупка, Л. Патерікіна, О. Пластун трактують фінансову безпеку банку як стан найефективнішого використання його ресурсів, що відображається у показниках прибутковості, рентабельності, якості управління і використання основних засобів.

Банківська безпека є однією з найважливіших складових фінансово-кредитної сфери будь-якої держави. На сучасному етапі стан банківської безпеки в Україні характеризується як нестійкий і тим самим значно підриває довіру громадян до банківського сектора.

Відновлення фінансової стабільності та безпеки комерційних банків України можливе лише за умови покращення системи виявлення та усунення ризиків в умовах мінливого зовнішнього середовища.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням даного питання займалось чимало науковців серед яких можна виділити: Т. Болгар, Р. Гриценко, М. Ермошенко, М. Зубок, О. Кириченко, В. Коваленко, О. Колодізєв.

Питанням фінансової безпеки на рівні держави та банків також займалися: Адаменко С.І., Артеменко Д.А., Бланк І.А., Балацький О.Ф., Василік О.Д., Герасимов П.А., Горячева К.С., Сліфанов А.А., і багато інших.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у розкритті сутності фінансової безпеки банку як основи його стійкості, аналізу індикаторів рівня фінансової безпеки, та визначенні заходів впливу на неї.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання фінансової безпеки банків завжди було актуальним, а особливо в сучасних умовах системної кризи, оскільки від стабільного функціонування банківської системи залежить не тільки розвиток сфери банківських послуг, а й соціально-економічний розвиток держави.

О.І. Барановський виокремив своє трактування поняття «фінансова безпека банку», як сукупність умов, при яких потенційно небезпечні для фінансового стану банківської установи дії або

обставини ліквідовані або зведені до такого рівня, при якому вони не можуть завдавати збитків банківській діяльності, збереженню і відтворенню його майна, інфраструктури, а також перешкоджати досягненню банком статутних цілей; стан захищеності фінансових інтересів комерційного банку, його фінансової стійкості, а також середовища, в якому він функціонує [1].

На сьогоднішній день фінансова безпека банку – це стан банківської установи, що характеризується збалансованістю і стійкістю до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, його здатністю досягати поставлених цілей і генерувати достатній обсяг фінансових ресурсів для забезпечення стійкого розвитку.

Слід відмітити, що сучасні реалії функціонування банків України супроводжуються значним впливом реальних та потенційних загроз, які в цілому негативно відображаються на рівні фінансової безпеки банківської системи.

Відомі дослідники І.І. Д'яконова і Д.В. Шиян сформулювали систему загальних загроз внутрішнього і зовнішнього середовища, які здійснюють негативний вплив на банківську безпеку.

До внутрішніх загроз банківській безпеці можна віднести: недосконалість організації системи фінансового менеджменту в банку; недотримання банком показників ліквідності; зниження рівня фінансової стійкості; неплатоспроможність банків; збільшення кредиторської та дебіторської заборгованості; низький рівень залучення іноземної валюти і готівки в національній валюті [3].

До зовнішніх загроз можна віднести: кризовий стан економіки; політична нестабільність в державі; відсутність або недосконалість основних законодавчих актів; невідповідність між правовою базою і реально існуючою ситуацією; інфляція; значні коливання курсу національної валюти відносно інших валют; відсутність стабільності податкової, кредитної та страхової політики.

Для дослідження загроз банківській безпеці нами проаналізовано аналіз результатів її діяльності та такі показники: динаміка кількості комерційних банків, динаміка доходів та витрат банків України та динаміка кредитної діяльності банків.

Погіршення політичної ситуації та нестабільність економічної безпеки держави негативно

відобразились на діяльності комерційних банків. Про це свідчать результати аналізу динаміки кількості комерційних банків в Україні (рис. 1).

За даними рис. 1 у 2014 році кількість діючих комерційних банків значно скоротилась, що негативно вплинуло на фінансову безпеку банківської діяльності, а також зменшило довіру населення до банківського сектору.

Аналіз динаміки доходів та витрат комерційних банків України (рис. 2) показує, що у 2016 році відбулось скорочення обсягів доходів банків, що характеризує зменшення економічної вигоди та виникнення заборгованості, і відповідно зменшення власного капіталу [7].

За даними (рис. 2) видно, що період 2014 – 2016 роки був переломним, і найбільш дефіцитним. На це вплинуло складне становище на ринку фінансових і банківських послуг та невизначеність щодо можливих напрямів і джерел подальшої капіталізації банків.

У 2018 році спостерігається тенденція до збільшення доходів та значного зменшення банківських витрат порівняно з минулими роками.

Причиною таких змін, була реалізація політики НБУ, а саме: згідно з Постановою Правління НБУ № 242 від 07.04.2016, передбачалося зростання мінімального обсягу статутного капіталу банку: до 11.07.2018 його обсяг мав бути збільшений до 300 млн. грн.; забезпечення прозорості структури власності банківських установ; можливість самоліквідації банку як найбільш раціонального варіанту припинення діяльності [8].

Показник динаміки кредитної діяльності банків (рис. 3) показує, що у 2018 році обсяги кредитів наданих банками мали тенденцію до збільшення порівняно з 2016 роком та зросли на 6,9%.

Структура наданих кредитів свідчить про політику короткострокового кредитування та вказує на недостатньо ефективну боротьбу з ризиками у банківській безпеці.

На основі аналізу показників діяльності банківської системи проведено розрахунок головних індикаторів фінансової безпеки банку. Для цього вико-

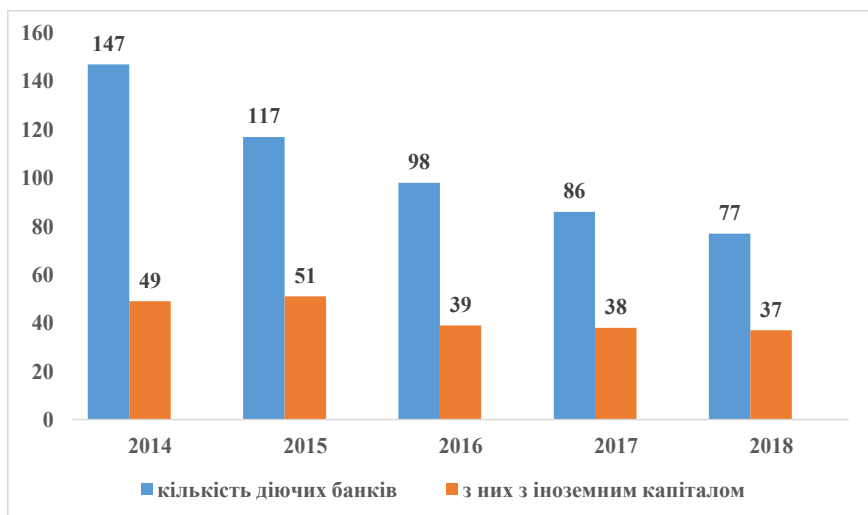

Рис. 1. Динаміка кількості комерційних банків в Україні з 2014-2018 рр., од.

Джерело: складено за даними [6]

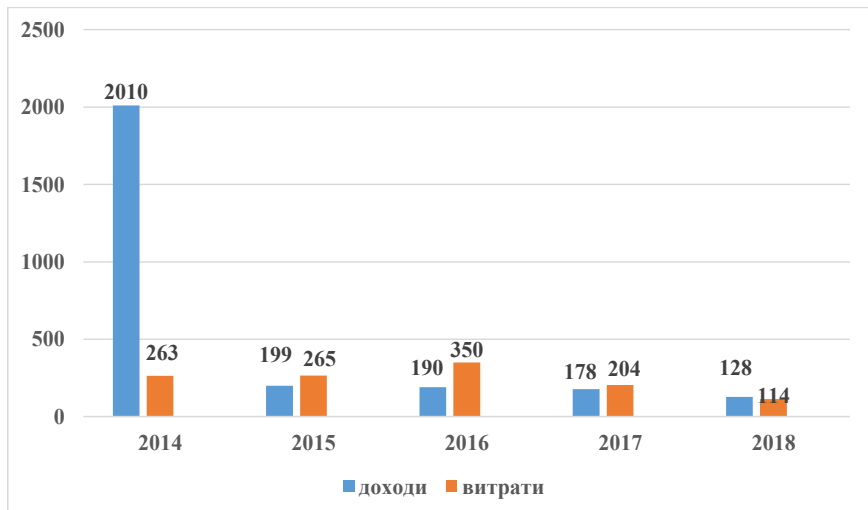

Рис. 2. Динаміка доходів і витрат банків України млн. грн.

Джерело: складено за даними [5]

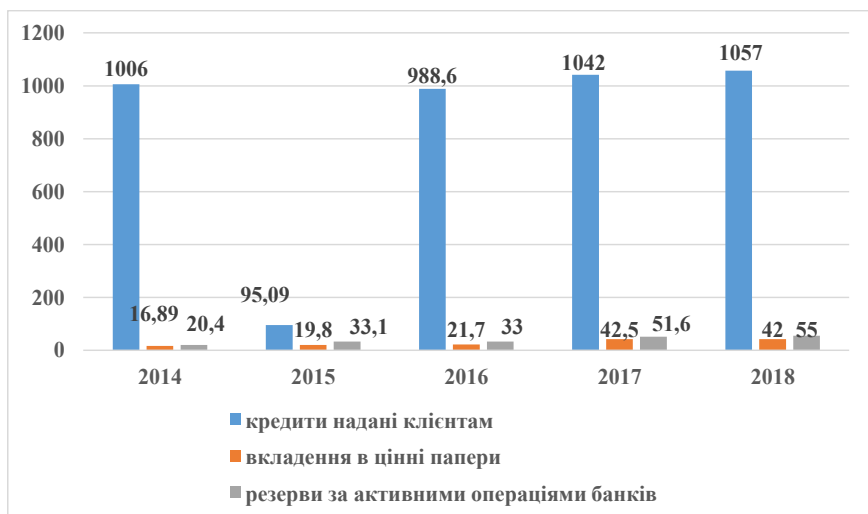

Рис. 3. Динаміка кредитної діяльності банків з 2014-2018 рр., млн. грн.

Джерело: складено за даними [5]

ристано Методику розрахунку рівня економічної безпеки України [9].

Аналіз банківської безпеки здійснюється на основі таких індикаторів: частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентами України; співвідношення банківських кредитів і депозитів в іноземній валюті; частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків; співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів і депозитів; рентабельність активів; співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань; частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи.

Результати проведеного аналізу подані у таблиці 1.

За результатами проведення даного дослідження можна зробити такі висновки:

Співвідношення банківських кредитів і депозитів в іноземній валюті станом на 2018 рік було у розмірі 118,8 %, що перевищує оптимальне значення на 18,8%. Розмір частки іноземного капіталу у статутному капіталі банків суттєво перевищував межу продовж аналізованого періоду. У 2018 році він становив 56%, що на 6% більше від порогового значення.

Показник співвідношення довгострокових кредитів та депозитів також мав тенденцію до збільшення. Його значення на 2018 рік становило 3,9 %, що перевищує норму на 0,9%.

Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань становило 98,2%, що перевищує норму на 9,1%. Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської

системи станом на 2018 рік становила 56%, що на 11,2% більше допустимого значення.

Фактичні значення рентабельності активів також були суттєво нижчими за критичні показники у період з 2014 року по 2016 рік, вони були від'ємними, що характеризує рівень безпеки як абсолютно критичний.

На такий результат вплинуло чимало чинників, серед яких: проведення воєнних дій на території країни; нестабільність економічної політики та значні коливання на валютно-кредитному ринку.

На основі SWOT-аналізу нами виділено сильні та слабкі сторони комерційних банків України (табл. 2).

Однак можна зазначити у комерційних банків України є ряд слабких сторін це залежність від економічної та політичної ситуації і низький рівень співпраці з іноземними банками.

Серед головних загроз безпеці комерційних банків є неможливість уникнення конкуренції; загроза швидкого банкрутства та вразливість до зовнішніх чинників.

Для підвищення рівня фінансової безпеки банку та уникнення ризиків потрібно здійснити ряд заходів для запобігання внутрішнім та зовнішнім загрозам банку [4].

До внутрішніх заходів впливу на ризики можна віднести: постійний контроль; отримання своєчасної та правдивої інформації щодо заборгованості; встановлення обмежень щодо неповернення коштів клієнтами; підвищення ефективності кредитної політики; проведення оцінки кредитоспроможності клієнтів, створення системи контролю повернення коштів; охорона інформації; створен-

Таблиця 1

Індикатори рівня фінансової безпеки банківської системи України а їх порогові значення

Показник	Порогове значення	2014	2015	2016	2017	2018
Співвідношення банківських кредитів і депозитів в іноземній валюті (%)	100	101,6	108,7	110,5	118	118,2
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків (%)	50	32,5	43,3	52,2	35,8	56
Співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів і депозитів	3	2	2,3	3	3,9	3,9
Рентабельність активів (%)	1	-4,07	-5,46	-1,01	0,12	0,45
Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань (%)	90	97,5	97,8	98	98,2	98,2
Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи, (%)	50	51	51,5	54	55,6	56

Джерело: складено за даними [6]

Таблиця 2

SWOT-аналіз комерційних банків України

Сильні сторони – самостійність; – гнучкість; – освоєння малоефективних ринкових ніш; – створення великої кількості робочих місць	Слабкі сторони – залежність від економічної, політичної ситуації в країні; – обмежений доступ до зовнішніх джерел фінансування; – вузьке коло постачальників, локальність ринків збуту
Можливості – здатність зайняти будь-яку нішу на ринку; – можливість самореалізації, – особистісного розвитку; – зростання, перехід до великого бізнесу; – участь у проведенні НДДКР	Загрози – неможливість уникнення конкуренції у своїй ніші; – вразливість щодо несприятливих чинників; -загроза швидкого банкрутства; – залежність від державної підтримки

Джерело: складено за даними [2]

ня довіреного кола осіб; перевірка компетентності працівників; страхування виданих кредитів; постійне вдосконалення внутрішньої системи; поступовий перехід до диференційованих ставок за вкладками банків до Фонду гарантування вкладів; підвищення рівня капіталізації банків України на основі корпоративного управління; запровадження пільг у разі спрямування прибутку на збільшення власного капіталу банків; підвищення якості активів банку; збільшення резервів; виділення коштів задля погашення кредиторської заборгованості; «оздоровлення» банківського бюджету; контроль обсягів грошової пропозиції на ринку; контроль за процентною політикою.

До зовнішніх заходів впливу відносимо: створення міцної фінансової бази задля зменшення впливу міжнародних криз; вдосконалення грошово-кредитної політики; посилення контролю бюджетної сфери, а саме – підвищення прозорості державних закупівель; реформування системи оподаткування; здійснення дієвих антикорупційних заходів; зменшення залежності від зовнішнього фінансування; зупинення бездумного виведення неплатоспроможних банків з ринку; скорочення спекулятивних дій на валютному ринку; зменшення державного боргу; створення позитивного платіжного балансу; підтримання низьких темпів інфляції; посилення контролю за діяльністю банків; прийняття законодавства

щодо регулювання банківської конкуренції; встановлення жорстких покарань (штрафів) за невиконання даних законів.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, фінансова безпека банку це сукупність взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних і контрольних заходів фінансового характеру, які повинні оптимізувати використання фінансових ресурсів, забезпечити належний їх рівень і нівелювати вплив ризиків внутрішнього й зовнішнього середовища.

Забезпечення високого рівня фінансової безпеки банків в Україні має здійснюватись за допомогою заходів банківського менеджменту, а також державного контролю. Побудова ефективної системи фінансової безпеки банків є необхідною умовою як для окремо взятого банку, так і для банківської системи в цілому.

Для досягнення оптимального рівня фінансової безпеки банку, на наш погляд, слід вжити таких заходів: підсилення державного регулювання банківської сфери, вдосконалення методичної бази оцінки рівня фінансової безпеки банку; зміцнення позиції державних банків у реалізації стратегії економічного розвитку країни; наближення діяльності вітчизняних банків до міжнародних стандартів, підвищення ефективності діяльності та фінансової стійкості банків шляхом поліпшення якості корпоративного управління.

Література:

1. Барановський О. І. *Безпека фінансових інститутів*: монографія / О. І. Барановський. Харків, 2014 – 715 с.
2. Букін С. *Безпека банку та банківських технологій* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bizcom.ru/%20security/2003-09/01.html>.
3. Лісняк А.Є. *Чинники фінансової безпеки банків*. *Вісник університету банківської справи*: монографія / А.Є. Лісняк. Харків, 2017 – 125 с. URL: <http://visnuk.ubsnbu.edu.ua/article/view/124469>.
4. Малахова О.Л. *Регулювання діяльності банків України у контексті забезпечення фінансової безпеки держави* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/140.pdf>
5. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/count/>. (дата звернення: 25.10.2019)
6. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>. (дата звернення: 25.10.2019)
7. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07 липня 2018 року № 2491-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws>. (дата звернення: 25.10.2019)
8. Про Національний банк України: Закон України від 05 липня 2018 року № 2491-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws>. (дата звернення: 25.10.2019)
9. Про затвердження методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Закон України від 29 жовтня 2012 року № 1277 / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13>. (дата звернення: 25.10.2019)

Сытник Наталья Степановна

доктор экономических наук,
профессор кафедры государственных и местных финансов
Львовского национального университета имени Ивана Франко
Самборская Олеся Романовна
магистр
Львовского национального университета имени Ивана Франко

ФИНАНСОВАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ БАНКА КАК ОСНОВА ЕГО УСТОЙЧИВОСТИ

Аннотация

В статье исследовано состояние финансовой безопасности банков Украины. Проанализированы основные показатели финансовой безопасности банковской системы. Проведен анализ внешних и внутренних угроз финансовой безопасности банка. Определен уровень финансовой безопасности Украины. Приведены примеры возможных мер воздействия на повышение уровня безопасности банковской системы.

Ключевые слова: финансовая безопасность банка, финансовая безопасность государства, банковская система, финансовая устойчивость банка.

Sitnik Natalia

Doctor of Economics, Professor of the Department of State and Local Finance
Lviv National University named after Ivan Franko

Sambirska Olesya

Master

Lviv National University named after Ivan Franko

THE FINANCIAL SECURITY OF THE BANK AS A BASIS FOR ITS STABILITY

Summary

The article investigates the state of financial security of Ukrainian banks. The main indicators of financial security of the banking system are analyzed. The analysis of external and internal threats to the financial security of the bank. The level of financial security of Ukraine has been determined. Examples of possible measures to influence the security of the banking system are given.

Key words: financial security of the bank, financial security of the state, banking system, financial stability of the bank.

УДК 33

Смолінська Софія Дмитрівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри державних та місцевих фінансів

Львівського національного університету імені Івана Франка

Гумен Андрій Богданович

студент

Львівського національного університету імені Івана Франка

СУТНІСТЬ ТА ФУНКЦІЇ ФІНАНСІВ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Розглянуто сутність та функції фінансів суб'єкта господарювання. Розглянуто завдання фінансової діяльності суб'єктів господарювання та відносини, які охоплює фінансова система на рівні підприємств. Також розглянуто функції фінансів суб'єктів господарювання. Досліджено фінансові ресурси як активи суб'єктів господарювання. Наведено приклади вдосконалення фінансів суб'єктів господарювання.

Ключові слова: фінанси, суб'єкт господарювання, фінансова система, фінансові ресурси, ринкова економіка.

Постановка проблеми. Фінанси суб'єктів господарювання є складовою частиною фінансової системи і займають визначальне місце у системі фінансових відносин суспільства. Вони функціонують у сфері суспільного виробництва, створюють валовий внутрішній продукт, матеріальні та нематеріальні блага, національний дохід тобто основні джерела фінансових ресурсів. Саме тому від стану фінансів суб'єктів господарювання залежить можливість задоволення потреб суспільства та фінансова стійкість країни.

Функціонуючи в умовах ринкової економіки, господарюючий суб'єкт постійно здійснює операції з фінансовими ресурсами, результатом яких можуть бути витрати або збільшення існуючих фінансових ресурсів. Витрати підприємства можуть мати негативні наслідки як в поточному, так і в перспективному періоді. Саме тому важливо досліджувати сутність та функції фінансів суб'єктів господарювання, розробляти не лише методологічні аспекти, але й дієву систему сучасних інструментів фінансового управління економічного зростання підприємств з урахуванням специфіки сучасного етапу розвитку національної економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сутність та функції фінансів суб'єктів господарювання розглянуто у вітчизняних літературних джерелах. Теоретичні й практичні аспекти цієї проблеми дослідили такі науковці-фінансисти,

як: Акімова Л.М., Жерліцин Д.М., Кузьмук С.Г., Ломачинська І.А., Манн Р.В., Мегей В.В., Мельник П.І., Мицюк С.В., Попова А., Чмерук Г.Г. і ін.

Метою статті є дослідити сутність та функції фінансів суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу. Від належної організації фінансової роботи значно залежить своєчасність та повнота фінансового забезпечення виробничо-господарської діяльності та виконання фінансових зобов'язань.

З погляду економічної теорії під фінансами суб'єктів господарювання розуміють систему відносин, що виникають у процесі господарської діяльності у зв'язку з формуванням і використанням грошових фондів, що забезпечують процес виробництва та відтворення в межах підприємства. Дане визначення не відображає сферу фінансових відносин підприємства, оскільки не вказано, які саме відносини опосередковують суб'єкти господарювання, а, своєю чергою, фінанси підприємств охоплюють систему економічних відносин, пов'язаних із рухом вартості суспільного продукту [7, с. 59].

Поняття фінансів суб'єктів господарювання набуває певного специфічного розуміння з позицій господарського права, на відміну від фінансово-правової концепції. Характеризуючи фінанси суб'єктів господарювання, необхідно враховувати такі ключові елементи, як фінансова діяльність у

сфері господарювання і господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення такої діяльності. Господарський кодекс України фінанси суб'єктів господарювання визначає як самостійну ланку національної фінансово-кредитної системи з індивідуальним кругообігом коштів, що забезпечує покриття витрат виробництва продукції (робіт, послуг) і одержання прибутку (ст. 333) [1, с. 36].

Фінанси суб'єктів господарювання є базовою ланкою всієї фінансової системи, оскільки саме тут утворюється значна частина ВВП, що є об'єктом розподілу через фінансові відносини. Фінанси суб'єктів господарювання становлять систему грошових фондів, що утворюються та використовуються для фінансування виробничого процесу, забезпечення розширеного відтворення матеріального стимулювання й соціального забезпечення робітників [6, с. 61].

Суб'єкти господарювання виступають основним джерелом наповнення Державного бюджету, оскільки сплачують основну частину податків і зборів, які відіграють важливу роль у фінансовому регулюванні економіки. Податок на прибуток підприємств є одним із основних бюджетоутворювальних податків та одним із основних інструментів у регулюванні діяльності підприємств [6, с. 63].

Функціонування фінансів господарюючих суб'єктів забезпечується застосуванням відповідного фінансового механізму, який включає різні види, форми і методи організації їх фінансових відносин. У складі цього механізму найважливішими елементами є принципи організації фінансів господарюючих суб'єктів, організаційно-правові форми здійснення їхньої діяльності, форми і методи вилучення частини доходів до бюджету і позабюджетні фонди, організації кредитування, діяльності на фінансовому ринку, страхування ризиків і т. д. Фінансові відносини суб'єкта господарювання можуть бути дуже складними, коли йдеться про холдинги (перерозподіл фінансових ресурсів між центральною компанією та її дочірніми фірмами), учасників фінансово-промислових груп і т. д. [9, с. 93].

Фінансова діяльність суб'єктів господарювання спрямована на вирішення завдань (рис. 1), які стимулюватимуть ріст економіки та забезпечувати відповідний рівень життя та потреб суспільства [5, с. 165].

На рівні підприємств фінансова система охоплює такі відносини:

- з іншими підприємствами та організаціями з приводу поставок сировини, матеріалів, комплектуючих виробів, реалізації продукції, надання послуг;

- з банківською системою та небанківськими установами з приводу банківських послуг при отриманні та погашенні кредитів, купівлі та продажу валюти та інших операцій;

- зі страховими компаніями та організаціями з приводу страхування активів, комерційних і фінансових ризиків;

- з товарними, сировинними, фондовими біржами;

- з інвестиційними інститутами з приводу розміщення інвестицій;

- з філіями та дочірніми підприємствами;

- з працівниками з приводу виплати заробітної плати, премій, дивідендів;

- з акціонерами (зовнішніми інвесторами) [9, с. 92].

Сутність фінансів суб'єктів господарювання проявляється через їх функції:

1. Акумуляюча функція полягає у мобілізації та накопиченні фінансових ресурсів у процесі виробничо-фінансової діяльності, тобто це формування фінансових ресурсів у процесі фінансово-господарської діяльності: тобто здійснення підприємством розподілу доходів від звичайної та надзвичайної діяльності з метою формування грошових резервів і фондів цільового призначення.

2. Розподільча – у розподілі та використанні фінансових ресурсів для забезпечення виробничої, інвестиційної діяльності та соціально-економічного розвитку підприємства. Розподіл та використання фінансових ресурсів здійснюється для забезпечення поточної (операційної) та інвестиційної діяльності; виконання зобов'язань перед бюджетами всіх рівнів, фінансовими установами та іншими інститутами, що впорядковують та обслуговують економічну діяльність у сфері суспільного виробництва.

3. Контрольна функція проявляється у здійсненні постійного моніторингу за формуванням та використанням фінансових ресурсів у процесі відтворення. Контроль за дотриманням вартісних пропорцій, формуванням та використанням фінансових ресурсів у відтворювальному процесі, що перебуває у тісному зв'язку і взаємообумовленості з розподільчою функцією [2, с. 81].

Сутність фінансових ресурсів дозволяє виявити три їх ключові характеристики: наявність джерела створення, форму виявлення й цільове призначення, що дозволяє визначити фінансові ресурси як частину коштів підприємства у фондовій і нефондовій формі, що формується при розподілі виготовленого продукту, залучаються підприємством з різних джерел і спрямовуються на забезпечення розширеного відтворення виробництва [5, с. 25]. При цьому можна погодитися з російськими економістами, які вважають,

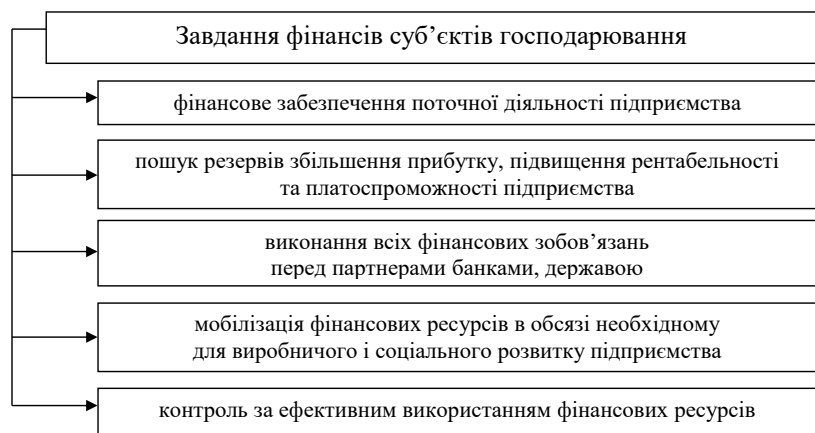

Рис. 1. Завдання фінансів суб'єктів господарювання

що використання фінансів у нефондовій формі є виключенням з правила, яке виникає при порушенні режиму функціонування звичайного фінансово-господарського механізму (безакцентне зняття коштів з розрахункового рахунку, арешт або відчуження майна без згоди керівництва й власників тощо).

Таким чином, фінанси суб'єктів господарювання – це сукупність економічних відносин між економічними суб'єктами у процесі виробничо-господарської, інвестиційної та іншої діяльності із приводу формування, розподілу й використання фінансових ресурсів із метою забезпечення розширеного відтворення.

В умовах ринкової економіки, на відміну від фінансів на макрорівні, вони, окрім розподільної (перерозподільної) та контрольної функцій, як і фінанси підприємств в командно-адміністративній економіці, виконують функцію забезпечення фінансовими ресурсами індивідуального кругообігу капіталу: «гроші – товар – гроші» [8, с. 60].

Ломачинська І.А. розглядає фінансові ресурси з двох основних точок зору. По-перше, з точки зору наявності у підприємства майна підприємства (активів) і джерел його формування (пасиви), і, з іншої – цілеспрямованого їх використання [4, с. 28].

Фінансові ресурси як активи суб'єктів господарювання характеризуються ступенем ліквідності.

Ліквідність у даному випадку – це здатність із мінімальними витратами відносно балансової вартості й у мінімальний термін часу трансформуватися в інші види фінансових ресурсів, а, також, здатність із мінімальними витратами в короткий термін трансформуватися саме в необхідні для раціонального споживання підприємством форми майна [4, с. 20].

При цьому особливості організації фінансів суб'єктів господарювання визначаються метою функціонування суб'єкту, галузевою належністю, організаційно-правовою формою, формою власності, фазою життєвого циклу.

Реальному вдосконаленню фінансів суб'єктів господарювання можуть сприяти:

- здатність бюджетної системи підвищити якість державного і місцевих бюджетів, забезпечити формування оптимального розміру видатків і надходжень і достатнього розміру коштів, що залишаються в розпорядженні суб'єктів господарювання для продовження їх діяльності;

- здатність грошово-кредитної і валютної системи забезпечити стійкість національної грошової одиниці, ліквідувати незаконне вільне ходіння іноземних валют у країні, обмежити домінування імпорتنих товарів на вітчизняному ринку, сприяти розвитку експорту вітчизняних товарів;

- здатність банків та інших фінансових установ ефективно підтримувати вітчизняного товаровиробника за рахунок здешевлення кредитування і надання інших послуг, забезпечити пріоритетне надання позичок підприємствам малого і середнього бізнесу;

- здатність інвестиційних інститутів забезпечити першочергове інвестування пріоритетних державних програм і проектів, пов'язаних зі структурною перебудовою економіки;

- здатність антимонопольної системи зупинити панування монополій і домінування імпорту на вітчизняному ринку, створити нормальні умови для розвитку конкуренції;

- здатність системи страхування надійно захищати від ризиків діяльності підприємств;

- здатність органів державної влади й управління вдосконалити систему регулювання цін і тарифів;

- здатність системи стандартизації підвищити якість державних стандартів до європейського рівня, забезпечити жорсткий контроль за їх виконанням;

- здатність органів державної влади вдосконалити нормативне і правове забезпечення фінансово-господарської діяльності підприємств і закріпити в законодавчих актах нормативну базу державного регулювання фінансів підприємств [7, с. 224].

Висновки. Таким чином, фінанси суб'єктів господарювання є важливим елементом національної економіки, ефективність функціонування якого забезпечує конкурентоспроможність суб'єктів господарювання на основі впровадження новітніх технологій, формування нематеріальних активів в умовах зростання темпів НТП, розширення й диверсифікації товарного портфелю, впровадження механізмів підвищення ефективності менеджменту, забезпечення умов реалізації стратегічного розвитку. Саме тому ефективне управління фінансами підприємств є важливим чинником відновлення фінансової спроможності, прибутковості як на мікро-, так і мезо-, та макрорівнях.

Література:

1. Акімова Л.М. Фінанси як суб'єкт господарювання. Ефективність державного управління. 2016. Вип. 1-2(2). С. 32-40.
2. Жерліцин Д.М. Теоретичні особливості реалізації функцій контролю у межах фінансової системи підприємства. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки. 2015. Вип. 13(1). С. 80-83.
3. Кузьмук С.Г. Еволюція концепцій та парадигм фінансів підприємств і сучасні напрямки їх дослідження. Економіка. Фінанси. Право. 2016. № 10(2). С. 18-22.
4. Ломачинська І.А. Формування сучасного концептуального підходу до визначення сутності фінансів підприємств. Ефективна економіка. 2013. № 6.
5. Манн Р.В. Особливості сучасної підготовки лекцій з дисципліни "фінанси підприємств". Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки. 2015. Вип. 10(3). С. 164-167.
6. Мицюк С.В., Мегей В.В. Фінанси суб'єктів господарювання в умовах євроінтеграційних процесів. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2018. – Вип. 1. – С. 60-67.
7. Мельник П.І. Проблеми та перспективи вдосконалення фінансів підприємств. Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. 2014. № 4. С. 219-225.
8. Попова А. Поняття фінансів суб'єктів господарювання. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2013. – Вип. 3. – С. 59-63.
9. Чмерук Г.Г. Сутність та визначення фінансових відносин суб'єктів господарювання. Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво. 2018. № 5. С. 91-99.

Смолинска София Дмитриевна

кандидат экономических наук,
доцент кафедры государственных и местных финансов
Львовского национального университета имени Ивана Франко
Гумен Андрей Богданович
студент
Львовского национального университета имени Ивана Франко

СУЩНОСТЬ И ФУНКЦИИ ФИНАНСОВ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация

Рассмотрены сущность и функции финансов предприятия. Рассмотрены задачи финансовой деятельности субъектов хозяйствования и отношения, которые охватывает финансовая система на уровне предприятий. Также рассмотрены функции финансов субъектов хозяйствования. Исследованы финансовые ресурсы как активы субъектов хозяйствования. Приведены примеры совершенствования финансов субъектов хозяйствования.

Ключевые слова: финансы, субъект хозяйствования, финансовая система, финансовые ресурсы, рыночная экономика.

Smolinska Sophia

Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor, Department of State and Local Finance,
Ivan Franko National University of Lviv
Humen Andriy
Student
Ivan Franko National University of Lviv

THE NATURE AND FUNCTIONS OF THE ENTITY'S FINANCES

Summary

The nature and functions of the entity's finances are discussed. The tasks of financial activity of economic entities and relationships covered by the financial system at the enterprise level are considered. The functions of the finances of business entities are also examined. Financial resources as assets of economic entities are investigated. Examples of how to improve the finances of business entities are given.

Key words: finance, economic entity, financial system, financial resources, market economy.

УДК 336.71

Сороківська Зоряна Казимирівна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри банківського бізнесу
Тернопільського національного економічного університету

ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ДЛЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ КРАЇНИ

У статті розглядається сутність процесу глобалізації, її основні форми прояву. Проаналізовано наслідки впливу фінансової глобалізації на банківську систему країни. Розглянуто основні вектори розвитку банківської системи під впливом глобалізаційних процесів. Окреслено позитивні та негативні наслідки глобалізаційних процесів для банківських систем. Виділено проблеми, які притаманні вітчизняній банківській системі в умовах глобалізації.

Ключові слова: глобалізація, банки, банківська система, фінансова криза, конкуренція.

Постановка проблеми. Глобалізація є одним із проявів сучасності, яка призводить до формування світової ринкової економіки. Процеси глобалізації мають всеосяжний та всеохоплюючий характер та є підґрунтям появи фінансової глобалізації, яка чинить визначальний вплив на розвиток національних фінансових та банківських сфер. Згадані процеси не оминули й банківську систему України. Тому ті тенденції, що зумовлені глобалізаційними процесами на національних та міжнародних фінансових ринках, їхній вплив на банківські системи потребують фундаментального дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню сутності глобалізаційних процесів та їх впливу на банківську систему приділяли увагу такі вчені, як Т. Вахненко, А. Гончарук, О. Дзюблюк, Л. Кузнецова, Л. Распутіна, В. Резнікова, С. Ткаленко та ін.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в дослідженні сутності поняття глобалізація та фінансова глобалізація, її основних форм проявів, а також наслідків глобалізаційних процесів для банківської системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження процесів глобалізації світової економіки посідають одне із ключових місць в працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Це пов'язано, в першу чергу, із важливістю даного процесу в сучасних умовах, і зростанням значущості дослідження основних аспектів даної проблематики не тільки у теоретичному полі, але із точки зору практики. Даний процес охоплює практично усі сфери суспільного життя, це і економіку, політику, соціальну сферу, екологію та безпеку. Глобалізація є основною тенденцією, яка притаманна розвитку сучасної економіки загалом, та фінансового ринку зокрема.

Ті тенденції, які супроводжують розвиток сучасної економіки, диктують умови, за яких глобалізація стала однією із провідних особливостей міжнародних економічних відносин впродовж останнього десятиліття, без якої неможливо уявити сучасність. Проте, не дивлячись на те, що процеси глобалізації перебувають у постійному розвитку поряд з цим виникає й значна кількість протиріч, які його супроводжують.

Виходячи з цього, можна говорити про двоякий вплив глобалізації як на усі сфери економіки, так і на банківську систему. Так ряд прихильників глобалізаційних процесів цілком підтримують думку щодо неминучості даних процесів та їх всеохоплюючого характеру. Противники ж навпаки яскраво висвітлюють усі негативні сторони та пропонують різні способи уникнення глобалізації. Це свідчить в свою чергу, про необхідність дослідження даного питання та застосування інноваційних методів регулювання процесів розвитку економічних відносин на світових та національних фінансових ринках.

Перш ніж перейти до розгляду впливу глобалізації на банківську систему країни, необхідно здійснити аналіз міркувань щодо дефініції даного поняття.

Так, термін «глобалізація», походить від англійського «global», що в перекладі означає земля, було вперше використано у працях – Дж. Макліна в 1981 р., а пізніше застосовано американським вченим Р. Робертсом. Дещо пізніше дефініцію «глобалізація» (globalization) було вжито у 1984 р. у редакційному коментарі «Wall-StreetJournal» щодо рішення М. Тетчер відкрити іноземним банкам прямий доступ на фінансовий ринок лондонського Сіті. З інших джерел відомо, що вперше це поняття вжив Т. Левітт у 1983 р. Він охарактеризував цим словом феномен злиття ринків окремих продуктів, які виробляються великими багатонаціональними корпораціями [1, с. 15].

Не має єдиного визначення сутності даного процесу й серед сучасних вітчизняних науковців. Зокрема, В.Д. Базилевич вважає, що глобалізація – всеохоплюючий процес трансформації світового співтовариства у відкрити цілісну систему інформаційно-технологічних, фінансово-економічних, суспільно-політичних, соціально-культурних взаємозв'язків та взаємозалежностей [2, с. 145]. На думку О. В. Дзюбюка, глобалізація – це процес всесвітньої економічної, політичної та культурної уніфікації, основними наслідками якого є міжнародний поділ праці, міграція в

масштабах усієї планети капіталу, людських та виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, економічних та технічних процесів, а також зближення культур різних країн [3, с. 67]. В Українській економічній енциклопедії глобалізація подається як категорія, яка відображає процес обміну товарами, послугами, капіталом та робочою силою, що виходить за межі державних кордонів і з 60-х рр. ХХ ст. набуває форм постійного і неухильно зростаючого міжнародного переплетіння національних економік [4, с. 189].

Процес глобалізації національних економік постійно супроводжується виникненням нових ринків, появою нових об'єктів інфраструктури світового ринку, розробкою нових правил регулювання міжнародних відносин у вигляді багаторонних угод із питань співробітництва.

До основних особливостей прояву глобалізації слід віднести: інтернаціоналізацію капіталу та посилення конкурентної боротьби на світових ринках; залучення національних економік у міжнародний економічний простір; лібералізацію торгівлі товарами та послугами, а також ринків капіталів; наявність впливу кризових явищ, які виникають в окремому регіоні, та мають потужний вплив на світову економіку; появу нових інституційних учасників міжнародних економічних відносин; виникнення нових форм ведення економічної діяльності; активну діяльність міжнародних економічних інститутів; утворення великих транснаціональних корпорацій, які охоплюють як провідні країни, так і країни, що розвиваються; вихід ринків капіталів за національні межі; швидкий розвиток світових ринків капіталів та інвестиційних ринків; необхідність створення механізмів глобального регулювання.

Таким чином, враховуючи особливості прояву глобалізації можна стверджувати, що світове економічне співтовариство, яке складається із сукупності національних економік в сучасних умовах перетворилося на цілісну економічну систему, окремі елементи якої залежать від функціонування інших, а інколи навіть не можуть відособлено без них функціонувати. І банківський сектор не є виключенням, оскільки основна частина прибутку в таких умовах утворюється у фінансовій сфері, яка має більшу дохідність у порівнянні із реальним сектором економіки. Банківська система, будучи найбільш чутливою до зовнішніх факторів реагує на будь які зміни на міжнародних ринках капіталів.

Стабільність банківської системи кожної країни є одним із важливих факторів від якого залежить стан економіки як даної країни, так і світової. Банківській діяльності притаманним є високий ступінь ризиковості, що вимагає постійного контролю щодо забезпечення стійкості функціонування. Займаючи домінуючі позиції на фінансових ринках, та будучи найбільш гнучким інструментом мобілізації капіталу, банківська система найшвидше реагує на будь які зміни на фінансовому ринку, з найменшим часовим лагом. В умовах глобалізації діяльність банків набуває міжнародного характеру, що робить їх ланкою світової фінансової системи, яка одна із перших відчуває на собі вплив фінансової глобалізації.

Процес глобалізації найбільш глибоко проник у фінансову сферу. Тому як один із елементів глобалізації виділяється глобалізація фінансової сфери.

Таким чином, розглядаючи вплив глобалізації на банківську систему, мова буде йти саме про фінансову глобалізацію, під якої слід розуміти процес поступового об'єднання національних та регіональних фінансових ринків в єдиний світовий фінансовий ринок, а також посилення взаємозв'язку між ринками окремих фінансових інструментів [5, с. 416].

Глобалізація банківської діяльності має на меті усунення меж між національними та міжнародними ринками капіталів, а також налагодження багатоваріантних зв'язків. Ключовою умовою для забезпечення даного процесу є поняття стабільності сучасної світової економіки. Це пояснюється константою залежності між достатнім рівнем стійкості національних та світових фінансових ринків й економічним зростанням та надійним функціонуванням усього банківського сектору.

Вплив глобалізаційних процесів на банківську систему можна окреслити наступними векторами: збільшення кількості транснаціональних компаній, що обумовлює не тільки відповідне банківське обслуговування та появу новітніх банківських послуг, але й активну безпосередню участь банків у їхній діяльності; застосування уніфікованих засад ведення бізнесу та обліку як у банківському секторі, так і стосовно небанківських фінансово-кредитних установ, що в кінцевому результаті вимагає розробки єдиних правил, які регламентують внутрішні та зовнішні економічні операції; інтернаціоналізацію банківських послуг із проникненням в економіку країн що розвиваються іноземних банків, а також інших фінансових інститутів; нарощення обсягів боргових зобов'язань, які переміщуються між країнами, основними індикаторами яких є рівні відсоткових ставок і валютні курси; трансформацію міжнародного ринку капіталів у самостійний фактор розвитку світової економіки, та його зростаючий вплив на національні банківські системи; зростання частки міжнародних операцій у загальному обсязі банківських операцій; уніфікацію банківського нагляду; зміну форм конкуренції у банківському секторі. Внаслідок впливу фінансової глобалізації на банківську систему міняється як характер банківської діяльності, так і форми конкуренції на фінансовому ринку. Банки вимушені вступати у конкурентну боротьбу не тільки між собою, але із іншими суб'єктами фінансового ринку, пенсійними фондами, інвестиційними компаніями, страховими компаніями та іншими фінансовими інститутами.

Банківська діяльність під впливом процесів глобалізації трансформується та набуває нових рис, зокрема: відбуваються зміни стосовно кола операцій та послуг, що надаються клієнтам. Так банки вимушені міняти стратегію ведення бізнесу і переорієнтовуватися із традиційних банківських послуг на новітні, які за своїми якісними характеристиками більш повно задовольняють потреби клієнтів; стимулюється інноваційний розвиток, як важлива умова досягнення конкурентної переваги; здійснюється обмін кращими

управлінськими навичками, новітніми інформаційними продуктами та системами; розширюються дочірні та зарубіжні філіальні мережі банків, які сприяють формуванню міжнародного банківського бізнесу; відбуваються процеси злиття і поглинання, що призводить до концентрації капіталу у банківському секторі, як на національному, так і на міжнародному рівнях; мають місце процеси кооперації діяльності банків та небанківських фінансово-кредитних установ (для прикладу банків та страхових компаній), що дає можливість зміцнити свої конкурентні переваги та завоювати сфери впливу як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Не дивлячись на великий позитивний вплив фінансової глобалізації на банківську систему, даний процес має й ряд недоліків, які не повинні залишатися поза увагою. Однією із таких загроз є те, що здійснення фінансових операцій в умовах глобалізації банківськими установами провадиться за участю транснаціонального капіталу, який швидко переміщується в будь яку країну, де появляється можливість отримання високого рівня прибутку, вилучаючи його із країн де рівень дохідності є нижчим. При цьому не беруться до уваги економічні наслідки такого відтоку капіталу для економіки країни.

Друга загроза полягає у постійно наростаючій швидкості фінансових потоків внаслідок розвитку систем електронних трансакцій, наявності в різних країнах значного обсягу фіктивного капіталу у формі цінних паперів, які не мають реального забезпечення, але в той же час сприяють надходженню або ж виведенню спекулятивного капіталу і дають підстави в подальшому очікувати посилення загроз економічній безпеці тієї чи іншої країни в результаті дії цього фактору [6, с. 48].

Глобалізація та зростання нестабільності, що є характерними рисами останніх десятиліть розвитку світової економіки, особливо яскраво проявляються у банківському секторі, який є найбільш чутливим до зовнішніх факторів. Викладене вище свідчить про те, що даний процес приніс ряд позитивних змін у банківську діяльність, разом з тим має місце й поява цілого ряду проблем. До таких проблем слід віднести: низьку конкурентоспроможність національних банків у порівнянні з міжнародними; зникнення із ринку дрібних банків; наростання тенденцій щодо витіснення банків із сфери посередництва у платіжах; залежність національних банківських систем від міжнародних ринків капіталів; проблеми із подоланням фінансових кризових явищ для національних банків, що обумовлюється зменшенням ступеню диверсифікації останніх; чутливість національної банківської системи до криз, які виникають навіть у економічно нерозвинених країнах; втрата довіри до банківської системи через недотримання конфіденційності інформації про клієнтів; обмежені можливості розвитку спеціалізованих банків в умовах нестабільної економічної ситуації.

В умовах глобалізації ринків і зростаючих взаємозв'язків усіх країн жодна із країн, не дивлячись на її стан економічного розвитку, не може залишатися осторонь. Це відповідно стосується й

України. Сучасні проблеми, які притаманні національному банківському сектору можна звести до наступних. По-перше, це недостатнє виконання українськими банками функції трансформації заощаджень у інвестиції, що обумовлено низьким рівнем доходів населення. Проблемою є те, що навіть ті суми заощаджень, які все ж таки залучаються на депозити мають короткостроковий характер, що обмежує кредитну та інвестиційну діяльність банків, адже суб'єкти ринку потребують довгострокових коштів. По – друге, недостатній рівень кредитування реального сектору економіки. По-третє, низький рівень конкуренції у банківському секторі. По-четверте, українські банки ще не залучені на достатньому рівні до світової фінансової системи.

Глобалізаційні процеси стосовно банківської системи України призводять до збільшення рівня її нестабільності та ризиковості, що спричиняється зростанням кількості світових фінансових криз, а також масштабів їх поширення. Проте, причиною цих ризиків є як об'єктивні (конкурентне середовище, політична ситуація в країні, рівень фінансової нестабільності), так і суб'єктивні фактори (належний рівень підготовки керівництва, контроль за організацією діяльності банків).

Тому, для уникнення таких негативних явищ для вітчизняних банків необхідним є зниження ризику фінансової нестабільності у результаті виваженої макроекономічної політики, налагодження партнерських відносин на міжнародно-

му рівні, подальшого вдосконалення структури зв'язків між ланками фінансової системи, ефективна побудова системи ризик-менеджменту на основі новітніх надбань у сфері інформаційних технологій.

Одним із важливих завдань, яке стоїть перед банківськими установами України є розробка стратегії розвитку та визначення цілей, пріоритетність досягнення яких забезпечить входження вітчизняної банківської системи у світове фінансове товариство.

Таким чином, ще рано говорити про ті переваги, які може отримати національна банківська система від глобалізації. Для того, щоб вони були відчутними необхідно, перш за все, досягти економічної стабільності загалом, реструктурувати банківський сектор з метою досягнення більш жорсткої конкуренції між банками.

Висновки з проведеного дослідження. Підсумовуючи все вище викладене можна стверджувати, що процес глобалізації є об'єктивним процесом, який має як позитивний, так негативний вплив на банківську систему країни. Національним банківським системам в умовах відкритості економік неможливо уникнути даного процесу. Для того, щоб адекватно реагувати на наслідки процесу глобалізації країнам необхідно адаптуватися до нових умов функціонування міжнародної економіки, а також врахувати неоднозначність та різновекторність впливу даних процесів на економіку різних груп країн в умовах зростаючих темпів глобалізації.

Література:

1. Гладчук К. Глобалізація на світових фінансових ринках та її наслідки / К. Гладчук // Ринок цінних паперів України. – 2011. – № 3-4. – С. 14 – 20.
2. Базилевич В.Д. Ринкова економіка: основні поняття і категорії: навч. посіб. / В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич. – К.: Знання, 2006. – 263 с.
3. Банківська система України: становлення і розвиток в умовах глобалізації економічних процесів: монографія / О. В. Дзюблюк, Б. П. Адамик, Г. Р. Балянт [та ін.]; за ред. О. В. Дзюблюка. – Тернопіль: Астон, 2012. – 358 с.
4. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.1 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с.
5. Рахлис Т.П. Роль банковской системы в условиях глобализации мировой экономики / Т.П. Рахлис // Европейский журнал социальных наук. – 2013. – № 3. – С. 416.
6. Трифонов Д.С. Финансовая глобализация как современный этап интернационализации мирового хозяйства / Д. С. Трифонов // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета. – 2014. – № 5 (54). – С. 45-48.
7. Калініченко Л.Л. Глобалізація банківської діяльності та її вплив на банківську систему України / Л.Л. Калініченко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – № 43. – С. 77-81.

Сорокивская Зоряна Казимировна

кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры банковского бизнеса
Тернопольского национального экономического университета

ВЫЗОВЫ И УГРОЗЫ ГЛОБАЛИЗАЦИИ ДЛЯ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ СТРАНЫ

Аннотация

В статье рассматривается сущность процесса глобализации, ее основные формы проявления. Проанализированы последствия влияния финансовой глобализации на банковскую систему страны. Рассмотрены основные векторы развития банковской системы под влиянием глобализационных процессов. Определены положительные и отрицательные последствия глобализационных процессов для банковских систем. Выделены проблемы, которые присущи отечественной банковской системе в условиях глобализации.

Ключевые слова: глобализация, банки, банковская система, финансовый кризис, конкуренция.

Sorokivska Zoriana

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Banking Business
Ternopil National Economic University

CHALLENGES AND THREATS OF GLOBALIZATION FOR THE BANKING SYSTEM OF THE COUNTRY

Summary

The article deals with the essence of the process of globalization, its main forms of manifestation. The effects of financial globalization on the country's banking system are analyzed. The basic vectors of development of the banking system under the influence of globalization processes are considered. Positive and negative consequences of globalization processes for banking systems are outlined. The problems that are inherent in the domestic banking system in the context of globalization are highlighted.

Key words: Globalization, banks, banking system, financial crisis, competition.

УДК 338.1

Старух Анна Ігорівна

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної кібернетики
факультету управління фінансами і бізнесу
Львівського національного університету імені Івана Франка

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Стаття є дослідженням сучасного стану соціально-економічного розвитку України та відносин з іншими країнами світу, зокрема Росією в умовах гібридної війни, країнами організаційного об'єднання Європейський Союз та Туреччиною. Проаналізовано основні економічні показники під дією різних соціально-економічних та політичних чинників, що відображають розвиток зовнішньої торгівлі в розрізі географічної та товарної структури експорту та імпорту. Визначено, що у високо розвинутих країн експорт, як правило, перевищує імпорт, а в Україні останніми роками спостерігається обернена ситуація, що свідчить про відсутність більшості товарів на вітчизняному ринку, необхідних для забезпечення потреб населення, а розвиток української економіки на сьогодні спрямований на скорочення високотехнологічних виробництв і орієнтацію на випуск сировини для її переробки за кордоном. Показано, що досить сприятливою для української зовнішньої торгівлі на сьогодні є міжнародна торгівля сільськогосподарською продукцією, продовольством та продукцією машинобудування, через що Україна розширює зовнішнь-торгівельні відносини з іншими країнами. Зазначено ключові зовнішні ризики для української економіки на найближчу перспективу, серед яких найбільш ймовірними є дефіцит зовнішнього фінансування, посилення загроз національній безпеці, звуження можливостей доступу України до міжнародних ринків капіталу, збереження низьких цін на світових сировинних ринках і звуження зовнішніх ринків збуту через високу конкуренцію. Розроблено пропозиції в сфері зовнішньої торгівлі України щодо забезпечення зміцнення економіки країни з урахуванням глобальних викликів.

Ключові слова: економіка; зовнішня торгівля; експорт; імпорт; географічна структура; товарна структура.

Постановка проблеми. Сучасна світова глобалізація торговельних процесів актуалізує перед Україною низку завдань, пов'язаних із пошуком нових джерел конкурентоспроможності та створенням нових економічних партнерств, у взаємодії з якими наша держава могла б прискорити модернізацію національної економіки. А враховуючи той факт, що за час своєї незалежності Україна стала повноправним учасником глобалізаційного процесу, її зовнішньоекономічна політика ґрунтується на розбудові стратегічних відносин не тільки з окремими країнами, взаємодія з якими має важливе значення для розвитку національної економіки, але й організаційними об'єднаннями такими як Європейський Союз; на рівні глобальних країн – США, Китай; на регіональному рівні – Туреччина, Білорусь та інші.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Класиками теорій розвитку соціально-економіч-

ного розвитку та міжнародної торгівлі є А. Сміт, Д. Рікардо, В. Леонт'єв, В. Олін, Е. Хекшер та інші науковці. Саме їх праці стали підґрунтям для обговорення проблем в соціально-економічному розвитку України з іншими державами світу та пошуку їх рішень сучасними вітчизняними вченими такими як С. Кулицький, Л. Лігоненко, А. Мазаракі, Ю. Макогон, Т. Мельник, О. Єлісєєнко, Є. Савельєв тощо. Науковці працювали над виявленням сучасних тенденцій та чинників розвитку соціально-економічного розвитку України, обґрунтуванням можливостей залучення іноземних інвестицій, вивченням впливу зовнішньоекономічних зв'язків України. Проте, в умовах швидкої динамічності економіки України та інших країн світу під дією різних соціально-економічних та політичних чинників, ситуація суттєво змінюється, що вимагає проведення детального огляду та аналізу з урахуванням актуальних

даних та економічних показників, які характеризують стан зовнішньої торгівлі для виявлення сучасних тенденцій в цій сфері.

Постановка завдання – проаналізувавши сучасні реалії, тенденції та перспективи соціально-економічного розвитку України та економічні відносини з іншими країнами світу, а також економічний аналіз товарної й географічної структури експорту та імпорту України, визначити проблему швидкої динамічності економіки України та інших країн світу під дією різних соціально-економічних та політичних чинників.

Виклад основного матеріалу. З однієї сторони, 2018 рік характеризувався відносним спокоєм економічної ситуації у країні, а з іншої – відсутністю здобутків. При цьому, зовнішньоекономічна ситуація у 2019 році може погіршитися, що призведе до більшої стагнації або навіть до економічної кризи. Україна ж увійшла до 2019 року повністю непередбаченою через неспроможність та небажання уряду виявляти політичну волю до впровадження змін. Відповідно, Україні слід навчитися мінімізувати економічні ризики ймовірних подій, а не тільки їх наслідки постфактум.

Порівнюючи з попередніми роками, економіка України у 2018 році розвивалася за відсутності значних потрясінь. Основними ж змінами, які більш-менш вплинули на економічний розвиток, були наступні:

Макроекономіка та фінанси.

Серед досягнень у цій сфері можна відзначити те, що вперше з моменту кризи банківський сектор став і залишається прибутковим. Також зросли податкові надходження. З іншого боку, це зростання було більше викликано інфляційними процесами в країні і збільшенням заробітних плат. Це вплинуло на розширення податкової бази та, відповідно, податкових надходжень. Наприкінці ж 2018 року був прийнятий збалансований бюджет.

З іншої сторони, відчувалися повільні темпи економічного зростання і недостатнє зростання внутрішнього виробництва, помітно посилювся інфляційний тиск. Відповідно, була підвищена облікова ставка, яка нині сягає 18% річних і що відповідно стримує економічний розвиток. Подальша ж стабільність економіки навряд чи буде здатна «керуватися» тільки обліковою ставкою і валютною інтервенцією. Трирічне ж бюджетне планування для мінімізації шоків так і не було запущено.

До того ж, в економіці спостерігається:

- недостатній обсяг інвестування, проблеми зі своєчасним освоєнням грошей фінансових організацій та інших фондів на інфраструктурні проекти;
- частка непрацюючих кредитів в українській економіці сягнула 54,31% (станом на жовтень 2018);
- спостерігалися проблеми з відшкодуванням підприємствам ЖКГ пільг та субсидій тощо.

Міжнародна економічні відносини.

Створилося враження, що тільки НБУ в 2018 році боровся з результатами неринкового підвищення цін, турбулентності на зовнішніх ринках і зниження інтересів інвесторів до України. При цьому, спостерігалася відносна стабіль-

ність гривні, протягом року динаміка поповнення золотовалютних резервів мала позитивний характер.

У той же час, зберігалися асиметрії у зовнішній торгівлі і недостатнє лобювання національних інтересів. Зокрема, це призвело до того, що Україна використовувала квоти по основних групах торгівлі товарами з ЄС у перші місяці 2018 року. Згідно останніх даних Держстату, негативне сальдо зовнішньоторговельного балансу України за 3 квартали 2018 року становить \$ 3,45 млрд. Для порівняння, за аналогічний період 2017 року від'ємне сальдо зовнішньоторговельного балансу становило \$ 1,11 млрд.

Окрім цього, також слід зазначити наступні факти:

- еміграція залишається однією з основних проблем України останнього часу;
- вихід на зовнішній ринок запозичень у 2018 році не мав гострої необхідності, стратегія по зовнішньому і внутрішньому боргу залишається декларативною;
- протягом року Україна так і не змогла домовитися з МВФ про транш. Залишається невеликий шанс отримати транш під новорічні свята. «*Неринкові шоки*».

Серед «неринкових шоків» у 2018 році особливо виділяються наступні:

- ситуація в акваторії Азовського моря та проблеми з проходженням кораблів до українських портів. Незважаючи на те, що загальний товарообіг азовських портів зараз ледь сягає 4 млн тон, затримки у морській доставці вантажів у цьому регіоні створили загрози функціонуванню місцевої інфраструктури та погіршили транзитний статус України.
- запровадження воєнного стану стало прецедентом для України і для української економіки. І хоча він не вплине суттєво на стан економіки 2018 року, проте він дав негативні сигнали інвесторам щодо розвитку ситуації в країні.

Енергетика.

З позитивного варто відзначити стимулювання збільшення частки зеленої енергетики. З іншого боку на даний момент частка відновлюваної енергії в Україні становить лише 1,8% (у вартості – 8,3%).

Крім цього, Стокгольмський арбітражний суд зобов'язав Газпром виплатити українській компанії \$4,63 млрд за недопоставку газу по транзитному договору (чи \$ 2,56 млрд з урахуванням боргу української сторони за поставлений газ).

Інших же досягнень у енергетичній сфері не було. Залишилися всі ті самі проблеми пов'язані з формульним «утворенням» тарифів, питаннями субсидій та розрахунків між основними поставальниками в Україні (через що у ряді міст були проблеми з отриманням гарячої води та опалення), загальним постійним підвищенням тарифів для домогосподарств і промислових виробників, перевантаженням електростанцій тощо.

До того ж, непродумана політика уряду, недостатні обсяги газу у сховищах на початку березня призвели до його дефіциту в країні (через що було навіть оголошено надзвичайну ситуацію), і який покрили додатковим дорожчим імпортним газом.

Приватизація.

Знову спостерігався провал приватизації, в т. ч. через погане розпорядження держмайном і невмінням продавати: продаж державного майна приніс набагато менший обсяг надходжень до державного бюджету, ніж було заплановано. Причиною були зриви / невдачі продажу великих об'єктів приватизації через їх незадовільний стан, в т. ч. фінансовий, та особливості участі в тендерах, політизованість деяких рішень. Невміння продавати підприємства мало результатом погіршення привабливості об'єктів, що продаються, і знизило їх оціночну вартість та можливі надходження до бюджету. Як результат, велика приватизація перенесена на 2019 рік.

У 2019 році Україні необхідно буде сконцентруватися на таких напрямках:

Макроекономічні показники

Серед основного необхідно виділити:

- Зростання ВВП 2019 року уповільниться до 2,3% через нижчі темпи зростання світової економіки та спрямування значних обсягів коштів на виплати за боргами.

- На початку року, інфляція відчутно прискориться через підвищення цін на газ для населення та відповідний перегляд тарифів на опалення та гарячу воду. Загалом же, інфляція 2019 року знизиться до 6,8%, насамперед унаслідок жорсткої монетарної політики.

- Передвиборча кампанія може привести до підвищення соціальних стандартів за браком достатнього економічного зростання.

Енергетичний аспект.

Питання стратегії досягнення енергетичної безпеки у цілому залишається одним з найважливіших викликів для національних інтересів України. Український уряд оголосив плани щодо досягнення країною енергетичної незалежності та щодо стійкого розвитку, але шлях залишається розмитим.

Реалізація російських проектів альтернативних газогонів може залишити Україну на узбіччі такого важливого елемента економічної діяльності як транзит газу, призвести до значних фінансових втрат. Зокрема, 31 грудня 2019 року завершується контракт між Газпромом і Нафтогазом на транзит газу. При цьому, «Газпром» подав позов про розірвання транзитного контракту через Україну. Арбітражний інститут торгової палати Стокгольма об'єднав в одну справу вищезазначений позов з позовом «Нафтогазу» про перегляд тарифу на 12 млрд доларів.

Міжнародні фінанси.

Зважаючи на торговельні війни та процеси відтоку капіталу з країн що розвиваються, Україна може мати менші надходження валютної виручки. До того ж, ринок позичок стане більш дорогим.

Частково країні посприє новий транш МВФ, але зважаючи на те, що наступного року Україні необхідно виплатити \$ 5,88 млрд зовнішнього боргу та \$ 14,8 млрд внутрішнього, і на те, що золотовалютні резерви прогноуються на тому самому рівні, то його обсягів буде не достатньо для вирішення усіх проблем української економіки. Уряду необхідно буде шукати шляхи самостійного виходу з ситуації. За умов відсутності стратегії держави по управлінню зовнішнім та

внутрішнім боргом постають додаткові виклики для розвитку країни.

Окрім цього, не було остаточного рішення Високого суду Лондона щодо «боргу Януковича» в розмірі \$3 млрд і теоретично воно може бути прийняте у 2019 році.

Основні сценарії та рекомендації.

Таким чином, українська економіка не досягла значних результатів у 2018 році та залишається вразливою до зовнішніх шоків наступних років. Постає нагальна потреба мінімізувати перелічені ризики економічному розвитку країни.

На фоні ж меншої оптимістичності уряду щодо 2019 року, стає помітною проблема замкнутого кола «утримання стабільності – брак економічних перспектив» і постає питання, як з нього вирватися і що робити далі.

У цьому руслі, запровадження дієвого середньострокового планування могло б теоретично додати «передбачуваності» розвитку української економіки. З іншого боку, практично застосувати такий підхід в реаліях України досить складно без зменшення вразливості до внутрішніх і зовнішніх шоків. Відповідно, будь-які плани можуть бути легко «зіпсовані» в умовах турбулентності. До того ж, більшість індикаторів українських планів встановлюються вручну і залежать від «настрою» влади, тобто носять зазвичай статичний, а не динамічний характер. Вони не змінюються автоматично на основі формульних розрахунків в залежності від ситуації і не гарантують оперативність оновлення планів, їх актуальність і незалежність від рішень уряду. Невідомо яким буде фінальний результат.

Таким чином, важливим є те, яким чином відбудеться «перезавантаження» влади після виборів. Враховуючи зазначене, необхідно зберігати стабільність у міжвиборчий період.

Загалом же, позитивний сценарій розвитку української економіки у 2019 році є малоімовірним і не є доцільним для розгляду. Тому залишається виокремити наступні сценарії:

Найбільш вірогідним виглядає базовий сценарій. Згідно нього, перехідний уряд не ризикуватиме робити значних змін та впроваджувати реформи. Українська економіка продовжить свій стагнаційний тренд розвитку. З іншої сторони, це не спричинятиме супротиву зі сторони зацікавлених стейкхолдерів і уряд зможе виконувати свої функції.

У разі негативного сценарію, післявиборчий період характеризуватиметься блокуванням рішень перехідного уряду, невизначеністю і відсутністю часу для маневру. Україна ризикує так і не отримати транш МВФ і буде неспроможною виплатити борги. Це матиме наслідком технічний дефолт країни.

Відповідно, у період «перезавантаження» робити зміни буде недоцільно й складно. Але вже після остаточного формування уряду, важливим буде переосмислення економічного розвитку, бо інакше Україна не зрушить з місця стагнаційний тренд. Тим не менше, з кожним роком, Україна набирається досвіду і 2019 рік може бути надзвичайно плідним.

Висновки. Отже, потрібно не зупиняти темп реформ. Це є важливим для залучення відпо-

відного міжнародного фінансування, управління фінансовими ризиками та підтримання макроекономічної стабільності. Для прискорення економічного зростання до 4% чи більше у найближчі два роки потрібно зберегти макроекономічну стабільність та завершити реформи стосовно створення ринку землі, оздоровлення фінансо-

вого сектора, протидії корупції та приватизації. Доцільно провести реформу державних підприємств, сформувати прозорий і діючий ринок газу, включаючи стуттєве реформування системи Нафтогазу, забезпечити захист прав власності. Ці реформи, у свою чергу, будуть стимулювати нарощування інвестицій та продуктивності.

Література:

1. Макаруч, І. М. Оцінка сучасного стану та актуальні загрози економічній безпеці в Україні / І. М. Макаруч // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка». – 2015. – Том 21. – № 1. – С. 83–89.
2. Кулицький С. Зовнішня торгівля України: стан, проблеми й перспективи / С. Кулицький // Україна: події, факти, коментарі. – 2018. – № 10. – С. 39–52.
3. Кулицький С. Сучасний етап розвитку оборонно-промислового комплексу і виробництва продукції подвійного призначення в Україні / С. Кулицький // Україна: події, факти, коментарі. – 2018. – № 5. С. 54–69.
4. Кубів озвучив економічні показники України у 2018 [Електронний ресурс] / Економічна правда. – Новини від 27.12.2018. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2018/12/27/643919/>.
5. Економічний аналіз і актуальні тенденції: прогноз на 2018–2020 роки [Електронний ресурс] / Міжнародний центр перспективних досліджень. – 2018. – Режим доступу: <http://icps.com.ua/schomisyachnyybyuleten-ekonomichnyy-analiz-i-aktualni-tendentsiyi-prohnoz-na-2018-2020-roky-hruden-osnovni-ekonomichnipokazyky/>
6. Торгівля України з Росією знову зростає: в чому причини [Електронний ресурс] / Сьогодні. – Новини від 11.01.2019. – Режим доступу: <https://ukr.segodnya.ua/economics/enews/pochemu-torgovlya-s-rossiye-snovarastet-1204663.html>.
7. Про СОТ [Електронний ресурс] / Постійне представництво України при відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві. – Режим доступу: <https://geneva.mfa.gov.ua/ua/ukraine-io/wto/about.10>
8. Global steel demand continues its broad recovery [Електронний ресурс] / World Steel Association. – news from 17.04.2018. – Режим доступу: <https://www.worldsteel.org/media-centre/press-releases/2018/worldsteel-shortrange-outlook-april-2018.html>.
9. Панченко Ю. Трамп оголосив війну СОТ: чим ризикує Україна [Електронний ресурс] / Ю. Панченко // Європейська правда. – 2017. – Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/10/10/7072066>.

Старух Анна Игоревна

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної кібернетики
факультета управління фінансами і бізнесу
Львівського національного університету імені Івана Франка

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ УКРАИНЫ: СОВРЕМЕННЫЕ РЕАЛИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Аннотация

Статья является исследованием современного состояния развития внешней торговли Украины с другими странами мира, в том числе Россией в условиях гибридной войны, странами организационного объединения Европейский Союз и Турцией. Проанализированы основные экономические показатели под действием различных социально-экономических и политических факторов, отражающих развитие отечественной внешней торговли в разрезе географической и товарной структуры экспорта и импорта. Определено, что в высокоразвитых странах экспорт, как правило, превышает импорт, а в Украине в последние годы наблюдается обратная ситуация, что свидетельствует об отсутствии большинства товаров на отечественном рынке, необходимых для обеспечения потребностей населения, а развитие украинской экономики на сегодня направлен на сокращение высокотехнологичных производств и ориентацию на выпуск сырья для ее переработки за рубежом. Показано, что достаточно благоприятной для украинской внешней торговли на сегодня является международная торговля сельскохозяйственной продукцией, продовольствием и продукцией машиностроения, из-за чего Украина расширяет внешне торговые отношения с другими странами. Выявлено мировые тенденции влияния американо-китайского конфликта на внешнеэкономическую деятельность Украины. Указано ключевые внешние риски для украинской экономики на ближайшую перспективу, среди которых наиболее вероятными являются дефицит внешнего финансирования, усиления угроз национальной безопасности, сужение возможностей доступа Украины к международным рынкам капитала, сохранение низких цен на мировых сырьевых рынках и сужения внешних рынков сбыта из-за высокой конкуренции. Разработаны предложения в сфере внешней торговли Украины по обеспечению укрепления экономики страны с учетом глобальных вызовов.

Ключевые слова: экономика; внешняя торговля; экспорт; импорт; географическая структура; товарная структура.

Starukh Anna

PhD, Associate Professor of Economic Cybernetics
Faculty of Financial Management and Business
Ivan Franko National University of Lviv

SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE: CURRENT REALITIES AND PROSPECTS

Summary

The article is a study of the current state of socio-economic development of Ukraine and relations with other countries of the world, including Russia in the conditions of hybrid war, the countries of organizational unification European Union and Turkey. The main economic indicators that reflect the development of foreign trade in terms of geographical and freight structure of exports and imports under the influence of various socio-economic and political factors are analyzed. It is determined that export in the developed countries usually exceeds imports. However, lately an inverse situation, which indicates that the native market faces the lack of most goods, which are needed to satisfy the needs of the population, is observed in Ukraine, and the development of the Ukrainian economy today is aimed at reducing high-tech production and orientation to the production of raw materials for its processing abroad. It is shown that international trade in agricultural, food and machinery-producing industries is quite favorable for the Ukrainian foreign trade today, and consequently Ukraine is expanding its foreign trade relations with other countries. However, this trend does not ensure a corresponding increase in foreign exchange earnings to Ukraine due to fluctuations in world prices for such goods and the raw material nature of exporting the products with low added cost. The global tendencies of influence of the American-Chinese conflict on the foreign economic activity of Ukraine are revealed. Key external risks for the Ukrainian economy in the near-term outlook are outlined, the most likely ones are the deficit of external financing, increasing threats to national security, narrowing of the possibility of Ukraine's access to international capital markets, preserving low prices on world raw material markets and narrowing of foreign market outlets because of competition. The problems of reorientation of Ukrainian export of products are considered, in particular, it is export not to Russia, but to other geographic markets. Among the main problems is the attraction of extra financial, material, human resources, information resources and time. Suggestions in the sphere of foreign trade of Ukraine on ensuring the strengthening of the economy of the country in the light of global challenges have been elaborated.

Key words: economy; foreign trade; export; imports; geographical structure; freight structure.

УДК 336.63:330.88

Стеценко Богдан Станіславович

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів

Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ДИСБАЛАНСИ ТА АСИМЕТРІЇ СУЧАСНОГО ФІНАНСОВОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА

В статті аналізується проблематика розвитку фінансового посередництва на сучасному етапі в результаті прояву тенденцій, що притаманні глобальній економіці. Детерміновано ключові характеристики економічної глобалізації та їх вплив на фінансові відносини. Розкрито трансформацію класичних функцій фінансових інституцій. Визначено зміну функціональної ролі фінансових посередників у розподілові капіталу, подоланні бар'єрів невизначеності, відборі об'єктів інвестування, модифікації ризиків фінансових операцій, економії на масштабах операцій. Охарактеризовано вплив зазначених змін на стратегічні перспективи розвитку фінансових інституцій.

Ключові слова: глобалізація, фінансова глобалізація, фінансовий ринок, фінансові інституції, фінансове посередництво.

Постановка проблеми. Трансформація інституційної фінансової інфраструктури (фінансового посередництва) – безпосередній наслідок глибинних процесів, що відбуваються в сучасній економіці. Очевидно, що більшість з них пов'язані з глобалізацією, її першопричинами та наслідками для людства. Поточний етап ставить перед економічною наукою надзвичайно складні завдання, адже поряд зі значними перевагами глобалізації на сьогодні сформовано і критичні загрози (як на рівні усєї економіки, так і на рівні безпосередньо фінансових інституцій). В таких умовах об'єктивно виникають питання щодо май-

бутнього інституційної фінансової інфраструктури, її функціонування в умовах загострення об'єктивних протиріч глобальної економіки. Для України вони набувають особливого забарвлення, адже актуальний стан фінансових інституцій не відповідає жодним загальноновизнаним критеріям.

Проблематика діяльності фінансових посередників, в тому числі – вплив на неї глобалізації розглядалася в роботах В. Базиловича, С. Бірюка, Н. Внукової, В. Корнеєва, Д. Лук'яненка, О. Мозгового, Л. Примостки, В. Федосова та інших авторів. Разом з тим, на сьогодні у глобальному вимірі сформовано передумови для гли-

бинних трансформацій у діяльності фінансових інституцій, які вимагають аналізу та оцінки.

Постановка завдання. Мета статті – охарактеризувати функціональні дисбаланси та асиметрії, що притаманні сучасному фінансовому посередництву, та їх вплив на функціонування інституційної фінансової інфраструктури.

Виклад основного матеріалу. Очевидним є той факт, що методологія дослідження інституційної фінансової інфраструктури повинна передбачати серед іншого і аналіз процесів, які відбуваються у т.з. «новій» економіці та їх вплив на фінансове посередництво. На наш погляд, тут слід відштовхуватися від тих характеристик, які притаманні сучасній глобалізації. Сьогодні навіть на побутовому рівні поняття «глобалізація», «економічна глобалізація», «фінансова глобалізація» вживаються досить часто, а пересічні громадяни активно користуються її результатами. Разом з тим, стверджувати про єдність наукових позицій щодо змістовних характеристик глобалізації не варто. Відсутність єдиного погляду на сутність глобалізаційних процесів зайвий раз демонструє складність та змістовну множинність самого цього поняття. Виходячи з напрямку нашого дослідження, слід також акцентувати увагу і на сутності поняття «фінансова глобалізація», яке напрями пов'язане з інституційною фінансовою інфраструктурою.

У фаховій літературі існує надзвичайно велика кількість визначень як поняття «глобалізація», так і поняття «фінансова глобалізація». В більшості з них на протязі тривалого часу увага акцентувалася на позитивних процесах об'єднання, уніфікації, посилення економічних взаємозв'язків на глобальному рівні. При цьому відмітимо, що такий своєрідний «позитивістський» підхід (оцінка, насамперед, її позитивних якостей) в більшій мірі стосується досліджень середини-кінця ХХ ст., тоді як зараз все частіше говорять про антагонізми, що притаманні глобалізації, її деструктивні наслідки для політичного, економічного та соціального розвитку.

Зокрема, в роботі Р. Робертсона було зазначено, що глобалізація представляє собою процес перетворення загального в окреме і окремого в загальне [1]. Чи варто зайвий раз підкреслювати, що саме в такому, доволі «розмитому» та багато в чому незрозумілому підході віддзеркалена вся сутність сучасної глобалізації? Звернемо увагу і на позицію Я. Штоле, який зводить сутність глобалізації до наступних п'яти процесів – інтернаціоналізація, лібералізація, універсалізація, модернізація, детериторизація [2].

В свою чергу, вітчизняні вчені зазначають, що глобалізація є всеохоплюючим процесом трансформації світового співтовариства у відкриту цілісну систему інформаційно-технологічних, фінансово-економічних, суспільно-політичних, соціально-культурних взаємозв'язків та взаємозалежностей [3]. Як бачимо, на думку В. Базилевича глобалізаційні процеси охоплюють різноманітні аспекти суспільного життя, але на перший план виходять технологічні зміни, пов'язані з роллю інформації.

Саме в цьому контексті говорять і про фінансову глобалізацію, яка полягає у «взаємозв'язку

країн через взаємне трансграничне володіння фінансовими активами» [4]; «об'єднання в єдину світову систему всієї сукупності міжнародних фінансових відносин та національних фінансових ринків з подальшим їх перетворенням у єдиний світовий фінансовий простір» [5]; «інтеграція внутрішніх національних фінансових систем у міжнародні фінансові ринки та інститути» [6].

В фаховій літературі проблематика окреслення окремих наукових позицій щодо глобалізації є доволі популярною [7-8]. Як правило дискусія точиться навколо виділення у сучасній науці цілих шкіл та напрямків – глобалістів, антиглобалістів, глобальних скептиків і т.п. Ми умисне не зупинятимемося детально на цьому питанні, адже очевидно, що настільки неоднозначний процес як глобалізація об'єктивно повинен мати як своїх прихильників, так і противників. Яким чином глобалізація трансформує функціональне призначення фінансового посередництва? В подальшому аналізові ми будемо орієнтуватися на загально визнані підходи до сутності та функціональних ознак фінансових посередників, які не викликають значних дискусій в наукових колах.

Розподіл/перерозподіл капіталу (фінансових ресурсів) в економіці. Зазначена функція більшістю науковців визнається в якості базової для фінансових посередників. Обговорюючи здатність фінансових інституцій забезпечувати рух капіталу в сучасній економіці, в першу чергу слід акцентувати на кількох важливих тенденціях, які не тільки суттєво впливають на функціональність сучасного фінансового сектору, але й висвітлюють антагонізми, що йому притаманні.

1. Невідповідність між обсягами фінансового капіталу та потребами реального сектору економіки. Зазначена проблема напрями пов'язана з масштабами сучасного фінансового ринку та фінансового посередництва. Її першооснова – об'єктивний «розрив» між процесами, які відбуваються у фінансовому господарстві (насамперед, на рівні фінансового ринку), та процесами у реальному секторі економіки. Абсолютна більшість дослідників саме радикальну зміну пропорцій між промисловим та фінансовим капіталом на користь останнього розглядають в якості основної загрози для економічної стабільності світової економіки [9-11].

Втім, слід визнати, що в наукових колах на сьогодні присутні протилежні за змістом погляди з приводу оцінки масштабів зростання операцій фінансових інституцій. З одного боку, вченими визнається позитивний вплив інституційної фінансової інфраструктури на економічний розвиток, насамперед, завдяки фінансовому забезпеченню, і в т.ч. – в інноваційних галузях. З іншого, непоодинокими є думки щодо функціонування інституцій фінансової інфраструктури «для самих себе», наявності колосальної невідповідності між обсягом фінансових трансакцій та реальними потребами економічних агентів. Для аргументації такої позиції аналізуються і надміру високий рівень спекулятивних операцій, і обсяги фінансування, що залучаються нефінансовими корпораціями на ринку цінних паперів, і масштаби ринку похідних фінансових інструментів.

2. Міжкраїнові диспропорції в глобальному рухові капіталу. Загально визнаним є той факт, що нерівномірний розвиток національних держав та окремих територій є одним із найбільш значимих викликів для сучасної цивілізації. Економічні, а з ними і фінансові диспропорції – першооснова для формування економічних, соціальних та релігійних конфліктів, які загрожують не тільки країнам, що розвиваються, та країнам, з «перехідними» економіками, але й, як показали події останнього десятиліття, державам з високим рівнем економічного розвитку. Не останню роль у формуванні дисбалансів світових потоків капіталу відіграють і фінансові інституції, діяльність яких часто каталізує деструктивний вплив глобальних фінансових асиметрій, на що вказують численні дослідження [12].

3. Послаблення ефективності державного регулювання фінансових інституцій. В умовах, коли наростають тенденції до глобалізації діяльності фінансових інституцій, ключовий інструментарій державного регулювання сконцентрований на рівні національних держав. Виникає проблема ефективності форм і методів регуляторного, яка набуває очевидної гостроти. В цьому контексті слід визнати існування певних залежностей – в періоди економічної стабільності популяризується теза про доцільність дерегуляції та забезпечення вільного руху капіталу, тоді як у фазі кризових явищ в економіці загострюється проблематика ефективності державного регулювання. Втім, це у більшій мірі притаманно розвиненим економікам, тоді як для країн з «перехідними» економіками питання щодо результатів державного регулювання інституційної фінансової інфраструктури не втрачає своєї актуальності на протязі багатьох років.

Подолання бар'єрів невизначеності, в т.ч. – інформаційної асиметрії. Загально визнаним в той факт, що в умовах інформаційної економіки для фінансових інституцій (як завше і для інших економічних агентів) суттєво зросла роль інформації, технології її збору, обробки та використання в процесі корпоративного менеджменту. В повній мірі це стосується і суб'єктів фінансової інфраструктури. На наш погляд, підґрунтям для інформаційної уніфікації є: по-перше, регуляторні вимоги щодо прозорості суб'єктів фінансової інфраструктури з боку держави; по-друге, власне корпоративна стратегія фінансової комунікації зазначених суб'єктів; по-третє, об'єктивний характер економічних трансформацій у постіндустріальній економіці.

В чому полягають базові зміни у функціях фінансових інституцій в інформаційній економіці? На наш погляд, їх можна детермінувати наступним чином:

1. Фінансові посередники поступово і невинно втрачають своє домінування з погляду доступу до інформації у порівнянні з іншими економічними агентами, які присутні на фінансовому ринку. Фактично, в середньостроковій перспективі буде досягнуто «інформаційний паритет», як ключова умова втрати конкурентного лідерства фінансових інституцій, що визначає потребу у використанні їх послуг з боку різноманітних споживачів. Зазначимо, що інформаційний паритет не слід

отоотожнювати зі зникненням інформаційної асиметрії, яка є об'єктивним явищем. Паритет в інформаційній сфері означає, що економічні агенти матимуть *приблизно* (виділено нами – Б.С.) рівні можливості використання існуючих інформаційних потоків.

2. Відбулося формування інформаційної інфраструктури економіки та її підсистеми – інформаційної інфраструктури фінансового ринку. В цьому контексті слід говорити про появу різноманітних спеціалізованих інституцій, які серед іншого дають можливість досягнути описаного вище «інформаційного паритету» на фінансовому ринку. Зниження рівня домінування фінансових інституцій у інформаційній сфері також є прямим наслідком технологічних змін, що стосуються збору та опрацювання інформації.

3. Виникає конкуренція з погляду доступу до інформаційних потоків. При цьому, така конкуренція посилюється не тільки між самими фінансовими інституціями, але й між фінансовими інституціями та споживачами їх послуг. Більше того, вже сьогодні можна говорити про той факт, що така конкуренція виникає навіть на рівні «фінансові інституції – індивідууми».

Професійний відбір об'єктів інвестування та параметрів фінансових операцій. Ця функція фінансових посередників на пряму пов'язана з попередньою і визначена в першу чергу впливом різноманітних інституційних факторів – і вимоги законодавства щодо рівня кваліфікації осіб, які представляють фінансові інституції у відносинах із клієнтами (споживачами фінансових послуг), і вплив інституційних чинників (наприклад, на ринку праці). Численні банкрутства провідних фінансових інституцій на початку ХХІ ст. є зайвим підтвердженням цього факту. Чи варто, зважаючи на такі висновки, говорити про поступове нівелювання статусу «професійності» для інституційної фінансової інфраструктури. Очевидно, що ні, адже будь-які катаклізми не повинні призводити до «розмивання» вимог з боку держави та позитивного впливу інституційних факторів на функціонування фінансових посередників. Більше того, можна прогнозувати, що у найближчому майбутньому держава спробує відповісти на існуючі виклики новими підходами до забезпечення «професійного» статусу фінансових інституцій.

Модифікація ризиків фінансових операцій та інвестування. Питання щодо переваг фінансових інституцій в площині управління ризиками має кілька аспектів. З одного боку, державне регулювання систем ризик-менеджменту формує передумови, які відсутні у інших економічних агентів. Більше того, з врахуванням специфіки діяльності на рівні інституційної фінансової інфраструктури, держава надзвичайно багато уваги приділяє управлінню ризиками саме для цих економічних агентів. Проте це зовсім не гарантує ефективності управління ризиками на рівні конкретного фінансового посередника. Процеси, що відбуваються у сучасній економіці з одного боку збільшують можливості для запровадження ефективного управління ризиками на рівні фінансових інституцій, з іншого, акумулюють все нові і нові ризики в їх діяльності, які не завжди

підпадають під загально визнані методики оцінки та управління.

Економія на масштабах операцій. Невпинно відбувається процес перенесення бізнес-стратегії фінансових інституцій у віртуальну реальність. В свою чергу, віртуалізація фінансових відносин суттєво зменшує адміністративні бар'єри в діяльності інституцій фінансової інфраструктури, проте вона ж зменшує можливості регуляторного контролю за рухом капіталу. Треба розуміти, що зазначені процеси стосуються і інших учасників фінансових відносин, які можуть аналогічним чином скористатися перевагами технологізації та віртуалізації. Про те все ж фінансові посередники зберігають зазначену перевагу насамперед завдяки рівню свого «включення» у глобальні фінансові потоки. З іншого боку, виникає проблем невідповідності між масштабами операцій фінансових інституцій та отриманим ефектом з позиції самих установ та з позиції усієї економіки.

Висновки. Зміни у функціонуванні інституційної фінансової інфраструктури (зокрема,

на функціональному рівні) у цілому іманентні трансформаціям, що характерні сучасній глобальній економіці. В кінцевому підсумку це означає формування дисбалансів у діяльності сучасних фінансових посередників. Ці дисбаланси стосуються невідповідності потенціалу фінансових інституцій та потреб реального сектору економіки; диспропорцій в розподілові капіталу та інституційної фінансової інфраструктури; послаблення регулювання та нагляду за діяльністю фінансових посередників; формування особливої ролі фінансових інституцій в інформаційних потоках фінансового ринку; зниження гарантійної функції професійного статусу фінансових посередників; «розмивання» професіоналізму фінансових інституцій в умовах волатильності фінансового середовища; зростання невизначеності та ризиковості діяльності в умовах збільшення інструментарію ризик-менеджменту; протиріччя між економією на масштабах фінансових операцій та результативністю і ефективністю фінансових інституцій.

Література:

1. Robertson R. Globalization: Social Theory and Global Culture. London : Sage Publications Ltd., 1992. 188 p.
2. Scholte J. A. Globalization. A critical introduction. London : Palgrave, 2000. 361 p.
3. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Ринкова економіка: основні поняття і категорії. К.: Знання, 2006. 263с.
4. Исследовательская группа МВФ о финансовой глобализации. БИКИ. 2007. № 129. С. 4–6.
5. Примостка Л., Чуб О. Фінансова глобалізація: сутність, форми прояву, наслідки. Фінанси, облік і аудит. 2011. № 18. С. 172-183.
6. Schmukler S. Financial Globalization: Gain and Pain for Developing countries. Economic Review. Federal Reserve Bank of Atlanta, 2004. 83 p.
7. Хаустова М. Феномен глобалізації: різноаспектність визначення. Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики : зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф. Харків, 2016. С. 110–119.
8. Прушківська Е., Шевченко Ю. Сутність глобалізації та її особливості в посткризовий період. Вісник Запорізького національного університету. 2012. № 3. С. 131-140.
9. Tietmeyer H. Internationale Finanzmarkte – Erfahrungen, Risiken und Konsequenzen. Globalisierung der Finanzindustrie: Beitrage zum Duisburger Banken-Symposium. Wiesbaden: Gabler, 2001. S. 1 – 12.
10. Tobin J. Financial Globalisation. World Development. 2000. Vol. 28. No 6. P. 1101 – 1104.
11. Duwendag D. Vorwort Finanzmarkte im Spannungsfeld von Globalisierung: Regulierung und Geldpolitik. Schriften des Vereins fur Sozialpolitik. N. F. 1998. No 261. S. 5.
12. Лук'яненко Д., Поручник А., Столярчук Я. Глобальні фінансові дисбаланси та їх макроекономічні наслідки. Журнал європейської економіки. 2010. Том 9 (1). С. 73-92.

Стеценко Богдан Станиславович

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансов
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ДИСБАЛАНСЫ И АССИМЕТРИИ СОВРЕМЕННОГО ФИНАНСОВОГО ПОСРЕДНИЧЕСТВА

Аннотация

В статье анализируется проблематика развития финансового посредничества на современном этапе в результате проявления тенденций, присущих глобальной экономике. Детерминированы ключевые характеристики экономической глобализации и их влияние на финансовые отношения. Раскрыто трансформацию классических функций финансовых институтов. Определены изменения функциональной роли финансовых посредников относительно распределения капитала, преодоления барьеров неопределенности, отбора объектов инвестирования, модификации рисков финансовых операций, экономии на масштабах операций. Охарактеризовано влияние указанных изменений на стратегические перспективы развития финансовых институтов.

Ключевые слова: глобализация, финансовая глобализация, финансовый рынок, финансовые институты, финансовое посредничество.

Stetsenko Bogdan

PhD, Associate Professor,
Associate Professor Department of Finance
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman

FUNCTIONAL IMBALANCES AND ASYMMETRY OF MODERN FINANCIAL INTERMEDIATION

Summary

The article analyzes the problematics of financial intermediation development at modern stage as a result of manifestation of tendencies inherent to global economy. The key features of economic globalization and their impact on financial relations are determined. The transformation of classical functions of financial institutions is revealed. Changes in the functional role of financial intermediaries in capital distribution, overcoming barriers of uncertainty, selection of investment objects, modification of risks of financial transactions, economies of operations' scale are determined. The impact of these changes on the strategic perspectives of financial institutions development is characterized.

Key words: globalization, financial globalization, financial market, financial institutions, financial intermediation.

УДК 334.722(477)

Тарасюк Галина Миколаївна

доктор економічних наук, професор,
декан факультету бізнесу та сфери обслуговування
Державного університету «Житомирська політехніка»

Шпонарська Ірина Леонтинівна

магістрант
Державного університету «Житомирська політехніка»

СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

У статті розглянуто базові засади формування політики підтримки розвитку малого і середнього підприємництва на регіональному рівні з урахуванням напрямів та принципів державної політики у сфері розвитку малого і середнього бізнесу, реформи децентралізації, що передбачає передачу від органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування значної частини повноважень, ресурсів та відповідальності. Проведено аналіз наукових досліджень, думки експертів щодо передумов, проблематики реформування територіальної організації влади, органів місцевого самоврядування та виконавчої влади, та вплив цих процесів на регіональну політику у напрямі створення сприятливих умов для розвитку бізнесу задля забезпечення збалансованого розвитку територій. Наведені цифрові дані підтверджують вагомість сфери малого і середнього підприємництва як на національному, так і регіональному рівнях та, в зв'язку з цим, важливість формування ефективної політики підтримки бізнесу. Виокремлено окремі складові, які є значимими в питанні підтримки підприємництва та які суттєво реформовані і продовжують змінюватися з метою максимального задоволення потреб мешканців сіл, селищ, міст, спрощення умов ведення бізнесу, досліджено відповідну нормативно – правову базу. Досвід України з окреслених напрямів є унікальним. Здійснено аналіз можливостей, фінансових, майнових та нефінансових інструментів, які є вагомими складовими у формуванні політики по створенню комфортного бізнес – середовища на місцевому рівні та можуть бути використані об'єднаними територіальними громадами для підвищення їх конкурентоспроможності та розвитку.

Ключові слова: суб'єкти малого і середнього підприємництва, децентралізація, об'єднані територіальні громади, місцеве самоврядування, повноваження, ресурси, адміністративні послуги, зайнятість, розвиток.

Постановка проблеми. Будь-яка успішна соціально-економічна модель, що веде до зростання, значною мірою базується на малих та середніх підприємствах. Мале і середнє підприємство сприяє створенню нових робочих місць, зростанню валового внутрішнього продукту, а також стимулюванню розвитку конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу економіки. Тому, на сьогодні формування ефективної політики сприяння розвитку малого і середнього бізнесу з урахуванням процесу децентралізації, що відбувається в Україні, є першочерговим завданням, як для центральних та місцевих органів виконавчої влади, так і для органів місцевого самоврядування.

З урахуванням процесу передачі повноважень та фінансів з центрального на місцевий рівень, утворенням об'єднаних територіальних громад повстають виклики для їх представників в частині створення комфортного бізнес – середовища на відповідній адміністративно – територіальній одиниці, залучення інвестицій, збалансованого ринку праці, що сприятиме збільшенню надходжень до відповідних бюджетів не лише за рахунок передачі фінансового ресурсу та повноважень, але й за рахунок розвитку територій внаслідок ефективної політики, що забезпечуватиме соціально – економічний розвиток регіонів в цілому.

Формування об'єднаними територіальними громадами регіональної політики сприяння роз-

витку підприємництва має відбуватися починаючи від аналізу природного, трудового, фінансового, інфраструктурного потенціалу, наявної ресурсної бази, традицій території до напрацювання шляхів ефективного їх використання з урахуванням позитивного вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Постановка завдання. Метою статті є окреслення базових засад формування політики підтримки розвитку малого і середнього підприємництва об'єднаними територіальними громадами з урахуванням напрямів державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва, реформи децентралізації, аналіз можливостей, фінансових, майнових та нефінансових інструментів, які можуть бути використані громадами для підвищення їх конкурентоспроможності та розвитку.

Викладення основного матеріалу. Одним із пріоритетних напрямів регіональної політики України на сучасному етапі є забезпечення збалансованого розвитку регіонів. Для досягнення цього пріоритету сприяє реформа децентралізації.

Децентралізація – процес передачі повноважень і бюджетних надходжень від державних органів до органів місцевого самоврядування. За словами одного з ідеологів децентралізації Анатолія Ткачука [2], реформа, котра втілюється в Україні, є унікально українською і не копіює досвіду будь-якої іншої країни. Вона має три складові:

1. реформа територіальної організації влади;
2. реформа місцевого самоврядування;
3. реформа регіональної політики.

Основне завдання реформи – створити умови для розвитку громад та наблизити послуги до людей шляхом формування заможних громад, передачі більшої частини повноважень на базовий рівень управління та чіткого розмежування функцій між рівнями управління, а також гарантувати належне ресурсне забезпечення місцевого самоврядування.

Загалом експерти стверджують, що децентралізація в Україні, просувається швидше, ніж в інших країнах, які цей шлях вже пройшли.

Розвитку підприємництва сприяє зменшення адміністративних перешкод. Об'єднана громада отримує дозвіл тільки від одного органу влади, в той час як раніше потрібно було отримувати дозвільні документи в декількох місцях. Територіальні утворення були надто маленькими, і вести бізнес на території тільки одного з них було невигідно. Розвиток також забезпечує спільне стратегування в громаді, залучення членів громади до процесу прийняття та виконання рішень.

Об'єднані територіальні громади в Україні є своєрідними «теплицями», де малий та середній бізнес отримує сприятливі умови для росту. Як, наголосив перший секретар Представництва ЄС з питань децентралізації та секторальних реформ Бенедикт Геррманн «Під час спілкування з малим та середнім бізнесом, які працюють у нових громадах, я отримую позитивні відгуки. Вони кажуть що, це реально добре. І тому об'єднані територіальні громади – це той «бізнес-хаб», та

«теплиця», де малий та середній бізнес може нормально рости» [8]. Європейський дипломат зазначив, що керівництво об'єднаних територіальних громад має максимально ефективно використовувати нові інструменти, які вони отримали, і приділяти велику увагу саме розвитку малого та середнього бізнесу.

Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» визначено, що метою державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні є:

створення сприятливих умов для розвитку малого і середнього підприємництва;

забезпечення розвитку суб'єктів малого і середнього підприємництва з метою формування конкурентного середовища та підвищення рівня їх конкурентоспроможності;

стимулювання інвестиційної та інноваційної активності суб'єктів малого і середнього підприємництва;

сприяння провадженню суб'єктами малого і середнього підприємництва діяльності щодо просування вироблених ними товарів (робіт, послуг), результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній і зовнішній ринки;

забезпечення зайнятості населення шляхом підтримки підприємницької ініціативи громадян.

Згідно вищезазначеним Законом принципами державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні є:

ефективність підтримки малого і середнього підприємництва;

доступність отримання державної підтримки суб'єктами малого і середнього підприємництва;

забезпечення участі представників суб'єктів малого і середнього підприємництва, громадських організацій, що представляють інтереси суб'єктів малого і середнього підприємництва, у формуванні та реалізації державної політики в зазначеній сфері;

створення рівних можливостей для доступу суб'єктів малого і середнього підприємництва, що відповідають вимогам, передбаченим загальнодержавними, регіональними та місцевими програмами розвитку малого і середнього підприємництва, до участі у виконанні таких програм та для отримання державної підтримки;

ефективність використання бюджетних коштів, передбачених для виконання зазначених програм;

відкритість і прозорість проведення процедур надання державної підтримки;

доступність об'єктів інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва для всіх суб'єктів малого і середнього підприємництва.

До повноважень органів місцевого самоврядування у сфері розвитку малого і середнього підприємництва належить створення умов для розвитку малого і середнього підприємництва, зокрема: визначення пріоритетів та видів державної підтримки суб'єктів малого і середнього підприємництва з урахуванням загальнодержавних пріоритетів;

Необхідним інструментом конкретизації завдань та напрямків державної політики розвитку малого і середнього підприємництва, що

визначена Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» є Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 року № 504-р.

Метою Стратегії є сприяння розвитку підприємства в Україні шляхом створення сприятливих умов для відкриття, ведення і зростання малого і середнього підприємництва через консолідацію зусиль усіх заінтересованих сторін, що забезпечить соціально-економічний розвиток в країні та підвищення рівень життя населення. Для досягнення вищезазначеної мети визначено шість стратегічних напрямів, зокрема: створення сприятливого середовища для розвитку малого і середнього підприємництва, покращення доступу до фінансування, спрощення податкового адміністрування, популяризація підприємницької культури та розвиток навчання підприємницьким навичкам, сприяння експорту/інтернаціоналізації, підсилення конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу малого і середнього підприємництва.

Реалізація Стратегії здійснюється за такими стратегічними напрямами, які базуються на результатах проведеного аналізу розвитку сфери підприємництва в Україні з урахуванням міжнародної практики та опосередковано враховують принципи, визначені в Акті з питань малого бізнесу для Європи, та рекомендації Індексу економічної політики в сфері малого і середнього підприємництва.

Методикою розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації, затвердженої наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 31.03.2016 № 79 визначено впровадження смарт-спеціалізації у стратегічне планування розвитку регіону, що здійснюється з метою забезпечення сталого розвитку регіону, підвищення ефективності управління інноваційними процесами у регіоні; створення сприятливого середовища для інноваційної діяльності; підвищення рівня інноваційної та інвестиційної активності регіону.

Для реалізації виваженої та всеохоплюючої політики у сфері розвитку підприємництва відповідно до вимог сучасності нормативно – правовими актами, програмними та стратегічними документами визначені принципи, основні напрями, види державної та регіональної підтримки підприємництва, центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, їх повноваження, комплекс заходів та інші основні положення у сфері розвитку малого і середнього бізнесу.

Кожен із напрямів державної та регіональної підтримки підприємництва передбачає розроблення комплексу заходів, починаючи від законодавчих ініціатив, розроблення та прийняття програмних регіональних документів до практичного їх впровадження для розвитку сильного та конкурентоспроможного сектору малого і середнього підприємства.

За показниками кількості, зайнятості та обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) мале і середнє підприємство займає вагоме місце в національній економіці. Частка малих і середніх підприємств у загальній кількості підприємств України становить 99,9%, у тому числі частка малих підприємств – 95,5%, середніх підприємств – 4,4%. Питома вага малого і середнього бізнесу у загальному обсягу реалізованої продукції складає загалом 62%, у тому числі малі підприємства – 19,2%, середні підприємства 42,8%. В регіональному розрізі спостерігається майже аналогічний розподіл, по окремих регіонах наведені показники перевищують загальнодержавні. Наприклад, частка малих і середніх підприємств у загальній кількості підприємств Житомирської області становить 99,9%. Малими та середніми підприємствами забезпечується майже 80% загального обсягу реалізованої продукції в області. Частка зайнятих працівників на малих і середніх підприємствах становить понад 93%. Наведені дані підтверджують вагоме значення малого та середнього бізнесу в національній економіці.

Позитивні напрацювання державної та регіональної політики сприяння розвитку малого середнього бізнесу можуть бути використані об'єднаними територіальними громадами при формуванні політики підтримки розвитку малого і середнього підприємства на відповідній території. Більш детально необхідно зазначити про сферу надання адміністративних послуг, дотримання громадами принципів державної регуляторної політики при прийнятті відповідних регуляторних рішень, розширення доступу малого і середнього підприємства до публічних закупівель, майнових ресурсів, якими володіє громада, розробка програм фінансової підтримки суб'єктів підприємства, використання програм міжнародної технічної допомоги, популяризація підприємства, заохочення до зайняття підприємницькою діяльністю.

У сфері надання адміністративних послуг державна політика полягає у подальшій децентралізації повноважень щодо надання найпопулярніших адміністративних послуг та розширенні повноважень органів місцевого самоврядування, розширення переліку адміністративних послуг, що надаються в електронній формі, удосконалення ліцензійної та дозвільної системи.

Основна увага в розвитку сфери надання адміністративних послуг, зокрема для підприємців, приділяється утворенню та функціонуванню центрів надання адміністративних послуг, забезпеченню нормативно-правового регулювання їх діяльності та спрямуванню зусиль центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування на забезпечення надання адміністративних послуг через центри.

Одним із пріоритетних завдань у створенні сприятливого підприємницького середовища є спрощення надання адміністративних послуг громадянам та бізнесу, у тому числі документів дозвільного характеру.

Аналіз нормативно – правової бази показує, що у сфері дозвільної діяльності скорочено перелік документів дозвільного характеру, у сфері ліцензування скорочено кількість видів підприєм-

ницької діяльності, які підлягають ліцензуванню, що сприяє спрощенню процедури започаткування та провадження окремих видів господарської діяльності.

Відповідно до ст. 12 Закону України «Про адміністративні послуги» центр надання адміністративних послуг – це постійно діючий робочий орган або структурний підрозділ місцевої державної адміністрації або органу місцевого самоврядування, в якому надаються адміністративні послуги через адміністратора шляхом його взаємодії з суб'єктами надання адміністративних послуг.

Адміністративні послуги надаються суб'єктами надання адміністративних послуг безпосередньо або через центри надання адміністративних послуг.

Фізична особа, у тому числі фізична особа – підприємець, має право на отримання адміністративної послуги незалежно від реєстрації її місця проживання, крім випадків, установлених законом. Юридична особа має право на отримання адміністративної послуги за місцезнаходженням такої особи або у випадках, передбачених законом, – за місцем провадження діяльності або місцезнаходженням відповідного об'єкта.

Слід відмітити, що центр надання адміністративних послуг – це, насамперед, достатній перелік адміністративних послуг, які є найнеобхіднішими для більшості громадян та бізнесу. Необхідно зазначити, що за рішенням органу місцевого самоврядування, що утворив центр надання адміністративних послуг, у такому центрі також може здійснюватися надання послуг, як органів місцевого самоврядування, так і як органів виконавчої влади, перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України. Хоча для органів місцевого самоврядування це положення має рекомендаційний характер. Тому, завданням об'єднаних територіальних громад є пропонування, зокрема суб'єктам підприємництва максимально можливого спектру адміністративних послуг, у тому числі з видачі документів дозвільного характеру.

Ознаками належного центру надання адміністративних послуг можна визначити професійність, результативність, своєчасність, гендерно-орієнтований сервіс, зручність, доступність, простота.

Суб'єкти підприємницької діяльності можуть отримати адміністративні послуги у сфері реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, речових прав на нерухоме майно, охорони праці (декларації відповідності матеріально-технічної бази вимогам законодавства з охорони праці, дозволу на виконання робіт підвищеної небезпеки та початок експлуатації (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки), земельного кадастру (державна реєстрація земельної ділянки, відомості з Державного земельного кадастру та ін.), держсанепідслужби (висновок державної санітарно-епідеміологічної експертизи), пожежної безпеки (декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства з питань пожежної безпеки), містобудівної діяльності (дозвіл на виконання будівельних

робіт, декларації (внесення змін до декларації) про готовність об'єкта до експлуатації), екології (дозвіл на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, дозвіл на здійснення операцій у сфері поводження з відходами та ін.) та ряд інших послуг.

Водночас, існує необхідність у подальшій передачі повноважень у сфері надання адміністративних послуг з центрального на місцевий рівень, удосконалення нормативно – правової бази, оптимізації кількості видів господарської діяльності, що потребують ліцензування, а також дозволів, у тому числі шляхом застосування декларативного принципу, спрощення адміністративних процедур для провадження підприємницької діяльності та видачі дозволів в електронній формі.

Аналіз наданих адміністративних послуг на прикладі Житомирської області показує, що в умовах децентралізації, зі створенням центрів надання адміністративних послуг в об'єднаних територіальних громадах та розширенням мережі центрів кількість послуг, наданих населенню та бізнесу щорічно зростає.

Наступною важливою складовою для об'єднаних територіальних громад має стати забезпечення дотримання принципів державної регуляторної політики, зокрема доцільності, адекватності, ефективності, передбачуваності, прозорості, та врахування громадської думки при здійсненні регуляторної діяльності. Це надзвичайно актуально для органів місцевого самоврядування, які перебувають у процесі реформування, з метою уникнення прийняття ними неефективних, необґрунтованих регуляторних рішень на місцевому рівні, які стримують розвиток малого і середнього бізнесу. В даному напрямку органами місцевого самоврядування необхідно активізувати роботу по залученню асоціацій малого і середнього бізнесу та представників громадянського суспільства до проведення аналізу регуляторного впливу актів, моніторингу процедури підготовки, прийняття та відстеження результативності регуляторних актів.

Про формуванні об'єднаними територіальними громадами політики сприяння розвитку підприємництва на місцевому рівні вагомим значення набувають питання ефективного використання наявних майнових ресурсів, починаючи від проведення його інвентаризації, напрацювання напрямів його ефективного та раціонального використання шляхом передачі в оренду, приватизації. В даному контексті прийнято низку законодавчих актів, які сприяють органам місцевого самоврядування у підвищенні ефективності використання наявних майнових ресурсів, збільшенню надходжень до бюджету, розширюють доступ суб'єктів підприємництва для можливостей розвитку та модернізації свого бізнесу завдяки електронним сервісам, а відтак залученню інвестицій на відповідні території, створення умов для зайнятості у сільській місцевості, соціально – економічному розвитку територій громад.

Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначено повноваження щодо управління комунальною власністю, серед яких

зокрема підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо порядку та умов відчуження комунального майна, проектів місцевих програм приватизації та переліку об'єктів комунальної власності, які не підлягають приватизації; організація виконання цих програм; підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо визначення сфер господарської діяльності та переліку об'єктів, які можуть надаватися у концесію, подання ради письмових звітів про хід та результати відчуження комунального майна.

В свою чергу, Законом України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» встановлено, що об'єднана територіальна громада є правонаступником всього майна, прав та обов'язків територіальних громад, що об'єдналися, з дня набуття повноважень сільською, селищною, міською радою, обраною такою об'єднаною територіальною громадою.

У разі об'єднання всіх територіальних громад одного району в одну об'єднану територіальну громаду все майно спільної власності територіальних громад такого району є комунальною власністю об'єднаної територіальної громади, а пов'язані з таким майном права та обов'язки належать об'єднаній територіальній громаді з дня набуття повноважень сільською, селищною, міською радою, обраною такою об'єднаною територіальною громадою.

В рамках реформи щодо управління державною власністю та приватизації акцент був поставлений на запровадженні прозорого процесу приватизації на абсолютно нових принципах та підходах, що закладено новим революційним Законом «Про приватизацію державного і комунального майна». Закон відкрив нову сторінку якісного процесу залучення інвестицій в економіку країни через відкриту, публічну, прозору та конкурентну приватизацію. Новий закон зробив процес приватизації прозорим, зрозумілим інвесторам, вдвічі скоротив бюрократичні процедури, а сам продаж запустив через електронні майданчики для малої приватизації, а для об'єктів великої приватизації – із залученням міжнародних радників.

2018 рік став проривом для малої приватизації, яку було виведено на сучасний рівень. Фонд державного майна України вийшов з об'єктами малої приватизації на електронні майданчики як платформу для продажу через систему «ProZorro.Продажі». Станом на 31.12.2018 через електронну торгову систему було виставлено на продаж 381 об'єкт малої приватизації [5, с. 22]. Відтепер державне і комунальне майно продається за уніфікованими процедурами, що відкрило нові можливості для потенційних покупців та інвесторів, забезпечило зручність та більш широкий вибір об'єктів. На сьогодні мала приватизація – це переважно невеликі об'єкти, недобудови, занедбані промзони та напіврозвалені приміщення колишніх магазинів тощо.

За перші 6 місяців малої приватизації відбулося 593 успішні електронні аукціони, які принесли державному та місцевим бюджетам понад 808 млн грн. [6]. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України створило механізм малої приватизації з метою реалізації надлиш-

кових активів та як елемент державної підтримки малого та середнього бізнесу. Малі та середні підприємці активно користуються системою «ProZorro.Продажі» для розширення або модернізації бізнесу, зокрема – купують нерухомість або обладнання.

Відповідно до Закону «Про приватизацію державного і комунального майна» об'єкти в рамках малої приватизації виставляють у систему «ProZorro.Продажі» Фонд державного майна України, а також місцеві органи влади. Як показують цифри, Фонд державного майна України йде з муніципалітетами пліч-о-пліч: з 808 млн грн, які мають отримати організатори аукціонів, Фонд державного України отримає 405 млн. від 280 аукціонів, а органи місцевого самоврядування – майже 404 млн. від 313 успішних аукціонів [6].

Отже, для об'єднаних територіальних громад актуальним є питання саме малої приватизації, як джерела надходжень до місцевих бюджетів, так і можливості розвитку територій через залучення інвестицій, створення робочих місць, виробництво продукції та ін.

Механізм передачі в оренду комунального майна визначений Законом України «Про оренду державного та комунального майна», який покликаний забезпечити підвищення ефективності використання, зокрема комунального майна шляхом передачі його в оренду фізичним та юридичним особам. Таким чином, суб'єкти підприємництва мають можливість провадити свою діяльність на орендованих площах комунальної форми власності, а об'єднані територіальні громади підвищити ефективність використання майнових ресурсів.

Одним із основних завдань органів місцевого самоврядування з вищезазначених питань є забезпечення доступу суб'єктів підприємництва до інформації про вільне нерухоме майно державної і комунальної власності, що може бути запропоноване суб'єктам малого і середнього підприємництва до приватизації або передачі в оренду.

Реформування системи публічних закупівель, здійснення закупівель через електронну систему державних закупівель «ProZorro» надає можливість органам місцевого самоврядування економно та ефективно використовувати фінансовий ресурс, забезпечило розширення доступу малого і середнього підприємства до публічних закупівель. Використання системи публічних електронних закупівель має очевидні переваги: для бізнесу становиться більш доступною участь у закупівлях, а за рахунок публічності процесу проведення закупівель збільшується їх конкурентність та прозорість. Електронна система державних закупівель «ProZorro», яка вже довела свою ефективність, спрощує доступ малого і середнього бізнесу до торгів.

Об'єднаними територіальними громадами при формуванні політики підтримки розвитку підприємництва мають враховуватися й популяризація підприємницької культури та розвиток навчання підприємницьким навичкам безпосередньо на рівні громад, що сприятиме зайнятості населення, зменшенню відтоку кадрів за кордон, усуненню диспропорції у розвитку малого і се-

реднього підприємництва у міській і сільській місцевостях.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Ураховуючи вагоме значення малого і середнього бізнесу в національній економіці, одним із основних завдань децентралізації є створення сприятливих умов для розвитку малого і середнього бізнесу. З цією метою об'єднаним територіальним громадам насамперед необхідно здійснити повну інвентаризацію своїх ресурсів, результати якої мають бути викладені в програмі соціально-економічного розвитку та стратегії розвитку громади. Завдяки цьому місцевий бізнес матиме чітке розуміння в якому напрямку рухається громада, що створює передумови для його успішнішого ведення. Важливою складовою для проведення цієї роботи та досягнення її ефективності є об'єднання зусиль підприємців, громадських організацій, органів влади, громади.

Задля виконання поставлених завдань об'єднаним територіальним громадам необхідно вдосконалювати систему управління, зокрема підвищувати вміння, знання та навички менеджменту в об'єднаних територіальних громадах з адміністрування ресурсів і тендерних процедур; збільшувати здатність розробки конкурентних проектів для розвитку громади, підтримки ініціатив, розвитку кооперації, центрів надання адміністративних послуг для зміцнення потенціалу громад.

Для підвищення компетенцій громад необхідна не тільки підтримка процесу децентралізації та адміністрування проектів в об'єднаних громадах, а й створення інфраструктури розвитку, підвищення спроможності розробляти конкурентні проекти, визначати джерела ресурсного забезпечення життєдіяльності громади, зокрема забезпечення права власності на ресурси,

які знаходяться на території самої громади. Об'єднаним територіальним громадам слід використовувати і розвивати методи та інструменти активізації громади, передбачати можливість використання бюджетів громад для підтримки інфраструктурних і культурних ініціатив, спрямованих на соціокультурний розвиток громад; підвищувати якість послуг для зниження ризиків децентралізації.

Об'єднані територіальні громади мають максимально ефективно використовувати нові інструменти, які вони отримали, завдяки реформі децентралізації, та які прямо чи опосередковано впливають на розвиток малого та середнього бізнесу. Проаналізовані у даній статті окремі інструменти, які перебувають в процесі реформування і є важливими складовими у формуванні політики підтримки розвитку малого і середнього підприємництва на місцевому рівні. Подальший розвиток сфери надання адміністративних послуг передбачає розширення мережі центрів, зокрема в об'єднаних територіальних громадах, утворення віддалених робочих місць для роботи адміністраторів центрів; забезпечення фінансової підтримки центрів; здійснення заходів щодо розширення переліку адміністративних послуг, що надаються в електронній формі; подальшу децентралізацію повноважень щодо надання найпопулярніших адміністративних послуг та розширення повноважень органів місцевого самоврядування. Прийняття громадами ефективних обґрунтованих регуляторних рішень з дотриманням принципів державної регуляторної політики. Підвищення ефективності використання фінансових та майнових ресурсів з використанням електронних сервісів задля зростання конкурентоспроможності громад.

Література:

1. Андреев О., Каменчук О., Семеніхін В., Шамарай Н. Єдині вимоги (стандарт) до якості обслуговування відвідувачів центрів надання адміністративних послуг – Київ, 2017, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Офіс реформи адміністративних послуг, Всеукраїнська асоціація центрів надання адміністративних послуг.
2. Децентралізація в Україні: Досягнення, надії, і побоювання – 2017, International Alert/Український незалежний центр політичних досліджень 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.international-alert.org/sites/default/files/Ukraine_Decentralisation_UK_2017.pdf
3. Деякі питання надання адміністративних послуг органів виконавчої влади через центри надання адміністративних послуг: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.05.2014 №523 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/523-2014>
4. Зверяков М.І., Ковальов А.І., Сментина Н.В. Стратегічне планування збалансованого розвитку територіальних соціально – економічних систем в умовах децентралізації (електронне видання) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6929/1>
5. Звіт про роботу Фонду державного майна України та хід приватизації майна у 2018 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.spfu.gov.ua/userfiles/pdf/zvit-2018-final_13714.pdf
6. Мала приватизація в цифрах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://prozorro.sale/news/za-pivroku-maloyi-privatizaciyi-derzhava-zarobila-ponad-808-mln-grn>
7. Нижник О.М. Теоретичні аспекти впливу децентралізації на розвиток держави та територіальних громад // Вісник НАДУ при Президентові України (Серія Державне управління) 3'2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://visnyk.academy.gov.ua/pages/dop/61/files/87ef47a3-ccb-461e-8d87-8d3f91e3e55b.pdf>
8. Об'єднані територіальні громади (ОТГ) в Україні є своєрідними «теплицями», де малий та середній бізнес отримує сприятливі умови для росту. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2493405-otg-e-teplicami-dla-malogo-ta-serednogo-biznesu-predstavnictvo-es-v-ukraini.html>
9. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>
10. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19>
11. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності». Закон України від 06.09.2005 № 2806-IV – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15>
12. Про затвердження Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації: Наказ Міністерства регіонального розвитку,

- будівництва та житлово – комунального господарства від 31.03.2016 № 79 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0632-16>
13. Про місцеве самоврядування в Україні Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97>
  14. Про оренду державного та комунального майна Закон України від 10.04.1992 № 2269-XII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-12>
  15. Про приватизацію державного і комунального майна Закон України від 08.01.2018 № 2269-VIII [Електронний ресурс]. Режим доступу: – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19>
  16. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 No 922-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/922-19.19>.
  17. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 No 4618-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>
  18. Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.05.2017 № 504-р – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017>

Тарасюк Галина Николаевна

доктор экономических наук, профессор,
декан факультета бизнеса и сферы обслуживания
Государственного университета «Житомирская политехника»

Шпонарская Ирина Леонтиновна

магистрант
Государственного университета «Житомирская политехника»

СОДЕЙСТВИЕ РАЗВИТИЮ МАЛОГО И СРЕДНЕГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УСЛОВИЯХ ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИИ

Аннотация

В статье рассмотрены базовые принципы формирования политики поддержки развития малого и среднего предпринимательства на региональном уровне с учетом направлений и принципов государственной политики в сфере развития малого и среднего бизнеса, реформы децентрализации, которая предусматривает передачу от органов исполнительной власти органам местного самоуправления значительной части полномочий, ресурсов и ответственности. Проведен анализ научных исследований, мнения экспертов относительно предпосылок, проблематики реформирования территориальной организации власти, органов местного самоуправления и исполнительной власти, а также влияние этих процессов на региональную политику в направлении создания благоприятных условий для развития бизнеса с целью обеспечения сбалансированного развития территорий. Приведенные цифровые данные подтверждают значимость сферы малого и среднего предпринимательства как на национальном, так и региональном уровнях и, в связи с этим, важность формирования эффективной политики поддержки бизнеса. Выделены отдельные составляющие, которые являются значимыми в вопросе поддержки предпринимательства, существенно реформированы и продолжают меняться с целью максимального удовлетворения потребностей жителей сел, поселков, городов, упрощения условий ведения бизнеса, исследована соответствующая нормативно-правовая база. Опыт Украины по данным направлениям является уникальным. Осуществлен анализ возможностей, финансовых, имущественных и нефинансовых инструментов, которые являются важными составляющими в формировании политики по созданию комфортной бизнес-среды на местном уровне и могут быть использованы объединенными территориальными общинами для повышения их конкурентоспособности и развития.

Ключевые слова: субъекты малого и среднего предпринимательства, децентрализация, объединенные территориальные общины, местное самоуправление, полномочия, ресурсы, административные услуги, занятость, развитие.

Tarasiuk Halyna

Dr. Sc. in Economics, Professor,
Dean of the Faculty of Business and Service Sector
Zhytomyr Polytechnic State University

Shponarska Iryna

Master's Degree Student
Zhytomyr Polytechnic State University

**PROMOTING THE DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM-SIZED
ENTREPRENEURSHIP IN A DECENTRALIZED ENVIRONMENT****Summary**

The article considers the basic principles of forming the policy on supporting the development of small and medium-sized entrepreneurship at the regional level, taking into account the spheres and principles of state policy as regards small and medium-sized business development, decentralization reform, which involves transferring a significant part of powers, resources and responsibility from executive authorities to local self-government bodies. It analyses scientific researches, experts' opinions about the preconditions, the problems of reforming the territorial organization of power, local self-government and executive authorities, and the impact of these processes on regional policy in terms of creating favourable conditions for business development in order to ensure balanced development of territories. The given numbers prove the significance of small and medium-sized entrepreneurship, both at the national and regional levels, and therefore the importance of forming the effective business support policy. The author distinguishes components that are significant in terms of entrepreneurship support and which are substantially reformed and continue altering in order to meet the needs of villagers, towns and cities, simplify business conditions, and investigate the relevant regulatory and legal framework to the fullest possible extent. The experience of Ukraine in the aforementioned spheres is unique. The article analyses opportunities, financial, property and non-financial instruments, which are important components in shaping the policy on creating a comfortable business environment at the local level, and can be used by amalgamated territorial communities to increase their competitiveness and development.

Key words: subjects of small and medium-sized entrepreneurship, decentralization, amalgamated territorial communities, local self-government, powers, resources, administrative services, employment, development.

УДК 336.543.23

Татьяніна Світлана Михайлівна

старший викладач

Університету Державної фіскальної служби України

Левицька Наталія Олександрівна

магістр зі спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»

Університету Державної фіскальної служби України

НЕТРАДИЦІЙНІ ПОСЛУГИ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

У статті досліджено сучасний стан розвитку нетрадиційних послуг в банківській системі України. Обґрунтовано необхідність розвитку нетрадиційних послуг для забезпечення конкурентоспроможності та покращення ліквідності банків. Розглянуто теоретичні аспекти та головні проблеми ринку нетрадиційних послуг банків. Проведено аналіз щодо ефективності нетрадиційних послуг в банківському секторі. Визначено напрями удосконалення нетрадиційних послуг банків в Україні.

Ключові слова: нетрадиційні банківські послуги, факторинг, лізинг, гарантійні операції, посередницькі послуги, консультаційні послуги, дистанційне обслуговування, інтернет-банкінг, мобільний банкінг.

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку банківських процесів умовою успішного розвитку банків України є конкуренція. Як правило, конкуренція між банками дає змогу розширити коло операцій та послуг, що може надати банк, але разом з тим у практиці вітчизняного банківського сектору виникає проблема в отриманні належного розвитку нетрадиційні банківські послуги. Через нерозвиненість нетрадиційних послуг з одного боку банків, а з іншого боку законодавчої бази виникають питання щодо практики та перспектив їх активізації на вітчизняному банківському ринку. Тому метою написання моєї статті є визначення характеристик, аналіз стану та напрямів розвитку нетрадиційних банківських послуг в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти банківської діяльності на ринку нетрадиційних послуг досліджували в своїх роботах такі зарубіжні вчені і науковці, як: Д. У. Блекуелла, Р. Гранта, Д. С. Кідуелл, Р. Л. Петерсона, Х. Й. Шпітлера. Дослідженню проблематики нетрадиційних послуг у банківській діяльності в Україні приділяли увагу такі вітчизняні вчені, як: О.Р. Циганова, Т. Д. Косова, А. М. Мороза, Б. В. Луців, М. І. Савлука та ін. Разом з тим суперечливими залишаються теоретичні та практичні аспекти функціонування ринку нетрадиційних послуг у банківській системі.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є проведення та оцінка ефективності

ті нетрадиційних послуг в банківській системі України. Для досягнення зазначеної мети було визначено наступні завдання: дослідження теоретичні аспекти ринку нетрадиційних послуг банків; проаналізувати ефективність нетрадиційних банківських послуг в Україні; запропонувати напрями удосконалення нетрадиційних послуг банків в Україні.

Виклад основного дослідженого матеріалу.

На сьогоднішній день можна побачити поступове покращення в стані нетрадиційних банківських послуг. Розвиток нетрадиційних банківських операцій і послуг сприяє диверсифікації ризиків, отримання прибутку з інших джерел, поліпшенню структури балансу банку, його ліквідності [1]. Набувають популярності такі види послуг, як лізинг, дистанційне обслуговування, факторинг тому що надавати в основному ці послуги можуть тільки банківські установи.

Один із видів нетрадиційних послуг – лізинг. Його виникнення було паралельне із системою прискорених амортизаційних відрахувань. Тобто, це передача права користування іншому суб'єкту господарювання матеріальними цінностями. Лізингові послуги розглядається з одного боку, як довгострокова оренда, з іншого – довгостроковий кредит, який має майнову форму і погашення відбувається в розстрочку.

Лізинг виникає через те що клієнт звертається до банку по причині купівлі майна: транспортні засоби, техніки чи іншого обладнання. Таким чином, банк бере на себе зобов'язання власника стосовно збереження майна, оплати страхових платежів та сплати податків. Для цього укладається договір з банком про оренду майна. У цьому договорі визначаються умови, період та розмір сплати оренди. Тобто щоб підвищити ефективність надання лізингової послуги банку рекомендується створювати власні лізингові компанії, що допоможе вирішити проблему пошуку основних джерел фінансування різних проектів банку [1].

Для покращення ефективності потрібна підтримка з боку держави, правильна сформована політика держави стосовно розвитку лізингу, застосування податкових пільг. Застосування правильної стратегії щодо лізингу можна побачити на прикладі програми ПАТ АБ «Укргазбанк».

ПАТ АБ «Укргазбанк» спільно з Електроклубом Z.E. mobiles та компанією ТОВ «ЛізингФінанс» запустили першу на українському ринку програму надання електромобілів у лізинг для представників бізнесу. Програма була розроблена в рамках пріоритетного для банку напрямку підтримки енергоефективних та екологічних проектів. За її умовами, підприємці та юридичні особи зможуть отримати в лізинг строком до 3 років електромобілі всіх відомих виробників.

Програма спрямована на підтримку, в першу чергу, представників малого та середнього бізнесу, діяльність яких безпосередньо пов'язана із значним обсягом перевезень. Використання електромобілів дозволить суттєво зменшити витрати на паливо та на обслуговування транспорту. До того ж лізингова схема, що пропонується, є максимально зручною з точки зору витрат та документарного оформлення для бізнесу [2].

Суть факторингової послуги полягає в купівлі банком право на вимогу боргу у клієнта. Факторинг, вважають, одним із перспективніших видів банківських послуг, під собою він розуміє високий ризик, але з іншого боку він має високі прибутки. В основному банки зосереджують свою увагу на купівлю дебіторських рахунків, які пов'язані з наданням послуг або поставкою товарів. Крім цього банк надає інший спектр послуг, таких як: інформаційні послуги, ведення бухгалтерії, юридичні послуги та інші [3].

Можна спостерігати значні зміни в обсязі, які відбулися при виконанні послуг з факторингу (табл. 1). Хоча кількість договорів факторингу, укладених протягом 2018 року зменшилася 0,1% (24 одиниці) в порівнянні з 2017 року, вартість договорів факторингу становила на 53,4% (16 741,6 млн. грн.) більше порівняно з аналогічним періодом минулого року. Кількість договорів факторингу, укладених упродовж I півріччя 2019 року виросла на 4,9% (692 одиниць) порівняно з 2018 роком, а також зросла їхня вартість на 71,0% (9 956,4 млн. грн.) [4].

За допомоги факторингу можна підвищити рентабельність та платоспроможність банку, ліквідність активів. Підсумком цього стане підвищення економічного зростання. Напрямами підвищення ефективності факторингу є страхування ризиків, підвищення ліквідності банку, отримання додаткових джерел фінансування, ліквідація розривів в касі й підвищення оборотного капіталу банку.

У сегменті послуг з надання гарантійних операцій в Україні банк здійснює випуск традиційних видів гарантій : тендерні гарантії, гарантії виконання договорів, гарантії повернення авансового платежу, гарантії платежу. Наприклад, ПАТ АБ «Укргазбанк» надає клієнтам повний спектр послуг з обслуговування усіх видів документарних операцій, що використовуються як форми розрахунків (документарні акредитиви та документарне інкасо) та інструменти забезпечення виконання зобов'язань (гарантії та резервні акредитиви) як за угодами між резидентами України, так і за зовнішньоекономічними договорами, без обмежень щодо форми власності клієнтів та їх галузевої приналежності [2].

Таблиця 1

Інформація про обсяги та види фінансових послуг, наданих фінансовими компаніями за звітний період, млн. грн.

Вид фінансової послуги	2017	2018	2019	Темп приросту (2018/2017)		Темп приросту (2018/2019)	
				Абсол.	%	Абсол.	%
Надання послуг з факторингу	5 614,0	5 161,9	3970,3	-450,7	-8,0	9 956,4	71,0

Джерело: Нацкомфінпослуг

Слід зазначити що з 1 серпня 2018 року ПриватБанк є головним серед банківських установ України уповноваженим на надання фінансових гарантій зі сплати митних платежів на користь Державної фіскальної служби України відповідно до положень Митного кодексу України (митні гарантії). Він поновив надання фінансових (митних) гарантій у статусі гаранта Державної фіскальної служби України. Адже, фінансова гарантія надає можливість суб'єктам зовнішньо-економічної діяльності швидше та дешевше отримувати забезпечення сплати митних платежів (мито, акциз та ПДВ), ніж альтернативні види гарантування, передбачені Митним кодексом України (з використання книжок МДП Carnet TIR і Carnet A.T.A.) Гарантуванню підлягають товари, що знаходяться в певному митному режимі (імпорт, транзит, реекспорт/реімпорт, тимчасовий ввез/вивіз і т. ін.) [5].

На сьогодні серед посередництва та консультаційні послуги стали досить важливими на ринку банківських послуг. Найбільш розповсюджені з посередницьких послуг є: посередництво в операціях з майном, цінними паперами та валютою, а також посередництво в одержанні кредиту клієнтом. Щодо консультаційних послуг, то до них слід віднести: розробку та впровадження інноваційних проектів, аналіз моніторингу цін, дослідження маркетингу, розробку бізнес-планів та інвестиційних проектів, проведення аудиту по бізнес-планів підприємств та інших. Консультаційні послуги на мою думку слід розглянути з боку тарифікації, адже клієнт банк в першу чергу звертає свою увагу на тарифи банку. Для цього розглянемо тарифи за видами послуг (табл. 2).

Отже, по даним послугам найбільш поширеними консультаційними послугами є консультації по оформленню платіжних документів на прохання клієнта та консультації для юридичних осіб. Щодо консультацій з питань операцій та платіжних доручень, то в даних послугах ціна залежить за домовленістю банку з клієнтом. Найдорожча консультаційна послуга це послуга видачі дублікатів документів 60 грн.

Головним із напрямів забезпечення підвищення ефективності нетрадиційних банківських послуг на мою думку виступає дистанційне обслуговування клієнта. Дистанційне обслуговування

в першу чергу допоможе за допомогою традиційних зв'язків виконати пошук інформації необхідної для клієнта. У другу чергу виконати ряд банківських послуг в незалежності від місця перебування: отримати інформацію щодо стану рахунку, проведення платежів та операцій за рахунком клієнта, заблокувати карту внаслідок втрати чи крадіжки, отримати інформацію щодо курсу валюти.

Слід звернути увагу на такі види дистанційного обслуговування, як мобільний банкінг та інтернет-банкінг. Інтернет-банкінг це один із видів дистанційного банківського обслуговування, засобами якого доступ до рахунків та операцій за рахунками забезпечується в будь-який час та з будь-якого комп'ютера через Інтернет. Для виконання операцій використовується стандартний браузер (Google Chrome, Internet Explorer, Opera, Mozilla тощо). Таким чином, необхідності встановлювати додаткове програмне забезпечення немає. Найбільш популярними системами інтернет-банкінгу є Приват24 та Монобанк [7].

На сьогодні мобільний банкінг набуває великої популярності, особливо серед молодого покоління. Мобільний банкінг – це зручний сервіс для власників карткових рахунків, що дозволяє контролювати рух коштів за допомогою мобільного телефону. Через високий розвиток у сфері смартфонів появилася можливість безконтактної оплати.

Near Field Communication (NFC) це технологія, що дозволяє здійснювати безконтактний платіж, називається. Вона полягає в тому, що на смартфон користувача встановлюється спеціальний додаток, який запам'ятовує дані банківської картки і використовує їх для оплати при умові, що смартфон має спеціальний чіп для здійснення операції. Для того щоб здійснювати оплату за допомогою смартфона, необхідно встановити на свій телефон одну з наступних програм: Google (Android) Pay (для гаджетів на операційній системі Android), Apple Pay (для смартфонів і годинників бренду Apple), Samsung Pay (для смартфонів під брендом Samsung) та Приват 24. Приват24 підходить абсолютно до будь-якого телефону, для його використання достатньо встановити однойменний додаток.

Тобто, дистанційне обслуговування є досить ефективним і важливим напрямом серед не-

Таблиця 2

Перелік консультаційних послуг і тарифів ПАТ «Укрсоцбанк» станом на 2019 р.

Вид послуги	Тариф (без ПДВ), (грн)	Специфіка наданих послуг
Консультації по оформленню платіжних документів на прохання клієнта	10,00	за один документ
Консультаційні послуги у галузі мистецтва	За домовленістю	За домовленістю
Консультаційні послуги у сфері злиття та поглинання	За домовленістю	За домовленістю
Консультаційні послуги для фізичних осіб	Не тарифікуються	За консультацію
Консультаційні послуги для юридичних осіб	Не тарифікуються	
Консультаційні послуги щодо нестандартних операцій	За домовленістю	За домовленістю
Оформлення доручень на розпорядження внеском	Безкоштовно	за один документ
Оформлення внеску на користь третьої особи (бенефіціара)	Безкоштовно	за один документ
Видача дублікатів документів	60,00	за один документ

Джерело: ПАТ «Укрсоцбанк»

традиційних послуг банку, допомагає значно зекономити час, провести дистанційно оплату наданих послуг, зекономити на банківських комісіях, контролювати за доходами і витратами, мати доступ до банківських операцій в режимі 24/7. Спостерігається присутність переваг для банківських установ від впровадження мобільного банкінгу також є очевидними: зниження навантаження на операціоністів і call-центр банку; зниження паперового документообігу між вкладниками і банком; збільшення прибутку банку за рахунок автоматизації обслуговування клієнтів і використання додаткових мобільних сервісів, підвищення лояльності клієнтів у зв'язку з появою нових зручних сервісів.

Висновки з проведеного дослідження. Ринок нетрадиційних послуг є дуже важливим для банківського сектору України. Він сприяє значному розвитку, та розширенню послуг та операцій, які можуть виконувати банки та небанківські фінансово-кредитні установи. Основними видами нетрадиційних послуг в банківському секторі України є: лізинг, факторинг, гарантійні послуги, дистанційне обслуговування, посередницькі та консультаційні послуги.

Активним учасником нетрадиційної діяльності серед фінансових посередників є банки, які значно розширюють свою діяльність через запровадження операцій нетрадиційного характеру, зокрема, виконують функції посередників, займаються консультаційними послугами, купівлі-продажу цінних паперів, операціями з дорогоцінними металами, довірчими операціями. Конкуренентоспроможність

та ефективність діяльності досягає через впровадження нових послуг банків, таких як факторинг, лізинг, посередницькі послуги, консультаційні послуги та дистанційне обслуговування.

Перевагами використання нетрадиційних послуг є зменшення затрат часу на обслуговування клієнта, покращити роботу працівників, надати змогу керувати своїми операціями клієнту, забезпечення конкурентоспроможності банку на ринку.

Головними проблемами банківських установ на ринку фінансових послуг є: збільшення недовіри населення до банківських установ на ринку нетрадиційних послуг; недосконалої системи нетрадиційного обслуговування клієнтів; відмеженість від міжнародних проектів; технологічні і менеджерські проблеми; недосконалістю існуючої законодавчої бази, яка регулює здійснення таких операцій або надання послуг; низький рівень фінансування інноваційних і інвестиційних проектів; нерозвинута практики банків в наданні нетрадиційних послуг.

Головними напрямками вдосконалення банківських установ на ринку нетрадиційних послуг є: підтримка розвитку ринку нетрадиційних послуг банків, вивчення практики нетрадиційних послуг на зарубіжному досвіді окремих банків і небанківських фінансових компаній; вдосконалення і оновлення законодавчої бази України; повернути довіру клієнтів до банківських установ; привертати увагу нових клієнтів; вдосконалення дистанційного обслуговування, розширення колу надання послуг та операцій банками.

Література:

1. Види нетрадиційних послуг комерційних банків [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/bank/20075/>
2. Офіційний сайт ПАТ АБ «Укргазбанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrgasbank.com/>
3. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» (N 1070 від 23.11.2011 р., з наступними змінами та доповненнями). – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0342-14>
4. Підсумки діяльності фінансових компаній, ломбардів та юридичних осіб за I квартал 2019 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/FK/FK_II%20kv_2019.pdf
5. АТ КБ «ПРИВАТБАНК» Окрема фінансова звітність разом за дев'ять місяців, що закінчились 30 вересня 2019 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://static.privatbank.ua/files/okrema30.09.19.pdf>
6. ПАТ «Укрсоцбанк». Консультаційні послуги [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrsotsbank.com/advisory/>
7. Інтернет-банкінг [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D1%82%D0%B1%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D1%96%D0%BD%D0%B3>

Татьянина Светлана Михайловна

старший преподаватель

Университета Государственной фискальной службы Украины

Левицкая Наталья Александровна

магистр по специальности «Финансы, банковское дело и страхование»

Университета Государственной фискальной службы Украины

НЕТРАДИЦИОННЫЕ УСЛУГИ В БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЕ УКРАИНЫ

Аннотация

В статье исследовано современное состояние развития нетрадиционных услуг в банковской системе Украины. Обоснована необходимость развития нетрадиционных услуг для обеспечения конкурентоспособности и улучшения ликвидности банков. Рассмотрены теоретические аспекты и главные проблемы рынка нетрадиционных услуг банков. Проведен анализ по эффективности нетрадиционных услуг в банковском секторе. Определены направления совершенствования нетрадиционных услуг банков в Украине.

Ключевые слова: нетрадиционные банковские услуги, факторинг, лизинг, гарантийные операции, посреднические услуги, консультационные услуги, дистанционное обслуживание, интернет-банкінг, мобильный банкінг.

Tatianina Svetlana

Senior Lecturer

The University of the State Fiscal Service of Ukraine

Levitskaya Natalia

Master's Degree in "Finance, Banking and Insurance"

The University of the State Fiscal Service of Ukraine

NON-TRADITIONAL SERVICES IN THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE

Summary

The article examines the current state of the development of non-traditional services in the banking system of Ukraine. The necessity to develop non-traditional services to ensure competitiveness and improve bank liquidity is substantiated. Theoretical aspects and main problems of the market of non-traditional services of banks are considered. The analysis of the efficiency of non-traditional services in the banking sector is carried out. The directions of improvement of non-traditional services of banks in Ukraine are determined.

Key words: non-traditional banking services, factoring, leasing, guarantee operations, intermediary services, consulting services, remote service, internet banking, mobile banking.

УДК 336.025:65.012

Тимошенко Артем Сергійович

студент-магістр

Вінницького кооперативного інституту

РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

В цій статті ризик-менеджмент обґрунтований як процедури управління ризиковими ситуаціями на підприємстві із застосуванням такого економіко-математичного методу, як теорія ймовірності, та статистичних методів, як середні величини. Водночас ці процедури, які викладені більш системно, є методикою виявлення ризикових явищ та ситуацій на підприємстві. А ризик підприємства характеризується як небезпека потенційно можливої, ймовірної втрати ресурсів або недоотримання доходів у порівнянні з варіантом, розрахованим на раціональне використання ресурсів у даному виді діяльності. Актуальність і необхідність здійснення ризик-менеджменту зумовлена наступними чинниками, специфічними для України, до яких відносяться особливості системи управління вітчизняних підприємств; збільшення обсягів складності фінансового забезпечення, залежність обсягів фінансування підприємницької діяльності від її ефективності, зростання ролі і значення фінансових ринків для економіки країни, досвід невдалого управління індустріальними і фінансовими організаціями в кризових ситуаціях. Виходячи з вищевикладеного, необхідно відзначити переваги ризик-менеджменту, як напрямки для підвищення ефективності стратегічного планування, застосування критеріїв для підвищення ефективності діяльності підприємства, здійснення заходів для ефективного використовувати ресурси, поліпшення комунікаційних процесів, кращий пошук і оперативне здійснення превентивних заходів для вивчення, нейтралізації або усунення ризиків. Отже, згідно даної статті призначення ризик-менеджменту полягає у превентивному виявленні кризових явищ і симптомів, де у подальшому виникне можливість стабілізувати на підприємстві фінансовий стан.

Ключові слова: ризик-менеджмент, ризики підприємства, методи оцінки ризику, ризикові чинники, коефіцієнт ризику.

Постановка проблеми: Діяльність соціально-економічних систем в умовах ринкової економіки відбувається під дією чинників невизначеності і як наслідок – виникають ризики, в результаті чого для підприємства виникає загроза краху через такі незаплановані явища, як, наприклад, недоотримання доходів або необґрунтоване витрачання ресурсів. Тобто, ризик найбільше відчувається в фінансовій та управлінській частині діяльності підприємства, на які впливають такі причини невизначеності, які мають природний, політичний, регулятивний, інфляційний та інший характер.

Щоб здійснювати превентивні заходи і уникати чи мінімізувати негативні чинники при управлінні ризиками, доцільно системно розглядати процедури ризик-менеджменту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вчених, що розглядали та досліджували про-

цес здійснення ризик-менеджменту на підприємствах, слід віднести В.А. Кравченко, І.А. Маркіну, Л.П. Поставну, А. Прилико, А.О. Старостіна, Н. Стрельбіцька.

Але у неповній мірі викладений алгоритм проведення ризик-менеджменту на підприємстві, тому в цій статті відбувається спроба шляхом здійснення аналітичних процедур.

Постановка завдання. полягає у впорядкуванні процедур ризик-менеджменту через розгляду аналітичних методів для удосконалення системи управління на підприємстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління ризиками в теперішній час по усьому світу є одним з найбільш важливих елементів управління, інструментом підвищення економічної ефективності та стабільності бізнесу. Ризиковані ситуації можливі в будь-якій сфері економіки, політики, приватного життя. Тому

сформовані наступні основні напрямки ризик-менеджменту [5, с. 12–14]:

1) безпосередньо дослідження ризику, ідентифікація, оцінка конкретних ризиків, моделювання та прогнозування розвитку небезпечних ситуацій, розробка рекомендацій щодо ефективних заходів управління ризиком;

2) вивчення та інтерпретація результатів аналізу ризику та використання їх у роботі;

3) використання результатів аналізу ризиків у процесі прийняття рішень (керівники вищих рівнів).

Актуальність і необхідність здійснення ризик-менеджменту зумовлена наступними чинниками, специфічними для України:

1) економічна і юридична самостійність вітчизняних підприємств;

2) збільшення кількості та тяжкості наслідків великих промислових (і не тільки) аварій;

3) залежність доходів місцевих бюджетів від ефективності підприємницької діяльності на їх території;

4) зростання ролі і значення фінансових ринків для економіки країни;

5) досвід невдалого управління індустріальними і фінансовими організаціями в кризових ситуаціях.

Але чинники, які зумовлюють необхідність управління ризиками, специфічні для розвинених країн:

1) роль ризику як чинника збільшення вартості підприємств, тобто вартості акцій (тут частіше застосовується для оцінки цього ризику середньозважена вартість капіталу – WACC);

2) мінливість прибутковості підприємства, що може негативно впливати на курс її акцій (оцінка цього ризику проводиться за моделлю оцінки капітальних активів – CAPM);

3) значна сума збитків в ході операцій з похідними фінансовими інструментами;

4) глобалізація економіки, що збільшує існуючі ризики і передопределяюча поява нових ризиків.

Але в першу чергу необхідно відзначити, що зазначені проблеми вже стають актуальними і для вітчизняних підприємств. Виходячи з вищевикладеного, необхідно відзначити переваги ризик-менеджменту:

1) він є основою для підвищення ефективності стратегічного планування;

2) дозволяє уникнути вартісних несподіванок;

3) покращує ефективність діяльності підприємств;

4) надає можливість ефективно використовувати ресурси;

5) сприяє прозорості діяльності керівництва і покращує комунікації;

6) забезпечує вище керівництво коротким оглядом основних ризиків, а також відомостями про ресурси, виділених для впливу на високі ризики;

7) дозволяє застрахуватися належним чином від неминучих ризиків;

8) розробляє ефективну і послідовну методологію вивчення ризиків;

9) орієнтує керівників виробничих підрозділів на використання чинників ризик-можливостей для підвищення вартості підприємства та ін.

Для визначення ризикових чинників з метою здійснення ризик-менеджменту для підприємств є провідні організації, а саме [4; 7, с. 55]:

1. Міжнародна асоціація фахівців з управління ризиками (GARP) Global Association Risk Professionals <http://www.garp.com/>.

2. Міжнародна професійна асоціація ризик-менеджерів PRMIA (Professional Risk Managers International Association <<http://www.prmia.org/>>) в Росії, створена в 2002 р, засновники – 25 регіональних директорів GARP.

3. Федерація Європейських асоціацій ризик-менеджменту (FERMA).

4. International Organization Securities Commissions <http://www.iosco.org/>.

5. Basle Committee on Banking Supervision <http://www.bis.org/>.

6. International Finance & Commodities Institute [risk.ifci.ch](http://www.risk.ifci.ch) і багато консалтингових компаній.

Протягом останнього десятиліття XX століття у практиці управління підприємницькими ризиками з'явився новий підхід, який полягає в орієнтації на управління ризиками підприємства в цілому. Такий підхід отримав назву інтегрального ризик-менеджменту, стратегічного ризик-менеджменту та ризик-менеджменту всього підприємства (integrated, strategic, enterprise-wide risk management).

Аналіз нормативно-правової бази управління ризиками свідчить, що в Україні, на відміну від більшості розвинених країн, відсутня комплексна нормативно-правова база управління ризиками. В даний час існує цілий ряд стандартів та інших нормативних документів у сфері управління ризиками підприємств і організацій, використання яких на державному, міжнародному та регіональних рівнях довело їх практичну значимість, а саме:

1. Австралійсько-Новозеландський стандарт AS-NZS 4360: 2004 [1].

2. Стандарт Європейської Федерації Асоціації ризик-менеджменту (Стандарт FERMA) [4].

3. Стандарт ISO 31000 «Управління ризиками. Вказівки з використання принципів і реалізації управління ризиками» [2; 3; 6; 8].

Отже, ризик підприємства характеризується як небезпека потенційно можливої, ймовірної втрати ресурсів або недоотримання доходів у порівнянні з варіантом, розрахованим на раціональне використання ресурсів у даному виді діяльності [7, с. 20]. Звернемося до базової класифікації ризиків, згідно з якою найбільш узагальнюючим ознакою класифікації ризиків підприємства є їх поділ залежно від можливого результату на дві групи – чисті і спекулятивні ризики. Як було зазначено в попередньому питанні класифікаційна система ризиків включає групи, категорії, види, підвиди і різновиди ризиків (рис. 1) [5, с. 40–42].

Згідно рис. 1., чисті ризики означають можливість одержання негативного або нульового результату. До цих ризиків відносяться: природні, екологічні, політичні, транспортні і частина комерційних ризиків (майнові, виробничі, торгові). Сутність спекулятивних ризиків проявляється в можливості отримання як позитивного, так і негативного результату. До їх належать фінан-

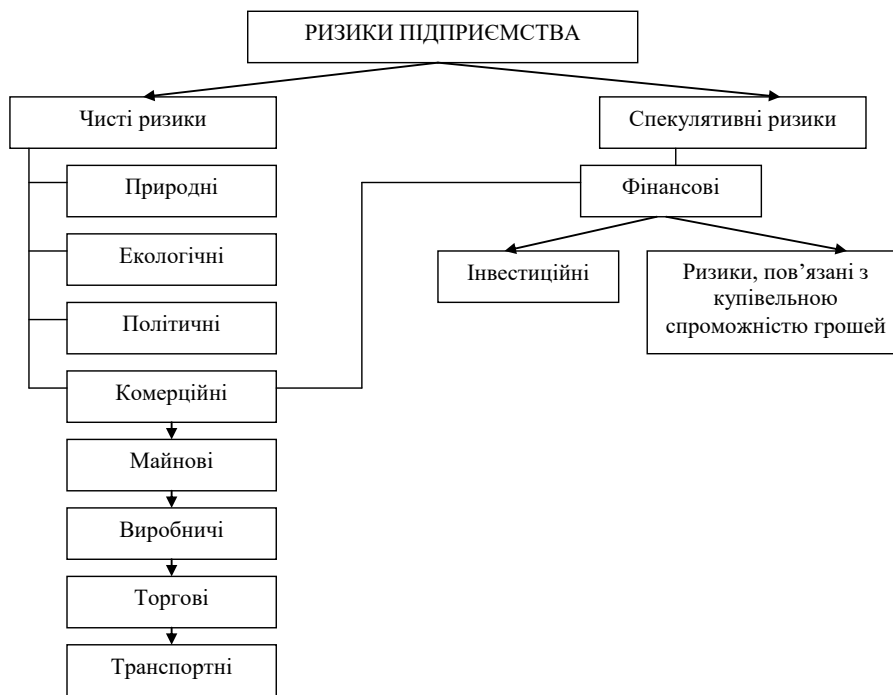

Рис. 1. Класифікація ризиків підприємства

сові ризики, які є частиною комерційних ризиків. А до природних ризиків належать ті, що пов'язані з можливим впливом природних умов на діяльність підприємства.

Це можуть бути передбачувані для конкретної пори року прояви погодних умов (коливання температури, заморозки, відлига, рясні снігопади або, навпаки, їх відсутність і т. д.), природи, катаклізми (землетруси, повені, зсуви, смерчі і т.д.).

Значне місце в системі ризиків підприємства займають спекулятивні ризики, до яких відносяться фінансові ризики. Фінансові ризики пов'язані з ймовірністю втрат фінансових ресурсів (тобто коштів). Такі ризики, в першу чергу, характерні для фінансових установ, проте є приклади виникнення таких ризиків і в підприємствах інших видів діяльності. Фінансові ризики поділяються на два види:

- 1) ризики, пов'язані з купівельною спроможністю грошей;
- 2) ризики, пов'язані з вкладенням капіталу (інвестиційні ризики).

Загальновідомо, що основними функціями управління у загальному вигляді є такі: планування, організація, мотивація, контроль, координація і регулювання. Але не менш основною функцією, на нашу думку, є аналіз. Бо за рахунок аналізу інформація, призначена для керівників та менеджерів, підлягає обробці, систематизації і виявленню позитивних та негативних чинників, і в подальшому спрямовується для прийняття управлінських рішень, зокрема, у здійсненні ризик-менеджменту. Тому, для цього доцільно почати з комплексу питань, які допоможуть визначити способи кількісної оцінки ризиків підприємства; сутність оцінки ризику в абсолютному і відносному значенні; сутність і умови застосування методу оцінки фінансової стійкості; переваги і недоліки методу оцінки фінансової стійкості; алгоритм оцінки економічного ризику на основі аналізу фінансової ді-

яльності підприємства. Кількісний аналіз ризику, тобто кількісне (числове) визначення ступеня окремих ризиків і ризику даного виду діяльності в цілому, що є теж досить складною проблемою. Кількісна оцінка ризику в першу чергу – це визначення його розміру. Об'єктивні методи кількісного аналізу використовують характеристики випадкових процесів, отримані на основі даних, що не залежать від думки конкретної особи. Імовірнісні методи кількісної оцінки дозволяють представити ризик в абсолютному та відносному вираженні [5, с. 91 – 94, 101 – 102].

Ризик в абсолютному виразі визначається величиною можливих втрат у матеріально-речовому (фізичному) або вартісному (грошовому) вимірі, якщо тільки збиток піддається такому виміру:

$$R = P(x), \quad (1.1)$$

де P – ймовірність виникнення збитків або недоотримання доходів порівняно з прогнозованим варіантом;

x – випадкова величина.

Абсолютний розмір ризику обчислюється за формулою:

$$R = M(x) - P(x), \quad (1.2)$$

де $M(x)$ – очікувані втрати;

$P(x)$ – ймовірність їх настання.

Абсолютна міра ризику має таке значення: середнє математичне значення очікуваної величини – вимірює результат, очікуваний в середньому.

$$M = \sum X_i * P_i, \quad (1.3)$$

де X_i – значення середньої величини;

P_i – ймовірність появи цієї величини.

Міра коливання можливого результату – дисперсія – ступінь відхилення очікуваного значення від середньої величини (середньозважене з квадратів відхилень дійсних результатів):

$$D(x) = \sum P_i * (X_i - M_i)^2, \quad (1.4)$$

де X_i – значення середньої величини;

P_i – ймовірність появи цієї величини;

M_i – середнє математичне значення величини.

Середньоквадратичне відхилення – міра можливої розбіжності з прогнозованим значенням:

$$\delta = \sqrt{D(x)}, \quad (1.5)$$

Чим більше середньоквадратичне відхилення, тим більший ризик. Коефіцієнт варіації – відношення середньоквадратичного відхилення до середнього математичного значення і показує ступінь відхилення значень щодо настання ризику:

$$\gamma = \frac{\delta}{M}. \quad (1.6)$$

Чим більше коефіцієнт, тим більші сильні коливання. Оцінка значень коефіцієнта варіації така (табл. 1):

Таблиця 1

Критеріальні значення для оцінки ризику за коефіцієнтом варіації

Коефіцієнт варіації	Ризик
= 0,1	Слабий
0,1-0,25	Помірний
= 0,25	Високий

Ризик у відносному виразі визначається як відношення втрат до визначеної бази, у вигляді якої найбільш зручно приймати майновий стан підприємства, або загальні втрати ресурсів на даний вид підприємницької діяльності, або очікуваний дохід (прибуток) від діяльності. Базою для цього можуть служити:

- вартість основних фондів та оборотних коштів підприємства;
- намічені сумарні витрати на даний вид діяльності, з урахуванням поточних витрат і капітальних вкладень;
- розрахунковий дохід.

Ризик у відносному значенні визначається шляхом розрахунку коефіцієнта ризику – співвідношення максимально можливого розміру втрат і обсягів власних фінансових ресурсів підприємства:

$$K_p = \frac{\Pi}{\Phi}, \quad (1.7)$$

де Π – максимально можлива сума втрат, грн;
 Φ – обсяг власних фінансових ресурсів з урахуванням точно відомих надходжень коштів, грн.

Оцінити ступінь ризику для підприємства на основі розрахованого коефіцієнта ризику можна за шкалою:

- 0,0-0,1 – мінімальний;
- 0,1-0,3 – малий;
- 0,3-0,4 – середній;
- 0,4-0,6 – високий;
- 0,6-0,8 – максимальний;
- 0,8-1,0 – критичний.

Крім цього, за розрахунками можна зробити висновки про наслідки реалізації ризикової події:

- $\leq 0,25$ – прийнятний;
- 0,25-0,5 – допустимий;
- 0,5-0,75 – критичний;
- $\geq 0,75$ – катастрофічний.

Коефіцієнт ризику планових показників – відношення очікуваних негативних і невід'ємних відхилень показників від запланованого рівня:

$$K = \frac{M-}{M+}, \quad (1.8)$$

де $M-$ – відхилення в ліву сторону;
 $M+$ – відхилення в праву сторону.

Використовуючи відому класифікацію економічних ризиків у таблиці 2, група експертів (10 чоловік) повинна визначити, які ризики є найбільш суттєвими (необхідно виділити коло ризиків, 5-6 видів).

Таблиця 2

Оцінка різних значень коефіцієнта

К	Поведінка
<0,2	Песимістичне
0,2-0,4	Обережне
0,4-0,6	Середньоризиковане
0,6-0,8	Ризиковане
0,8-1,0	Високий ступінь ризику

Після того, як складено перелік ризиків, кожен експерт самостійно повинен визначити вагомість певного виду ризику, розподіляючи між зазначеними ризиками 100% пропорційно важливості наслідків реалізації ризику. Отримані результати розрахунків заносяться в таблицю 3.

У процесі обробки отриманих результатів визначається середній рівень ризику як середнє арифметичне (для кожного виду ризику розраховується окремо):

$$\bar{P}_k = \frac{\sum_{i=1}^n P_{ik}}{n}, \quad (1.9)$$

де $\bar{P}_k$ – середній рівень ризику k-го виду;

P_{ik} – рівень ризику, зазначений i-м експертом;

k – вид ризику;

n – кількість експертів.

Ступінь узгодження думки експертів визначається за допомогою коефіцієнта варіації:

$$V_k = \sqrt{\frac{(P_i - \bar{P}_k)^2}{P_k}} \cdot 100\%. \quad (1.10)$$

Якщо $V_k < 33\%$, думки експертів можна вважати узгодженими. Якщо $V_k > 33\%$, необхідно провести додаткові дослідження (повторну експертизу).

Висновки з проведеного дослідження. Отже, вище викладений алгоритм ризик-менеджменту являє собою не лише аналітичні методи на основі такого економіко-математичного методу,

Таблиця 3

Оцінка ризику експертами

Вид ризику	Оцінка експерта (вагомість визначеного ризику)							Середній рівень	Коефіцієнт варіації
	1	2	3	4	...	...	10		
1.....									
2.....									
3.....									
4.....									
...									
Всього									

як теорія ймовірності, та статистичних методів, як середні величини, але і є методикою виявлення ризикових явищ та ситуацій на підприємстві. І на нашу думку, саме ця методика придатна для виявлення загрозливих чинників, які мають різні види і впливають на підприємство, а саме: недоотримання або втрати доходів, надмірного і нераціонального витрачання ресурсів і в подальшому забезпечуватиме стабільність його діяльності.

Література:

1. Австралійсько-Новозеландський стандарт AS-NZS 4360: 2004.
2. Государственный стандарт РФ ГОСТ Р 51897-2002 «Менеджмент риска. Термины и определения» (принят постановлением Госстандарта РФ от 30 мая 2002 г. N223-ст). Електроний ресурс. Режим доступу: <http://base1.gostedu.ru/11/11252/>
3. ДСТУ ISO 31000 «Управління ризиками. Вказівки з використання принципів і реалізації управління ризиками».
4. Европейська Федерація Асоціацій ризик-менеджменту (Стандарт FERMA).
5. Маркина И.А. Риск в менеджменте: Учебно-методическое пособие / И.А. Маркина, Л.П. Поставная. – Полтава: РИО ПУЭТ, 2011. – 137 с.
6. Прилипко А. Новые стандарты серии ISO 31000 – Риск-менеджмент / А. Прилипко [електронний ресурс] // Тренінговий портал України. – 2010. – Режим доступу: <http://trn.work.ua/articles/1750/>.
7. Старостіна А.О. Ризик-менеджмент. Теорія та практика. Навч. посібник / А.О. Старостіна, В.А. Кравченко – К., 2004. – 210 с.
8. Стрельбицька Н. Уніфікований міжнародний стандарт ризик-менеджменту як відповідь на виклики глобалізації [Електронний ресурс] / Н. Стрельбицька // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2011. – Вип. 2 (5). – Режим доступу до журн.: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11snynvh.pdf>.

Тимошенко Артем Сергеевич

студент-магістр

Винницького кооперативного інститута

РИСК-МЕНЕДЖМЕНТ КАК СОСТАВНАЯ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЕМ

Аннотация

В этой статье риск-менеджмент обусловленный как процедуры управления рисковыми ситуациями на предприятии с применением такого экономико-математического метода, как теория вероятности, и статистических методов, как средние величины. В то время эти процедуры, изложены более систематически, являются методикой выявления рисковый явлений и ситуаций на предприятии. А риск предприятия характеризуется как опасность потенциально возможной, вероятной потери ресурсов или недополучения доходов в сравнении с вариантом, рассчитанным на рациональное использование ресурсов в данном виде деятельности. Актуальность и необходимость функционирования риск-менеджмента обусловлена следующими факторами, специфичными для Украины. К этим факторам относятся особенности системы управления отечественных предприятий, увеличение объемов сложности финансового обеспечения, зависимость объемов финансирования предпринимательской деятельности от ее эффективности, рост роли и значения финансовых рынков для экономики страны, опыт неудачного управления индустриальными и финансовыми организациями в кризисных ситуациях. Исходя из вышеизлагаемого, необходимо отметить преимущества риск-менеджмента, как направления для повышения эффективности стратегического планирования, применения критериев для повышения эффективности деятельности предприятия, осуществление мероприятий по эффективному использованию ресурсов, улучшение коммуникационных процессов, лучший поиск и оперативное осуществление превентивных мероприятий для изучения, нейтрализации или устранения рисков. Следовательно, согласно этой статье предназначение риск-менеджмента состоит в превентивном выявлении кризисных явлений и симптомов, где в дальнейшем возникнет возможность стабилизировать на предприятии финансовое состояние.

Ключевые слова: риск-менеджмент, риски предприятия, методы оценки риска, рисковые факторы, коэффициент риска.

Тимошенко Артем
Student-Magister
Vinnitsia Cooperative Institute

RISKS-MANAGEMENT AS A COMPONENT OF THE MANAGEMENT ENTERPRISES SYSTEMS

Summary

In this article risk-management is justified as procedures of risk management situation in an enterprises using such economic-mathematical method as probability and statistical methods as average values. At the same time, these procedures, which are set out more systematically, are methods of identified risk phenomena and risk situations in the enterprises. And the risk of the enterprise is characterized as a danger of potential possible, probable loss resources and shortfall income in the comparison with variants, calculated on rational using resources in this activity. The urgency and necessity of risk management is determined by the following factors specific to Ukraine, which include the peculiarities of the management system of domestic enterprises, increasing the amount complexity of financial providing, the dependence of amount financial enterprises activities from effectiveness them, the growing of role and value of financial risks for country's economics, the experience of unsuccessful management industrial and financial organizations in the crisis situation. Based on the above, it is necessary noting profitability risk-management as a way to improve the effectiveness of strategic planning, application of criteria for increase effectiveness of enterprises activities, is performance measures for effective using of resources, improvement process of communications, better search and operative performance of preventive measures for learning, neutralization or eliminating risks. Thus, according this one article a appointment of даної сфери risk-management is lie down in the preventive to revealed of crisis phenomena and symptoms where at following will be arise the opportunity to stabilize the financial position of the enterprise.

Key words: risk-management, risks of enterprises, evaluation risk methods, risks factors, coefficient of risk.

УДК 338.2

Хмура Вікторія Валентинівна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту

Київського національного торговельно-економічного університету

Чурикова Ольга Максимівна

здобувач вищої освіти факультету міжнародної торгівлі та права
Київського національного торговельно-економічного університету

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ

Публічно-приватне партнерство є однією із сучасних форм ведення бізнесу в умовах динамічного розвитку економіки країни. Воно є інструментом для вирішення проблем держави за рахунок приватного сектору. Публічно-приватне партнерство має на меті досягнення максимального прибутку для обох сторін за найвигідніших умов співпраці. Таку організацію бізнесу слід розглядати, з одного боку, як інструмент для розвитку інфраструктури країни, з іншого боку, як спосіб надання громадянам певних послуг. Визначено та проаналізовано законодавчі та правові акти з публічно-приватного партнерства.

Ключові слова: публічно-приватне партнерство, позитивні і негативні фактори впливу, концесія, співпраця.

Постановка проблеми. В умовах економічної та геополітичної ситуації в Україні, забезпечення стійкого темпу розвитку країни та постійного зростання ВВП неможливе без взаємодії органів державної влади та підприємців. В Україні знизена інвестиційна діяльність з-за кордону, що вимагає пошуку інвестиційної активності в середині країни. До такої належить публічно-приватне партнерство (ППП), що означає урядову службу або приватне підприємство, що фінансується та діє через партнерство між урядом та одним або декількома приватними підприємствами. Різновидом PPP в Україні є Державно-приватне підприємство (ДПП) – система відносин між державними та приватними партнерами, при реалізації яких ресурси обох партнерів об'єднуються з відповідним розподілом ризиків, відповідальності та винагород. Для України є важливим та

актуальним розвиток PPP за сучасних умов ведення бізнесу [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості механізму та успішність розвитку публічно-приватного партнерства досліджували у свої працях такі вчені, як Р. Осей-Кайей, А.П.С. Чан, Й.-Ш. Чоу, Д. Прамудавардхані, Р. Грант, М.А. Петрова, Р.В. Струк, С.В. Рудейчук [2; 3], К.С. Солодихіна та інші [6, с. 100].

Постановка завдання. Дослідити перспективи розвитку та проаналізувати сучасний стан публічно-приватних підприємств України, визначити негативні та позитивні фактори впливу на PPP та напрямки удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якщо брати до уваги становлення та розвиток публічно-приватного партнерства в Україні, то варто зазначити про нормативно-правову базу,

яка є основою зародження та подальшого розвитку цього виду партнерства. В Україні існує правове поле, яке визначає основні принципи співробітництва публічного та приватного секторів з метою залучення додаткових інвестицій. Насамперед, це Конституція України, кодекси України (зокрема Господарський та Цивільний), Закони України «Про державно-приватне партнерство», «Про Концесії», «Про оренду державного й комунального майна», «Про управління об'єктами державної власності» та інші підзаконні акти України, а також міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [4; 8; 9; 10; 11].

Основними формами здійснення ППП є: 1. Концесія – договір про передачу природних багатств, підприємств, інших об'єктів, що належать державі чи територіальним громадам, в тимчасову експлуатацію приватному партнеру з метою задоволення громадських потреб [8]. 2. Спільна діяльність. Згідно з ст. 1130 Цивільного Кодексу України за договором про спільну діяльність сторони(учасники) зобов'язуються спільно діяти без створення юридичної особи для досягнення певної мети, що не суперечить чинному законодавству. 3. Інші договори [3, с. 196; 12].

Згідно з законом України «Про державно-приватне партнерство» основними сферами застосування ППП в Україні є пошук, розвідка родовищ корисних копалин та їх видобування; збір, очищення та розподілення води; виробництво, транспортування і постачання тепла та розподіл і постачання природного газу; розподілення та постачання електричної енергії та впровадження енергозберігаючих технологій; машинобудування; будівництво та експлуатація автострад, доріг, мостів, шляхових естакад, тунелів, морських та річкових портів та їх інфраструктури; забезпечення функціонування зрошувальних і осушувальних земель; управління нерухомістю; будівництво та капітальний ремонт житлових будинків, повністю чи частково зруйнованих внаслідок бойових дій на території проведення антитерористичної операції; охорона здоров'я; туризм, відпочинок, рекреація, культура та спорт; управління соціальною установою, закладом; надання освітніх послуг; управління пам'ятниками архітектури та культурної спадщини; оброблення відходів [4; 9].

Публічно-приватне партнерство має бути одним з механізмів реалізації політики модернізації економіки України за для вирішення важливих соціально-економічних проблем. ППП застосовується у міжнародній практиці понад 100 років, його ефективність доведена в ряді країн: країни Північної та Південної Америки (США, Канада, Мексика, Бразилія), країни Азії (Китай, Індія, Японія, Туреччина), ЄС (Австрія, Німеччина, Польща, Угорщина, Франція). За даними Світового банку, в країнах, що розвиваються, на частку концесій припадає до 70 відсотків контрактів, що укладають держави з приватними підприємцями у різних сферах(економіки, інфраструктури, автомобільних, авіаційних, залізничних перевезень) [1].

Варто зазначити, що актуальність використання ППП зумовлена багатьма чинниками. По-

перше, у світлі реформаторських тенденцій, які простежуються останнім часом, є підстава говорити про привабливість і перспективність ППП у країні. У довгостроковій перспективі публічно-приватне партнерство може стати затребуваною формою реалізації проектів через обмеженість бюджетних коштів для їх реалізації. По-друге, ППП є дієвим важелем активізації та стимулювання економічного зростання, забезпечення технологічного оновлення й розвитку галузей реального сектору економіки.

Перевагами для державного партнера є скорочення витрат на надання послуг; активізація інвестиційної діяльності; ефективне управління майном при його збереженні у державній власності; економія фінансових ресурсів держави; використання досвіду приватних компаній; оптимізація розподілу ризиків; підвищення ефективності інфраструктури; розвиток форм проектного фінансування; стимулювання підприємницького мислення; збереження робочих місць.

Перевагами для приватного партнера є залучення бюджетних коштів до проекту; доступ до раніше закритих і стратегічно важливих сфер економіки (інфраструктура, туризм, енергетика тощо); розширення можливостей отримання пільгових кредитів від державні гарантії від міжнародних та вітчизняних фінансових установ на довгий термін; поліпшення роботи з державними органами; частковий розподіл ризиків; підвищення статусу проекту через участь у проекті державного партнера; позитивний імідж у суспільстві.

Сьогодні є актуальними об'єктивні причини для запровадження механізмів публічно-приватного партнерства. Економіка потребує узгодженої співпраці між приватним та державним бізнесом, а ППП є однією з найбільш ефективних та надійних форм співпраці, бо має юридичну силу між організацією публічного та приватного секторів, що вимагає нових інвестицій від приватного партнера (кошти, технології, досвід/час, репутацію) та передає ключові ризики приватному партнеру (проекткування, будівництво, функціонування). Також приватний бізнес може стати джерелом інвестицій для запровадження і реалізації різних масштабних проектів у сферах економіки, виробництва, освіти та туризму. Водночас з цим в умовах післякризового розвитку зростає інтерес бізнесу до державної підтримки, яка дозволить знизити ризики приватних інвестицій, підвищить надійність інвестиційних проектів для кредитних організацій [1].

Таким чином, механізм ППП передбачає, що держава залучає бізнес та громадськість до вирішення соціально-економічних, технічних та екологічних завдань, які мають загальносуспільне значення. І хоча приватний партнер бере на себе зобов'язання впроваджувати передові технології, розбудовувати інфраструктуру, модернізувати об'єкт ППП, проте даний об'єкт не передається у власність приватному партнеру і держава залишається фактичним його власником і контролером даного процесу. Вигода, яку отримує держава від ППП, може бути незначною або навіть нульовою. Це пояснюється тим, що держава передусім на меті має задоволення суспільних по-

треб та забезпечення добробуту для суспільства. Приватний партнер, в свою чергу, за вищі ризики має на меті отримати і більші вигоди. Фактично приватні підприємці стикаються ще з такими негативними аспектами як: монополізм з боку держави щодо регулювання спільних проєктів, відсутність гарантій покриття ризиків та відшкодування інвестиційного капіталу, неефективність законодавства [2, с. 55].

В 2017 р. в Україні на засадах державно-приватного партнерства було реалізовано 192 проєкти (укладено 160 договорів концесії, 32 договори про спільну діяльність та 1 договір державно-приватного партнерства), що свідчить про непопулярність створення даного типу підприємств, через перешкоди з якими може стикнутися приватний партнер. Це свідчить про те, що без загальноприйнятих стандартів при формуванні проєктів публічно-приватного партнерства може відбутися розторгнення договору, навіть із судовими скаргами [6, с. 107].

На даний момент держава намагається широко підтримувати сектор ППП. Президент України Володимир Зеленський підписав закон «Про концесію» № 155-ІХ, який Верховна Рада ухвалила 3 жовтня 2019 року, який дозволяє передачу об'єктів державної власності у тимчасове користування приватним підприємствам. Аналізуючи закон, варто зазначити, що він відкриває комплекс нових можливостей, яких раніше не було в Україні. Цей документ вносить правки до 25 законодавчих актів України для того, щоб врегулювати відносини у сфері залучення приватного бізнесу в інфраструктуру на умовах державно-приватного партнерства. Закон передбачає запровадження єдиної процедури ініціювання та ухвалення рішення щодо здійснення концесії. Також він запроваджує прозору процедуру вибору концесіонера (концесійний тендер, конкурентний діалог) і передбачає можливість залучення до роботи комісію з незалежних експертів. У документі передбачена процедура трансформування оренди в концесію за умови відповідного звернення з боку орендаря, якщо будуть внесені додаткові інвестиції. Крім того, новий закон дає можливість заміни концесіонера у випадку неналежного виконання ним своїх зобов'язань і відкриває можливість вирішення суперечок у міжнародному комерційному або інвестиційному арбітражах. Документом також урегульовані особливості концесії на ринках, що перебувають у стані природної монополії [8; 13].

У Міністерстві інфраструктури України узгодили перелік вокзалів, які передадуть в управління приватним інвесторам в межах концесійних проєктів. У концесію планують передати вокзали Харкова, Дніпра, Вінниці, Запоріжжя, Івано-Франківська, Хмельницького та Миколаєва. Зазначається, що першим вокзалом, який планують передати в управління приватним компаніям має стати Київський центральний вокзал. Крім цього, для управління вокзалами в

межах Укрзалізниці планували створити окрему Вокзальну компанію. Вона має запрацювати до кінця 2019 року.

Також міністерство інфраструктури планує передати в управління приватним компаніям (концесію) морський порт «Південний», залізнично-промисловий комплекс порту «Чорноморськ» та кільцеву дорогу навколо Києва. Окрім цього, вже протягом 2019 року в уряді планують передати у концесію під управління приватних інвесторів на 30-35 років торговельні морські порти «Ольвія» та «Херсон». Голова Херсонської ОДА Юрій Гусєв повідомив про те, що «Херсонський морський торговельний порт» передадуть у концесію на 30 років. За цей час очікується залучення інвестицій приватного партнера у розмірі 1,4 мільярда гривень. Зазначається, що завдяки збільшенню потужності та ефективності підприємства до бюджетів різних рівнів буде надходити близько 300 млн грн податків. Ці гроші можуть бути використані на розвиток місцевої інфраструктури. Також 500 херсонців зможуть отримати робочі місця. Повідомляється, що після завершення дії угоди концесіонер передасть всі активи, навіть новостворені, у власність держави. Як зазначив голова ОДА, до 6 грудня приватні інвестори можуть подати свої пропозиції – тендерне оголошення концесійного проєкту Міністерство інфраструктури оприлюднило 8 жовтня [7; 13].

Також варто зазначити, що планується передати у ППП замки Львівщини (замки «Золотої підкови» – Олеський, Золочівський, Підгорецький). Так, наприклад, Чинадіївський замок від 2001 року перебуває у концесії у закарпатського художника Йосипа Бартоша, якого можна назвати єдиним успішним орендарем замку в Україні. Замком проводяться екскурсії, у ньому відкрита бібліотека. Також Бартош планує взяти у концесію Довжанський замок.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, можна зробити висновок, що хоча ППП і є ефективним та перспективним видом підприємництва, воно не є широко поширеним в Україні. Розвиток концесійних відносин в Україні на пряму залежить від взаємодії місцевих та загальнодержавних органів влади з представниками приватного бізнесу, якого можна досягти лише за умов дотримання законодавчих актів. Варто зазначити, що ППП є доцільним для розвитку та забезпечення нормального функціонування суспільно значущих об'єктів, експлуатація яких потребує значних бюджетних коштів, бо воно забезпечує залучення інвестицій і сприяє модернізації та ефективному управлінню об'єктами державної та комунальної власності за рахунок чого може посилити конкуренцію у галузі. Публічно-приватне партнерство стимулюватиме, з одного боку, постійне підвищення кваліфікації працівників як державного, так і приватного сектору, залучення капіталовкладень та розвиток співпраці, а з іншого – результативне використання сучасних досягнень і досвіду інших країн [6, с. 108].

Література:

1. Публічно-приватне партнерство як механізм розвитку інфраструктури регіону / Захаріна О. В., Симоненко Л. І., Сайкевич М. І. // Електронне джерело «Державне управління: удосконалення та розвиток» Житомирський національний агроекологічний університет, м. Житомир, 2018 р. – № 2.
2. Сутність та характеристики публічно-приватного партнерства в Україні: обліковий вимір / Рудейчук С.В. // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2018 р. – № 2(40). – С. 54-58.
3. Сучасний стан та перспективи розвитку публічно-приватного партнерства в Україні: обліковий аспект / Рудейчук С. В. // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2016. – № 4 (8). – С. 194-198.
4. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=6b08c354a6fd-4ace-8c57-41829defda5c&title=DovidkaSc hodoStanuZdiisnennia>.
5. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org>
6. Публічно-приватне партнерство: інтереси зацікавлених сторін / Дєєва Н. Є., Хмурова В. В. // Економіка України / Economy of Ukraine. – 2018 – № 29 (682) – С. 99-111.
7. Громадське телебачення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hromadske.ua/>
8. Закон України «Про концесію» від 03.10.2019 № 155-IX, чинний [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rada.gov.ua/>
9. Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 № 2404-VI чинний, поточна редакція – Редакція від 10.06.2018, підстава – 2189-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rada.gov.ua/>
10. Закон України «Про оренду державного та комунального майна» від 10.04.1992 № 2269-XII, чинний, поточна редакція – Редакція від 04.11.2018, підстава – 2581-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rada.gov.ua/>
11. Закон України «Про управління об'єктами державної власності» від 21.09.2006 № 185-V, чинний, поточна редакція – Редакція від 10.11.2018, підстава – 2491-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rada.gov.ua/>
12. Стаття Цивільного кодексу України 1130. Договір про спільну діяльність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rada.gov.ua/>
13. Українська правда (Економічна правда) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/>

Хмурова Вікторія Валентиновна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри менеджмента

Київського національного торгово-економічного університета

Чурикова Ольга Максимовна

студент факультета міжнародної торгівлі і права

Київського національного торгово-економічного університета

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ**ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАИНЕ****Аннотация**

Государственно-частное партнёрство – это одна из современных форм ведения бизнеса в условиях динамического развития экономики страны. Это инструмент для решения проблем страны за счет частного сектора. Государственно-частное партнёрство имеет целью достижение максимальной прибыли для обеих сторон по самым выгодным условиям сотрудничества. Такую организацию бизнеса стоит рассматривать, с одной стороны, как инструмент для развития инфраструктуры страны, с другой стороны, как способ предоставления гражданам определенных услуг. Изучено и проанализировано законодательные и правовые акты по государственно-частного партнёрства.

Ключевые слова: Государственно-частное партнёрство, позитивные и негативные факторы влияния, концессия, сотрудничество.

Khmurowa Viktoriia

PhD Associate Professor, Cand. Of Econ. Sci.,

Associate Professor of the Department of Management

Kyiv National University of Trade and Economics

Churikova Olha

Student of the Faculty of International Trade and Law

Kyiv National University of Trade and Economics

DEVELOPMENT PROSPECTS OF PUBLIC PRIVATE PARTNERSHIP IN UKRAINE**Summary**

Public private partnership is one of the modern forms of running business in the conditions of dynamic development of the country. It is a tool for state's problems solving at the expense of the private sector. The main aim is to maximize profit for all parties involved under the most favorable conditions for cooperation. Such organization of a business should be considered from 2 sides: from one side as a tool for developing country's infrastructure, from another side as a method of providing citizens with some services. Legislative and legal acts have analyzed and learnt.

Key words: public private partnership, major advantages and disadvantages of influence, concession, cooperation.

УДК 338.43

Хомич Наталія Юріївна
магістр

Житомирського національного агроекологічного університету

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СГК «РЕШНІВЕЦЬКИЙ» СТАРОКОСТЯНТИНІВСЬКОГО РАЙОНУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ВІДТВОРЕННЯ

У статті розкрито економічну сутність категорії «ресурсний потенціал аграрного підприємства», виділено його складові елементи, наведено їх характеристику. Досліджено механізм та принципи формування ресурсного потенціалу аграрних підприємств, його склад та структуру. Визначено та обґрунтовано основні теоретичні та практичні аспекти дослідження ресурсного потенціалу підприємства. Акцентовано увагу на комплексному методологічному підході щодо вивчення вищевказаної проблеми. Це створить умови для об'єктивної оцінки сучасного стану вивчення та розробленості досліджуваної проблеми й сприятиме виділенню найбільш вагомих її компонентів, які потребують поліпшення.

Ключові слова: ресурсний потенціал, відтворення, аграрний сектор економіки, працівник, методологія дослідження.

Постановка проблеми. Сучасний стан економіки України характеризується значним руйнуванням основних елементів ресурсного потенціалу. Нераціональне використання природних ресурсів, непродумані форми і методи залучення робочої сили до систем господарських відносин, суттєві диспропорції у процесах формування ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств призвели до його скорочення, недосягності системи відтворення його елементів. В умовах посилення конкурентної боротьби між сільськогосподарськими товаровиробниками, вирішення проблеми відтворення та ефективності використання ресурсного потенціалу, особливо його виробничої частини, займає пріоритетне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у вивчення теоретико-прикладних аспектів формування, використання, оцінки та управління ресурсним потенціалом зробили такі відомі вітчизняні вчені, як Т. Авраменко, В. Андрійчук, З. Герасимчук, М. Гладій, Н. Краснокутська, М. Лендел, О. Луцків, С. Мельник, Б. Пасхавер, П. Саблук, С. Сеньків, С. Трегобчук, Р. Тринько, О. Федонін, І. Репіна, О. Добикіна, В. Рижиков та закордонні економісти такі, як В. Авдєєнко, Т. Адімбасєв, Е. Рейнгольд, Л. Ревуцький.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у виявленні напрямів зростання та ефективності використання ресурсного потенціалу у СГК «Решнівецький»

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема формування раціонального ресурсного потенціалу, його розширеного відтворення, всебічної модернізації і високоефективного використання, а також оптимального забезпечення ресурсами всіх типів сільськогосподарських підприємств належить до найбільш складних і надзвичайно актуальних не лише у науковій, а й теоретичній площині. Ефективне розв'язання цієї проблеми стосовно вітчизняного агропромислового комплексу є пріоритетним соціально-економічним і науково-технічним завданням, оскільки йдеться про найбільш важливу діяльність суспільства, пов'язану з виробництвом продовольства й сільськогосподарської сировини.

З наукової точки зору раціональне формування та ефективне використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств може бути забезпечене тільки тоді, коли на практиці мають місце: по-перше, економічно та екологічно доцільне співвідношення ресурсів праці і матеріально-технічної бази; по-друге, широкомасштабне застосування прогресивних, високопродуктивних та екологічно безпечних технологій; по-третє, розширене відтворення й оновлення всіх складових елементів ресурсного потенціалу агропромислового виробництва; по-четверте, раціональне використання та всебічна охорона природних ресурсів сільськогосподарського призначення.

Саме чітко організоване та в достатній кількості сформоване матеріально-технічне забезпечення сільськогосподарського підприємства визначають результативність та екологічно безпечність функціонування аграрного сектора. А відтак – і конкурентоспроможність вітчизняної агропродовольчої продукції на внутрішньому та світовому ринках.

За роки незалежності і ринкових трансформацій в Україні посилювалися негативні тенденції в розвитку вітчизняного сільського господарства та його ресурсозабезпеченні. Систематизація основних причин, які в значній мірі загострили ситуацію з ресурсозабезпеченням та відтворенням ресурсного потенціалу аграрного сектора України наведена на рис. 1.

Ці та інші причини зумовили значне падіння обсягів виробництва сільськогосподарської та агропродовольчої продукції, зниження ефективності агропромислового виробництва тощо.

Економічне значення основних фондів полягає в тому, що вони є основою розвитку продуктивних сил сільського господарства, забезпечуючи відповідний рівень і темпи збільшення виробництва продукції та підвищення продуктивності праці. Якісний стан основних виробничих фондів сільського господарства характеризується їх структурою, тобто співвідношенням окремих видів фондів у їх загальній вартості

Аналізуючи забезпеченість основними фондами СГК «Решнівецький» з'ясовано, що вартість основних виробничих фондів сільськогоспо-

Рис. 1. Багатогранник проблем, що стримують відтворення ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств

Джерело: розроблено за [4]

дарського призначення знизилася у 2018 році в порівнянні з 2016 роком на 805 тис грн, а фондозабезпеченість на 5,7 тис грн, знизилася фондоозброєність на 40,51 тис грн. (табл. 1). Коефіцієнт фондovіддачі збільшився на 0,06 тис грн, це говорить про те, що основні виробничі фонди використовуються неефективно. Фондоємкість зменшилася на 0,98 тис грн. В цілому, як видно за даними таблиці виробничі фонди підприємства знаходяться в скрутному становищі, це більш детально показали показники ступеня зносу основних виробничих фондів та норма прибутку. Ступінь зносу в 2018 р. в порівнянні з 2016 р підвищився на 2,4 %.

Спостерігається і тенденція до значного скорочення виробничих запасів та збільшення обсягів незавершеного виробництва, на 56,3 % та 92,5 % відповідно, тобто це свідчить про зниження рівня матеріальної бази (табл. 2). Найбільшу

питому вагу у структурі оборотних засобів підприємства займають дебіторська заборгованість та чиста реалізаційна вартість, в середньому 96 %. Найменшу частку у структурі займають грошові кошти та їх еквіваленти – в середньому 0,8 %.

В останні роки у ході інституціональних перетворень в аграрній сфері набувають поширення нові організаційно-правові форми здійснення підприємництва. Відповідно, на якісно новій основі мають формуватися і взаємовідносини між власниками підприємства та його працівниками за взаємної відповідальності сторін. Натомість спостерігається лише певне пристосування трудових ресурсів аграрної сфери до нових форм та методів господарювання, що полягає переважно у оптимізації чисельності працівників підприємств.

Дослідження трудового потенціалу підприємства передбачає оцінку ефективності його використання (табл. 3). Відтак у досліджуваному господарстві середньорічна чисельність працівників має зміни. У 2018 р. середньорічна чисельність працівників у порівнянні з 2017 р. зменшилася на 25 осіб, а у порівнянні з 2016 р. на 8 осіб.

Розрахунок руху робочої сили підприємства показує, що на підприємстві коефіцієнт загального обороту знизився у базовому періоді на 1,7 %, коефіцієнт обороту по прийому збільшився у звітному періоді на 3,2 %. Особливу увагу приділяють коефіцієнту плинності кадрів, тому що плинність знижує продуктивність праці. У СГК «Решнівецький» коефіцієнт плинності кадрів зменшився у 2018 р. на 1,8 %, що є позитивним. Зниження коефіцієнта плинності кадрів пов'язане зі зменшенням чисельності працівників звільнених за рішенням адміністрації підприємства.

Такі зміни можна пояснити, виходом на пенсію працівників за віком. Що ж стосується продуктивності праці, то у підприємстві спостерігається

Таблиця 1

Забезпеченість та ефективність використання виробничих фондів в СГК «Решнівецький»

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2018 р. до 2017 р. (+/-)
Середньорічна вартість основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення, тис грн	5525	4689,5	4720,0	-805
Фондозабезпеченість (на 100 га с.-г. угідь), тис грн	22,6	24,4	28,3	5,7
Фондоозброєність (на 1 середньорічного працівника), тис грн	90,6	106,58	131,11	40,51
Фондовіддача, тис грн	0,22	0,24	0,28	0,06
Фондоємкість, тис грн	4,55	4,2	3,57	-0,98
Ступінь зносу основних виробничих фондів, %	71,2	73,5	73,6	2,4
Коефіцієнт обороту оборотних засобів	0,06	0,05	0,29	0,23
Тривалість 1 обороту оборотних засобів, днів	6000	7200	1258	-4742
Норма прибутку, %	3,2	2,2	19,3	16,1

Джерело: розраховано за фінансовою звітністю СГК «Решнівецький»

Таблиця 2

Склад і структура оборотних засобів СГК «Решнівецький», (на кінець року), тис. грн

Група оборотних активів	2016 р.		2017 р.		2018 р.		2018 р. до 2016 р.	
	тис грн	%	тис грн	%	тис грн	%	(+,-) тис грн	%
Виробничі запаси	128	0,34	433	9,5	128	2,8	-	100,0
Поточні біологічні активи	708	1,88	410	8,9	351	7,7	-357	49,6
Незавершене виробництво	197	0,52	94	2,0	92	2,0	-105	46,7
Готова продукція	25	0,07	576	12,6	286	6,2	261	> у 10,4 р
Дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги:	36207	96,0	150	3,3	11	0,2	-36196	< у 30 р.
чиста реалізована вартість	162	0,43	2885	63,0	3708	80,8	3546	< 22,9 р.
Грошові кошти та їх еквіваленти:	265	0,8	6	0,7	1	0,3	-264	< у 265 р.
в національній валюті	-	-	-	-	-	-	-	-
Усього	37702	100	4582	100	4586	100	-33116	12,16

Джерело: розраховано за фінансовою звітністю СГК «Решнівецький»

Таблиця 3

Ефективність використання трудових ресурсів у СГК «Решнівецький»

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2018 р. до 2016 р.	
				+/-	%
Середньорічна чисельність працюючих, осіб.	61	44	36	-25	59,0
Отримано товарної продукції, всього, тис грн.	2000	4330	4502	2502	> у 2,2 рази
в т.ч. з розрахунку на: – 1 середньорічного працівника, грн.	32,8	98,4	125,1	92,3	> у 3,8 рази
Середньорічна оплата праці 1 працівника по господарству, грн.	10186	10680	11166	980	109,6
Отримано прибутку (+), збитку (-), всього, тис грн	-802	583	1793	2595	> у 2,3 рази
в т.ч. з розрахунку на: 1 середньорічного працівника, грн	-13,1	13,2	49,8	62,9	> у 4,8 рази

Джерело: розраховано за фінансовою звітністю СГК «Решнівецький»

стабільне зростання. Але викликає занепокоєння щодо переважаючих темпів росту оплати праці над продуктивністю. Така тенденція є негативною і свідчить про перевитрати фонду оплати праці у підприємстві.

Розвиток ресурсного потенціалу у СГК «Решнівецький» доцільно проводити за двома напрямками (рис. 2). Перший передбачає формування технічної політики, що включає удосконалення технологій, розробку механізмів переоснащення виробництва, амортизаційну політику тощо. Другий – збільшення завантаження вже наявних основних засобів, оптимізацію виробничих запасів, мінімізацію виробничих витрат.

Стратегічним резервом підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств є диверсифікація виробництва. Диверсифікація стає однією з найважливіших конкурентних стратегій, а отже передбачає ефективне управління ресурсним потенціалом. Завдяки можливості майже миттєвої реакції на ринкові запити диверсифіковане підприємство уникає непродуктивного використання природних ресурсів, забезпечуючи зростання як власної доходності так і національного багатства країни.

Ефективну реалізацію стратегії диверсифікації в конкурентному середовищі необхідно пов'язати з управлінням ресурсами, що дозволяє оптимізувати процеси аграрного виробництва і розширеного відтворення. Використову-

ючи елементи стратегічного управління, можна підвищити ефективність ресурсного потенціалу підприємства, досягнути збільшення обсягів виробництва та зростання ефективності використання усіх економічних ресурсів.

Для розвитку ресурсного потенціалу важливого значення набуває забезпечення стійкої динаміки зростання якісних характеристик ресурсів, а також їх кількісного приросту. Щоб повернути ситуацію на краще, необхідно зосередитися на якісних параметрах, адже формування ресурсного потенціалу має здійснюватися з урахуванням необхідності забезпечення його високої віддачі. Зростання віддачі залежить не лише від рівня і структури ресурсного потенціалу, але й від умов використання.

Висновки з проведеного дослідження. Ресурсний потенціал підприємства відповідає усім вимогам системи, а особливо таким як: здатність до самовідтворення, цілісність, складність, взаємозамінність і альтернативність, взаємозв'язок і взаємодія, здатність до сприйняття досягнень, гнучкість. Загалом здійснюючи аналіз господарської діяльності підприємства з одночасним виявленням прихованих резервів розвитку виробничих відносин, варто зауважити що підприємству вкрай необхідно змінити підходи до управління виробництвом, негайно залучити інвестиційні ресурси для подолання існуючої санації та в середньостроковій перспективі набути конкурентні переваги для ефективного здійснення господарської діяльності.

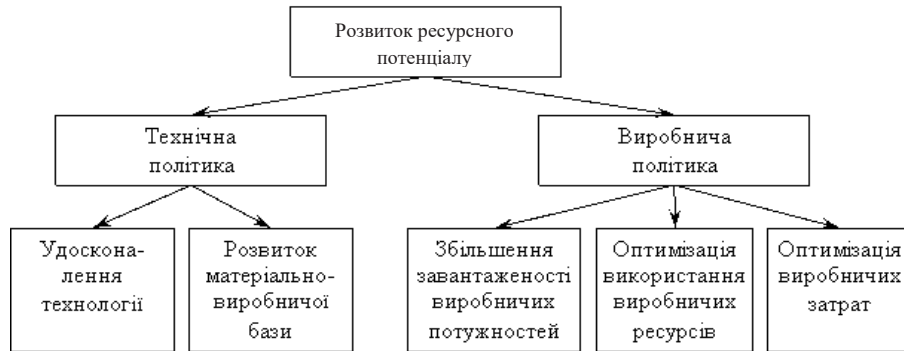

Рис. 2. Напрями розвитку ресурсного потенціалу

Джерело: власна розробка [5]

Література:

1. Андрійчук В. Г. Аналіз методології визначення вартості підприємства в межах дохідного підходу / В. Г. Андрійчук, Р. В. Андрійчук // Економіка АПК. – 2014. – № 9. – С. 40-47.
2. Державна політика фінансової підтримки розвитку аграрного сектора АПК : монографія / М. Я. Дем'яненко, П. Т. Саблук, В. М. Скупий [та ін.] ; [за ред. М. Я. Дем'яненка]. – К. : ННЦ ІАЕ, 2013. – 373 с.
3. Россоха В.В. Теоретико методичні засади формування, розвитку та оцінювання виробничого потенціалу сільськогосподарського підприємства / В.В. Россоха – К.: ННЦ ІАЕ, 2013. – 94 с. 11.
4. Сталій соціально-економічний розвиток: моделювання та управління: монографія / О.Г. Осауленко. – К.: Інформ. видавн. центр Держкомстату України, 2017. – С. 170-176.
5. Illiashenko S.M. Knowledge management as a basis for innovative development of the company / S.M. Illiashenko, Y.S. Shyupulina, N.S. Illiashenko // Actual Problems of Economics. – 2016. – № 6 (168). – P. 173-181.

Хомич Наталя Юрьевна

магістр

Житомирського національного агроекологічного університета

РЕСУРСНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ СГК «РЕШНИВЕЦКИЙ» СТАРОКОНСТАНТИНОВСКОГО РАЙОНА ХМЕЛЬНИЦКОЙ ОБЛАСТИ И ПУТИ ЕГО ВОССОЗДАНИЯ

Аннотация

В статье раскрыта экономическая сущность категории «ресурсный потенциал аграрного предприятия», выделены его составляющие элементы, приведены их характеристику. Исследован механизм и принципы формирования ресурсного потенциала аграрных предприятий, его состав и структуру. Определены и обоснованы основные теоретические и практические аспекты исследования ресурсного потенциала предприятия. Акцентировано внимание на комплексном методологическом подходе к изучению вышеуказанной проблемы. Это создаст условия для объективной оценки современного состояния изучения и разработанности исследуемой проблемы и способствовать выделению наиболее значимых ее компонентов, которые нуждаются в улучшении.

Ключевые слова: ресурсный потенциал, воспроизводство, аграрный сектор, работник, методология исследования.

Khomich Natalia

Master of Arts,

Zhytomyr National Agro-Ecological University

RESOURCES POTENTIAL OF SCH “RESNIVETSKY” STAROKONSTANTINOV DISTRICT OF KHMELNITSKY REGION AND WAYS OF ITS RECREATION

Summary

The article describes the economic essence of the category "resource potential of agrarian enterprise", identifies its constituent elements, describes their characteristics. The mechanism and principles of formation of resource potential of agrarian enterprises, its composition and structure are investigated. The basic theoretical and practical aspects of research of the resource potential of the enterprise are identified and substantiated. Emphasis is placed on a comprehensive methodological approach to the study of the above problem. This will create the conditions for an objective assessment of the current state of study and development of the problem under study and will help highlight the most important components that need improvement.

Key words: resource potential, reproduction, agrarian sector of economy, worker, research methodology.

УДК 339.56

Циганков Роман Сергійовичаспірант кафедри статистики, обліку та економічної інформатики
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара**Бесчастна Дар'я Олександрівна**викладач кафедри статистики, обліку та економічної інформатики
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара**Петькова Єлизавета Ігорівна**студентка спеціальності «Бізнес-аналітика та інформаційна безпека»
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ ТА ПРОГНОЗИ

Зовнішня торгівля є важливою складовою зовнішньоекономічної діяльності, економічної та зовнішньої безпеки держави. Розширення зовнішньоекономічних зв'язків використовується країнами для досягнення власних цілей та захисту національних інтересів. В той же час, при збільшенні ступеня відкритості економіки виникають серйозні проблеми, особливо, у країн що розвиваються та країн з перехідною економікою (до яких і відноситься Україна), які пов'язані з конкурентоспроможністю вітчизняних товарів на внутрішньому ринку та пошуком шляхів виходу на світові ринки.

Ключові слова: зовнішня торгівля, імпортозалежність, структура, комплементарність, SWOT-аналіз.

Постановка проблеми. Зовнішня торгівля є невід'ємною частиною ефективного функціонування економіки країни. Україна – країна з відкритою економікою. Через зміни геополітичної ситуації гостро стоїть питання щодо зміни країн-партнерів та товарної структури зовнішньої торгівлі, більш глибокої інтеграції з ЄС та необхідності переорієнтування експорту України з сировинної продукції до готової.

Аналіз останніх досліджень. Вивченням зовнішньої торгівлі та міжнародних економічних відносин займаються такі українські вчені та економісти, як Н.В. Ковтун, Р.О. Заблоцька, М.М. Кирієнко та інші.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в визначенні сучасного стану зовнішньої торгівлі України, розробленні стратегічних напрямів подальшого розвитку, визначенні територіальних особливостей розвитку зовнішньої торгівлі України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зовнішня торгівля є важливою складовою зовнішньоекономічної діяльності, економічної та зовнішньої безпеки держави. Розширення зовнішньоекономічних зв'язків використовується країнами для досягнення власних цілей та захисту національних інтересів. В той же час, при збільшенні ступеня відкритості економіки виникають серйозні проблеми, особливо, у країн що розвиваються та країн з перехідною економікою (до яких і відноситься Україна), які пов'язані з конкурентоспроможністю вітчизняних товарів на внутрішньому ринку та пошуком шляхів виходу на світові ринки.

Метою статті є дослідження сучасного стану зовнішньої торгівлі України, пошук найбільш вигідних напрямків, та надання рекомендації щодо структурних товарних і географічних змін.

У формуванні доходної частини зведеного бюджету України податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції складають 2,4% у 2017 році (з них доля ввізного мита – 2,3%). Доля експорту у ВВП країни складає 48%, а доля імпорту – 57%. Це дозволяє стверджувати, що Україна є

країною з відкритою економікою, що зумовлює актуальність мети дослідження, яка полягає в обґрунтуванні можливих стратегій підвищення ефективності зовнішньоторговельних потоків України.

Для аналізу стану та перспектив розвитку зовнішньої торгівлі України були використані такі методи: аналіз синтезу, графічні методи, індексний та структурний аналіз, SWOT.

У розвитку економіки зовнішньоторговельні зв'язки відіграють важливу роль. Україна є членом багатьох торгівельних організацій та співпрацює з понад 200 країнами світу. З 2006 року діє угода про вільну торгівлю між країнами ГУАМ (Грузією, Україною, Вірменією та Молдовою), Україна є учасником об'єднання Єдиний економічний простір, до якого входять також Росія, Білорусь та Казахстан, які наразі майже не працюють. З 2008 року Україна є членом Всесвітньої Торгівельної Організації. У результаті цього були скасовані деякі обмеження та пом'якшені умови доступу на зовнішні ринки українських товарів. В останні роки у зв'язку зі зміною геополітичного положення нашої країни особлива увага приділяється створенню зон вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом, з яким наша країна має з 1994 року угоду про партнерство та співробітництво, та між Україною та КНР.

Україна є імпортозалежною країною. Саме через це на Україну дуже впливають події на зовнішніх ринках. Дивлячись на динаміку обсягів експорту та імпорту у національній валюті за останні 15 років спостерігається досить стабільне зростання експорту та імпорту зі спадами лише у 2009 році, що пов'язано з наслідками світової кризи та у 2013 році через початок воєнних подій у країні. Але ця тенденція не зберігається у перерахунку у долари США. В останні два роки відбувається відновлення обсягів як в іноземній, так і в національній валютах.

Для того щоби зрозуміти за рахунок яких саме категорій товарів відбулися кількісні зміни в обсязі експорту товарів проаналізовано структуру зовнішньої торгівлі у 2016 році та зміни, які відбувалися протягом останніх 15 років. Дані

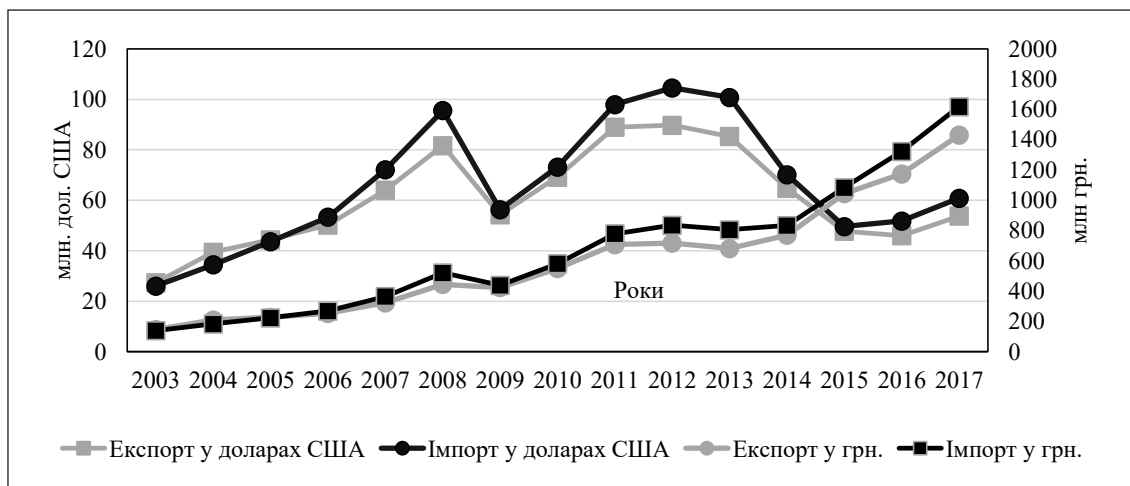

Рис. 1. Динаміка експорту та імпорту у гривні та доларах США

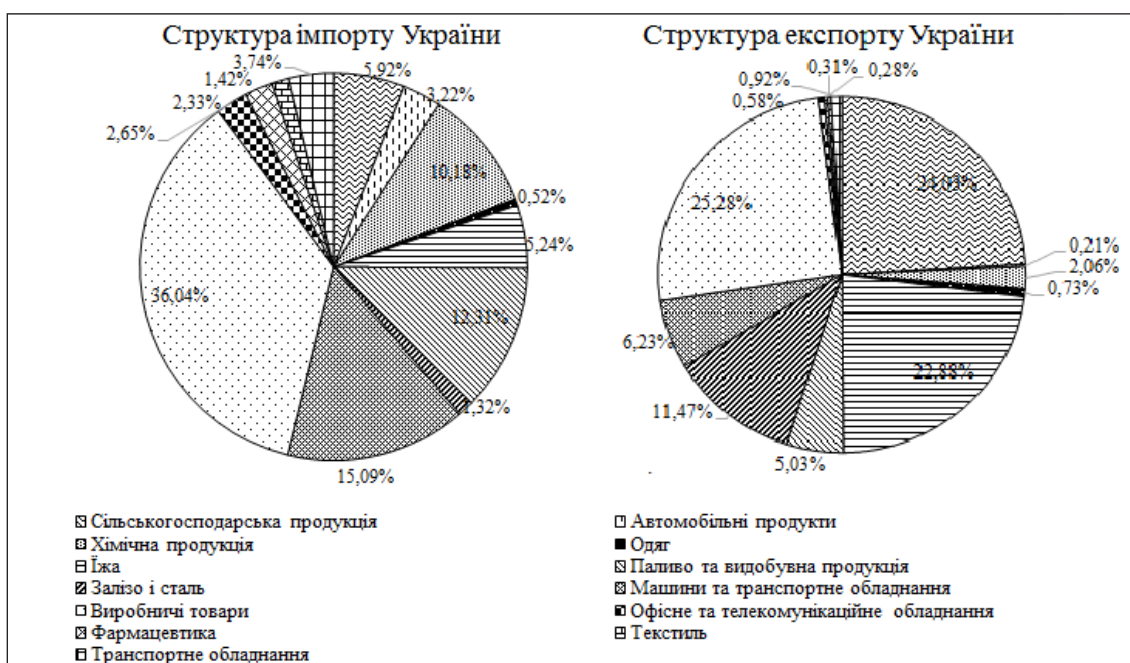

Рис. 2. Структура зовнішньої торгівлі України у 2016 році

Державної служби статистики представлені за УКТЗЕД (Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності) та уміщує в себе 21 розділ та 97 товарних груп. Вона розроблена на основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів і Комбінованої номенклатури Європейського Союзу. УКТ ЗЕД співпадає з Гармонізованою системою на рівні шести знаків, а з Комбінованою номенклатурою ЄС – на рівні восьми знаків товарного коду.

У класифікації товарів ВТО групування проводиться згідно з третьою редакцією SITC (Standard International Trade Classification), яка поділяється на секції та розділи.

У структурі експорту товарів переважає сировина. Що зменшує отримання доданої вартості від проданої продукції. У 2003 році доля виробничих товарів була значно більшою (на 12,9%), долі сільськогосподарської продукції та готової харчової продукції і були меншими на 16 % кожна, що свідчить про переорієнтацію від експорту

товарів з більш високим переділом до сировинної продукції та товарів харчової промисловості. За класифікацією ВТО структура зовнішньої торгівлі України у 2016 році мала такий вигляд:

Для визначення найбільш успішного співвідношення у структурі експорту та імпорту товарів серед країн-членів ВТО було згруповано країни за рівнем розвитку економіки: розвинуті, з перехідною економікою та ті, що розвиваються. Структура експорту та імпорту України за коефіцієнтом подібності структур найближча до країн з перехідною економікою. В експортній структурі розвинутих країн переважають хімікати (10,89%), сільськогосподарська продукція (9,05%), їжа (8,88%) машини та транспортне обладнання (8,74%).

У географічній структурі зовнішньої торгівлі України все ще за обсягом перше місце займає Російська Федерація. Доля експорту товарів до РФ з України у 2017 році складала 9,10%, а доля імпорту 14,52%. Зі зміною геополітичної

кон'юнктури з'явилась необхідність переорієнтації торгівельних потоків. Другу позицію посідає Китай. Доля експорту товарів з України складає 4,71%, а доля імпорту – 11,39%. Ключовим напрямком українсько-китайського співробітництва на найближчі роки є агропромислова сфера. Китай готовий вкладати в модернізацію логістики експорту зернових, що дозволить Україні значно наростити свій експортний потенціал. Також КНР зацікавлена у співпраці з Україною в галузі виробництва літаків, а також демонструє зацікавленість в налагодженні спільного виробництва авіаційних двигунів, що і може стати важливим кроком у переорієнтації експорту до продукції з високою доданою вартістю.

Значну частку у загальному обсязі експорту товарів з України до Китаю має експорт руди, шлака і золи, що дорівнює 36%. А у імпорті з Китаю важливе місце займають електричні машини (26,4%), ядерні реактори, котли і машини (19,1%). Тобто Україна являє собою сировинну базу для Китаю, а імпортує здебільше готову продукцію. Причинами цього є орієнтація китайського ринку на самозабезпечення та стимулювання внутрішнього виробника. На сьогодні Китай є одним із найбільших лідерів у світовій економіці, тому формування відносин з КНР посилить економічний стан в Україні. А наявний НТП дасть можливість виробляти більше високотехнологічної продукції ніж сировини.

Окремою та не менш важливою гілкою у зовнішній торгівлі України є торгівля відносинами з ЄС. За останні роки співпраця з ЄС у сфері зовнішньої торгівлі набирає обертів. Доля експорту товарів з України до ЄС у загальному обсязі експорту складає 40,5%, а доля імпорту з країн ЄС до України складає 41,9%. Найбільшу частку експорту з України до ЄС складають чорні метали (18,3%), електричні машини (11,7%), зернові культури (9,5%), руди шлаки і зола (9%) та жири та олії тваринного або рослинного походження (8,5%). У товарній структурі імпорту України з ЄС найбільшу частку мають палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки (14,7%), реактори ядерні, котли, машини (14,4%) та засоби наземного транспорту крім залізничного (10,6%). З 2013 по 2017 рік структура експорту змістилася з мінеральних продуктів і кольорових металів в бік машин й устаткування, жирів та олій рослинного або тваринного походження, готових

харчових продуктів і продукції рослинного походження. Структура імпорту з ЄС була стабільною з певним зміщенням до мінеральних продуктів, машин й устаткування за рахунок сільськогосподарської продукції, продуктів хімічної промисловості та целюлози і паперу.

Скасування тарифів є класичною основою для створення зони вільної торгівлі. ЄС значною мірою послабив обмеження доступу до свого ринку, скасувавши 98,1% своїх ввізних мит. У 2017 році український експорт до ЄС збільшився на 30%. Це відбулося в основному через реальне розширення обсягу експорту, а не через зростання цін. Імпорт з ЄС зріс на 21% у 2017 році.

Окрім тарифів на зовнішню торгівлю важливим напрямком у розвитку відносин з ЄС є прийняття європейських стандартів для промислових, сільськогосподарських і продовольчих товарів, що важливо для модернізації і підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції. Згодом це забезпечить високі стандарти безпечності продовольчих товарів для споживачів як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках.

Переміщення товарів через кордон залишається громіздким процесом у порівнянні з сусідніми країнами. Транспортні засоби часто змушені стояти у черзі на прикордонних переходах. Неefективну та корумповану митницю називають одним з найбільших торгівельних бар'єрів.

Для аналізу торгівельних відносин України з Китаєм та країнами ЄС в роботі використано індикатор торгової комплементарності (Trade Complementarity Index – TCI), що показує, наскільки добре взаємодоповнюють одна іншу структури експорту-імпорту країн. Ідея методу полягає у порівнянні структур експорту та імпорту потенційних партнерів. Індикатор торгової комплементарності країн k та j визначається формулою:

$$TCI_{kj} = 100 - \frac{1}{2} \sum_{i=1}^n |m_{ik} - x_{ij}|, \quad (1)$$

де x_{ij} – частка товару i у сукупному експорті країни j , а m_{ik} – частка імпорту товару i у сукупному імпорті країни k . Індикатор має нульове значення, якщо ні один з товарів, що експортуються однією з порівнюваних країн, не імпортується іншою. У випадку ідеального потоварного збігу часток експорту однієї країни з частками імпорту іншої індикатор приймає значення 100[5].

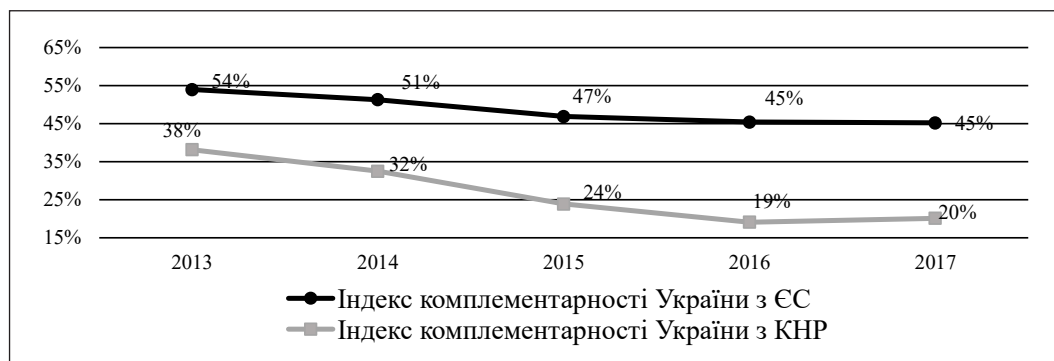

Рис. 3. Динаміка індексів комплементарності з основними напрямками зовнішньої торгівлі України

Динаміка індексів комплементарності з основними напрямками зовнішньої торгівлі України виглядає наступним чином:

В обох напрямках індекс комплементарності має спадну тенденцію. Це свідчить про те, що експорт та економіка України для більш успішного розвитку торговельних відносин з цими напрямками повинна пройти реструктуризацію задля більш ефективного задоволення потреб країн-партнерів продукцією українського виробництва. Індекс комплементарності з ЄС більше ніж у два рази перевищує індекс комплементарності з КНР, що свідчить про те, що торгівля України має більшу направленість до Європейського Союзу. Тому варто проаналізувати найбільш комплементарні товари у зовнішній торгівлі України та ЄС.

Аналіз проводиться за формулою індексу комплементарності з урахування товарної специфікації країни, яку було запропоновано Д. Інґ та Д. Лі. [6]:

$$TCI_{ij}^k = \frac{X_i^k / Xi}{M_w^k / Mw} * \frac{M_j^k / Mj}{M_w^k / Mw}, \quad (2)$$

де X_i^k – експорт країни і товару k, Xi – загальний експорт країни і, M_w^k – світовий імпорт товару k, M_j^k – імпорт країни j товару k, Mj – загальний імпорт країни j, Mw – загальний світовий імпорт.

Найбільш помітна комплементарність спостерігається у заліза та сталі, їжі та сільськогосподарської продукції.

Хоча ЄС і став найбільшим торговельним партнером України, абсолютні обсяги збуту та структура українських товарів, які постачаються до Франції, Великої Британії, значно менші за поставки менших країн таких як Молдова й Грузія. А український експорт до ядра ЄС (Німеччина, Франція, країни Бенілюксу та Велика Британія), яке концентрує понад половину його економічної

потужності й імпорту, значно менший, ніж до країн з слабкішими економіками.

Для узагальнення вищезазначених проблем та можливостей проведено комплексний стратегічний аналіз зовнішньоторговельної діяльності України з використанням методу SWOT-аналізу (таблиця 1).

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного вище можна зробити наступні висновки, що з метою

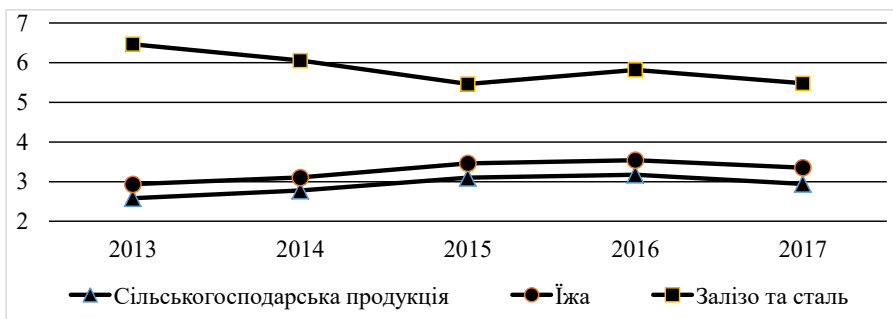

Рис. 4. Динаміка індексу комплементарності за товарною специфікацією товарів з висом значенням

Таблиця 1

SWOT аналіз зовнішньої торгівлі України

Сила (Strength)	Слабкість (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none"> + Вигідне географічне положення для розвитку торгівлі та транзитного шляху. + Великі можливості національного виробництва та ресурсів. + Наявність потенціалу екстенсивного та інтенсивного розширення номенклатури експортної продукції. + Присутність високотехнологічних підприємств, що є базисом у переході від сировинноорієнтованого експорту до готової високотехнологічної продукції. + Лібералізація тарифів на зовнішньоекономічну діяльність з країнами-партнерами. + Вихід на ринок ЄС української продукції. + Уніфікація системи оцінки якості продукції. + Розвиток сфери ІТ 	<ul style="list-style-type: none"> - Переважання сировинної продукції та продукції з низьким рівнем доданої вартості у структурі експорту. - Моноспеціалізованість експорту. - Флуктуація валютних курсів. - Відсутність затвердженої стратегії зовнішньої торгівлі. - Низька конкурентоспроможність товарів. - Недосконала логістична та митна система. - Погіршення відносин з головним торговельним протягом останніх років – Російської Федерації. - Значна залежність від економічного становища країн-партнерів.
Можливості (opportunities)	Загрози (Threats)
<ul style="list-style-type: none"> + Поглиблення відносин з ЄС внаслідок зменшення тарифів та підписаних договорів про зону вільної торгівлі. + Прийняття реформ щодо спрощення процедур митного контролю. + Послаблення вимог щодо виходу на зовнішній ринок бізнесу України через здешевлення процедур експорту та імпорту продукції. + Розширення експортної пропозиції завдяки підвищенню якості конкурентоспроможності продукції, яка імпортується країнами партнерами. + Формування позитивного іміджу держави на міжнародній арені. + Налагодження зовнішньоторговельних відносин з розвинутими країнами та залучення інвестицій. 	<ul style="list-style-type: none"> - Підвищення ціни на паливні матеріали, що збільшує вартість транспортування продукції та підвищує собівартість. - Падіння обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, що спричинить зменшення виробництва таких категорій як харчові продукти, що займають найбільші долі у експортні країни. - Підрив іміджу України через воєнні дії на території держави. - Погіршення зовнішньоекономічних стосунків з країнами партнерами. - Несприятливі умови функціонування економіки провідних держав та країн партнерів.

розвитку зовнішньої торгівлі України потрібно рухатися у таких напрямках:

– Збільшувати кількість високотехнологічної та високоякісної продукції у структурі експорту замість сировинних матеріалів, що як наслідок збільшить додану вартість продукції.

– Спростити та автоматизувати митні процедури.

– Заохочувати державними інструментами вітчизняні підприємства до експортної діяльності

– Удосконалити логістичну систему України за допомогою збільшення складів, та проведення інноваційного розвитку системи транспорту.

– Подолати проблеми з безпечністю продовольчих товарів та здійснити перехід виробленої готової продукції до стандартів країн партнерів задля підвищення конкурентоспроможності на зовнішньому ринку.

– Розробити чітку стратегію зовнішньої торгівлі з можливістю збільшити кількість країн-партнерів та поглибити комплементарність з існуючими.

– Підвищити ефективність зовнішнього ринку, щоб зменшити залежність від імпортової продукції на внутрішньому ринку.

Враховуючи проведений аналіз, співробітництво з Китаєм та ЄС є запорукою розвитку не лише торговельно-економічної сфери, але й інших напрямків економіки. Задля досягнення максимальної ефективності міжнародного співробітництва, Українська сторона повинна забезпечити визначення найбільш пріоритетних міжнародних проектів для реалізації, державну підтримку їх виконання, а також створення, моніторинг та контроль за виконанням домовленостей, що укладені між країнами.

Література:

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р. (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12>.
3. World Trade Organisation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stat.wto.org/StatisticalProgram/WSDStatProgramHome.aspx?Language=E>.
4. Звіт про науково-дослідницьку роботу Науково-дослідного економічного інституту (НДЕІ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ndei.me.gov.ua>
5. Макогін З.Я. Структурні зміни в світовій економіці під впливом глобалізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.duep.edu/res/files/1882/MakoginSTRUKTURNIZMINIVSVITOVIVYEKONOMICIPIDVPLIVOMGLOBALIZACII.doc>
6. Jason Z. Explosion of Trade Disputes? / Z. Yin Jason, D. Lee. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.wto.org/wto/dispute/dsu.htm.

Цыганков Роман Сергеевич

аспирант кафедри статистики, учета и экономической информатики
Днепропетровского национального университета имени Олеся Гончара

Бесчастная Дарья Александровна

Преподаватель кафедры статистики, учета и экономической информатики
Днепропетровского национального университета имени Олеся Гончара

Петькова Елизавета Игоревна

студентка специальности «Бизнес-аналитика и информационная безопасность»
Днепропетровского национального университета имени Олеся Гончара

ВНЕШНЕЙ ТОРГОВЛИ УКРАИНЫ: АНАЛИЗ И ПРОГНОЗЫ

Аннотация

Внешняя торговля является важной составляющей внешнеэкономической деятельности, экономической и внешней безопасности государства. Расширение внешнеэкономических связей используется странами для достижения собственных целей и защиты национальных интересов. В то же время, при увеличении степени открытости экономики возникают серьезные проблемы, особенно, в развивающихся странах и странах с переходной экономикой (к которым и относится Украина), связанные с конкурентоспособностью отечественных товаров на внутреннем рынке и поиском путей выхода на мировые рынки.

Ключевые слова: внешняя торговля, импортозависимость, структура, комплементарность, SWOT-анализ.

Tsigankov Roman

Postgraduate Student of the Department of Statistics,
Accounting and Economic Informatics
Oles Gonchar's Dnipro National University

Beschastna Darya

Lecturer of the Department of Statistics, Accounting and Economic Informatics
Oles Gonchar's Dnipro National University

Petkova Yelyzaveta

Student of Specialty "Business Analytics and Safetyless Information"
Oles Gonchar's Dnipro National University

FOREIGN TRADE IN UKRAINE: ANALYSIS AND FORECASTS**Summary**

Foreign trade is an important component of foreign economic activity, economic and foreign security of the state. The expansion of foreign economic ties is used by countries to achieve their own goals and protect national interests. At the same time, with increasing degree of openness of the economy, there are serious problems, especially in developing countries and countries with economies in transition (to which Ukraine applies), related to the competitiveness of domestic goods in the domestic market and finding ways to enter world markets.

Key words: foreign trade, import dependency, structure, complementarity, SWOT analysis.

УДК 339.138

Циганок Володимир Миколайович

кандидат економічних наук,
доцент кафедри маркетингу

Житомирського національного агроєкологічного університету

Горик-Чубатюк Марина Олександрівна

магістр маркетингу, менеджер
Беричівського рибопереробного заводу
ТОВ «Ревега»

Гуля Юлія Володимирівна

кандидат економічних наук

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРОВАНОГО ПІДХОДУ ДО МАРКЕТИНГОВОЇ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВ

У статті систематизовано теоретичний матеріал щодо визначення поняття інтегрованих маркетингових комунікацій, розкриття його сутності та змісту, досліджено сучасні підходи. Проведено порівняльну характеристику традиційного підходу до маркетингових комунікацій та інтегрованих маркетингових комунікацій з визначенням бюджетів участі. Досліджено відмінність між традиційним підходом до маркетингових комунікацій та застосування інтегрованих маркетингових комунікацій. Визначено основні умови для впровадження системи інтегрованих маркетингових комунікацій в практику ведення діяльності підприємства.

Ключові слова: маркетинг, інтегровані маркетингові комунікації, управління маркетинговими комунікаціями, інтеграція комунікацій, управління комунікаціями.

Постановка проблеми. Основною проблематикою щодо обраної теми досліджень є необхідність систематизування існуючих теоретичних характеристик щодо сутності, значення, принципів, концепції, важливості пливучості та основних складових поняття інтегрованих маркетингових комунікацій, які є ефективним засобом формування споживчої поведінки покупців. Правильно обрана тактика та набір інструментів комунікаційної політики, дозволяють впливати на поведінку споживача щодо прийняття ним відповідних рішень на користь здійснення тої, чи іншої покупки. Саме інтегровані маркетингові комунікації містять в собі всі необхідні засоби для підвищення інформаційної і комерційної сили впливу на вибагливого споживача.

В своїй науковій діяльності питанням інтегрованих маркетингових комунікацій приділяли ува-

гу як вітчизняні так і зарубіжні науковці, а саме: О.М. Азарян, І.В. Алешина, Х. Анн, Г.Л. Багієв, Дж. Бернет, І.В. Бойчук, В.В. Божкова, Г.Дж. Болт, Н.В. Бутенко, А.Ф. Войчак, С.С. Гаркавенко, В.Г. Герасимчук, Л.К. Гліненко, Є.Н. Голубкова, Ю.А. Дайковський, Дж. Домінік, А.П. Дурович, Дж.Р. Еванс, Н.Д. Еріашвілі, А.Б. Зверінцев, О.В. Зозульов, С.М. Ілляшенко, Д. Келлі, Ф. Котлер, А. М. Костюченко, О. Краузе, Є.В. Крикавський, І.В. Крилов, Н.Ю. Кочкіна, Г. Лассуелл, Р. Лаутерборн, Т.І. Лук'янець, Х. Маккей, О.Б. Мних, С. Моріарті, М.А. Окландер, Г. В. Охріменко, А.Ю. Павленко, Л. В. Пан, Л. Персі, Г.Г. Почепцов, Т.О. Примак, Є.В. Ромат, Дж.Р. Россітер, К. В. Сіренко, Н.С. Ситнік, П. Сміт, В.М. Тарасевич, О.А. Феодфанов, Н.І. Чухрай, А.Д. Шеремет, Шестов С. М., О. А. Шрам, Д. Шульц, Р. Якобсон, Янковська Г. В.

На думку Ф. Котлера інтегровані маркетингові комунікації (англ. Integrated marketing communications) – це є концепція спільного використання всіх видів маркетингових комунікацій, виходячи з єдиних цілей [5, с. 118].

Щодо бачення О. Краузе, то інтегровані маркетингові комунікації – це не лише технологія просування товару, це нова філософія маркетингу, яка зводить до єдиного цілого всі складові комунікаційного процесу, який забезпечує просування товару [6, с. 104].

Армстронг Г., та інші співавтори. зазначав, що інтегровані маркетингові комунікації – це концепція, згідно з якою компанія ретельно інтегрує та координує роботу своїх чисельних каналів комунікації для розробки чіткого, послідовного та переконливого послання про себе та свої продукти [1, с. 124].

Американська асоціація рекламних агенцій, стверджує, що інтегровані маркетингові комунікації – це концепція планування маркетингових комунікацій, пов'язана з необхідністю оцінювання стратегічної ролі окремих напрямів і пошуком оптимального їх поєднання для забезпечення чіткості, послідовності і максимізації впливу комунікаційних програм з допомогою несуперечливої інтеграції всіх окремих звернень [3, с. 692].

Постановка завдання. На основі викладеної проблематики, можна сформулювати наступні завдання: надання всебічної характеристики поняття інтегрованих маркетингових комунікацій; визначення особливостей інтеграційного підходу до маркетингової комунікаційної політики підприємств; провести аналіз останніх наукових досліджень та публікацій з даної тематики; провести порівняльну характеристику традиційного та нетрадиційного (інтегрованого) підходів; визначити ефекти та принципи ІМК.

Викладення основного матеріалу. У сучасному просторі засобів впливу на споживачке рішення є в наявності велика кількість інструментів маркетингу. Тому виникла необхідність розширення інтегрованих маркетингових комунікацій (далі по тексту ІМК) з чотирьох основних засобів маркетингових комунікацій, таких як реклама, стимулювання збуту, прямий маркетинг та зв'язки з громадськістю, до більш широкого спектру комунікаційних методик. З появою можливості просування товарів через Internet простір, маркетингологи отримали ще більш широкий масив інформаційного забезпечення щодо формування поведінки споживачів. Подальший розвиток техніки та програмного забезпечення призвів до значних можливостей по збору, обробці, зберіганню та використанню значних баз даних про ринок та споживачів. Ці системи даних були відомі як CRM або Customer Relationship Management («управління відносинами зі споживачами»), який став невід'ємним елементом у підході до планування ІМК [11, с. 14].

Дона та Хайді Шульц запропонували нове визначення ІМК: «Інтегровані маркетингові комунікації – це стратегічний бізнес-процес, який полягає у плануванні, розробці, виконанні та оцінюванні скоординованих, вимірюваних, переконливих та повторюваних програм маркетингових комунікацій для споживачів, клієнтів, співробіт-

ників та інших цільових, релевантних, зовнішніх і внутрішніх аудиторій. Метою ІМК є як генерація короткострокового фінансового прибутку так і створення бренду і акціонерної вартості» [12, с. 8].

В основі ідеї ІМК лежить теза про те, що всі елементи комплексу маркетингу можна розглядати як комунікаційні засоби і всі вони повинні узгоджено використовуватися в комунікаційному процесі. Концепція ІМК досить проста. Вона дозволяє гармонійно поєднати між собою всі форми комунікацій та повідомлень і сприяє збільшенню обсягів продаж. Як показує сучасна практика, завоювання нового клієнта обходиться підприємству в 6-10 разів дорожче, ніж утримання постійного. ІМК сприяють формуванню лояльності споживачів, їх утриманню, адже основний прибуток підприємства приносять саме 25 % лояльних споживачів [10, с. 187].

Метою ІМК є створення синергії, тобто досягнення такого узгодженого використання декількох інструментів маркетингових комунікацій, яке здатне принести більший ефект, ніж при їх окремому застосуванні. Синергетичний ефект виникає при вдалому поєднанні елементів маркетингового повідомлення, що передається різними засобами комунікаційного впливу. Разом з тим, в літературі виділяють такі головні переваги інтегрованого маркетингу [2, с. 116]: творча цілісність, узгодженість повідомлень, неупереджені маркетингові рекомендації, ефективніше використання всіх засобів інформації, вища маркетингова точність, операційна ефективність, економія на витратах, постійний висококласний сервіс, спрощені робочі відносини, більша відповідальність агентства.

Відмінність традиційного підходу до маркетингових комунікацій від застосування ІМК можна розкрити на прикладі просування на ринок нового дитячого желеподібного вітаміну в м'якій упаковці середньої цінової категорії (табл. 1). Цей новий товар розрахований на таку цільову аудиторію: первинна – жінки 20-35 років (матері), вторинна – жінки 45-55 років (бабусі), чоловіки 25-40 років (батьки). Як бачимо ІМК дозволяє фірмі суттєво зменшити витрати і формує додаткові переваги порівняно з традиційним підходом. Якщо традиційна комунікаційна програма фокусується в першу чергу на привертанні уваги до самого продукту, то програма ІМК спрямована на формування усвідомлення потреби в продукті (через висвітлення проблеми весняного авітамінозу дітей з залученням компетентних фахівців), зачіпаючи більш глибокі рівні свідомості споживача.

Ефект традиційної програми досягається через сформовану емоційну привабливість продукту, а інтегрований маркетинг робить ставку на двосторонній зв'язок із споживачем (він може вступати в дискусію з виробником, отримувати відповіді на свої запитання, певним чином впливати на нього). При цьому для ІМК ЗМІ виступають як повноцінні ділові партнери, залучені в масштабний значущий творчий процес. Це допомагає виробнику на рівні суспільної думки сформувати імідж соціально-відповідальної фірми як додатковий бонус. Звісно, впровадження системи ІМК вимагає професійної команди креативних маркетингологів.

Порівняльна характеристика традиційного підходу до маркетингових комунікацій та ІМК [7].

Традиційний підхід	Інтегровані маркетингові комунікації
<ul style="list-style-type: none"> – вивчення і аналіз цільової аудиторії; – складання усередненого портрету споживача з основними соціальними, психологічними і споживчими характеристиками – «молода, активна, готова витратити на здоров'я дитини n гривень на рік»; Необхідний бюджет в 25 тис. доларів. – розробка оригінального креативного рекламного рішення, що відповідає вказаному портрету, – «Здорова дитина – радість для всієї родини», або «Тепер, нарешті, ти можеш йому це дозволити», або «Містить чогось на 20% більше» і т. д.; – проведення фокус-груп, що підтверджують відповідність рішення усередненим характеристикам споживача і створення самого рекламного продукту; Необхідний бюджет в 30 тис. доларів. – медіа-планування (прайм-тайм або мильні опери); – власне розміщення; Необхідний бюджет в 800 тис. доларів. – промоушн-підтримка, наприклад, семплінг. Необхідний бюджет в 150 тис. доларів. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Замовлення і спонсорування масштабного дослідження про стан здоров'я дітей в критичну міжсезонну пору, підключення до цієї роботи фахівців – потенційних лідерів думок, в тому числі в регіонах. 2. Широке поширення результатів дослідження в період, що передедує піку попиту, – в ЗМІ методами PR, по спеціалізованим аудиторіям – методами прямої пошти з посиленням на компанію-виробника. Необхідний бюджет в 35 тис. доларів. 3. Проведення симпозиуму, широке обговорення в ЗМІ даної проблеми за участю представників компанії і провідних галузевих фахівців. Необхідний бюджет в 15 тис. доларів. 4. Відкриття гарячої лінії – «фахівці компанії відповідають на запитання батьків» – спільний проект компанії і ряду масових видань: газет, радіо, ТБ. Необхідний бюджет в 30 тис. доларів. 5. Створення спеціального консультативного сайту – ресурсу, на якому батьки можуть отримати повну інформацію про проблему і висловитися самі, поділившись особистим досвідом. Необхідний бюджет в 5 тис. доларів. 6. Анонс-презентація нового продукту за два місяці до виходу – як відповідь компанії на «виявлену» проблему весняного ослаблення дітей. Необхідний бюджет в 20 тис. доларів. 7. Оголошення про проведення масштабного конкурсу серед дітей – всім пропонується надіслати свій варіант «символу здоров'я», який буде розміщений на упаковці нового продукту. Необхідний бюджет в 20 тис. доларів. 8. Аналіз пошти і гучне оголошення переможця конкурсу. Необхідний бюджет в 25 тис. доларів. 9. Презентація самого продукту з новим символом і назвою – широке висвітлення початку продажів, що супроводжується коментарями фахівців, які брали участь раніше в дослідженнях і т. д. Необхідний бюджет в 25 тис. доларів. 10. Спонсорування дитячих спортивних заходів в регіонах «під символом здоров'я». Необхідний бюджет в 40 тис. доларів. 11. Обмежена рекламна підтримка на ТБ окремих акцій – гарячої лінії, сайту, конкурсу, виходу продукту. Необхідний бюджет в 400 тис. доларів.
Загальний бюджет в 1,005 млн доларів.	Загальний бюджет в 415 тис. доларів.

До критеріїв інтегрованості комунікацій можна виділити наступні [1, с. 52]: узгодженість комунікаційних цілей з маркетинговими цілями та загальними цілями компанії; взаємодія маркетингових комунікацій з іншими функціями бізнесу, пов'язаними з менеджментом; узгодженість інструментів маркетингу (маркетингового міксу) з необхідними комунікативними повідомленнями; використання всіх складових комплексу маркетингових комунікацій для надання необхідної допомоги споживачу на кожному етапі процесу здійснення акту покупки (замовлення); взаємодія всіх підрозділів над спільно розробленим та узгодженим планом та стратегією; ефективне використання розробленого та виділеного бюджету на маркетингові комунікації. Аналіз цих критеріїв маркетингових комунікацій та процесу їх інтеграції, дозволяє сформулювати їх основну рису, яку слід трактувати як множинність зв'язків і обмінів.

Використання ІМК характеризується притаманними їм особливостями, серед яких необхідно виділити [3]:

1. Облік усіх основних джерел інформації про фірму і предмети її діяльності;

2. Інтеграція комунікацій цих джерел в різних комунікативних середовищах і за допомогою різних комунікативних технологій (PR, реклама, маркетинг, стимулювання збуту, організація

святкових (ювілейних) заходів та ін.) на основі узгодженого підходу;

3. Рівноправний підхід до управління комунікацією з усіма групами, важливими для організації (споживачами, акціонерами, владою, інвесторами, персоналом, виборцями та ін.) – як всередині самої фірми, так і зовні;

4. Можливість використання узгоджених, але різних повідомлень для різних аудиторій;

5. Управління комунікацією здійснюється на основі отриманих даних (про аудиторію, споживачів, їх поведінку, конкурентів, врахування різних чинників ринку і т.д.).

Використання концепції інтегрованих маркетингових комунікацій в бізнес-середовищі дозволяє отримати такі основні ефекти [4, с. 80]:

– формування та зміцнення відносин зі споживачем за рахунок двобічності процесу комунікацій і координування різноманітних каналів, можливості бачити комунікаційні потоки очима споживачів, а також індивідуалізувати їх;

– формування ціннісних та іміджевих властивостей компанії, що забезпечують розвиток і капіталізацію бізнесу;

– забезпечення прозорості процесу взаємодії господарюючих суб'єктів за рахунок координації внутрішніх і зовнішніх комунікацій;

– формування комунікаційного потенціалу підприємства;

– зниження витрат і підвищення ефективності комунікаційного впливу за рахунок контролю, координації та стратегічного вибору елементів маркетингових комунікацій.

Для досягнення окреслених ефектів необхідно дотримуватися певних базових принципів використання ІМК на практиці [10, с. 190]:

- синергізм (взаємна підтримка всіх елементів ІМК та їхньої координації);
- відкритість до співробітництва, готовність йти і шукати альянси, оптимізувати бюджети маркетингових програм;
- оперативність (готовність використовувати як спеціально ініційовані, так і випадково виникаючі події для стратегічних комунікацій);
- персоналізація (формування персональних відносин із кожним окремим клієнтом);
- системність під час їхньої розробки та впровадження.

Важливим питанням при впровадженні системи ІМК є формування її структури. В кожному конкретному випадку треба творчо підходити до складу ІМК, щоб забезпечити злагоджену взаємодію всіх методів комунікації для просування товару на ринок і/або утримання його ринкових позицій. Для цього кожного разу треба враховувати низку чинників, щоб прийняти оптимальне рішення: цілі і стратегії фірми; тип товару або ринку; цільову аудиторію і її характеристики (підготовленість до покупки, специфіка поведінки споживачів, національно-культурні особливості); етап життєвого циклу рекламованого товару; традиції, що склалися в комунікаційній політиці фірми та її основних конкурентів [8, с. 60].

Впровадження системи ІМК в практику підприємства вимагає реалізації ряду умов. По-перше, має бути створений єдиний центр управління програмою по просуванню продукту. По-друге, потрібно забезпечити єдине фінансування з метою попередження конфлікту інтересів, пов'язаного з розподілом коштів за різними напрямками. По-третє, важливо узгодити між собою всі комунікаційні методи при розробці програми по просуванню.

Не зважаючи на вагомі переваги концепції інтегрованого маркетингу, багато вітчизняних підприємств стикається з проблемами запровадження ІМК в своїй діяльності. Для подолання даної проблеми в нагоді можуть стати десять золотих правил інтеграції, які допомагають створити комплексні комунікації і забезпечити їх безперервну зв'язок [9]:

1. Щоб змусити старших менеджерів підтримувати ініціативу, потрібно переконатися, що вони розуміють переваги ІМК.

2. Інтеграцію слід здійснювати на різних рівнях управління. Для цього треба включити питання про інтеграцію в плани різних зборів керівного складу – будь то щорічні звіти або творчі сесії. Горизонтально – переконатися в тому, що всі менеджери, а не тільки менеджери з маркетингу, розуміють важливість послідовної передачі повідомлення – як на рівні транспортних засобів, так і на рівні якості продукції. Також необхідно впевнитися, що реклама, PR і співробітники, відповідальні за стимуляцію збуту, узгоджують свої повідомлення (ретельно спланувати

внутрішні комунікації, тобто провести ефективний внутрішній маркетинг).

3. Керівництво по розробці або навіть книга про бренд мають сприяти підтримці загальних візуальних стандартів при використанні логотипів, шрифтів, кольорів і т. д.

4. Для чіткої стратегії маркетингових комунікацій повинні бути встановлені кристально чисті цілі комунікації, чіткі завдання позиціонування, а основні цінності пов'язані з усіма комунікаціями. Всі комунікації мають сприяти посиленню переваг бренду або організації (а не применшувати їх), що націлює на дослідження сфери стійкої конкурентної переваги.

5. Розпочати потрібно з нульового бюджету, стартової позначки. В новому плані в сфері комунікацій необхідно визначити шлях досягнення цілей і пріоритетні сфери комунікаційної діяльності.

6. В центрі уваги має бути клієнт. Весь процес придбання товару споживачем повинен бути оточений засобами комунікації (визначити стадії, які він проходить до, в процесі придбання та після його завершення; вибрати інструменти комунікації, які підходять для кожної стадії; розробити послідовність заходів в сфері комунікацій, які допоможуть споживачеві легко пройти всі стадії).

7. Необхідно постійно формувати зв'язки та зміцнювати цінності бренду. Всі засоби комунікації повинні допомагати встановлювати більш міцні зв'язки із споживачами (треба знати, яким чином кожен з інструментів комунікації здатний це зробити). Утримати наявного споживача так само важливо, як і завоювати нового.

8. Створювати надійну маркетингову інформаційну систему, яка дозволить визначити, кому, коли і яка інформація необхідна. Споживча база даних, наприклад, може стати в нагоді при телепродажу, прямому маркетингу та в роботі продавців. Інтегровані маркетингові комунікації можуть допомогти визначити, зібрати та поширити життєво важливу інформацію.

9. Об'єднувати творчу діяльність з іншими засобами інформації. Можна визначити, наприклад, яким чином рекламне зображення може бути використано при проведенні кампанії прямої поштової рекламної розсилки, при оформленні виставкових стендів, різдвяних вітальних листівок, випусків новин та веб-сайтів.

10. Має бути готовність все змінити, яка постійно спонукає шукати оптимальну програму маркетингових заходів.

ІМК достатньо новий інструмент в практиці маркетингу, багато його аспектів є ще недостатньо вивченими. В зв'язку з цим, концепція ІМК перебуває в стані активного вивчення як практиків, так і теоретиків маркетингу. Сьогодні виділяють такі основні тенденції їх розвитку [8, с. 60]:

– поширення застосування стратегій індивідуального маркетингу і маркетингу взаємин в межах ІМК;

– широка координація нових інструментів з технологіями маркетингових комунікацій, особливо в Internet-просторі;

– розподіл відповідальності (аутсорсинг): передача прав з управління комплексом ІМК іншій організації, що спеціалізується в маркетингових функціях;

– зміна концепції комунікативного повідомлення, націленого на кілька різних аудиторій при послідовному позиціонуванні товару, послуги, торгової марки;

– використання розробок в галузі психологічних технологій, в тому числі нейролінгвістичного програмування, при створенні комунікаційних повідомлень;

– оцінка ефективності комплексу ІМК.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином можна зробити висновки, що поняття інтегрованих маркетингових комунікацій, хоч і нове, але має багато трактувань науковців, що різнобічно характеризують його. Сучасна основа застосування інтегрованих маркетингових комунікацій полягає в особливостях досягненні синергетичного

ефекту від нестандартного (інноваційно-креативного) злиття стандартного набору заходів формування попиту (реклами і зв'язків з громадськістю) з заходами стимулювання збуту (що дозволяють покупцям придбати продукцію з вигодою для себе), з метою більш ефективного продажу продукції підприємства і, відповідно, збільшення його прибутку. Порівняльний аналіз традиційного та нетрадиційного (інтегрованого) підходів, дозволяє зменшити затратний механізм вдвічі на користь останнього. Крім того використання інтеграційного підходу в маркетинговій комунікаційній політиці підприємств є необхідною і важливою складовою брендорієнтованих технологій впровадження і просування на ринок їх продукції під різноманітними торговими марками (виробників).

Література:

1. Армстронг Г. Маркетинг. Загальний курс : навч. посіб. / Г. Армстронг, Ф. Котлер ; [пер. с англ.] – М. : Видавничий дім «Вільямс», 2001. – 608 с.
2. Головкина Н. В. Інтегровані маркетингові комунікації організації: головні переваги впровадження / Н. В. Головкина, Д. О. Шутовський // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. – 2013. – № 4. – С. 116-123. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknutd_2013_4_23.
3. Григорьев М. Интегрированные коммуникации: стратегический PR, маркетинг или что-то еще? / М. Григорьев // Лаборатория рекламы. – 2002. – № 5. – Режим доступа: <http://www.advlab.ru/articles/article201.htm>.
4. Костылева Н. В. Управление коммуникациями в менеджменте : учеб. пособие / Н. В. Костылева, И. В. Котляревская, Ю. А. Мальцева. – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2017. – 127 с.
5. Котлер Ф. Маркетинг менеджмент / Ф. Котлер. – СПб : Питерком, 1999. – 896 с.
6. Краузе О. Інтегровані маркетингові комунікації підприємства / О. Краузе // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2008. – № 1. – С. 104-110.
7. Кузьменков И. Новые способы любви к клиенту / И. Кузьменков // Эксперт. – 2000. – № 47 (259), 11 декабря. – Режим доступа: http://www.big.spb.ru/publications/other/marketing/client_relation.shtml?print.
8. Литовченко И. Л. Интегрированные маркетинговые коммуникации на рынке геологического оборудования / И. Л. Литовченко, И. А. Шкурупская // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2013. – № 4. – С. 52-65. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mimi_2013_4_7.
9. Перси Дж. и К. Интегрированные маркетинговые коммуникации (ИМК) [Электронный ресурс] / Дж. и К. Перси – Режим доступа: <https://jkpersyblog.com/integrirrovannye-marketingovye-kommunikacii/>.
10. Романенко О. О. Інтегровані маркетингові комунікації: сутність, характеристика та особливості формування / О. О. Романенко // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2013. – № 1. – С. 187-196. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zpnrudps_2013_1_19.
11. Schultz D. E. New, newer, the newest: Evolving stages of IMC. Journal of Integrated Marketing Communications. 2010. P. 14-21.
12. Schultz D.E. IMC receives more appropriate definition/ D. E. Schultz// Marketing News. – 2004. – № 38(15). – С. 8-9.

Цыганок Владимир Николаевич

кандидат экономических наук,
доцент кафедры маркетинга
Житомирского национального агроэкологического университета

Горик-Чубатюк Марина Александровна

магистр маркетинга, менеджер
Бердичевского рыбоперерабатывающего
завода ООО «Ревера»

Гуля Юлия Владимировна

кандидат экономических наук

ОСОБЕННОСТИ ИНТЕГРИРОВАННОГО ПОДХОДА К МАРКЕТИНГОВОЙ КОММУНИКАЦИОННОЙ ПОЛИТИКЕ ПРЕДПРИЯТИЙ

Аннотация

В данной статье систематизирован теоретический материал по определению понятия интегрированных маркетинговых коммуникаций, раскрыта его сущность и содержание, исследованы современные подходы. Проведена сравнительная характеристика бюджетов участия традиционного подхода к маркетинговым коммуникациям и интегрированных маркетинговых коммуникаций. Исследовано различие между традиционным подходом к маркетинговым коммуникациям и применения интегрированных маркетинговых коммуникаций. Определены основные условия для внедрения системы интегрированных маркетинговых коммуникаций в практику функционирования предприятия.

Ключевые слова: маркетинг, интегрированные маркетинговые коммуникации, управление маркетинговыми коммуникациями, интеграция коммуникаций, управления коммуникациями.

Tsyganok Volodymyr

Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of Marketing

Zhytomyr National

Agro-Ecological University

Goryk-Chubatyuk Marina

Magister of Marketing, Manager of Berichev

Fish Processing Plant

LLC Revega

Gulya Yuliya

Candidate of Economic Sciences

FEATURES OF AN INTEGRATED APPROACH TO MARKETING COMMUNICATION POLICY FOR ENTERPRISES

Summary

The article systematizes theoretical material on defining the concept of integrated marketing communications. The essence, content and modern approaches are explored. A comparative characteristic of the traditional approach to marketing communications and integrated marketing communications with the definition of participation budgets is conducted. The differences between the traditional approach to marketing communications and the use of integrated marketing communications have been investigated. The basic conditions for introduction of the system of integrated marketing communications in the practice of conducting the activity of the enterprise are determined.

Key words: marketing, integrated marketing communications, management of marketing communications, integration of communications, management of communications.

УДК 004.9:351

Чекаловська Галина Збіславівна

кандидат економічних наук,

старший викладач кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін

Чортківського навчально-наукового інституту підприємництва і бізнесу

Тернопільського національного економічного університету

Лось Анастасія Анатоліївна

студентка

Чортківського навчально-наукового інституту підприємництва і бізнесу

Тернопільського національного економічного університету

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ BLOCKCHAIN-ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

У статті досліджено можливості застосування технології blockchain в Україні. Зокрема, визначено сутність та передумови розвитку blockchain, принципи та специфіку функціонування. Наведено результати огляду розвитку blockchain-інфраструктури, що дає змогу поліпшувати в умовах глобалізації орієнтовані на споживача цифрові послуги за принципом довіри. Висвітлено переваги й недоліки введення відповідної технології. Виокремлено проблеми, які потрібно вирішити для ефективного її використання. Розкрито можливості використання технології блокчейн у системі податкового адміністрування.

Ключові слова: технологія blockchain, криптовалюти, цифрова економіка, інформаційні технології, транзакція, smart contracts.

Постановка проблеми. В сучасних умовах динамічного зовнішнього середовища завдяки швидкому розвитку інформаційного простору неможливо представити ефективну роботу сфери економіки без застосування програмного забезпечення. Саме ІТ-технології дали можливість децентралізувати бази даних між учасниками ринку завдяки новій технології, яка зможе стати провідною в майбутньому. Це Blockchain (одна з найбільш трендових технологій сьогодення) – розподілена база даних, яка складається з послідовності блоків, в якій кожний блок містить інформацію з попереднього блоку, утворюючи, як наслідок, ланцюг блоків [1]. За даними організації Blockchain Research Institute, Україна опинилась

в списку з 14 країн, які були визнані лідерами по впровадженню цієї технології.

Дослідженню технології blockchain присвячені роботи таких українських та зарубіжних політиків, юристів, теоретиків, фахівців інформаційних та телекомунікаційних технологій, державного управління: А. Тапскотт, М. Свон, Марк Цукерберг, Вірджинія Рометті, Джек Ма, Макс Левчин, О. Данильченко, Р. Насіров, Р. Стефанчук тощо.

Водночас blockchain залишається технологією експериментальною – багато проблем її використання досі не вирішені.

Постановка завдання. Завдання дослідження полягає у визначенні сучасної ролі технології blockchain, розкриття досвіду роботи з цією

технологією у світі та визначення перспективних напрямків застосування технології blockchain в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Технологія blockchain – це децентралізований або розподілений електронний реєстр достовірних та незмінних даних, що ґрунтується на криптографічних алгоритмах і фіксує інформацію про всі здійснені транзакції у цифровому просторі за допомогою створення блоків-транзакцій [2].

Blockchain – це «block» (блоки) і «chain» (ланцюжок). Але це не просто ланцюжок: в ньому витримується суворя послідовність блоків – даних про транзакції, угоди і контракти всередині системи, представлених в криптографічній формі. Всі блоки збудовані в ланцюжок, тобто пов'язані між собою. Таким чином, для запису нового блоку необхідне послідовне зчитування інформації про старі блоки. Всі дані в blockchain поступово накопичуються і формують базу даних, що постійно доповнюється. З цієї бази неможливо нічого видалити або провести в ній підміну будь-якого блоку. І ланцюжок цей безмежний. І ще важливо: всі операції проводяться між суб'єктами напряму, тобто здійснюються за рахунок того, що всі учасники підключені до однієї мережі – blockchain.

Технологія blockchain вперше побачила світ у 2009 році, коли Сатоши Накамото презентував першу в світі криптовалюту під назвою біткоїн. Первісною і, мабуть, основною метою було створити систему, в якій можна реалізувати принцип реєр-2-реєр, тобто «від людини до людини», або, вірніше сказати, «від користувача до користувача». Таким чином виключалася необхідність в посередниках, транзакції ставали швидкими, а комісійні збори – мінімальними. Всі інші переваги системи так чи інакше випливають з цього принципу і принципів криптографії, на яких ґрунтується блокчейн.

Сьогодні більшість людей безпосередньо асоціює блокчейн з біткоїнами, однак це зовсім невірне припущення. Насправді блокчейн – це тільки основа, на якій працює криптовалюта біткоїн. До 2019 року на основі даної технології запущено безліч найрізноманітніших нових криптовалют. Деякі максимально схожі на свого прабатька, інші сильно відрізняються, але принципи криптографії, що застосовуються в них, практично незмінні. Крім того, сьогодні багато розробників шукають способи застосування blockchain в задачах, відмінних від створення криптовалют, тому незабаром варто очікувати нових напрямків розвитку цієї технології [3, с. 17–20].

А. Тапскотт в праці «Революція блокчейн», порівнює технологію blockchain із цифровою бухгалтерською книгою, яка може бути запрограмована для обліку всього, що має цінність [4]. Де реєстр – це бухгалтерська книга, а окремий блок – це рядок. При цьому рядки зашифровані і записуються у суворій послідовності, де кожен наступний містить інформацію про попередній. Окрім того, одночасно існує велика кількість копій такого реєстру або окремих його частин, а нові записи вносяться одночасно в усі копії за згодою всіх або більшої частини власників реєстру.

Розділяємо думку даного науковця, адже справді технологію blockchain можна назвати цифровою бухгалтерською книгою.

М. Свон, авторка книги «Блокчейн: Схема Нової економіки», наголошує, що актив, представлений на блокчейн-технології, стає «SMART-активом», угоди з яким можна здійснювати за допомогою угод SMART CONTRACT [5]. Ідея «SMART-активів» полягає у тому, щоб керувати власністю та доступом до активу, зареєструвавши його як цифровий актив у blockchain та маючи секретний цифровий ключ. Надання активу SMART властивостей дає змогу проводити операції з активом, не потребуючи наявності високого рівня довіри між учасниками угоди. Робота blockchain дуже надійна і практично не схильна до збоїв як у результаті внутрішніх помилок, так і зовнішніх чинників. blockchain-мережі можуть бути використані не тільки для створення криптовалюти, але і в багатьох інших сферах діяльності суспільства. Одним з таких перспективних способів використання суті криптовалюти можуть стати різноманітні реєстри та списки користувачів. Будь то земельний реєстр або міжвідомчі відносини, всі транзакції будуть верифікувати засобами самої системи і проходити в рази швидше. Знаючи, що таке blockchain-технологія, її можна пристосувати під безліч найрізноманітніших завдань як в економіці, так і в управлінні або навіть медицині. На сьогоднішній день впровадження blockchain просувається дуже повільно, але вже зараз можна запропонувати ряд дуже цікавих рішень на її основі, а саме:

- точну фіксацію часу подачі документації, що забезпечує високий захист авторських прав і патентів;
- гарантування дійсності товарів за допомогою надійного сертифіката;
- підтвердження прав власності за будь-яких обставин;
- створення системи DNS, яка буде невразлива для DDOS-атак;
- створення цифрових сертифікатів, які гарантують користувачу безпечний доступ до вебсторінок.

Водночас, вона має певні ризики, які можна класифікувати за наступними трьома категоріями:

- стандартні ризики – технології blockchain піддають установи ризикам, подібним до тих, що пов'язані з поточними бізнес процесами, але створюють нюанси, для яких підприємства потребують обліку ліквідності активів, адже присутній механізм оцифрування активів. У американській моделі заголовки активів перерозподіляються в бухгалтерському обліку, при цьому застава покладається як заставний інтерес для здійснення змін у власності. У контексті вимог Європейського Союзу, головна книга повинна вдосконалювати універсальний бухгалтерський облік із передачею права власності та повторною іпотекою, наприклад, шляхом розумного контракту, який відстежує позицію підзаголовків.

- ризики передачі вартості – blockchain дозволяє передачу вартості без необхідності посередника з боку державних органів влади. В якос-

ті об'єктів, що передаються (змінюють власника) можуть виступати як матеріальні, так і нематеріальні активи. Зазначена нова бізнес-модель включає особливості взаємовідносин сторін, що містять нові (похідні) види ризиків, які раніше нейтралізувалися за рахунок виконання функцій управління та координації посередниками у вигляді державних органів влади;

– ризики смарт-контрактів – особливістю смарт-контрактів є потенційна можливість кодувати складні фінансові, правові та інші бізнес процеси з використанням blockchain, що у свою чергу може призвести до ризику, пов'язаному з відображенням даних процесів перетворення механізмів від фізичного проявлення до цифрових рамок.

У зв'язку з економічними процесами, що відбуваються в Україні на сучасному етапі розвитку економіки, значно підвищилась актуальність досліджень проблематики податкового адміністрування, оскільки від результативності та ефективності адміністрування податків залежить стан податкових надходжень до бюджету, а відтак – і спроможність держави вчасно та у належному обсязі оплачувати створення суспільних благ. Система податкового адміністрування – це сукупність елементів (інструментів) податкового адміністрування, в результаті дії яких забезпечується процес управління у сфері оподаткування. Вона складається з таких елементів: організація податкових відносин; прогнозування та планування податкових надходжень; адміністративне регулювання податкових відносин; консультативна робота; податковий контроль; адміністрування податкового боргу; впровадження сучасних технологій податкового адміністрування [6, с. 7].

Лише шляхом гармонійного поєднання цих складових податкового адміністрування та вмілого їх використання можна досягти вагомого фискального ефекту.

Але ж чимало проблем виникає в процесі адміністрування податків. Нині, в умовах економічної нестабільності, значна увага при здійсненні податкового адміністрування приділяється протидії ухиленню від оподаткування, вивченню «податкової поведінки» платників в умовах загострення кризових явищ в економіці, визначенню податкостроможності платників, прогнозуванню та моделюванню податкових ставок і бази оподаткування. Хоча на даний момент використання техніки blockchain в адмініструванні податків не досліджено в Україні, але на нашу думку, саме дана технологія може ефективно застосовуватися у даному напрямі.

Blockchain – це безпечне сховище баз даних, копії яких зберігаються на мільйонах комп'ютерів в Інтернеті. Реєстри, захищені від маніпуляцій. Записи в реєстр здійснюються абсолютною об'єктивним, непідкупним, некорумпованим, незалежним «арбітром».

Blockchain -податки можуть кардинально змінити фінансову звітність і податкові витрати суб'єктів господарювання. Однак для того, щоб належним чином використати потенціал цих нових можливостей і створити сприятливе для смарт-підприємств інституційне середовище в

цій сфері, необхідно зосередити спільні зусилля урядовців та підприємців на синхронізації фінансових і технологічних інновацій.

Якщо раніше технологію blockchain пов'язували лише з фінансовою діяльністю, то в недалекому майбутньому вона може використовуватися в добувній, нафтопереробній і газовій промисловостях, розглядаються й інші проекти.

Сьогодні blockchain – консорціум уже діє для бавовняної промисловості. Таким чином, використання blockchain -технології здатне принципово змінити систему розрахунків, що призведе до перегляду системи податкового адміністрування. За висновками експертів агентства «Bloomberg», використання цієї технології надасть податковим адміністраціям вільний доступ до операцій підприємств, оскільки вона дає змогу одночасно й автоматично обчислити податкові зобов'язання, зняти кошти з банківських рахунків для сплати податків, а отже, усуває розрив між наданням звітності та сплатою податку. Таким чином, функції податкових органів можуть бути істотно скорочені, як і чисельність адміністративного персоналу податкових інспекцій; при цьому використання blockchain для отримання даних з оподаткування знизить імовірність податкових суперечок і перевірок.

Першими змінами можуть стати відмова від податкових декларацій та перехід до цифрових податкових рахунків, що дає змогу переглядати й оновлювати податкову інформацію, своєчасно отримувати новини та сплачувати податкові зобов'язання. Завдяки цьому суспільство матиме єдину, централізовану цифрову податкову систему-платформу, котра працюватиме в режимі реального часу. Кроки в окресленому напрямі зроблені вже багатьма країнами, що мають на меті створення найсучаснішої, найефективнішої податкової адміністрації, легкої в користуванні та зі спрощеним адмініструванням у форматі цифрового оподаткування. [7, с. 17 – 19]

Останнім часом усе більше з'являється робіт, у яких висвітлено зв'язок податків і нових технологій (таких як роботизація, «великі дані», blockchain). Не менше уваги приділяється питанням електронного податкового адміністрування та контролю. Аналіз досліджень з вищезазначених питань дозволив визначити основні напрями, що стосуються змін, які привносять нові технології та форми ведення бізнесу в економіку й оподаткування. Слід зазначити, що наведені дані є неповними апіорі та схильними до змін уже найближчим часом, адже буквально щодня у світі з'являються нові технології. Так, наприклад, нещодавно штучний інтелект був науковою фантастикою, а тепер на конференції «Beneficial AI 2017» І. Маск, С. Хокінг та інші дослідники розробили та підписали список із 23 основних принципів, яких варто дотримуватися при розробці штучного інтелекту. П'ятдесят років тому було виготовлено першого промислового робота, а сьогодні вже досліджуються питання взаємодії роботів у складному середовищі та проблеми, пов'язані з їх здатністю до самостійного навчання.

Висновки з проведеного дослідження. 1. Технологія blockchain представляє собою цифровий

реєстр, в якому хронологічно і публічно враховуються всі транзакції електронної валюти. Іншими словами, блокчейн слугує розподіленою і децентралізованою базою даних, сформованою учасниками системи, в якій неможливо фальсифікувати дані через хронологічний запис і публічне підтвердження усіма учасниками мережі транзакції, а також повний контроль учасника системи свого цифрового активу.

2. Blockchain є відносно новою концепцією з високим потенціалом, відповідно потребує додаткових досліджень для її ефективного застосування у нових галузях, таких як адміністрування податків.

3. Blockchain -податки можуть кардинально змінити фінансову звітність і податкові витрати суб'єктів господарювання. Однак для того, щоб належним чином використати потенціал цих нових можливостей і створити сприятливе для

смарт-підприємств інституційне середовище в цій сфері, необхідно зосередити спільні зусилля урядовців та підприємців на синхронізації фінансових і технологічних інновацій.

4. Використання blockchain -технологій в адмініструванні податків здатне принципово змінити систему розрахунків, що призведе до перегляду системи податкового адміністрування. Використання цієї технології надасть податковим адміністраціям вільний доступ до операцій підприємств, що призведе до істотного скорочення функцій податкових органів та чисельності адміністративного персоналу податкових інспекцій; при цьому використання blockchain для отримання даних з оподаткування знизить імовірність податкових суперечок і перевірок.

У подальших наукових дослідженнях пропонується розглянути перспективні сфери застосування технології blockchain.

Література:

1. Как работает блокчейн. – Режим доступа: [http://www.tadviser.ru/index.php/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%8F:%D0%91%D0%BB%D0%BE%D0%BA%D1%87%D0%B5%D0%B9%D0%BD_\(Blockchain\)](http://www.tadviser.ru/index.php/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%8F:%D0%91%D0%BB%D0%BE%D0%BA%D1%87%D0%B5%D0%B9%D0%BD_(Blockchain)).
2. Стефанчук Р. Інформаційні технології та право: quo vadis? / Н. Стефанчук // Право України. – 2018. – № 1. – С. 30-50.
3. Задорожна А. В. Перспективи розвитку біткоїнів у світі / А. В. Задорожна // Економіка. Фінанси. Право. 2016. – № 11. – С. 17-20.
4. Тейпкотт А. Blockchain Revolution / А. Тейпкотт, Д. Тапскотт. Нью-Йорк: Random House LLC, 2016. – 324 с.
5. Блокчейн: Схема новой экономики / Мелани Свон : [перевод с английского]. – Москва : Издательство «Олимп-Бизнес», 2017. – 240 с.
6. Проскура К.П. Податкове адміністрування в Україні в посткризовий період: ефективність та напрями модернізації / К.П. Проскура – К.: ТОВ «Емкон», 2014. – 376 с.
7. Бабкін А. В., Буркальцева Д. Д., Пшеничніков В. В., Тюлін А. С. Криптовалюта і блокчейн технології в цифровій економіці. [Електронний ресурс] / А. В. Бабкін, Д.Д. Буркальцева, В.В. Пшеничніков, А.С. Тюлін // Розвиток, генезис. – Режим доступу: https://ntv.spbstu.ru/fulltext/E10.5.2017_01.PDF

Чекаловская Галина Збиславовна

кандидат экономических наук,
старший преподаватель кафедры фундаментальных
и специальных дисциплин
Чертковского учебно-научного института предпринимательства и бизнеса
Тернопольского национального экономического университета

Лось Анастасия Анатольевна

студентка
Чертковского учебно-научного института предпринимательства и бизнеса
Тернопольского национального экономического университета

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ BLOCKCHAIN-ТЕХНОЛОГИЙ В УКРАИНЕ

Аннотация

В статье исследованы возможности применения технологии blockchain в Украине. В частности, определена сущность и предпосылки развития blockchain, принципы и специфика функционирования. Приведены результаты обзора развития blockchain-инфраструктуры, что позволяет улучшить в условиях глобализации ориентированы на потребителя цифровые услуги по принципу доверия. Определены преимущества и недостатки введения соответствующей технологии. Выделены проблемы, которые нужно решить для эффективного ее использования. Раскрыты возможности использования технологии блокчейн в системе налогового администрирования.

Ключевые слова: технология blockchain, криптовалюта, цифровая экономика, информационные технологии, транзакция, smart contracts.

Chekalovska Halina

PhD, Lecturer of

Department of Fundamental and Special Disciplines

Chortkiv Educational and Scientific Institute of Entrepreneurship and Business
of Ternopil National Economic University**Los Anastasia**

Student

Chortkiv Educational and Scientific Institute of Entrepreneurship and Business
of Ternopil National Economic University**CURRENT TRENDS OF BLOCKCHAIN-TECHNOLOGY DEVELOPMENT IN UKRAINE****Summary**

The article explores the possibilities of using blockchain technology in Ukraine. In particular, the essence and preconditions of blockchain development, principles and specifics of functioning are determined. The results of the review of the development of blockchain infrastructure, which allows to improve in the globalization of consumer-oriented digital services on the principle of trust. The advantages and disadvantages of introducing the relevant technology are highlighted. The problems that need to be resolved for effective use are highlighted. The possibilities of using blockchain technology in the tax administration system are revealed.

Key words: blockchain technology, cryptocurrencies, digital economy, information technology, transaction, smart contracts.

УДК 330.101

Шедяков Владимир Евгеньевичдоктор социологических наук, кандидат экономических наук
независимый исследователь (г. Киев, Украина)**НОВАЯ РОЛЬ РЕГИОНОВ: ОТ ЖЁСТКОЙ ИЕРАРХИИ МИРА
К МНОГОПОЛЮСНОСТИ, ГИБКОСТИ И ПЕРЕМЕНЧИВОСТИ**

Организационно-управленческая оптимизация регионализации вписывается в широкий исторический контекст глобальных трансформаций. Рассматриваются отличительные черты формирующихся политико-экономических трендов. Изменение условий изучается в качестве фактора эффективности регуляторного курса. Определяется исторический диапазон возможных социально-экономических ответов регионов на вызовы времени. Выявляются ресурсы, рамки и параметры необходимых уточнений существующей практики.

Ключевые слова: регион, регионализация, децентрализация, организация, управление.

Постановка проблемы. При наметившемся дрейфе структурирования системы международных экономических отношений в глобальном масштабе осуществляется переход от жёсткой иерархичности в «табели о рангах» к разнообразию моделей, гибкости альянсов и переменчивости подходов. И с изменением условий выживает тот, кто готов и сможет использовать новые тенденции в свою пользу. Формирование экономики познающего общества требует акцентирования методов стимулирования как индивидуального поведения, так и желательных общественных изменений – в качестве основного ресурса организационно-управленческих отношений. Времена сжатых трансформаций, форсированных изменений включают осуществление кардинальных, парадигмальных скачков. Не сумевшие сформировать «почки роста» могут превратиться в резервации архаических общественных укладов и зоны опосредованных конфликтов. Приходящая эпоха, включающая в свои определения характеристики «познания», «информационной» и т.п., для вывода на траектории стабильного развития органично востребует деятельности по получению, обработке, распространению знания. Однако превращение научно-интеллектуального потен-

циала в полноценный фактор общественной жизни требует активизации, в частности – стимулирования желательных трансформаций, прежде всего, путём культивирования мотивирующей среды и поддержки научно-образовательно-производственных кластеров как точек развития. Стратегическая проблема, таким образом, – выдвигание и культивирование Сверхпроекта, обеспечивающего созидательную направленность кристаллизации перспектив, поддерживающего идентичность и суверенитет, сплачивающего и мотивирующего на реализацию малых проектов прорывного уровня. Задача регуляторного курса и управленческих композиций – динамический баланс стратегии, тактики и оперативного искусства общественных изменений при консолидации устойчивости нравственной основы общества и максимизации диапазона про-социального инновационного поиска.

Анализ публикаций. Теоретико-методологическими основаниями исследования являются, прежде всего, принципиальные разработки И. Алексеенко, Ж. Алфёрова, А. Ачлея, Ф. Броделя, Д. Баймана, А. Барда, Г. Бехманна, А. Бузгалина, С. Бэннона, В. Вазюлина, И. Валлерстайна, В. Вундта, Т. Габбард, А. Гаспаряна,

В. Геца, А. Гора, А. Горца, А. Гринспена, Дж. Гэлбрейта, Э. Гэмбла, Ж. Дави, Ж. Делёза, М. Делягина, И. Джохадзе, В. Дрожжинова, Дж. Дугласа, А. Дынкина, Я. Зодерквиста, В. Ефимова, П. Ещенко, А. Зиновьева, В. Зомбарта, Э. Ильенкова, И. Ильина, В. Иноземцева, Д. Калаича, М. Калашникова, С. Караганова, М. Кастельса, М. Китинга, А. Колганова, В. Корнилова, С. Кургиняна, Г. Малинецкого, О. Матвейчева, И. Острецова, К. Омае, В. Полеванова, Г. Померанца, В. Пякина, А. Рара, Е. Режабека, Г. Рейнгольда, А. Рэнда, П. Робертса, В. Сагатовского, Т. Сакайи, Б. Сандерса, Г. Селье, Б. Славина, Е. Спицына, В. Толстых, Дж. Урри, А. Ухтомского, П. Фейерабенда, Й. Хейзинги, С. Хелемендика, У. Эко, Л. Эрхарда. Известные футурологи (А. Азимов, И. Бестужев-Лада, И. Ефремов, В. Катасонов, С. Переслегин, Д. Перетолчин, А. и Б. Стругацкие, Ж. Фреско, А. Фурсов, М. Хазин, О. Четверикова и др.) представили свои позиции в вопросе формирования личности и структурирования общества. Многие аспекты украинских трансформаций отражены, в частности, А. Амошей, О. Балакиревой, В. Буткалюк, Т. Добровой, Е. Головахой, В. Голяном, С. Гуренко, Е. Копатько, Г. Крючковым, Э. Либановой, В. Лисицким, В. Мунтияном, В. Небоженко, Н. Паниной, В. Сусловым, и др. Существенный аналитический аппарат предоставляют также идеи учёных и практиков Брукингского института (Brookings Institution), Международного дискуссионного клуба «Валдай», Международного форума «Евразийский образовательный диалог», Петербургского международного экономического форума, Ярославского инвестиционного форума, корпорации Рэнд (RAND Corporation, Research and Development), Стратфора (Stratfor, Strategic Forecasting Inc.), Фонда «Наследие» (Heritage Foundation), Центра стратегических и международных исследований (CSIS, The Center for Strategic and International Studies), Римского клуба и Зальцбургского семинара. **Цель статьи** – освещение условий приведения потенциала организационно-управленческих возможностей регионализации в соответствие с исторической динамикой и формируемыми ею требованиями.

Изложение основного материала. Высшая ценность в экономике складывающихся мировых перспектив – способности, стало быть основная задача управленческих композиций – нахождение эффективных форм объединения стратегии, тактики и оперативного искусства в максимизации массива просоциального творчества. Культивирование Сверхпроектов развития, дополняемых чередой малых и средних проектов, – организационное решение общественного структурирования [1-3].

Однако возникновение новых систем сдержек и противовесов происходит путём многочисленных конфликтов, стимулирующих расползание хаоса. Причём в ситуации вызревания нового способа воспроизводства в общественной оболочке и при хозяйственном укладе старого типа уже именно реакционные попытки сохранить прежнее и сдержать напор инноваций плодят хаос (порой неподконтрольный), тогда как поддержка нового и становится ведущей формой политико-экономической упорядоченности. Перезревшее

состояние экстенсивного освоения природных и общественных ресурсов, зияющего на стимулах освоения всё новых рынков (и, стало быть, заинтересованного в разнообразии информационных противостоятелей, торговых войн, военных интервенций и т.д., в т.ч. путём умножения прокси-столкновений), естественным образом исторгает многоуровневость иррациональных форм. Одновременно укрепляются возможности принципа превращённых форм. Между тем, полицентризм и ризомичность развития заведомо отрицают и единственность «точки сбора» будущего, и общность модели развития. Формируется ряд взаимодействующих (партнёрски и конкурентно) центров, каждый из которых культивирует удобные для себя варианты структурирования общественной жизни [4-9]. Вырастают новые как международные, так и внутрирегиональные инструменты для перехвата запала у потерявший потенциал прежних. В числе как противоречий эпохи, так и противоборств переходного периода выделяется антагонизм между организаторами-хозяйственниками, с одной стороны, и финансовыми спекулянтами и пиарщиками, с другой. Их задачи, приоритеты и ресурсы отличны. При этом для финансово-спекулятивного капитала и пиар-бизнеса привязка к конкретной территории и населению ещё слабее, ещё условнее. Соответственно, одной из форм противостояния становится несоответствие подходов у государств и надгосударственных структур (в частности, NGO). Укрепление суверенитета требует актуализации ресурсно-методологических баз эндогенного развития и акцентирования новейших технико-технологических укладов глубокой переработки при повышении веса интеллектуального творчества. Ни сырьевая ориентация, ни туристическая отрасль, ни агробизнес (будучи важными частными составляющими экономики) в обществе знания основой и стабильного развития, и безопасности, и даже экономического суверенитета стать не в состоянии. Обеспечение реальной приоритетности образовательно-научно-производственных комплексов – неперемное условие борьбы за пристойное место в формирующемся мире, где тон начинают задавать анклав «экономики знаний» [10-13].

Важнейшая миссия государственного управления вкупе с местным самоуправлением – высвобождение человека из-под спуда рутинных повседневных проблем для концентрации на просоциальных развитии и реализации его творческих задатков. В частности, это ориентирует на пересмотр итогов приватизации и переоценку шаблонных мантр на тему заведомой эффективности частной собственности. Не только декларирование, но и действительное следование абстракциям чистого рынка, совершенной конкуренции, свободного ценообразования, открытого общества и т.д. – отнюдь не предохраняет от исторического тупика и неэффективности выбора. Так, **«капитал вызывает к жизни две общественные силы, которые он не может до конца содержательно себе подчинить: обобществление (в материальном производстве) и массовую творческую деятельность (в креатосфере).** Обе эти силы требуют (в ко-

нечном итоге) **решения двух «сверхзадач» будущего общества – планомерности (производства) и освобождения (труда)**» [14 с. 447]. Возврат принципов социального государства и широкого развития социальной экономики – предпосылки повышения продуктивности общественного устройства. Более того, общественное сознание отрицает справедливость раздачи как государственного имущества (созданного поколениями трудящихся), так и национального достояния (принадлежащего всему народу) [15–20]. Причём это касается отнюдь не только «этики (пере)распределения», но и пронизывает весь комплекс общественных отношений, опять-таки требуя первоочередной демократизации и гуманизации системообразующих отношений труда, собственности и управления. Специфический характер нынешней модернизации предполагает резкое увеличение значения рефлексивных и бесструктурных свойств многоканальности эффективного управления. Ныне, с одной стороны, происходит движение от монопольной в определяющих чертах картины мира (в частности, отражаемой осознанием его в матрице экономического мышления), навязываемой официальной доктриной, к выбору (желательно, осознанному) каждого. Т.о. опять-таки без обеспечения научного уровня методологического обеспечения, развития умения думать, вкуса к строгим формулировкам и точному рассуждению соучастие в управлении бессмысленно и аморально. С другой стороны, инверсионность проведения перемен, требует как вовлечения широких масс трудящихся в процессы осуществления управления и контроля, с другой, – использования механизмов государства и самоуправления в оптимизации безопасности и развития общества.

Что, в свою очередь, заостряет задачи обеспечения подготовленности широких слоёв трудящихся к этому, в частности – качества образования и самообразования. Речь, безусловно, отнюдь не о тренингах и натаскивании либо информированности и эрудиции, даже не только о профессиональном мастерстве – о качестве методологических знаний, навыков и умений. Вместе с тем, нравственное чувство вырабатывает представления о запретности определённых практик и позволяет предохранять человечество от самоуничтожения [21–23]. Соответственно, с увеличением совокупной мощи человечества роль нравственного фактора принятия решений возрастает, позволяя полнее раскрывать возможности и гасить опасности, ослабляя риски.

Переход в структурировании миропорядка от статики жёсткой иерархии к динамике гибких альянсов усиливает значение регионов как балансов, способствующих безопасности и развитию. Последовательная децентрализация и комплексная регионализация – путь к восстановлению качества управляемости. Бессмысленно следование внешнему канону, необходим комплекс решений, позволяющих в конкретных условиях объединить логики посткризисные и развития. Т.о. универсализм подходов остаётся в прошлом, движение к логике свободы является отказом от единственности любого базиса развития. При

этом происходят изменения не только отдельных социально-политических институтов, но и всей культурной среды, отношений, структур. Причём никакая группа управленцев не может быть «независимымдемиургом», а с каждой новой контролирующей инстанцией дополнительно мультиплицируются общественные отношения, в свою очередь выходящие из-под контроля. А вот наличие органичного комплекса общественных регуляторов – условие прогресса, усложнение этих регуляторов – признак прогресса, необходимость соответствия управляющей системы управляемой целостности. Более того, чем более соответствующим конкретике становится решение, тем более богатый арсенал возможностей оно открывает. Ибо чем больше оснований у региона и общества, чем более сложной является внутренняя структура, тем более устойчива она в периоды и относительной стабильности, и форсированных изменений, тем более способна к развитию. Возникает представление о новом регионализме как порождению уже глобального этапа международных отношений, когда задачи внутреннего развития подчиняют себе борьбу за внешние рынки (в т.ч. рабочей силы, сырья, технологий и др. – прежде всего, высокотехнологичные). В частности, рассмотрение европейского опыта поиска компромиссов и балансов как пути к гармоничному политико-экономическому развитию дополнительно акцентирует административный опыт и территориально-управленческое структурирование Бельгии [24–27].

Выводы из исследования: 1. Высшая ценность в экономике складывающихся мировых перспектив – способности; стало быть, основная задача как всего регуляторного курса, так и отдельных управленческих композиций – нахождение эффективных форм объединения стратегии, тактики и оперативного искусства в максимизации массива просоциального творчества. Культивирование Сверхпроектов развития, дополняемых чередой малых и средних проектов – организационное решение продуктивного общественного структурирования.

2. Важнейшая миссия государственного управления вкупе с местным самоуправлением – высвобождение человека из-под спуда рутинных повседневных проблем для концентрации на просоциальных развитии и реализации его творческих задатков.

3. В числе как противоречий эпохи, так и противоборств переходного периода выделяется антагонизм между организаторами-хозяйственниками, с одной стороны, и финансовыми спекулянтами и пиарщиками, – с другой. Укрепление суверенитета требует актуализации ресурсно-методологических баз эндогенного развития и акцентирования новейших технико-технологических укладов глубокой переработки при повышении веса интеллектоёмкого творчества. Обеспечение реальной приоритетности образовательно-научно-производственных комплексов – неременное условие борьбы за пристойное место в формирующемся мире.

4. Формы органичного соединения нравственного отношения к миру (прежде всего, на основе базовых ценностно-смысловых комплексов) и го-

товности к конвейерной инновационности жизнедеятельности – необходимость долговременного устойчивого развития общества.

5. Регионы – не пассивные, а активные участники изменений. Переход в структурировании миропорядка от статики жёсткой иерархии к динамике гибких альянсов усиливает значение регионов как балансёров, способствующих безопасности и развитию. Последовательная децен-

трализация и комплексная регионализация – путь к возобновлению управляемости.

Дальнейшие перспективы в этом направлении. Обеспечение плодотворности последующих научных разведок в данном направлении можно обоснованно ожидать при приоритетном анализе факторов динамичной гармонии объективных и субъективных условий нынешних политико-экономических преобразований.

Литература:

1. Шедяков В.Е. Творчество как решающий ресурс развития. *Challenges and prospects for the development of social sciences in Ukraine and EU countries: comparative analysis* / ed. board: I. Pyrzyk, A. Rejmak, O. Bida, M. Palinchak; Cuiavian University in Wloclawek. Riga: Baltija Publishing, 2019. P. 305-318.
2. Шедяков В.Е. Научно-образовательно-производственные кластеры – точки развития экономики и общества. *Innovative Economy: Processes, Strategies, Technologies: Proceed. of II Intern. Scient. Conf. Kielce, January 26, 2018. Part I. P. 65-67.*
3. Шедяков В.Е. Демократизация системообразующих отношений труда, собственности и управления – предпосылка превращения творчества в конкретно-всеобщее направление развития сущностных сил человека. *Напрями та сучасні фактори розвитку міжнародних відносин: економічні та політичні аспекти*. Матер. Міжнар. наук.-практ. конф. Ужгород, 7-8 грудня 2018. Ч. 2. С. 10-13.
4. Gamble A. *Crisis Without End? The Unravelling of Western Prosperity*. UK: Palgrave Macmillan, 2014. 240 p.
5. Энгель У. Боги денег. Уолл-стрит и смерть американского века. СПб: Питер, 2011. 326 с.
6. Кобяков А.Б., Хазин М.Л. Закат империи доллара и конец «Pax Americana». М.: Вече, 2003. 368 с.
7. Фурсов А.И., Правосудов С.А. На пороге глобального хаоса. Битва за будущее. М.: Книжный мир, 2015. 288 с.
8. Хамел Г., Прахалад К. Конкурируя за будущее. М.: Олимп-Бизнес, 2002. 216 с.
9. Шедяков В.Е. Вектор постсоветских трансформаций как фактор глобальных преобразований. *Economy and Society: the Modern Foundation for Human Development: Proceed. of III Intern. Scient. Conf. Leipzig, April 26, 2019. P. 40-41.*
10. Академик Дынкин: Наука впервые стала национальным приоритетом. Научная Россия. 25.04.2019. URL: <https://scientificrussia.ru/articles/akademik-dynkin-nauka-vpervye-stala-natsionalnym-prioritetom>.
11. Шедяков В.Е. Научно-интеллектуальный потенциал в составе общественного богатства. *Интеллект XXI*. 2018. № 5. С. 148-153.
12. Шедяков В.Е. Активизация научно-интеллектуального потенциала как ресурс стратегического управления. *Стратегії економічного розвитку: держава, регіон, підприємство* / заг. ред. К.С. Шапошникова та ін.: у 2 т. Херсон: Гельветика, 2015. Т. II. С. 148-172.
13. Шедяков В.Е. Формирование экономического суверенитета страны в условиях перехода к обществу знаний на основе развития научно-интеллектуального потенциала и материально-технической базы. *Вісник Одеського національного ун-ту*. 2018. Т. 23. Вип. 8 (73). Економіка. С. 8-13.
14. Бузгалин А.В., Колганов А.И. Пределы капитала: методология и онтология. М.: Культурная революция, 2009. 680 с.
15. Шедяков В.Е. Воплощение идей социального государства: утопия или необходимость, позади или впереди? *Первый независимый научный вестник*. 2015. № 1. Ч. 2. С. 44-48.
16. Шедяков В.Е. Развитие социальной экономики – условие устойчивого прогресса. *Вісник Одеського національного ун-ту*. 2015. Т. 20. Вип. 2/2. Економіка. С. 15- 20.
17. Шедяков В.Е. Значение социального капитала для формирования экономики (пост)современного типа. *Крымский экономический вестник*. 2015. № 1 (14), март. С. 114-121.
18. Шедяков В.Е. Социальная справедливость как фактор стратегической конкуренции. *Рухес*. 2016. № 1. С. 75-84.
19. Шедяков В.Е. Социально-экономические средства воплощения справедливости в постсовременном хозяйствовании. *Бізнес-навігатор*. 2018. Вип. 3-1 (46). С. 16-19.
20. Shedyakov V. Justice in the development of the cultural and civilizational world. *Relevant Issues of the Development of Science in Central and Eastern European Countries: Proceed. of Intern. Scient. Conf. Riga, September 27, 2019. P. 163-165.*
21. Шедяков В.Е. Нравственный аспект активизации научно-интеллектуального потенциала. *Innovative potential of socio-economic systems: the challenges of the global world: Proceed. of Intern. Scient. - Pract. Conf. Lisbon, June 30, 2016. Part II. P. 62-63.*
22. Шедяков В.Е. Ціннісно-сміслові комплекси: з минулого в майбутнє, від культури традиційної до постмодерної. *Економіст*. 2014. № 8 (334). С. 4-5.
23. Шедяков В.Е. Соціокультурні підвалини стимулювання в інноваційній економіці. *Innovations in the development of socio-economic systems: microeconomic, macroeconomic and mesoeconomic levels* / ed. by J. Zukovskis, K. Shaposhnykov. Kaunas: Baltija Publishing, 2016. Vol. 2. P. 83-97.
24. Шедяков В.Е. Реактуализация регионального измерения общественной жизни как предпосылка устойчивого социально-экономического развития. *Стратегії економічного розвитку: мікро- та макроекономічний рівні* / заг. ред. О.Л. Гальцової. Запоріжжя: Гельветика, 2017. С. 209-225.
25. Шедяков В.Е. Децентрация и регионализм как неотъемлемые характеристики новой реальности международных экономических отношений. *Регіональна економіка та управління*. 2019. № 2 (24). Ч. II. С. 148-155.
26. Шедяков В.Е. Обеспечение экономического суверенитета: глобализм и регионализм в социально-экономических отношениях. *Economy and Management: Modern Transformation in the Age of Globalization: Proceed. of II Intern. Scient. Conf. Klaipeda, March 23, 2018. P. 6-8.*
27. Шедяков В.Е. Осуществление децентрализации в контексте тенденций постглобализма. *Сучасні наукові погляди на економічні механізми стимулювання соціально-економічного розвитку*: Матер. Міжнар. наук.-практ. конф. Ужгород, 16 лютого 2019. Ч. 1. С. 78-81.

Шедяков Володимир Євгенович

доктор соціологічних наук, кандидат економічних наук,
незалежний дослідник (м. Київ, Україна)

НОВА РОЛЬ РЕГІОНІВ: ВІД ЖОРСТКОЇ ІЕРАРХІЇ СВІТУ ДО МНОГОПОЛЮСНОСТІ, ГНУЧКОСТІ ТА ЗМІННОСТІ

Анотація

Організаційно-управлінська оптимізація регіоналізації вписується в ширший історичний контекст глобальних трансформацій. Розглядаються відмінні риси політико-економічних трендів, що формуються. Зміна умов вивчається в якості фактора ефективності регуляторного курсу. Визначається історичний діапазон можливих соціально-економічних відповідей регіонів на виклики часу. Виявляються ресурси, рамки і параметри необхідних уточнень існуючої практики.

Ключові слова: регіон, регіоналізація, децентралізація, організація, управління.

Shedyakov Vladimir

DSc (Sociology), PhD (Econ.)
Free-lance (Kyiv, Ukraine)

A NEW ROLE OF REGIONS: FROM A RIGID HIERARCHY OF THE WORLD TO MULTI-POLES, FLEXIBILITY AND VARIABILITY

Summary

Organizational and managerial optimization of regionalization fits into the broad historical context of global transformations. The distinctive features of emerging political and economic trends are considered. Changes in conditions are studied as a factor in the effectiveness of the regulatory course. The historical range of possible socio-economic responses of the regions to the challenges of the time is determined. The resources, limits and parameters of the necessary refinements of existing practice are identified.

Key words: region, regionalization, decentralization, organization, management.

УДК 338.485:332.146.2(477.41)

Юхименко Петро Іванович

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки та економічної теорії
Білоцерківського національного аграрного університету

Задорожна Руслана Павлівна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
Білоцерківського національного аграрного університету

Зубченко Вікторія Володимирівна

кандидат економічних наук,
асистент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Білоцерківського національного аграрного університету

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ЯК АКТИВАТОР ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КИЇВСЬКОГО РЕГІОНУ

Стаття присвячена дослідженню потенціалу та тенденцій розвитку туристичної діяльності на Київщині в 2000-2017 рр. Доведено, що формування ефективної туристичної політики в регіоні стає особливо актуальним в умовах значного невикористаного потенціалу туристичної галузі області та інших макрорегіонах. Розкрито, що туристична кластеризація є особою формою внутрішньої інтеграції та співпраці, яка може забезпечити високу конкурентоспроможність регіону та покращити його соціально-економічне становище. Проаналізовано переваги кластерного підходу до управління дестинаціями на території м. Біла Церква, які полягають у комбінації кооперації та конкуренції з метою отримання синергетичного економічного ефекту від діяльності.

Ключові слова: туристична кластеризація, внутрішній туризм, внутрішня інтеграція, управління дестинаціями, статистика туризму.

Постановка проблеми. Сучасний цивілізаційний розвиток сприяє значному зростанню ролі туризму в світовій економіці, соціальних структурах та культурі. Глобалізаційні та євроінтегра-

ційні процеси, які вже відчутні і в нашому регіоні охоплюють все більше сфер діяльності людини, знаходять своє відображення не лише в продуктивній діяльності економіки, але і в тому, де та

яким чином громадяни проводять своє дозвілля.

Зростання кількості туристів є однією з прикмет сьогодення. Сучасний туризм – це «потужна світова індустрія, на яку припадає 30 % світової торгівлі послугами і 10 % – світового валового продукту» [8, с. 8]. Він є відображенням розвитку демократизації суспільства, підвищення культурного рівня людей, поліпшення здоров'я населення; вносить свій внесок у соціально-економічний розвиток міст, регіонів і країни в цілому.

Для громадян з пострадянських республік розпад СРСР та реінтеграція їх країн в загальноцивілізаційний простір спостили реалізацію права на свободу пересування, що зумовило збільшення кількості закордонних туристичних подорожей. З іншого боку, зростає також кількість іноземців, які відвідують Україну. Додатковим стимулом для виїзного туризму наших співгромадян стало запровадження безвізового режиму між Україною та Єврозоном.

Ті країни та окремі території, які завдяки «туристичному іміджу» є привабливими для гостей, отримують значні економічні вигоди. Притоки фінансових ресурсів від туристичного бізнесу, створення нових робочих місць та розвиток інфраструктури сприяють розвитку економіки туристичних регіонів.

Проте, якщо взяти найбільше місто регіону з величезним туристичним потенціалом м. Біла Церква, то туризм приносить поки що незначну частку фінансових надходжень до міського бюджету (0,2% 2018 р). Причиною цього є не тільки недостатність кількості туристичних ресурсів, а й організації туристичної діяльності.

Кластеризація туристичної галузі – один з новітніх способів розвитку рекреаційно-туристичної діяльності, що дозволяє об'єднати та структурувати різні сфери діяльності в єдину для отримання максимального ефекту. Зважаючи на вищесказане, запровадження розвитку нових кластерів туризму в регіоні є актуальним. Аналіз рекреаційно-туристичного потенціалу, прогнозування подальшого туристичного розвитку та розробка нових методів туристичного управління міста мають визначальне значення для розуміння перспектив туризму в місті та Київському регіоні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретико-методологічною основою нашого дослідження в області туристичної кластеризації стали концептуальні ідеї вітчизняних та зарубіжних науковців. Серед них варто виокремити праці українських вчених, таких як: Д. І. Ба-

сюк, В. В. Гоблик, М. П. Мальська, В. І. Сідоров, А. Ю. Парфіненко, К. І. Босенко, Д. М. Стеченко, та праці зарубіжних науковців, а саме М. Портера, М. Енрайта, М. Фельдмана, Дж. Хертога, М. Стейнера, В. Прайса, Е. Бергмана, Б. Гаррета, С. Девіса, Д. Джереффі, М. Кастельса, П. Кругмана, К. Моргана, Е. Менсфілда, Б. Харрісона.

Метою статті є розкриття особливостей функціонування туристичних кластерів, аналіз тенденцій туристичної діяльності на Київщині та оцінювання перспектив розвитку процесів класифікації у туристичній галузі м. Біла Церква на основі раціонального використання рекреаційного та історико-культурного його потенціалів.

Виклад основного матеріалу. Закон України «Про туризм» [9] визначає його як «тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає». Туристом згідно цього закону вважається «особа, яка здійснює подорож по Україні або до іншої країни з не забороненою Законом країни перебування метою на термін від 24 годин до одного року без здійснення будь-якої оплачуваної діяльності та із зобов'язанням залишити країну або місце перебування в зазначений термін».

Законодавчо визначені також організаційні форми (рис. 1) та види туризму.

Види туризму виділяються в залежності від низки ознак (категорії туристів, їх цілей, відвідуваних об'єктів тощо), а саме: дитячий, молодіжний, сімейний, для осіб похилого віку, для інвалідів, культурно-пізнавальний, лікувально-оздоровчий, спортивний, релігійний, екологічний (зелений), сільський, підводний, гірський, природницький, мисливський, автомобільний, самодіяльний і т. ін.

З огляду на важливість та різноманітність туристичної діяльності вона є об'єктом регулювання з боку державних та міжнародних органів, котрі для виконання своїх управлінських функцій потребують надійної статистичної інформації, що її забезпечує статистика туризму. Державні статистичні спостереження зі статистики туризму мають організаційну форму статистичної звітності (табл. 1).

За даними Головного управління статистики в Київській області [1], всього за період 2000-2017 рр. було оздоровлено 633218 дітей. В 2017 р. кількість дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку, становила 415; в них цього року перебували 34819 ді-

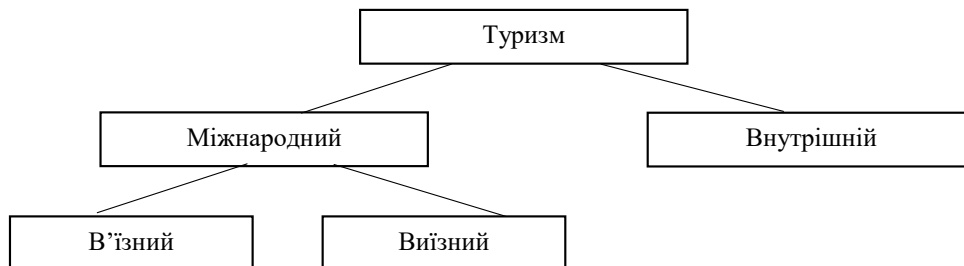

Рис. 1. Організаційні форми туризму

Джерело: складено авторами

тей. Це дещо менше, ніж в попередньому році (на 18 закладів та 985 дітей відповідно). Загалом за період 2000–2017 рр. (рис. 2) найбільше дитячих закладів оздоровлення та відпочинку працювало влітку 2011 р. (553 заклади), а максимальна кількість дітей, що в них перебували, спостерігалась в 2013 р. і становила 47214 осіб. Починаючи з 2014 р. спостерігається відчутне скорочення як

мережі закладів, так і кількості дітей, причому в 2015 р. кількість функціонуючих закладів (382) була найменшою починаючи з 2007 р., а кількість дітей, що в них перебували (30566 осіб) – найменшою з 2004 р.

При збільшенні кількості закладів впродовж досліджуваного періоду характерним є зменшення їх масштабності (табл. 2).

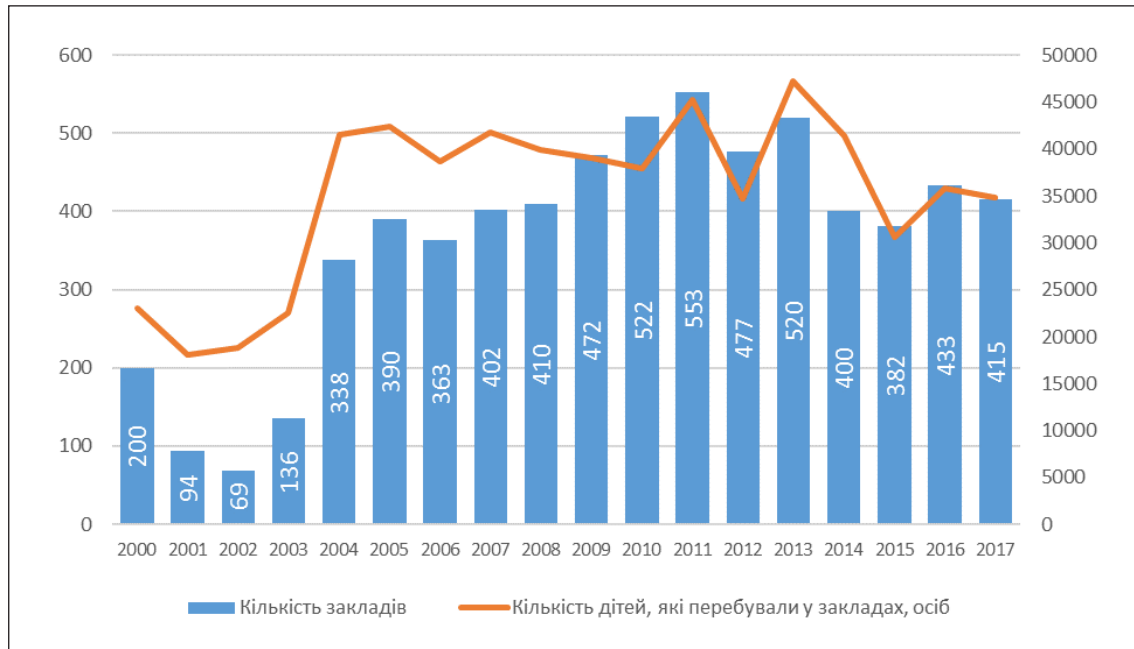

Рис. 2. Показники діяльності дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку в Київській області за період 2000–2017 рр.

Джерело: складено авторами за даними [1]

Таблиця 1

Характеристика державних статистичних спостережень зі статистики туризму

Назва форми звітності	Індекс форми	Періодичність подання	Хто подає	Мета
Звіт дитячого закладу оздоровлення та відпочинку за літо 20__ року	1-от	один раз на рік	дитячі заклади оздоровлення та відпочинку	Збирання, розроблення, узагальнення та поширення даних щодо мережі дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, чисельності оздоровлених у них дітей
Звіт про діяльність колективного засобу розміщування за 20__ рік	1-КЗР	річна	– юридичні особи, відокремлені підрозділи юридичних осіб, які надають послуги з тимчасового розміщування; – фізичні особи-підприємці, які надають послуги з тимчасового розміщування	Збирання, розроблення, узагальнення та поширення даних щодо діяльності готелів та аналогічних засобів розміщування, спеціалізованих засобів розміщування
Звіт про туристичну діяльність за 20__ рік	1-туризм	річна	– юридичні особи – суб'єкти туристичної діяльності; – фізичні особи-підприємці – суб'єкти туристичної діяльності	Збирання, розроблення, узагальнення та поширення даних з питань діяльності туроператорів та турагентів.

Джерело: складено авторами за [6]

Таблиця 2

Середня кількість дітей, що перебували в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку в Київській області за період 2000–2017 рр.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
осіб	115	192	273	165	123	109	106	104	97	83	73	82	73	91	103	80	83	84

Джерело: розраховано авторами за даними [1]

Розміщування прибулих туристів може відбуватись в колективних засобах розміщування, до яких починаючи з 2011 р. відносяться заклади двох типів [6]:

– готелі та аналогічні засоби розміщування – це колективні засоби розміщування, що складаються більше ніж із семи номерів; мають єдине керівництво; надають готельні послуги, зокрема обслуговування в номерах, щоденне заправлення ліжок та прибирання кімнат і санвузлів; згруповані в класи і категорії відповідно до переліку надаваних послуг і наявного устаткування,

– спеціалізовані засоби розміщування – це засоби розміщування, що можуть бути безпробутковими, мають єдине керівництво, надають мінімум готельних послуг (крім щоденного заправлення ліжок), не обов'язково мають номери, а можуть мати одиниці житлового типу або колективні спальні приміщення, і, крім розміщування, виконують ще яку-небудь функцію (лікування, оздоровлювання, соціальну допомогу, транспортування тощо).

До першого типу колективних засобів розміщування відносять готелі, мотелі, готельно-офісні центри, кемпінги, клуби із приміщенням для проживання, гуртожитки для приїжджих, туристські бази, гірські притулки, студентські літні табори та інші місця для тимчасового розміщування. Спеціалізовані засоби розміщування – це санаторії, дитячі санаторії, пансіонати з лікуванням, дитячі заклади оздоровлення цілорічної дії, дитячі центри, санаторії-профілакторії, бальнеологічні лікарні, грязелікарні, будинки відпочинку, пансіонати відпочинку, бази відпочинку, оздоровчі заклади 1-2 денного перебування [7, с. 203]. Місто Біла Церква в своєму кластерному потенціалі мають обидва типи закладів.

Як видно з табл. 3, в 2017 р. мережа колективних засобів розміщування Київщини налічувала 162 заклади, причому за 2011-2017 р. двічі відбувалось суттєве збільшення їх кількості: в

2013 р. на 36 одиниць (або на 26,9 %) порівняно з 2012 р. і в 2016 р. на 18 одиниць (або на 11,4 %) порівняно з 2015 р. В обох випадках зростання відбувалось за рахунок збільшення кількості готелів та аналогічних засобів розміщування. Натомість кількість спеціалізованих засобів розміщування систематично зменшувалась впродовж досліджуваного періоду, скоротившись в 2017 р. порівняно з 2011 р. на 35 закладів або на 40,7 %.

Подібною була динаміка показника кількості місць у відповідних колективних засобах розміщування: у готелях на аналогічних засобах вона зростала за період 2011-2017 рр. на 2186 місця (або на 69,2 %), тоді як у спеціалізованих засобах – скоротилась на 4522 місця (або на 37,1 %). Як підсумок, в цілому кількість місць в колективних засобах розміщування за період дослідження скоротилась на 2336 місця або на 15,2 %.

Зміни абсолютних значень кількості колективних засобів розміщування та місць в них викликали зміни їх структури (рис. 3). В обох структурах відбулись зрушення на користь готелів та аналогічних засобів розміщування. Їх частка в загальній кількості колективних засобів розміщування зросла на 29,1 процентних пункти – з 39,4 % в 2011 р. до 68,5 % в 2017 р., завдяки чому структура змінилась майже протилежним чином порівняно з тим, якою вона була в 2011 р.

У структурі місць в колективних засобах розміщування частка спеціалізованих засобів розміщування скоротилась на 20,5 процентних пункти – з 79,4 % в 2011 р. до 58,9 % в 2017 р.

Таким чином, інфраструктура розміщування туристів в Київській області змінюється в напрямку збільшення частки закладів, що надають виключно готельні послуги. Натомість поступово скорочується кількість та частка закладів (а також місць в них і, відповідно осіб, що в них перебували), які забезпечують отримання додаткових послуг (лікувальних, оздоровчих тощо).

Таблиця 3

**Показники діяльності колективних засобів розміщування
Київської області за період 2011-2017 рр.**

	Кількість колективних засобів розміщування, од			Кількість місць, од			Кількість осіб, що перебували у колективних засобах розміщування, осіб		
	усього	у тому числі		усього	у тому числі		усього	у тому числі	
		першого типу*	другого типу**		першого типу*	другого типу**		першого типу*	другого типу**
2011	142	56	86	15353	3159	12194	222121	169117	53004
2012	134	57	77	14945	3204	11741	232239	182727	49512
2013	170	93	77	16572	4797	11775	242648	195427	47221
2014	164	89	75	16578	4758	11820	224780	175776	49004
2015	158	87	71	16559	4960	11599	202471	161327	41144
2016	176	114	62	15744	5277	10467	294844	249797	45047
2017	162	111	51	13017	5345	7672	293519	250668	42851
Базисні характеристики інтенсивності динаміки (2017 р. порівняно з 2011 р.):									
Абсолютний приріст	20	55	-35	-2336	2186	-4522	71398	81551	-10153
Темп приросту, %	14,1	98,2	-40,7	-15,2	69,2	-37,1	32,1	48,2	-19,2

* готелі та аналогічні засоби розміщування, ** спеціалізовані засоби розміщування

Джерело: складено авторами за даними [1]

При збільшенні кількості осіб, що перебували в колективних засобах розміщування в 2017 р. порівняно з 2011 р. на 32,1 %, кількість тих з них, що перебували в готелях та аналогічних засобах розміщування, зросла на 48,2 %, тоді як відвідувачів спеціалізованих засобів стало менше на 19,2 % (див. табл. 3).

Мережа суб'єктів туристичної діяльності в Україні охоплює туроператорів, турагентів та суб'єктів, що здійснюють екскурсійну діяльність. Як видно з табл. 4, кількість суб'єктів туристичної діяльності, що працюють на Київщині (в цілому та за окремими категоріями), та їх частка у відповідних загальноукраїнських показниках впродовж останніх років зростає, що свідчить про розвиток туристичної діяльності в столичній області.

Що стосується структур мереж суб'єктів туристичної діяльності по країні в цілому та в Київській області (табл. 5), то вони є доволі подібними, причому їх схожість збільшується в кінці

досліджуваного періоду – коефіцієнт подібності структур зріс з 0,884 в 2011 р. до 0,917 в 2017 р.

Переважну частину суб'єктів туристичної діяльності складають туристичні агенти; частки суб'єктів, що здійснюють екскурсійну діяльність, є найменшими. Частка туроператорів на Київщині є меншою, ніж по Україні в цілому, більш ніж вдвічі.

Як видно з рис. 4, для туристичних потоків Київщини характерна значна волатильність. За період 2000–2017 р. максимальна кількість туристів, що обслуговувались туроператорами і турагентами області, спостерігалась в 2002 р., коли вона складала 53648 осіб; мінімальна – в 2006 р. – 8664 осіб.

Щодо превалюючого напрямку туристичних потоків, то це міжнародний виїзний туризм, обсяги якого відчутно зросли в 2016 р. (в 2,16 рази порівняно з 2015 р.) та в 2017 р. (в 3,2 рази порівняно з 2015 р.).

Обсяги внутрішнього організованого туризму систематично скорочуються. Найбільше вну-

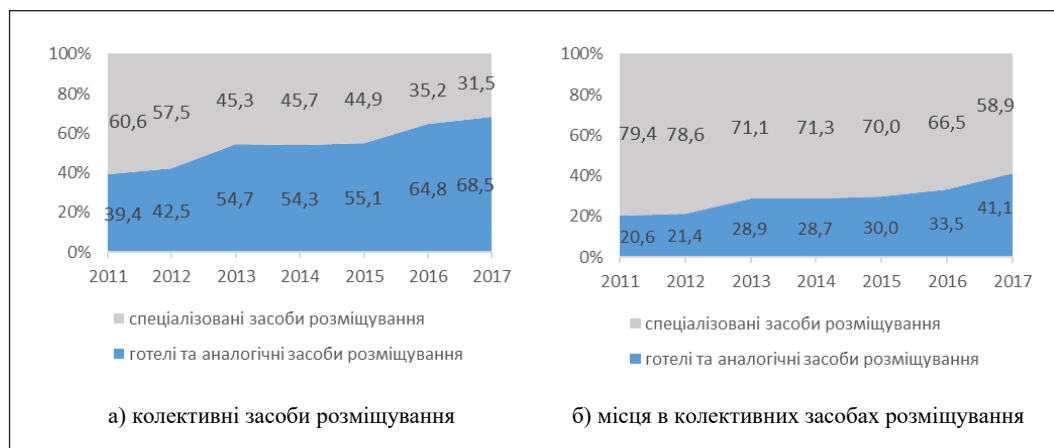

Рис. 3. Динаміка структури колективних засобів розміщування Київської області та місць в них за період 2011–2017 рр.

Джерело: складено авторами за даними [1]

Таблиця 4

Кількість суб'єктів туристичної діяльності в Україні та Київській області в 2011 р. та 2015–2017 рр., одиниць

Показник	2011	2015	2016	2017
Кількість суб'єктів туристичної діяльності:				
- Україна	4157	3182	3506	3406
- Київська область	63	90	119	116
- питома вага Київської області, %	1,5	2,8	3,4	3,3
Кількість туроператорів:				
- Україна	714	500	552	498
- Київська область	4	4	6	7
- питома вага Київської області, %	0,6	0,8	1,1	1,4
Кількість турагентів:				
- Україна	3278	2547	2803	2802
- Київська область	57	81	110	103
- питома вага Київської області, %	1,7	3,2	3,9	3,7
Кількість суб'єктів, що здійснюють екскурсійну діяльність:				
- Україна	165	135	151	169
- Київська область	2	5	3	6
- питома вага Київської області, %	1,2	3,7	2,0	3,6

Джерело: складено авторами за даними [14]

трішніх туристів, що подорожували Київщиною за допомогою туроператорів та турагентів, було в 2002 р. – 41973 особи. В 2017 р. їх чисельність скоротилась до 2161 особи.

Іноземні туристи за останні в подорожах Київщиною практично не користуються послугами місцевих туроператорів та турагентів – в 2015 р. останніми було обслуговано лише 5 іноземних туристів; в 2016 р. – жодного, в 2017 р. – 11 осіб. Значний потенціал в цьому напрямі має найбільше місто регіону Біла Церква.

На туристичному ринку м. Біла Церква туристична кластеризація досить нове явище, адже створення в ньому туристичних кластерів можна віднести до початку 2000-х років. Хоча реалізація цих ідей у місті обговорюється уже близько 10-15 років, але всі вони знаходяться на початковому етапі розвитку. Ще в середовищі бізнесу немає усвідомлення того, що підвищення конкурентоспроможності рекреаційно-туристичної сфери міста можна забезпечити за рахунок активізації руху туристичних потоків по трасі Київ-Одеса. Одним із способів отримати конкурентні переваги на ринку, а також покращити привабливість

міста для потенційних туристів є створення такого територіально-галузевого об'єднання, як туристичний кластер. Саме він допоможе реалізувати стратегію розвитку Білої Церкви на період до 2025 року у напрямку «Підприємництво», де ставляться досить амбітні плани до 2025 року місто повинно мати 1 млн. туристів

В науковому середовищі туристичний кластер розглядають як систему інтенсивної виробничо-технологічної та інформаційної взаємодії туристичних підприємств, постачальників базових та додаткових послуг із приводу створення спільного туристичного продукту [2, с. 28-29]. В значній мірі в його створенні має бути заціплена керівництво громади міста, оскільки кластер – продукт співпраці підприємств індустрії туризму з усіма іншими видами бізнесу міста, які пов'язані з їх обслуговуванням. Зокрема це готелі, заклади громадського харчування, туристичні компанії, освітні заклади, розважальні комплекси, транспортне сполучення, система виробництва сувенірної продукції.

Можна виділити чотири основних сектори туристичних кластерів: сектор виробництва ту-

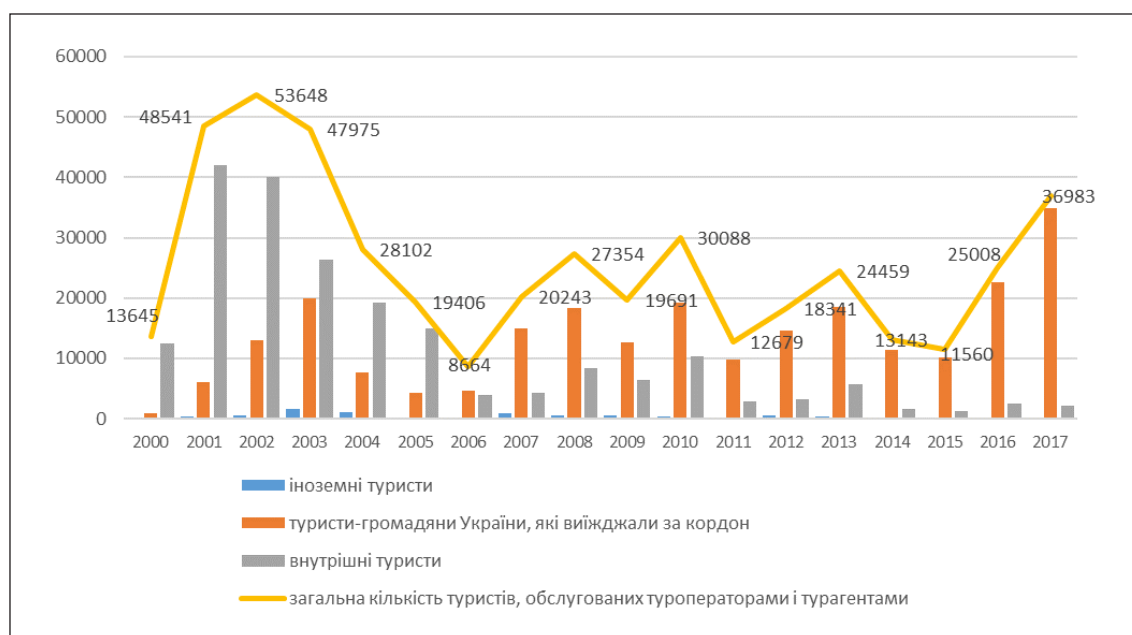

Рис. 4. Туристичні потоки Київської області за період 2010-2017 рр.

Джерело: складено авторами за даними [1]

Таблиця 5

Структура суб'єктів туристичної діяльності в Україні та Київській області в 2011 р. та 2015-2017 рр., %

Показник	2011	2015	2016	2017
Україна				
Туроператори	17,2	15,7	15,7	14,3
Турагенти	78,8	80,0	80,0	80,8
Суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність	4,0	4,3	4,3	4,9
Київська область				
Туроператори	6,3	4,4	5,1	6,0
Турагенти	90,5	90,0	92,4	88,8
Суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність	3,2	5,6	2,5	5,2
Коефіцієнт подібності структур	0,884	0,887	0,875	0,917

Джерело: складено авторами за даними [14]

ристичних послуг, сервісний сектор, допоміжний сектор та сектор забезпечення життєдіяльності туристичного кластеру [3, с. 7–8]. Місто Біла Церква володіє цим кластерним потенціалом.

Перший уніфікований підхід до міжфірмового співробітництва було розроблено в Європі. Це відбулося в Данії у 1989–1990 рр. На теперішній час у цій країні функціонують 13 регіональних і 16 національних «компетентних» кластерів [12]. Впровадження кластерної стратегії в ЄС здійснюється на національному, регіональному та місцевому рівнях. Функціональний зв'язок між компонентами туристичного кластеру, суб'єктами туризму та рекреації й потенційними споживачами туристичних послуг забезпечує оптимальність реалізації кластерної моделі розвитку в перспективі [10].

Створення туристичного кластеру в м. Біла Церква забезпечить нові можливості для розвитку існуючих та створення нових бізнес-проектів, проведення спільних виставок, акцій, розробки стратегії просування туристичної пропозиції. Завдяки розвитку туризму забезпечується значний економічний та соціальний ефект, а саме: 1) стимулювання до ефективної діяльності та її розширення, тобто використання ефекту масштабу (коли економічна ефективність спільної діяльності об'єднаних у туристичний кластер підприємств є вищою у порівнянні з відокремленою діяльністю, коли отримується можливість формувати необхідну «критичну масу» для вирішення різноманітних організаційно-управлінських питань); 2) використання продукції однієї сфери міста та регіону для потреб іншої; 3) зменшення фінансових й операційних ризиків діяльності міських учасників кластера, зменшення собівартості послуг за рахунок спільного використання туристичних ресурсів та туристичної інфраструктури; 4) обмеження впливу недобросовісної конкуренції на сферу діяльності кластера; 5) притік інвестиційних ресурсів у сферу економічної діяльності та місто, де розміщено кластер [4, с. 73–74]; 6) наявність кластера полегшує доступ до спеціалізованих факторів виробництва [13, с. 404–405]; 7) активізація економічного потенціалу стає важливим джерелом зростання податкових надходжень до бюджету міста; 8) забезпечує приток іноземної валюти; 9) сприяє збереженню й раціональному використанню культурного та природного потенціалу; 10) в умовах конкурентного середовища штовхатиме до ефективнішого використання нових ринкових тенденцій для соціально-економічного розвитку міста, сприяє розширенню кола конкуруючих між собою постачальників та споживачів туристичних послуг; 11) розширює можливості формальному та неформальному обміну знаннями, а також співробітництву, тобто розширення доступу до інновацій (досягається за рахунок зустрічних між організаційних потоків ідей та інформації) [11, с. 176–178]; 12) вимагатиме від керівництва та громади міста більш адекватного та швидкого реагування на потреби споживачів туристичних послуг; 13) забезпечує зменшення трансакційних витрат його учасників та отримання ними додаткові переваги; 14) сприятиме підвищенню якості продукції; 15) інституціоналізація

кластерів міста сприятиме розвитку інноваційних технологій; 16) стане важливим фактором зростання зайнятості населення, формуванню локального галузевого ринку праці (надає змогу здійснювати обмін співробітниками, їхнє стажування, підвищення кваліфікації); 17) створює привабливе середовище розширення інвестиційної спроможності учасників кластера через спільну участь у грантових програмах; 18) впливає на підвищення конкурентоспроможності економічного потенціалу міста та регіону; 19) забезпечить істотне зниження бар'єрів виходу на ринки збуту продукції та поставок сировини й матеріалів, робочої сили.

У своїй багатокомпонентній основі туристичний кластер формує додатковий синергетичний та компліментарний активи [5].

У місті Біла Церква, власне як і в Україні, процес кластеризації здійснюється повільно, оскільки місцева влада поки що не приділяє цьому належної уваги при наявності унікального парку «Олександрія». Однією із причин на сьогодні є відсутність досконалого інституціонального середовища щодо кластеризації національної та регіональної економіки. Звідси постають першочергові завдання перед центральними органами влади і місцевого самоврядування:

1) створення досконалого інституціонального середовища в Україні та регіоні для розвитку підприємництва з особливим акцентом на підтримку місцевих мережевих структур (кластерів);

2) інформувати та підготувати представників державного сектору, ділових кіл і інститутів, що створені для підтримки кластерних та мережних об'єднань, шляхом проведення на регіональному рівні та в місті семінарів і тренінгів з метою більш раціонального розвитку мережевих структур (кластерів);

3) на місцевому рівні прийняти оптимальні рішення щодо державно-підприємницького партнерства для створення екологічно чистої продукції і екологічно чистого середовища перебування населення міста;

4) підвищити роль у розвитку мережевих структур (кластерів) неурядових, неприбуткових організацій, ділових асоціацій, орієнтованих на формування сприятливого підприємницького середовища;

5) місцевим інститутам влади виступати посередником та каталізатором кластерних ініціатив у різних сферах економіки регіону та міста.

Унікальність м. Біла Церква в тому, що воно може поєднати різні види рекреаційно-туристичних ресурсів та має потенціал для розвитку кластерів різного спрямування. З економічної точки зору досить важливим є створення кластеру, що зміг би об'єднати території навколишніх районів (Ковалівку Васильківського району, Буки Сквирського району, Пархомівку Володарського району, «Золотий фазан» Ставищенського району тощо) Київської області. Такий міжрайонний кластер дасть поштовх для налагодження співробітництва між районами і містом, покращення логістики та туристичної інфраструктури, а також створить умови конкурентної боротьби між регіонами. Тому створення міжрайонного туристичного

тичного кластеру вважаємо перспективним напрямом діяльності розвитку туризму в місті.

Висновки. На основі вищевикладеного можна зробити висновок, що туристичній діяльності на Київщині притаманні наступні особливості. Починаючи з 2014 р. спостерігається відчутне скорочення мережі дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку, та кількості дітей, що в них перебували. Інфраструктура розміщування туристів змінюється на користь закладів, які надають виключно готельні послуги. Натомість поступово скорочуються показники кількості та обсягів діяльності закладів, які забезпечують отримання додаткових послуг (лікувальних, оздоровчих тощо).

У структурі суб'єктів туристичної діяльності превають туристичні агенти; частки туроператорів та суб'єктів, що здійснюють екскурсійну діяльність, є незначними. Туристичні потоки є нестабільними за обсягом; їх основним напрямком є міжнародний виїзний туризм. Обсяги внутрішнього організованого туризму систематично скорочують-

ся; туристи-іноземці практично не користуються послугами місцевих туроператорів та турагентів.

Таким чином, наразі туристична діяльність не є драйвером економічного зростання на Київщині. Для того, щоб вона набула такого статусу, доцільним є створення в Білій Церкві туристичного кластеру як однієї з найбільш привабливих форм організації туристичної діяльності в регіоні, особливо в умовах становлення ринкових механізмів господарювання та євроінтеграції. Кластерні технології сприяють налагодженню взаєморозуміння між управлінськими структурами і бізнесовими колами у процесі вирішення соціально-економічних проблем міста. Створення туристичного кластеру надає широкі можливості реалізації міжнародних туристичних послуг у комплексі. Наявність злагодженої системи надання таких послуг створює позитивний імідж міста на міжнародній арені, роблячи його більш привабливим та, як наслідок, економічно вигідним і прибутковим, а торговельні можливості при цьому спрощуються та розширюються.

Література:

1. Головне управління статистики в Київській області. URL: <http://kyivobl.ukrstat.gov.ua/content/index.php3?lang=1>.
2. Гонтаржевська Л.Г. Ринок туристичних послуг в Україні: Навчальний посібник. Донецьк: Східний видавничий дім, 2008. С. 28-29.
3. Леснікова Ю. І., Осадча С. С. Забезпечення становлення туристичних кластерів при державно-приватному партнерстві. 2017. 48 с. URL: [www.hneu.edu.ua/.../ЛесніковаЮліяІгорівна_\(зашифрован...\)](http://www.hneu.edu.ua/.../ЛесніковаЮліяІгорівна_(зашифрован...))
4. Малімон В. В. Перспективи організації регіонального кластеру медичного туризму у стоматології // Економічний простір. 2013. № 70. С. 72-81.
5. Марченко О.А. Трансформації та удосконалення регіональної структури туристичної галузі: монографія. Херсон: Айлант, 2014. 344 с.
6. Методологічні положення зі статистики туризму: Затверджені Наказом Державного комітету статистики України від 23.12.2011 р. № 372. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Милашко О. Г. Колективні засоби розміщування як об'єкт статистичного вивчення // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. пр. 2014. Вип. 2 (53). С. 202-206.
8. Окно в Європу требует расширения // Туризм. 2007. № 4. С. 8.
9. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР. Дата оновлення: 04.11.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 10.05.2019).
10. Проект Європейського Союзу «Проект підтримки малих та середніх підприємств в пріоритетних регіонах»: посібник з кластерного розвитку. URL: <http://www.sme.Ukraine-inform.org.ua4>.
11. Сильванская Г. Н. Кластерный подход к позиционированию в туризме // Методи та засоби управління розвитком транспортних систем. 2013. Вип. 1. С. 159-180.
12. Скоц Ал. Международный опыт формирования кластеров. URL : <http://www.intelros.ru>.
13. Трилленберг Г. Інноваційно-кластерний підхід до розвитку туризму України в умовах глобалізації // Журнал європейської економіки. 2014. Т. 13. № 4. С. 401-414.
14. Туристична діяльність в Україні у 2017 році: статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2018. 90 с.

Юхименко Петр Иванович

доктор экономических наук, профессор,
профессор кафедры экономики и экономической теории
Белоцерковского национального аграрного университета

Задорожна Руслана Павловна

кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры предпринимательства, торговли и биржевой деятельности
Белоцерковского национального аграрного университета

Зубченко Виктория Владимировна

кандидат экономических наук,
ассистент кафедры финансов, банковского дела и страхования
Белоцерковского национального аграрного университета

КЛАСТЕРИЗАЦИЯ ТУРИЗМА КАК АКТИВАТОР ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА КИЕВСКОГО РЕГИОНА

Аннотация

Статья посвящена исследованию потенциала и тенденций развития туристической деятельности в Киевском регионе в 2000-2017 гг. Доказано, что формирование эффективной туристической политики в регионе становится особенно актуальным в условиях значительного неиспользованного потенциала туристической отрасли области и других макро-регионах. Раскрыто, что туристическая кластеризация является особенной формой внутренней интеграции и сотрудничества, которая может обеспечить высокую конкурентоспособность региона и улучшить социально-экономическое положение. Проанализированы преимущества кластерного подхода к управлению дестинации на территории г. Белая Церковь, заключающиеся в сочетании кооперации и конкуренции с целью получения синергетического экономического эффекта от деятельности.

Ключевые слова: туристическая кластеризация, внутренний туризм, внутренняя интеграция, управление дестинациями, статистика туризма.

Yukhymenko Petro

Grand PhD in Economic Sciences, Professor,
Professor of the Department of Economics and Economic Theory
Bila Tserkva National Agrarian University

Zadorozhna Ruslana

PhD in Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Entrepreneurship, Trade and Exchange Activity
Bila Tserkva National Agrarian University

Zubchenko Viktoria

PhD in Economic Sciences,
Assistant Department of Finance, Banking and Insurance
Bila Tserkva National Agrarian University

CLUSTERIZATION OF THE TOURIST INDUSTRY AS AN ACTIVATOR OF THE ECONOMIC POTENTIAL OF THE KIEV REGION

Summary

The article is devoted to the research of potential and tendencies of development of tourist activity in the Kyiv region in 2000-2017. It is proved that the formation of effective tourism policy in the region becomes especially relevant in the conditions considerable untapped potential the tourism industry of the region and other macro-regions. It is revealed that tourism clustering is a special form of internal integration and cooperation that can ensure high competitiveness of the region and improve its socio-economic status. The advantages of the cluster approach to destination management in the territory of Bila Tserkva, which are a combination of cooperation and competition in order to obtain a synergistic economic effect of the activity, are analyzed.

Key words: tourist clustering, domestic tourism, internal integration, destination management, tourism statistics.

НОТАТКИ